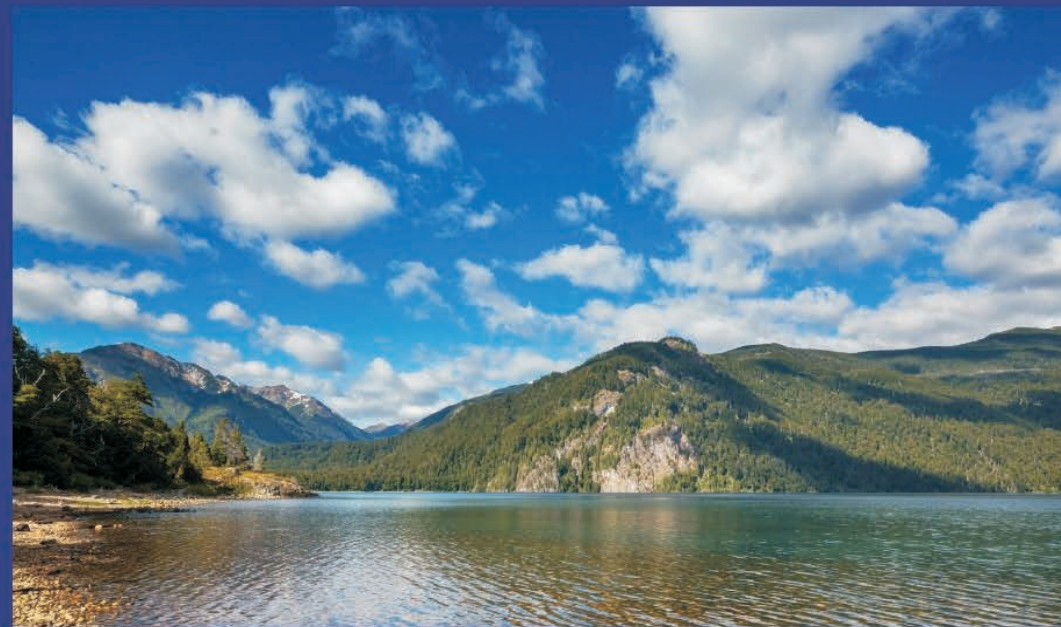

У колективній монографії презентовано досвід відомих українських науковців у галузі музичної і музично-педагогічної освіти України другої половини XX – початок XXI століть. Схарактеризовано творчі здобутки, становлення і розвиток музично-педагогічних концепцій і авторських шкіл в Україні, що здобули світове визнання. До того ж висвітлено сталі напрями розвитку музично-педагогічної та мистецької освіти, презентовано інформацію про видатні постаті у сфері музично-педагогічної та мистецької освіти України, науково-дослідну діяльність колективів викладачів фахових кафедр та студентів факультетів мистецького спрямування, а також викладачів та студентів факультетів музичних академій, що сприяють залученню нового покоління до шляхетної справи – розбудови художньо-інтелектуальних можливостей України, модернізації музично-педагогічної та мистецької освіти на основі консолідації традицій та нововведень, створення нових концепцій підготовки виконавців-музикантів та вчителів музичного мистецтва, виховання нової генерації науковців.

Доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу науково-методичної роботи та професійної підготовки працівників закладів сфери культури Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради.

Володимир ЧЕРКАСОВ

Володимир ЧЕРКАСОВ

Діалог митців музично-педагогічної освіти України

Колективна монографія
Випуск 2

**ДІАЛОГ МИТЦІВ
МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Колективна монографія

Випуск 2

УДК 781.2:37.091.2.061.ІЄС(02)

Ч 48

*Рекомендовано до друку вченою радою
Комунального закладу вищої освіти
«Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради
(протокол № 10 від 23 травня 2025 року).*

Рецензенти:

Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Черепанин М.В. – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслужений артист України;

Шульгіна В.Д. – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри історії музики Київської муніципальної академії музики ім. Р.М. Глієра.

Ч 48

Діалог митців музично-педагогічної освіти України.
Колективна монографія. Вип. 2. / Науковий редактор В.Ф. Черкасов, доктор педагогічних наук, професор. / Sammelmonographie. Prob. 2. / Wissenschaftlicher Redakteur V.F. Cherkasov, Doktor der Pädagogik, Professor. Бо Базен / Німеччина. AV Akademikerverlag. 2025. 319 p.

В колективній монографії презентовано досвід відомих українських науковців у галузі музичної і музично-педагогічної освіти України другої половини ХХ – початок ХХІ століть. Схарактеризовано творчі здобутки, розглянуто становлення і розвиток музично-педагогічних концепцій і авторських шкіл в Україні, що здобули світове визнання.

Видання розраховане на науковців, аспірантів і студентів мистецьких спеціальностей закладів освіти різних рівнів акредитації.

УДК 781.2:37.091.2.061.ІЄС(02)

ISBN 978-620-7-45391-7

© Колектив авторів, 2025

© LAP LAMBERT Academic Publishing, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
------------------------	----------

РОЗДІЛ 1. ВИТОКИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	8
---	----------

ЛОКАРЄВА Галина Василівна

Олексюк Ольга Миколаївна – видатна постать української мистецької освіти.....	8
--	---

ОТИЧ Олена Миколаївна

Життя, присвячене мистецтву	23
-----------------------------------	----

ГОРБЕНКО Сергій Семенович

Науково-педагогічна мудрість і міжособистісна толерантність життєвого поступу Т.І. Цвєлих.....	37
---	----

ШМАН Світлана Юріївна

Наукова, просвітницька та педагогічна діяльність Валерії Дмитрівни Шульгіної: внесок у розвиток освіти та науки	42
---	----

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКОЇ ТА МУЗИЧНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАТНИХ НАУКОВЦІВ УКРАЇНИ.....	61
--	-----------

ТАЙНЕЛЬ Ельвіра Золтанівна,

КОВБАСЮК Андрій Михайлович

Болгарський Анатолій Георгійович: активний учасник відродження музичної освіти України.....	61
--	----

МОЗГАЛЬОВА Наталія Георгіївна,

НОВОСАДОВА Анна Анатоліївна

Життєвий та професійний шлях професора Бориса Андрійовича Бриліна.....	70
---	----

ШУЛЬГІНА Валерія Дмитрівна

Професійно-педагогічна та наукова діяльність докторки мистецтвознавства, професорки Ганни Карась: ювілейні інтенції	80
---	----

ЛАБУНЕЦЬ Віктор Миколайович

Поклик «шістдесятництва» у творчій біографії Олени Миколаївни Маркової.....	98
--	----

МАРТИНЮК Тетяна Володимирівна Пасіонарні інтенції Галини Ніколаї	112
ГУРАЛЬНИК Наталія Павлівна Синергія науки і мистецтва: науково-творча школа Олени Ребрової	133
МАЗУР Дмитро Володимирович Творча та наукова діяльність професора Ярослава Сверлюка	154
МАРТИНЮК Анатолій Кирилович Становлення науково-педагогічної та творчої особистості Алли Соколової.....	169
СТАШЕВСЬКИЙ Андрій Якович Мистецька панорама особистості в діалозі творчих пріоритетів	180
ЗАРЯ Світлана Валеріївна Естрадне вокальне мистецтво в проєкті КМАЕЦМ «Зірковий Маніфест».....	199
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ МИСТЕЦЬКОЇ ТА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ	
ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович Спадковість Дарії Андросової щодо традицій творчості музичної Одеси як одного з центрів мистецько-наукового універсалізму України.....	212
ПАНЬКІВ Людмила Іванівна Практико-орієнтований підхід у науковій та методичній діяльності Тетяни Бодрової.....	222
ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович Основні напрями наукової, освітньої та професійної діяльності Ірини Анатоліївни Малашевської	238
ЖИГАЛЬ Зоряна Михайлівна, КОВБАСЮК Андрій Михайлович Мистецький, педагогічний та науково-методичний вимір професора Ельвіри Золтанівни Тайнель	252
ШМАН Світлана Юріївна Особистість Василя Чернеця у викликах сьогодення	262

РОЗДІЛ 4. ВИДАТНІ ПОСТАТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	276
--	------------

СБІТНЄВА Людмила Миколаївна,

СБІТНЄВА Олена Федорівна

Музично-педагогічна діяльність народних артистів України в
Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка.. 276

КУШНІРЕНКО Ольга Андріївна,

ВИШПІНСЬКА Ярина Маноліївна

Андрій Миколайович Кушніренко – композитор, диригент,
фольклорист, педагог 287

ОТИЧ Олена Миколаївна

Співуча душа музиканта 311

ПЕРЕДМОВА

В умовах інтеграції України у світовий культурно-освітній простір, глобалізації та приєднання до Болонського процесу, особливої актуальності набуває формування духовної й інтелектуальної сфер особистості. І суттєву роль у цьому відіграє спілкування з мистецтвом, а саме: музикою, літературою, образотворчим, хореографічним та театральним мистецтвом, кінематографією, що сприяє формуванню сприятливих умов індивідуального розвитку людини, її соціалізації і самореалізації у європейському просторі та мотивує формування українського сегменту на світовому мистецькому ринку інновацій.

Видання колективної монографії «Діалог митців музично-педагогічної освіти України», випуск другий, висвітлює сталі напрями розвитку музично-педагогічної і мистецької освіти, презентує інформацію про видатні постаті у сфері музично-педагогічної та мистецької освіти України, науково-дослідну діяльність колективів викладачів фахових кафедр та студентів факультетів мистецького спрямування, а також викладачів та студентів музичних академій, тим самим сприяє залученню нового покоління науковців до шляхетної справи – розбудови художньо-інтелектуальних потужностей України, модернізації мистецької та музично-педагогічної освіти на основі консолідації традицій і нововведень, створення нових концепцій підготовки виконавців-музикантів та вчителів мистецької галузі, виховання нової генерації науковців.

Колективне монографічне дослідження, зі змістом якого ви маєте можливість ознайомитися, містить інформацію про найбільш видатних вітчизняних науковців, чії дослідження мають історичне значення не лише в межах однієї країни, а стали надбанням світової музично-педагогічної та мистецької світи, що є свідченням невинного руху вітчизняної мистецької науки і музично-педагогічної освіти та її діячів в світове освітнє товариство, джерелом інтелектуального і духовного збагачення.

Вартісним другого випуску колективної монографії є те, що ми включили до числа дописувачів науковців, докторів мистецтвознавства та професорів, які є провідними фахівцями в галузі мистецтвознавства, фольклористики та етнології, наукові здобутки яких використовують не тільки вітчизняні молоді

науковці у своїй пошуковій діяльності, а також запроваджуються світовою науковою спільнотою для проведення подальших наукових досліджень в освітньому процесі вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації.

Щирі слова подяки висловлюємо талановитим виконавцям і організаторам мистецько-культурного життя країни, які мотивували студентів для участі у фестивалях, олімпіадах і конкурсах, керували знаними в Україні і за кордоном художніми музичними і хореографічними колективами, учасники яких з гідністю презентували фольклорні традиції різних регіонів України. Організатори мистецьких заходів сприяли створенню умов максимальної реалізації творчої ініціативи студентів, формування інтелектуально-художнього мислення, розвитку творчих здібностей молоді.

За такого підходу, доземний уклін нашим дописувачам, авторам статей, які презентували досягнення своїх колег, що поєднують науково-педагогічну роботу з концертною та науково-методичною діяльністю, досвід роботи науковців та педагогів-музикантів в освітніх навчальних закладах різного рівня акредитації.

Ми низько вклоняємося рецензентам: доктору педагогічних наук, професору, завідувачу кафедри музикознавства та музичної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка О.М. Олексюк, доктору мистецтвознавства, професору, професору кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслуженому артисту України М.В. Черепанину та доктору мистецтвознавства, професору, професору кафедри історії музики Київської муніципальної академії музики ім. Р.М. Глієра В.Д. Шульгіній.

Володимир ЧЕРКАСОВ,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу науково-методичної роботи та
професійної підготовки працівників закладів сфери культури,
Комунальний заклад вищої освіти
«Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради*

РОЗДІЛ 1.

ВИТОКИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ЛОКАРЕВА Галина Василівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри акторської майстерності, професор
кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності
Запорізького національного університету
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0828-7387>
e-mail: lokareva.g@gmail.com

ОЛЕКСЮК ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА – ВИДАТНА ПОСТАТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Олексюк Ольга Миколаївна – видатна постать української мистецької освіти, діяльність якої відома далеко за межами нашої країни. Її особистість містить багато професійної іпостасі: науковець, викладач, митець, методист, науковий керівник, керівник науково-педагогічного підрозділу – завідувач кафедри. Цю багатожанровість вона набула цілеспрямованою, наполегливою кропіткою працею. Крок за кроком Ольга Миколаївна досягала постав-

*Професор Олексюк
Ольга Миколаївна*

лених цілей. Після закінчення з відзнакою Львівської державної консерваторії ім. М.В. Лисенка за спеціальністю «Оркестрове диригування» (здобула кваліфікацію викладача, концертного виконавця) розпочалася її активна музично-педагогічна професійна діяльність. Працювала викладачем музичного училища м. Чернівців, викладачем у дитячій музичній школі № 35 м. Києва. З 2000 по 2007 роки перебувала на посаді завідувачки кафедри теорії музики і музичного виховання Київського національного університету культури і мистецтв. З

2008 року – професор кафедри теорії та методики музичної освіти Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка та за сумісництвом професор кафедри педагогічної творчості, а з 2019 року і по теперішній час керує кафедрою. Її науково-педагогічний стаж роботи склав 50 років (загальний трудовий стаж – 55 років), а це більше ніж півстоліття.

Усі ці роки вона наполегливо, сходинка за сходинкою здійснювала наукову діяльність. У 1989 році захистила кандидатську дисертацію на тему: «Формування морально-естетичного досвіду студентів вузів культури в художньо-творчих колективах» та здобула науковий ступень кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. У 1997 році захистила докторську дисертацію на тему: «Формування духовного потенціалу студентської молоді в процесі професійної підготовки» та здобула науковий ступень доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 та 13.00.01, а у 2000 році отримала наукове звання професора.

Засідання спеціалізованої вченої ради

О.М. Олексюк була членом експертної Ради ВАК України та є дійсним членом Ради з координації досліджень в галузі педагогіки і психології АПН України.

Основний напрям наукових досліджень Ольги Миколаївни – педагогіка духовного потенціалу особистості. Її професійний і науковий інтерес зосередився на дослідженні питань духовно-світоглядного розвитку майбутнього фахівця у

сфері музичного мистецтва. Наукова тема кафедри «Розвиток духовного потенціалу особистості в неперервній мистецькій освіті» стала інтегративною для її особистих наукових інтересів та творчого науково-викладацького колективу кафедри.

*Творчі зустрічі завідувача кафедри, О.М. Олексюк, з колективом
Аріельського Університету (Ізраїль)*

Наукова концепція вченої пов'язана з переходом від класичної педагогіки до постнекласичної, з «поворотом від системи до долі» (Л. Виготський). Ольга Миколаївна – автор понад 300 публікацій науково-методичних праць, серед яких монографії, навчальні посібники, підручники, статті, методичні розробки, тези, матеріали доповідей з проблем педагогіки вищої школи, методології педагогічного дослідження, інноваційних технологій, гуманітаризації педагогічного процесу у вищій мистецькій освіті.

Широку популярність отримали її монографії та посібники, особливо «Формування духовного потенціалу студентської молоді» (Київ, 1996); «Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва» (Київ, 2004), «Музична педагогіка» (Київ, 2006), «Музично-педагогічний процес у вищій школі» (Київ, 2009), «Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті» (Київ, 2013), «Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті» (Київ, 2019); «Методологія наукових досліджень у галузі мистецтвознавства та музичної педагогіки» (Київ, 2020 (спів-авт.)) тощо.

Ці книги охоплюють широкий спектр питань духовно-світоглядного розвитку майбутнього фахівця у сфері музичного мистецтва, розкривають педагогічний процес як гуманітарний феномен культури.

Такі статті автора як «Нормативно-регулятивні механізми духовного розвитку особистості» (Педагогіка толерантності. 1999. № 1); «Decomposition of Educational Objectives in the Context of Hermeneutic Experience of Future Music Teachers» (J. of History Culture and Art Research. 2018. Vol. 7, № 5 (співавт.)); «Dramatic Hermeneutics as a Perspective Technology in the Artistic Education» (там само. 2019. Vol. 8, № 3 (співавт.)) отримали науково-пізнавальний резонанс серед науково-педагогічної спільноти, викликали зацікавленість та дискусійне обговорення позначених у статтях проблем.

У 2014 році Ольгою Миколаївною було започатковано проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецька освіта та художня культура: виклики XXI століття» на базі Київського університету імені Бориса Грінченка. Ця конференція стала традицією наукової діяльності і триває вже більше десяти років. До дискурсу залучені не тільки українські науковці, але й зарубіжні, представлена широка географія наукових досліджень: України, Польщі, Ізраїлю, Латвії, Угорщини тощо.

Після захисту докторської дисертації

Учасники науково-практичної конференції

Сумні події, які відбуваються в Україні, не стримали науково-організаційну активність Ольги Миколаївни. Впродовж війни вона продовжує організовувати ці конференції та проводити їх в онлайн форматі, що уможливило професійне спілкування науковців цих країн. Міжнародне науково-педагогічне співробітництво кафедри, яку очолює Ольга

Миколаївна, відбувається з представниками науково-педагогічної спільноти вищих закладів освіти Європи: університет Вітовта Великого (м. Каунас, Литва); Ягеллонський університет (доктор філософії, професор Мар'ян Савчишин (м. Краків, Польща)); Сілезький університет в Катовіцах (доктор, професор Ева Огородська-Мазур, Польща); Академія музики, театру та образотворчих мистецтв (Республіка Молдова); Університет в Паневежисі (Литва). Укладено угоди про співпрацю з іноземними закладами освіти. У рамках цих угод реалізуються науковий міжнародний проєкт «Розвиток духовного потенціалу особистості в неперервній професійній мистецькій освіті в умовах післявоєнного відродження»; авторський науково-творчий проєкт «Мистецький бріколаж» з відео презентацією балади Бориса Гринченка «Біла бранка».

Багато вчених розпочинали свою наукову діяльність під керівництвом Олексюк Ольги Миколаївни і пройшли через її наукову школу. З усіх кінців країни приїжджають до неї здобувачі працювати та захищати кандидатські і докторські дисертації, багатьом вона допомогла знайти своє місце в науці. За 35 років роботи в системі вищої освіти, як науковий керівник, нею підготовлено та захищено більше 40 кандидатів і 5 докторів педагогічних наук та мистецтвознавства, які створюють свої оригінальні напрями наукових досліджень за спеціальностями: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; 26.00.01 – теорія і історія культури.

Дослідниця має свою наукову школу з проблем духовно-світоглядного розвитку особистості в системі неперервної мистецької освіти (рік заснування 2005). Нині наукова школа О.М. Олексюк налічує близько 60 науковців. За тривалістю і продуктивністю впливу на розвиток мистецької освіти в Україні наукова школа О.М. Олексюк – явище неординарне, багато в чому зумовлене особистістю її керівника, здатного генерувати ідеї, організовувати і спрямовувати діяльність наукового співтовариства. Її учні-дослідники розповсюджують науково-педагогічні ідеї по всій Україні. Регіонами діяльності осередків наукової школи стали Київ, Львів, Рівне, Запоріжжя, Вінниця,

Чернівці, Івано-Франківськ, Тернопіль, Ужгород, Умань, Миколаїв, Одеса тощо.

Основні напрями наукового пошуку:

- глобалізаційні процеси сучасної музичної культури і освіти;
- теоретико-методологічні засади історії мистецької педагогіки і освіти;
- розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті;
- оптимізація мистецтвознавчих дисциплін в контексті євроінтеграції;
- професійна підготовка майбутнього вчителя музики на засадах герменевтики;
- ціннісно-сміслові основи компетентнісно-орієнтованого педагогічного процесу у вищій школі;
- інноваційні технології у вищій мистецькій освіті.

Основні напрями її науково-організаційної діяльності:

- ініціювання і координація наукових досліджень у галузі неперервної мистецької освіти;
- упровадження сучасних технологій неперервної мистецької освіти в практичну діяльність навчальних закладів;
- проведення та участь у міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах тощо;
- сприяння розвитку наукових осередків школи у вищих навчальних закладах України;
- рецензування монографій, підручників, посібників;
- участь у роботі експертних, спеціалізованих учених рад, робочих груп Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури і туризму України та НАПН України.

Наукові видання, у яких систематично висвітлюються напрями розвитку наукової школи, а також наукові доробки її керівника стали: колективна монографія «Professional Artistic Education and Culture within Modern Global Transformation», Cambridge Scholars Publishing; монографія доктора педагогічних наук, професора О.М. Олексюк «Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті»; збірник праць наукової школи доктора педагогічних наук, професора О.М. Олексюк «Духовність особистості в системі мистецької

освіти»; Науковий журнал «Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі»; «Педагогічний процес: теорія і практика»; «Неперервна професійна освіта: теорія і практика».

Наукові напрацювання школи – видано: монографії – 18, підручники – 16, навчальні посібники – 60, навчальні плани і програми – 52, методичні рекомендації – 43, статті у збірниках наукових праць – 1200, патенти на авторські свідоцтва – 8.

Наукова школа О.М. Олексюк відкрита до обговорення та теоретичних дискусій з науково-педагогічною спільнотою щодо нагальних проблем мистецької освіти, де систематично проводяться сесії-зустрічі.

2016 рік – Відкрита сесія молодих учених на базі Київського університету імені Бориса Грінченка, тема: «Антропологічний поворот у мистецькій освіті».

2017 рік – Відкрита сесія молодих учених на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Тема: «Постнекласична мистецька освіта: особливості транзитивного розвитку».

2018 рік – Відкрита сесія молодих учених на базі Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, тема: «Методологічні вимоги до міждисциплінарних досліджень у сфері мистецької освіти».

2019 рік – Відкрита сесія молодих учених на базі Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського, тема: «Ціннісні інтенції у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва».

Докторські та кандидатські дослідження, які виконувалися під керівництвом Ольги Миколаївни Олексюк – це вагомий внесок у наукову скарбничку педагогічної галузі. Результати цих досліджень є теоретичним та практичним підґрунтям для подальшого розвитку мистецької педагогіки взагалі та музичної зокрема.

Доктори педагогічних наук, консультантом яких була докторка педагогічних наук, професор Ольга Миколаївна Олексюк:

1. Локарева Галина Василівна, тема дисертації «Теоретичні та методичні засади застосування художньо-

естетичної інформації у підготовці соціального педагога до професійного спілкування» доктор педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2005.

2. Жуков Сергій Михайлович, тема дисертації «Методологічні і методичні засади формування інтересів та потреб у дітей 5-9 років засобами мистецтв» доктор педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07, рік захисту 2010.

3. Сверлюк Ярослав Васильович, тема дисертації «Теоретико-методичні основи професійної підготовки диригента оркестрового колективу у вищих мистецьких навчальних закладах» доктор педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2011.

4. Пляченко Тетяна Миколаївна, тема дисертації «Педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами» доктор педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2011.

5. Попович Наталія Михайлівна, тема дисертації «Теорія і методика формування професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики у системі неперервної педагогічної освіти» доктор педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2015.

Кандидати наук, які захистили дисертаційні роботи під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Ольги Миколаївни Олексюк:

1. Семенова Наталія Миколаївна, тема дисертації «Педагогічні умови становлення оцінних суджень студентів у курсі «Аналіз музичних творів» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2001.

2. Ляшенко Ольга Дмитрівна, тема дисертації «Художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору в професійній підготовці майбутніх учителів музики» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2001.

3. Северинова Марина Юріївна, тема дисертації «Художньо-світоглядні традиції у творчості українських композиторів 80-90-х років ХХ ст.» кандидат мистецтвознавства зі спеціальності 17.00.01, рік захисту 2002.

4. Кужелев Дмитро Олександрович, тема дисертації «Художні тенденції розвитку академічного баянного виконавства у другій половині ХХ ст.» кандидат мистецтвознавства зі спеціальності 17.00.01, рік захисту 2002.

5. Кротова Тетяна Федорівна, тема дисертації «Становлення і розвиток інтересу до музичного виконавства у старшокласників на основі особистісно-орієнтованого підходу» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2004.

6. Холоденко Вікторія Олександрівна. Тема дисертації «Розвиток творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2004.

7. Ткач Марія Михайлівна, тема дисертації «Становлення художнього світовідношення майбутніх музикантів-педагогів у процесі професійної підготовки» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2004.

8. Браніцька Тетяна Ромуальдівна, тема дисертації «Методичні засади формування інтересу до народно-інструментального виконавства молодших школярів у позаурочний час» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2005.

9. Кузьмінська Леся Дмитрівна, тема дисертації «Формування морально-ціннісного відношення до музичного виконавства у підлітків» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2005.

10. Сверлюк Лілія Іванівна, тема дисертації «Формування гуманних взаємин у дитячих хорових колективах» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2006.

11. Белінська (Карпінська) Тетяна Володимирівна, тема дисертації «Розвиток змісту музично-фольклористичних дисциплін у системі вищої музичної освіти України (20-ті рр. ХХ – поч. ХХІ ст.)» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01, рік захисту 2006.

12. Піхтар Олена Анатоліївна, тема дисертації «Методична система формування музичного мислення студентів мистецьких вищих навчальних закладів» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2007.

13. Мозговий Микола Петрович, тема дисертації «Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні» кандидат мистецтвознавства зі спеціальності 17.00.01, рік захисту 2007.

14. Пелипчук Світлана Михайлівна, тема дисертації «Педагогічні умови становлення суб'єктивності майбутніх юристів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2007.

15. Воєводін В'ячеслав Васильович, тема дисертації «Педагогічні умови становлення творчого потенціалу майбутніх музикантів-виконавців в оркестровому класі» кандидат педагогічних наук: 13.00.02, рік захисту 2007.

16. Лавриш Ірина Михайлівна, тема дисертації «Методика формування естетичних орієнтацій підлітків засобами дитячого музичного театру-студії» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2008.

17. Хижко Олександр Вікторович. Тема дисертації «Формування навичок естрадно-джазового музикування у студентів музичних училищ» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2009.

18. Шубенко Наталія Олександрівна, тема дисертації «Формування медіакультури майбутнього вчителя музики засобами аудіовізуальних мистецтв» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2010.

19. Флегонтова Наталія Миколаївна, тема дисертації «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до організації культурного дозвілля школярів на основі маркетингового підходу» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2010.

20. Дутчак Уляна Василівна, тема дисертації «Підготовка майбутнього вчителя музики до естетичного виховання підлітків засобами арт-терапії» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2011.

21. Музика Ольга Яношівна, тема дисертації «Розвиток творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення фахових дисциплін» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2011.

22. Акічева Марина Шаміліївна, тема дисертації «Формування компетентності професійного спілкування майбутніх маркетологів у процесі фахової підготовки» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2011.

23. Лісун Дмитро Володимирович, тема дисертації «Формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця у фаховій підготовці» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2011.

24. Павленко Олексій Миколайович, тема дисертації «Методика формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2012.

25. Світайло Світлана Валеріївна, тема дисертації «Формування фахової компетентності майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2012.

26. Мозгова Олена Миколаївна, тема дисертації «Творчість Миколи Мозгового як явище української масової музичної культури» кандидат мистецтвознавства зі спеціальності 26.00.01, рік захисту 2013.

27. Кабріль Катерина Володимирівна, тема дисертації «Формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорової підготовки» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2013.

28. Рибніков Олександр Михайлович, тема дисертації «Формування готовності майбутнього вчителя музики до використання цифрового електронного музичного інструментарію у професійній діяльності» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2013.

29. Бондаренко Лариса Анатоліївна, тема дисертації «Формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, рік захисту 2013.

30. Соболь Наталія Віталіївна, тема дисертації «Методика формування художньо-творчої толерантності майбутнього

вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки» кандидат педагогічних наук» зі спеціальності 13.00.02, рік захисту 2016.

31. Пастушенко Любомир Андрійович, тема дисертації «Педагогічна технологія розвитку професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих мистецьких навчальних закладах» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04.

32. Белікова Олена Аркадіївна, тема дисертації «Формування ціннісних переконань майбутніх музикантів-педагогів у процесі професійної підготовки» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04.

33. Ковальський Роман Іванович, тема дисертації «Методика формування готовності майбутнього вчителя музики до організаційно-педагогічної роботи в учнівському естрадно-інструментальному колективі» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04.

34. Теряєва Лариса Анатоліївна, тема дисертації «Формування методичної компетентності майбутніх учителів музики на заняттях з хорового диригування» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02.

35. Синишин Лілія Орестівна, тема дисертації «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття)» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01.

36. Кифенко Ганна Миколаївна, тема дисертації «Методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02.

37. Рахманова Оксана Кахрамонівна, тема дисертації «Розвиток художньо-творчої синестезійності молодших школярів на інтегрованих уроках музичного мистецтва» кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02.

Доктори філософії, які захистили дисертаційні роботи під керівництвом доктора педагогічних наук, професорки Ольги Миколаївни Олексюк:

1. Косінська Наталія Леонідівна, тема дисертації «Методика формування сценічно-образної культури майбутніх

учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки». Спеціальність: 00.02 «Теорія та методика музичного навчання» галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

2. Лимаренко Валерій Ігорович, тема дисертації «Формування методичної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю на засадах ед'ютейнменту». Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки», галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

3. Вишневецька Марина Вікторівна, тема дисертації «Методика формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокально-хорового навчання». Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки», галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

4. Коваль Анастасія Станіславівна, тема дисертації «Формування методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва на засадах герменевтичного підходу». Спеціальність: 00.02 «Теорія та методика музичного навчання», галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

5. Даценко Марія Сергіївна, тема дисертації «Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки». Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки», галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

6. Мирошниченко Валерій Миколайович, тема дисертації «Методика навчання джазової імпровізації майбутнього артиста-вокаліста на заняттях сольного співу». Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки» галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Як ілюструє попередня інформація, кожен рік наповнений напруженою творчою роботою керівника та здобувача наукового ступеню і, водночас, – плідною та результативною. Цей перелік наукових напрацювань вражає тематичною багатоаспектністю, різноманітністю суб'єктів та об'єктів дисертаційних досліджень, кількісним показником захищених дисертацій під керівництвом та супроводом Олексюк Ольги Миколаївни.

Професійна мудрість Ольги Миколаївни спрямувала її діяльність на організацію студентської науково-дослідницької студії «Школа молодих науковців», тому як для великої

наукової роботи треба готувати саме студентську молодь, яка у майбутньому зможе досягти великих успіхів у науково-педагогічній діяльності.

Науковою темою студії у 2024-2025 н. р. стала «Духовний потенціал особистості у сфері музичної і мистецької освіти», а напрями діяльності:

1. Аксіологічні аспекти духовного потенціалу особистості в постнекласичній мистецькій освіті.

2. Актуальні проблеми сучасного музикознавства та музичної педагогіки в контексті постнекласичної мистецької освіти.

3. Інноваційні технології та методики духовного розвитку особистості в мистецькій освіті.

У представленій поетапності та тематиці відчувається реалізація принципу послідовності і наступності, що функціонує в такий спосіб: студентська науково-дослідницька студія «Школа молодих науковців» → аспірантура → докторантура → наукова школа Ольги Миколаївни Олексюк.

Поряд з науковою діяльністю багато часу О.М. Олексюк приділяє навчально-методичній роботі: розробка навчальних планів, освітніх та навчальних програм. Змістовним та інформаційно насиченим є викладання нормативного курсу «Основи педагогічної творчості та майстерності» в Інституті образотворчого мистецтва. Вона успішно керує магістерськими роботами та розробляє новий підхід до духовно-морального виховання студентської молоді в контексті постнекласичної методології.

Наукову та педагогічну діяльність Ольги Миколаївни Олексюк неодноразово було відзначено почесними грамотами, подяками, орденами, нагрудними знаками на державному рівні, нагороджена Почесними грамотами МОН, МКіМ України та ВАК України, Орденом княгині Ольги 3-го ступеня (2018).

Ольга Миколаївна Олексюк – людина, яка дала путівку багатьом здобувачам у світ науки, надихнула творчою наснагою, бажанням пізнавати та перетворювати навколишнє творче освітнє середовище. Усі її наукові учні з вдячністю зберігають у думках часи спільної кропіткої праці над дисертаціями.

ОТИЧ Олена Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2686-2832>
e-mail: ndi-direktor@ukr.net

ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ МИСТЕЦТВУ

Падалка Галина Микитівна – доктор педагогічних наук, професор, екс-голова спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій на факультеті музичного мистецтва Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (нині факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова) – визначний український вчений у галузі теорії і методики музичної освіти, талановитий педагог-піаніст, визнаний авторитет у професійній мистецькій спільноті України.

*Падалка
Галина Микитівна*

Майже усе своє життя Г.М. Падалка присвятила Національному педагогічному університету ім. М.П. Драгоманова, до якого прийшла молодим викладачем у 1963 році після закінчення Київської державної консерваторії ім. П.І. Чайковського (нині – Національна музична академія України імені П.І. Чайковського) і пропрацювала на кафедрі педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства понад 50 років. За цей час захистила кандидатську дисертацію «Музично-естетичне виховання студентів у процесі їх фортепіанної підготовки» та докторську дисертацію «Формування естетичних ідеалів і смаків майбутніх учителів музики». Свої наукові ідеї й здобутки, напрацьовані у ході дисертаційних досліджень, втілювала у музично-педагогічну практику при викладанні навчального курсу «Педагогіка мистецтва», читанні спецкурсів, проведенні занять з фортепіано, концертмейстерського класу, асистентської

практики, а також під час організації музичного виховання молоді у створеній нею «Українській філармонії для дітей та юнацтва», котра стала осередком художньо-естетичного розвитку підростаючого покоління і водночас школою педагогічної майстерності для викладачів мистецьких дисциплін.

Г.М. Падалка зробила вагомий внесок у розвиток музичної педагогіки. За її авторством вийшли друком наукові й методичні праці, які склали золотий фонд науково-методичної літератури у галузі мистецтва і музичної освіти і на яких училися цілі покоління дослідників мистецької педагогіки: «Учитель, музика, діти» (1982), «Музична педагогіка» (1995), «Педагогіка мистецтва» (2008), «Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін» (2010). За час роботи на кафедрі вченою опубліковано п'ять монографій, цілий ряд навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, навчальних програм, наукових статей та методичних публікацій – загалом понад 100 наукових і методичних праць, загальним обсягом більш як 150 друкованих аркушів [1; 4].

Головним здобутком Г.М. Падалки стало обґрунтування гуманістичного потенціалу мистецьких дисциплін, визначення функцій мистецької освіти (мотиваційно-виховної, культурологічної, пізнавальної, творчоспонукальної, комунікативної, гедоністичної та релаксаційної) [3], розкриття значення національного мистецтва як невичерпної скарбниці художньо-естетичного розвитку учнів, окреслення пріоритетних напрямів розвитку сучасної мистецької освіти, розроблення методичних засад та формулювання принципів художнього навчання. Вагому увагу вченою приділено уроку мистецтва як динамічній єдності елементів, залежних від основної дидактичної мети, від логіки і закономірностей

вирішення поставлених завдань художньо-творчого розвитку учнів [3, с. 219].

У науковій школі Г.М.Падалки підготовлено 30 кандидатів і 3 доктори наук, під її керівництвом захищено близько 50 бакалаврських та магістерських робіт.

Упродовж багатьох років Галина Микитівна очолювала методичну комісію з естетичного виховання МОН України, методичну комісію Інституту мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова, виконувала обов'язки голови ДЕК.

За свою багаторічну працю вчена-педагог нагороджена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2010), Почесним знаком «Відмінник освіти України» (1983), Почесними грамотами МОН України (1992,1995), Подякою Президії НАН України (2009) [1].

Колеги і учні поважають Галину Микитівну як Професіонала і Вчителя, який не лише долучив їх до високого мистецтва, але й навчив досліджувати його секрети і знаходити способи та методи виховання його засобами молодого покоління українців.

*На фото (зліва направо): професор А. В. Козир,
доктор сільськогосподарських наук, Е. М. Проворова,
доцент Р. О. Лоцман, професор Г. М. Падалка*

Основні наукові ідеї професора Г.М. Падалки:

У теорії і практиці викладання мистецьких дисциплін провідними методологічними засадами виступають:

- гуманістична спрямованість мистецької освіти;
- національна основа мистецької освіти;
- особистісно-орієнтований підхід до мистецького навчання;
- забезпечення системності мистецького навчання [3].

Серед перспективних напрямів досліджень в галузі педагогіки мистецтва визначимо такі, як:

1. Реалізація виховного, пізнавального і розвивального потенціалу мистецтва

Незмінну актуальність цієї проблематики зумовлено як соціальними потребами нашого часу, так і можливостями психолого-педагогічної дії художніх образів. Здатність мистецтва інтерпретувати відтворювані події і явища саме з позицій автора, оцінна природа художніх образів уможливають потужний вплив мистецької освіти на формування особистості. Отже, перспективними є і будуть наукові розвідки щодо визначення і реалізації особистісно-формувальної функції мистецтва. Такі проблеми, як виховання світоглядних установок, духовності, високих моральних якостей особистості тощо в процесі мистецької діяльності визначають актуальність дослідницьких завдань і на сьогодні, і на майбутнє.

Належної уваги науковців заслуговує також аналіз можливостей втілення в навчальному процесі пізнавально-емоційної функції мистецтва. Пізнавально-розвивальний ефект мистецької діяльності ґрунтується на здатності художніх образів цілісно відтворювати світ, у всій повноті не тільки інтелектуального його осмислення, а і емоційного осягнення. Саме ця здатність мистецтва забезпечує його пізнавальну функцію. Мистецька діяльність як засіб емоційного розвитку особистості, активізація емоційно-гедоністичних чинників художнього становлення учнів, визначення шляхів забезпечення психологічної розрядки школярів у процесі пізнання мистецтва і т.п. – актуальні проблеми педагогіки мистецтва.

2. Модернізація змісту мистецької освіти

Потреба цього напрямку розвитку педагогіки мистецтва мотивується як розмаїттям художнього життя сьогодення, так і плюралізмом смакових уподобань сучасної молоді. Отже, теоретичні узагальнення щодо змістових орієнтирів сучасної мистецької освіти мають стати предметом наукових розвідок і практичних рекомендацій. Потреби розширення навчального матеріалу, зміщення акцентів його вибору, модернізація навчальних програм з мистецьких дисциплін не можуть не хвилювати науково-педагогічну громадськість.

Не тільки оновлення навчального матеріалу, а і способи його опрацювання, педагогічні умови, методи і форми донесення мають заволодіти увагою науковців. Відтворення в змісті мистецької освіти широкої палітри художніх напрямів, стилів, жанрів потребує розробки специфічної методики їхнього опрацювання. Навчити учнів відокремлювати істинне, по-справжньому цінне в різних течіях мистецтва від псевдохудожніх підробок, розвиток незрілих художніх смаків дітей та юнацтва – непрості завдання. Відповіді на ці і подібні питання має шукати сучасна педагогіка мистецтва.

3. Інтеграційні процеси в мистецькій освіті

Наукові розробки цього напрямку присвячено, зокрема, дослідженню проблем взаємодії різних видів мистецтв у художньому розвитку особистості.

Виокремимо два фактори.

По-перше, поліхудожня освіта містить потужні резерви активізації творчих проявів особистості через актуалізацію можливості цілісного впливу мистецтва.

По-друге, наука не може проходити осторонь тенденцій розбудови мистецької освіти у сучасній школі, де яскраво проглядаються орієнтири інтеграційності.

Які наукові проблеми набувають найактуальнішого значення?

З-поміж інших виокремлюємо дві.

Перша – дослідження можливостей і шляхів реалізації цілісного впливу на особистість різних видів мистецтв у їхньому комплексному поєднанні. Передбачається виявлення педагогічних орієнтирів у викладанні художньої культури як

навчальної дисципліни, а також зосередження зусиль на реалізації в навчальному процесі ЗВО і школи психологічних ефектів комплексного засвоєння різних видів мистецтв.

Друга – визначення можливостей удосконалення навчання в одному з видів мистецтва на тлі проведення художніх паралелей з іншими видами мистецтва.

Педагогіка мистецтва не має поки що в своєму розпорядженні науково обґрунтованих відповідей на те, яким чином спрямувати процес проведення художніх аналогій між фаховою підготовкою в основному виді мистецтва і художніми образами з інших видів мистецтва, щоб досягти очікуваного педагогічного ефекту.

4. Впровадження інтерактивних методик та медіа-освітніх технологій в навчальний процес з мистецьких дисциплін

Наш час характеризується широким входженням інтернет-технологій в освітній простір. Не стоїть осторонь і педагогіка мистецтва від проблем використання комп'ютерних технологій в розвитку художньо-творчих якостей особистості, формуванні досвіду пізнання мистецтва. Мультимедійні технології інтерпретуються як засіб активізації інтересу учнів до занять музикою, образотворчим мистецтвом, літературною творчістю. Проведено вдалі спроби розробки методів формування фахової мистецької компетентності майбутніх учителів мистецьких дисциплін засобами мультимедійних технологій. Попри широкий інтерес наукової спільноти до питань інформатизації мистецької освіти, цілий ряд важливих аспектів цієї проблеми в теорії і практиці художнього розвитку особистості висвітлено недостатньо. До таких, насамперед, віднесемо необхідність ґрунтового аналізу як позитивних можливостей інформатизації мистецького навчання, так і можливих її вад, небажаних наслідків, прорахунків. Перед дослідниками стоїть нагальне завдання – встановити педагогічно доцільні межі впровадження мультимедійних технологій в мистецький освітній простір.

Надзвичайно актуальною у контексті педагогіки мистецтва на сьогодні лишаються проблеми «співвідношення техніки і творчості», «співвідношення техніки і емоційного реагування учнів на художні образи», «співвідношення техніки і

асоціативного мислення особистості», тобто дослідження характеру впливу технічних інновацій на результати мистецької діяльності особистості, її художнього навчання і виховання.

Загалом дифузія і взаємозбагачення педагогічних засобів традиційного і мультимедійного навчання в галузі мистецької освіти мають стати предметом наукового пошуку педагогіки мистецтва.

5. Специфіка художньо-педагогічної діагностики

Сучасні тенденції розвитку мистецької освіти висувають складне завдання – розробку теоретичних засад і впровадження у практику педагогічної діагностики результатів художнього розвитку особистості, її досягнень в галузі музичної, хореографічної, образотворчої тощо діяльності. Складність вирішення цієї проблеми зумовлена специфікою оцінювання в галузі мистецтва, де об'єктивність аналізу результатів художнього діяння учнів завжди опосередкована суб'єктивним ставленням того, хто оцінює.

Психолого-педагогічний моніторинг мистецьких досягнень – надзвичайно відповідальна ланка побудови освітнього процесу.

Якою має бути педагогічна діагностика в галузі мистецтва, які принципово важливі характеристики її мають значення для удосконалення художнього навчання і виховання школярів та студентів, в чому полягають оптимальні умови проведення педагогічної діагностики в галузі мистецької діяльності – нагальні питання педагогіки мистецтва сьогодення.

Принципово важливими для розвитку педагогіки мистецтва є проблема активізації інтуїтивних чинників творчого вирішення художніх завдань учнями; питання раннього виявлення, навчання і розвитку художньо обдарованих дітей та підготовки педагогічних кадрів, спроможних втілювати у практику мистецької освіти виклики сучасності у галузі культури, а також аналіз історичних витоків становлення мистецької освіти [2].

Національна культура – основне джерело становлення митця

Прагнення охопити напрямки всесвітньої мистецької цивілізації без міцної опори па національну художню основу

містить в собі небезпеку поверхневості у сприйманні і творенні художніх образів, мозаїчності, відсутності широти погляду на життя, збідненості засобів художньої виразності. З історії розвитку мистецтва відомо, що яких би художніх методів чи стилєвих напрямів не дотримувався митець, сила його таланту, глибина художнього пізнання світу прямо і безпосередньо залежить від національного коріння художнього дару і творчих здібностей. Сказане стосується художньої спадщини не тільки композиторів, а й художників, поетів, письменників, де національна основа творчості відчувається явно і беззаперечно, таких як, наприклад, Б. Лятошинський, М. Сар'ян, Ч. Айтматов тощо. В мистецькому доробку, здавалось би абстрагованих від національної конкретики митців – композитора В. Сильвестрова, письменника А. Куркова чи художника Ю. Прокоф'єва, – саме національно-мистецька основа визначає успіх і мистецькі досягнення їх творчості.

Серед найболючіших прорахунків сучасної системи мистецької освіти слід назвати такий, як денационалізація, штучна відірваність її змісту від національної культури. На жаль, ще й донині трапляються прикрі випадки, коли творчість українських авторів розглядається як обов'язковий, але нудний і обтяжливий додаток до «основної» навчально-виконавської програми учнів. Ще й сьогодні можна почути, як педагогічні невдахи напучують студентів: «Українське мистецтво ти можеш не любити, але його треба знати». Витоки подібного ставлення сягають недооцінки національної культури як основного джерела становлення митця.

Використовуючи скарбницю національного мистецького фонду, викладач отримує додаткові важелі сприяння мистецькому розвитку учня, його здатності глибше і повніше сприймати художні образи. Спонукаючи вихованців до використання виражальних засобів, притаманних національній культурі у спробах творення мистецтва, учитель також отримує змогу «каталізувати», інтенсифікувати процес їх творчого становлення. Опиняючись у генетично близьких сферах відчуття інтонаційних тонкощів національного музичного мистецтва, рухової палітри національної хореографії, колористичної гами національного живопису – учитель може

цілеспрямовано керувати, спрямовувати в потрібне річище, підвищувати рівень творчої наснаги учнів, їх здатності створювати нове у контексті художньо близького.

Від національного і через національне можна прийти до усвідомлення прекрасного в загальнолюдських вимірах.

Забезпечення національної основи мистецької освіти передбачає:

А. Надання національній мистецькій творчості пріоритетного місця в навчальних програмах

Б. Впровадження в навчальний процес національно-стильового підходу до аналізу мистецьких творів [3].

Особистісно-орієнтований підхід в контексті мистецької освіти

Особистісно-орієнтований підхід в контексті мистецької освіти ґрунтується на трьох провідних позиціях.

Перша позиція передбачає спрямування навчального процесу з мистецьких дисциплін на розвиток особистості учня. Залучаючи учня до мистецької діяльності, педагог опікується, насамперед, становленням його особистості. Система мистецької освіти має бути орієнтованою на формування перш за все особистісних якостей учнів. Художній розвиток – це лише одне із завдань становлення особистості в процесі мистецького навчання. Процес художнього розвитку має будуватись таким чином, щоб не затуляти більш широких перспектив – формування особистості учня. В полі зору педагога мають бути проблеми не тільки художнього розвитку учня, а й формування його як особистості. Наголошуючи на суттєвій ролі мистецької освіти у становленні особистості, мають на увазі вплив мистецької навчальної діяльності на формування сприймання, пам'яті, мислення, мови, уяви учнів, їх почуттів і волевих якостей, темпераменту, здібностей, розвиток умінь спілкування, аналітично-критичного ставлення до життя і т. п.

Друга позиція виходить з визнання необхідності максимального сприяння художньому розвитку учня – розширенню можливостей сприймання, формуванню мистецько-виконавських умінь і навичок, активізації його творчого потенціалу і здатності до художньої творчості, а також

розвитку спеціальних мистецьких здібностей (музичної пам'яті, слуху, відчуття кольору, хореографічного апарату тощо).

Третю позицію щодо реалізації особистісно-орієнтованого навчання в галузі мистецтва спрямовано на ствердження суб'єктної ролі учня в процесі мистецького навчання. Учень має виступати як суб'єкт освітнього процесу, як активний його учасник. Особистість учня трактується як об'єкт власного мистецького розвитку. Опора на особистісно-орієнтований підхід передбачає, що учень зацікавлений у формуванні такого ставлення до художнього навчання, в якому мистецька діяльність усвідомлено спрямовується на виявлення власних художніх потенцій, на як найповнішу реалізацію унікальних мистецьких можливостей. Мистецька діяльність виступає як один із найважливіших засобів становлення художньої активності учня.

Традиційна педагогіка мистецтва нерідко в гіпертрофованій формі оцінює здатність учителя до передачі в готовому вигляді знань, до демонстрації власних художніх умінь з метою спонукання учнів до наслідування. На відміну від цього, особистісний підхід передбачає створення умов для самореалізації особистості, саморозвитку учня. Не тільки пояснювати і показувати, як треба діяти в мистецтві, залучаючи учня до відтворення художньо-виконавських і творчих дій, а й головне – формувати у нього прагнення бути неповторною особистістю в мистецтві, шукати оригінального, самобутнього вирішення мистецьких проблем [3].

Зміст мистецької освіти

Зміст освіти в узагальненому вигляді трактується як «система наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних вмінь і навичок та способів діяльності». Відповідно до цього зміст мистецької освіти визначаємо як системне поєднання знань художніх творів (фактичного матеріалу), теорії мистецтва та історії його розвитку, практичних умінь і навичок в галузі мистецької діяльності, досвіду сприймання мистецтва, критично-оцінювального ставлення та інтерпретаційних підходів до надбань мистецької спадщини, а також творчої роботи в галузі мистецтва.

Дидактичні вимоги до визначення мистецького навчального матеріалу, ґрунтуючись на загальних принципах навчання, таких, як системність, послідовність, доступність тощо, мають і власну специфіку, що виходить із конкретних завдань художнього навчання. До основних вимог визначення навчального матеріалу з мистецьких дисциплін відносяться:

- Відбір високохудожніх творів гуманістичної спрямованості, що містять значний навчальний, виховний і розвивальний потенціал.

- Послідовне і систематичне вивчення національних зразків мистецтва в єдності із кращими творами світової класики.

- Повнота жанрово-стильового охоплення мистецтва.

- Врахування потреб і можливостей мистецького навчання, виховання і розвитку учнів.

- Поєднання узагальнено-нормативних і індивідуальних підходів до навчання.

- Систематичне оновлення матеріалу і повторення засвоєного.

- Введення до навчального матеріалу творів для досконалого відпрацювання і для ескізного вивчення.

- Включення творів, призначених для опанування із викладачем і для самостійного опрацювання.

- Орієнтація при виборі навчального матеріалу на академічні і на прикладні жанри мистецтва.

- Вивчення мистецької спадщини і творчості сучасних авторів.

- Створення індивідуальних навчальних програм як з урахуванням сьогоденних потреб навчання учня, так і перспектив його мистецького розвитку.

- Збалансованість в навчальних програмах творів, різних за складністю.

- Введення до навчальної програми унормованих і творів, вибраних учнем самостійно [3].

Принципи мистецького навчання

Принципи мистецького навчання – це основні положення, що визначають сутність, зміст, провідні вимоги до взаємодії учителя і учнів, виконання яких передбачає досягнення

результативності процесу оволодіння учнями мистецтвом. Принципи охоплюють узагальнені закономірності мистецького навчання, органічно пов'язуючи окремі його елементи в єдине ціле. Принципи потрактовуються як засадниче першоджерело, вихідні пункти теорії і практики, їх корінна основа, навколо якої синтезуються провідні поняття і закони мистецького навчання.

Принципи мистецького навчання мають нормативно-об'єктивну основу, разом з тим вони зумовлені рівнем розвитку педагогічної науки, психології, мистецтвознавства, особливостями розвитку художньої культури в певний історичний період. Діючи в соціально-часових межах, принципи містять в собі цілепокладальні орієнтири поліпшення мистецької освіти, удосконалення її змісту і методичних засад.

З-поміж найголовніших визначаємо такі принципи навчання мистецтва:

- цілісності;
- культуровідповідності;
- естетичної спрямованості;
- індивідуалізації;
- рефлексії [3].

Основні форми організації художньо-пізнавальної діяльності учнів в системі мистецької освіти

Навчання мистецтва є педагогічно організованим процесом. Основною формою організації художньо-пізнавальної діяльності учнів в системі мистецької освіти є урок, який проводиться із постійним складом учнів і у межах встановленого часу.

В системі мистецької освіти розповсюджено також таку форму навчання, як позакласні заняття. Наприклад, у позакласній роботі з музичного виховання проводяться заняття хорового колективу, образотворчого гуртка тощо, які відрізняються від уроку не завжди стабільним складом учасників і точно визначеними часовими межами проведення.

Розрізняють також індивідуальні, групові, колективні уроки і позакласні заняття, у форматі яких проводиться навчання в загальноосвітніх школах (урок музики, урок образотворчого мистецтва, заняття хореографічного гуртка), в школах мистецтва (індивідуальний урок гри на фортепіано, груповий

урок з хореографії, груповий урок з історико-теоретичних дисциплін тощо), в системі професійної мистецької освіти (індивідуальні уроки з диригування, групові уроки з образотворчого мистецтва тощо), а також лекції і семінари з мистецьких теоретичних дисциплін.

Лекція, що передбачає систематизований усний виклад навчального матеріалу, в мистецькому навчанні має підпорядкований характер, оскільки перше місце посідають практичні засоби осягнення мистецтва. Разом з тим в процесі лекції найбільше можна досягти повноти викладу матеріалу, його упорядкованості і послідовності. Оскільки естетичне становлення особистості передбачає наявність у неї компетентності в галузі мистецтва, історії його розвитку, виокремлення художніх течій і напрямів, обізнаності у методичних підходах до навчання мистецтва, лекція є важливою формою організації мистецького навчання.

До специфічних ознак уроку мистецтва відносяться:

- пріоритет практичної діяльності над теоретичним засвоєнням учнями матеріалу;
- максимальне забезпечення художньо-творчої активності учнів.

Різновиди мистецьких уроків або занять зумовлені їх функціональним призначенням.

Розрізняють два основних різновиди уроків мистецтва (занять): урок поточної художньо-навчальної роботи і урок підготовки до оприлюднення результатів навчальної діяльності (урок-репетиція перед концертом, екзаменом, заліком, урок-підготовка до виставки). Кожен з різновидів має власні завдання і особливості проведення, які, збігаючись у основних вимірах підпорядкування – художній розвиток учня, – мають і специфічні характеристики. Так, поточний урок вимагає від учнів меншої художньо-творчої напруги, ніж урок-репетиція перед концертом, разом з тим поточне відпрацювання художніх умінь і навичок, скажімо, розвиток пальцевої техніки чи відпрацювання танцювального руху вимагає більшого терпіння, зберігання уваги протягом тривалого часу тощо [3].

Педагогічні умови навчання мистецтва

Педагогічні умови навчання мистецтва – це цілеспрямовано створені чи використовувані обставини мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності.

Серед першочергових визначаємо такі педагогічні умови, як:

- створення позитивної атмосфери навчання;
- досягнення діалогових засад взаємодії учителя і учня в навчальному процесі;
- забезпечення пріоритету практичної діяльності [3].

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Падалка Галина Микитівна. Офіційний сайт факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету ім. М.П. Драгоманова. <https://fm.udu.edu.ua/kafedr/s-ainmenu-21/padalka-halyna-mykytivna>
2. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва: домінантні аспекти розвитку. *Наукові записки Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 152. С. 31–37.
3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К. : Освіта України, 2008. 274 с.
4. Черкасов В.Ф. Основи наукових досліджень у музично-освітній галузі: підручник. / Володимир Черкасов. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, Харків : ФОП Озеров, 2017. 316 с. С. 112–113.

ГОРБЕНКО Сергій Семенович,
доктор педагогічних наук, професор, професор факультету
мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова,
заслужений працівник культури України
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2336-2616>
e-mail: ssgorbenko@gmail.com

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА МУДРІСТЬ І МІЖОСОБИСТІСНА ТОЛАРАНТНІСТЬ ЖИТТЄВОГО ПОСТУПУ Т.І. ЦВЕЛИХ

Тамара Іванівна Цвелих (1910-1996 рр.) народилася в українському місті Кременчук, походила з козацької родини. Навчалась спочатку в Харківському, а потім у Київському державному університеті імені Тараса Шевченка, який закінчила в 1937 році із спеціальності «Філологія». Після університету працювала вчителькою в Пирогівській школі на Київщині. Деякий час виконувала обов'язки співробітниці з художнього виховання Київського обласного інституту вдосконалення учителів. З початку 50-х років працювала головним редактором журналу «Дошкільне виховання», пізніше була призначена деканом педагогічного факультету Київського державного педагогічного інституту ім. О.Горького (нині Український державний університет імені Михайла Драгоманова). На цій посаді її діяльність відбувалася поряд з такими відомими вченими психолого-педагогічного напрямку як: Микола Даденков, Григорій Костюк, Дмитро Ніколенко та ін.

Т.І. Цвелих належить до інтелектуальних скарбів української педагогічної науки, до плеяди тих відомих педагогів, науковців, які зробили у другій половині ХХ ст. неоціненний внесок у дослідження проблеми формування духовності особистості, розвитку естетичного та морального виховання молоді. Відомості про цю відому вчену внесено до електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського». Персональний комплекс матеріалів про Т.І. Цвелих зберігається в Педагогічному музеї України. Ця видатна

особистість є засновницею наукової школи естетичного виховання в Україні.

Науковою діяльністю Тамара Іванівна почала займатися в кінці 40-х років. З 1956 року вчена працювала співробітницею науково-дослідного Інституту педагогіки України, була відмінницею народної освіти України. На початку 60-х років під її керівництвом розроблено «Орієнтовну програму з естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи», «Програму морального виховання учнів різних вікових груп». Це були перші програми морально-естетичного спрямування і мали неабияке значення для української школи, виховання підростаючого покоління, вчителів різного профілю. В 1970 році зусиллями Тамари Іванівни в Інституті педагогіки було започатковано автономну лабораторію естетичного виховання, завідувачкою якої вона була багато років. Саме тут, з нашої точки зору, розкрився її світ захоплень і дар наукового керівництва дослідженнями молодих науковців.

Мені випала щаслива доля і честь працювати під керівництвом цієї мудрої, високопрофесійної, компетентної, високоерудованої та високопорядної людини. А познайомив мене з Тамарою Іванівною в 1980 році, коли я тільки-но починав свою педагогічну діяльність на кафедрі методики музичного виховання, співів та хорового диригування столичного музично-педагогічного факультету педагогічного Інституту, Олександр Юрійович Петровський – народний артист України, кандидат мистецтвознавства, професор, тодішній завідувач кафедри. Він переконав мене в тому, що без наукової діяльності у вищому навчальному закладі робити нічого.

В той період Тамара Іванівна читала лекції на всесоюзному факультеті підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів музично-педагогічного профілю з організації психолого-педагогічних досліджень. В аудиторії поруч з кафедрою вона проводила заняття, на яких був присутній і я – молодий викладач, який вбирав у себе кожне слово лектора і яка стала для мене науковим ерудитом та ідеалом. Вона володіла неперевершеним умінням зацікавити слухача, тримати увагу аудиторії спочатку і до останньої хвилини. У неї не було перерв між парами, бо вона була оточена

слухачами, які хотіли почути від неї відповіді на найрізноманітніші питання викладацької і наукової творчості.

Я був щасливий з того, що Тамара Іванівна погодилася на керівництво написанням моєї дисертації. Саме вона сформувала в мені інтерес до науки, дала натхнення на все життя. Спочатку я одержував консультації на факультеті, в Інституті педагогіки, а пізніше, коли стан її здоров'я погіршився, мені було дозволено приходити додому. Це були незабутні хвилюючі зустрічі. Вона заряджала позитивною та оптимістичною енергетикою на досить значний час. Її цікавило все: стан ознайомлення з літературою, характер мого мислення, вміння робити доречні висновки, зміст написаного матеріалу, успіхи чи невдачі на роботі, сімейні обставини і проблеми, умови проживання, відносини з батьками, дітьми, рідними тощо. Вона переживала, співчувала життєвим складнощам, намагалась допомогти порадами, усіма своїми можливостями. Часто вона давала цінні поради щодо одержання житла, рекомендувала посадових осіб до яких варто було звернутись і т. ін.

Тамара Іванівна мала широкі інтереси, які охоплювали педагогіку, психологію, культурологію, літературу, музику, образотворче мистецтво, оточуюче середовище тощо. Володіла унікальною жагою до наукової творчості, яку передавала своїм вихованцям. Її власні праці та численні дослідження молодих науковців, що провели ефективні і змістовні дослідження під її керівництвом, розробляли різноаспектні теми, що були пройняті високими ідеалами добра, професіоналізму, людяності. В її відомій книзі «Естетичне виховання учнів старших класів середньої школи» спостерігаємо взаємозв'язок психологічної і педагогічної проблематики, фізіології, моделювання; відстоювання власної позиції, поглиблення, обґрунтування ефективних шляхів, методів та прийомів естетичного виховання шкільної молоді через творче самовираження. У своїх публікаціях Тамара Іванівна аналізує явища на засадах гуманістичної та культурологічної методології, які допомагають вирішувати практичні питання, пов'язуються з вихованням індивіда, його творчим ставленням до мистецтва, духовно-морального розвитку, свідомого розуміння цілей і завдань формування особистості.

Розглядаючи проблему сприймання твору мистецтва учнем, яка є однією з найбільш складних і багатогранних, Тамара Іванівна спиралась на механізми художнього мислення, як особливого виду пізнавальної діяльності, та як процесу функціонування динамічних розумових структур. Зокрема, вона була прибічником образного мислення індивіда, в якому поєднуються раціональний та емоційний компоненти, вважала, що в кожному художньо досконалому творі є «червона лінія» розвитку образу, який треба відчуті і вміти прослідкувати у процесі сприймання. Саме така лінія приводить до цілісного уявлення про твір, тому на цей фактор має спиратися вчитель у роботі з учнями, використовуючи такі прийоми як аналіз і синтез, порівняння, розрізнення, абстрагування, конкретизація, спираючись на особистісний життєвий досвід. У багатьох випадках вона спрямовувала роботу своїх дослідників-аспірантів на педагогічну інтерпретацію художньо-образного мислення, основною формою якого є художній образ, що має естетичний зміст. Як талановитий наставник наукової творчості молоді Т.І. Цвєлих підготувала близько чотирьох десятків кандидатів наук, серед яких відомі науковці, які стали докторами наук – Н.Є. Миропольська, О.П. Рудницька, О.Я. Ростовський, С.С. Горбенко.

Із вдячністю і приємністю згадую цю людину виключної ерудованості, компетентності, доброзичливості і толерантності. У спілкуванні запам'ятався лагідний спокійний і мудрий тон, який спонукав до відкритості, зосередженості думки, змістовності мислення, уважності. У такі моменти Тамара Іванівна приводила численні приклади зі своєї практичної діяльності, роботи своїх аспірантів минулих років, які успішно захистили свої дисертаційні дослідження. Так було завжди, навіть тоді, коли одержане завдання не було, з об'єктивних причин, до кінця виконане. Їй була притаманна неабияка людяність, гуманність у спілкуванні і повага до пошукувача. Після кожної зустрічі з науковим керівником відбувалось своєрідне зарядження новими науковими ідеями, особливою енергетикою до пізнання незвіданого, бажанням творити, досліджувати обрану проблему. Наукові інтереси вченої були дуже різноманітними, вона

володіла унікальною жагою до наукової творчості, якою заряджала своїх аспірантів і це їй вдавалося постійно.

Отже, сутнісною ознакою спогадів про Т.І. Цвелих є ціннісні риси її людських якостей поєднаних із професіоналізмом, чітке розуміння нею завдань, які вона сама й визначала у своїй педагогічній діяльності відповідно до вимог часу, педагогічний такт і компетентність, виключна ерудованість, зразкове уміння і ефективність наукового керівництва науковою підготовкою майбутніх учених на засадах людяності і толерантності.

Т.І. Цвелих в процесі роботи з аспірантами

Т.І. Цвелих проводить лекційне заняття зі студентами старших курсів

ШМАН Світлана Юрївна,
кандидат культурології, в.о. декана музичного факультету
Київської муніципальної академії
естрадного та циркового мистецтв
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6658-1288>
e-mail: cv_mku1234@ukr.net

НАУКОВА, ПРОСВІТНИЦЬКА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАЛЕРІЇ ДМИТРІВНИ ШУЛЬГІНОЇ: ВНЕСОК У РОЗВИТОК ОСВІТИ ТА НАУКИ

Валерія Дмитрівна Шульгіна – видатний український вчений у галузі музичної культури, мистецтва і педагогіки, доктор мистецтвознавства, професор кафедри історії музики Київської муніципальної академії музики ім. Р.М. Глієра, член Національної спілки композиторів України (Київ, Україна), член Міжнародної асоціації музичних бібліотек, архівів і документальних центрів (Лондон, Велика Британія), член Міжнародної музичної спілки RISM (Франкфурт-на-Майні, Німеччина).

*Максим Олегович Тимошенко, Валерія Дмитрівна Шульгіна,
Олександр Вікторович Яковлев*

Значним науковим здобутком В.Д. Шульгіної є те, що вона ввела до наукового обігу поняття «музична українка», «український музичний бібліографічний репертуар» та «національна музична бібліографія», обґрунтувала їх теоретичні та практичні значення, довела естетико-виховний потенціал української музичної культури, яка може бути ефективно реалізованою у системі національної музичної освіти, якщо остання спирається на сучасні інформаційно-педагогічні технології, зорієнтовані на концептуальне оновлення змісту навчання і виховання в українській музичній школі.

У своїй праці «Музична українка: інформаційний і національно-освітній простір» [12] Валерія Дмитрівна запропонувала концепцію гуманізації та гуманітаризації національної освіти, що є надзвичайно важливою для розвитку сучасної освіти, зокрема у контексті виховання молодого покоління. Вона зосереджує увагу на тому, щоб освітній процес сприяв формуванню не лише інтелектуальних, а й моральних, естетичних і культурних цінностей у юних громадян. Концепція гуманізації освіти та комплексного виховання знайшла практику реалізацію у підготовці та виданням Валерією Дмитрівною методичних завдань «Юним піаністам» для дитячих музичних шкіл, студій і гуртків. Серія «Юним піаністам» для підготовчого, першого, другого, третього, четвертого і п'ятого класів сформована редактором укладачем В. Д. Шульгіною і видана в Києві видавництвом «Музична Україна», починаючи з 1986 по 1996 рр. [9, 10]. В.Д. Шульгіна акцентує увагу на важливості гуманістичних принципів у навчанні. Це означає, що освіта повинна бути спрямована не лише на засвоєння знань, а й на розвиток особистісних якостей, таких, як: патріотизм, людяність і повага до культури. Гуманізація освіти дозволяє формувати у молоді відчуття причетності до національної культури та її історії, що має важливе значення для виховання свідомих, активних громадян, здатних розуміти свою роль у суспільстві та у глобальних культурних процесах.

Відповідно до концепції В.Д. Шульгіної, гуманітаризація освіти має важливе значення для розвитку творчої особистості. Вона передбачає інтеграцію гуманітарних дисциплін, таких, як: музика, література, мистецтво, історія. Цей підхід дозволяє

учням не лише здобувати знання, але й розвивати творчі здібності, критичне мислення, а також розуміння важливості культурної спадщини, що дозволяє виховати людину, здатну створювати нові культурні продукти.

В.Д. Шульгіна вважає, що освітній процес має сприяти формуванню особистості, здатної діяти як національний, так і світовий культурний агент. Вона підкреслює важливість розвитку молоді як культурних творців, які можуть не тільки підтримувати і зберігати національні традиції, але й активно долучатися до світових культурних процесів. Освіта, яка поєднує гуманітарні науки та культурну складову, дозволяє молоді створювати культурні продукти, що сприяють розширенню культурного обміну та співпраці між націями.

Дослідниця також акцентує увагу на тому, що процес гуманітаризації освіти сприяє розвитку національної ідентичності. Зокрема, гуманітарна освіта дає можливість учням глибше усвідомити своє коріння, вивчати власну історію, музику, літературу та мистецтво, що є основою для формування сильної національної самосвідомості. Водночас, освіта має сприяти розумінню важливості міжкультурного діалогу і спільних цінностей у глобалізованому світі.

Ідеї В.Д. Шульгіної зберігають свою актуальність і в сучасному освітньому контексті, особливо в умовах глобалізації, коли важливо зберігати і розвивати національну культуру, одночасно взаємодіючи з іншими культурами. Її концепція гуманізації і гуманітаризації є основою для формування нової генерації людей, які не лише підтримують власну культуру, але й активно долучаються до світових культурних процесів, створюючи гармонійний та взаємоповажний культурний простір.

Наукова школа В.Д. Шульгіної зосереджена на комплексному вивченні музичної культури та мистецтва України, зокрема ХХ – початку ХХІ століття. Вона розробляє теоретичні засади дослідження української музики, зокрема аналізуючи специфіку музичної традиції та її еволюцію в сучасному контексті. Важливим аспектом є вивчення «музичної україніки» як інформаційної системи, що охоплює всі музичні явища, які відображають національну ідентичність України.

Особливу увагу приділено експертизі нотних видань та рукописів, що належать до цієї категорії, для визначення їх автентичності та значення в історії музики. Окрім того, досліджується роль педагогічної складової в українській музичній культурі, зокрема в контексті музичної освіти та формування музичних фахівців. Ці розробки сприяють поглибленому розумінню музичного мистецтва України та його важливості в культурному просторі.

Життєвий шлях В.Д. Шульгіної яскравий та насичений. Вона народилася 4 березня 1939 року в Києві в родині, де панувала атмосфера мистецтва й науки. Батько – Дмитро Павлович Скрипниченко, випускник Київського політехнічного університету, професор, доктор технічних наук, завідувач кафедри інформатики Київського університету культури, був музикантом аматором, вченим і педагогом, а мати – Марія Стефанівна Шульгіна – економістом, випускницею Інституту міжнародних відносин. «У родині панувала мистецько-творча атмосфера, батьки товаришували з багатьма українськими діячами, серед яких – Олександр Палладін (президент Академії наук), Яків Лепченко (палеонтолог і ботанік), Павло Тутковський, Олексій Соколовський, Володимир Резніченко (академіки Академії наук), Володимир Беліцер і Давид Фердман (мікробіологи, члени-кореспонденти Академії наук) та ін., які вплинули на формування світогляду юної Валерії, заклали ціннісне ставлення до мистецтва і науки, високі моральні якості, прагнення до самовдосконалення і потребу в духовному збагаченні. Це риси визначальні для науковця, і вона пронесла їх крізь усе своє життя» [5, с. 44–45].

Це визначило подальшу долю юної леді, яку вона пов'язала з музикою. Мистецьку освіту Валерія здобула у Київській середній спеціалізованій мистецькій школі імені М. Лисенка (нині – Київський державний музичний ліцей імені М.В. Лисенка) та Київській державній консерваторії імені П.І. Чайковського (нині – Національна музична академія імені П.І. Чайковського) за спеціальністю фортепіано у класі одного з основоположників вітчизняного піанізму, видатного виконавця і педагога Євгена Сливача. Валерія закінчила трьохрічні державні курси англійської мови в Києві. Дитячі та юнацькі роки Валерії

пройшли під впливом літератури, поезії та хореографії. Валерія була постійним членом літературно-драматичної студії у Домі вчених в Києві під керівництвом заслуженої артистки України Клавдії Богданової, а також засвоїла основні навички класичного балету під керівництвом артистки Київського оперного театру Естер Модилевської. Після завершення навчання працювала в Чернігівському музичному університеті, активно займаючись концертною діяльністю та знайомством з українською культурою. «Дружні стосунки пов'язували її з видатними діячами української культури: Леонідом Грабовським, Романом Кофманом, Борисом Лятошинським, Андрієм Штогаренком, українським поетом і письменником Володимиром Дроздом та ін. Спілкування з ними поглибило її захоплення народним мистецтвом і спонукало поширювати його у процесі педагогічної діяльності» [4, с. 45].

Її подальша наукова кар'єра включала навчання в аспірантурі Московського науково-дослідного інституту художнього виховання АПН СРСР, а також тісну співпрацю з видатними ученими та музикантами, зокрема з видатним піаністом Станіславом Нейгаузом. Валерія Шульгіна ще у студентські роки виявила глибокий інтерес до теорії та методики музичної освіти, а також до української національної культури. Це захоплення суттєво вплинуло на її науковий шлях і визначило вибір теми кандидатської дисертації під керівництвом академіка Валентини Миколаївни Шацької, яку вона захистила у 1972 році. Вибір теми кандидатської дисертації був не випадковим: він віддзеркалював її глибокий інтерес до української культури та прагнення сприяти її утвердженню в академічному музичному середовищі.

Дисертаційне дослідження стало важливим внеском у вивчення національних особливостей музичної педагогіки та виконання. Валерія розглядала специфіку інтерпретації українських музичних творів на фортепіано, зокрема їхню стилістичну самобутність, фольклорні джерела та методологію викладання цього репертуару. Ця наукова робота стала своєрідним маніфестом важливості української музичної спадщини в академічному середовищі.

Наполегливість і відданість своїм науковим зацікавленням дозволили В.Д. Шульгіній успішно захистити дисертацію, хоча цей шлях був складним. Її дослідження не лише сприяло популяризації української музичної культури, а й стало основою для подальших наукових пошуків у сфері музичної педагогіки та виконавства.

В період 1983–1989 рр. В.Д. Шульгіна працювала в Київському педагогічному університеті (нині – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова), а в 1989–1993 рр. очолювала кафедру музичного мистецтва Іссик-Кульського університету в Киргизстані. У цей час вона активно працювала над дослідженнями в галузі українського піанізму та музичного виховання. Її науково-методичні розробки, підручники та статті були спрямовані на покращення навчального процесу та вирішення проблем, пов'язаних з музичною освітою.

У 1993 році Валерія Дмитрівна отримала звання професора, саме в цей час вона очолила відділ формування музичного фонду Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, спрямовуючи його дослідницьку діяльність. Під її керівництвом у бібліотеці було систематизовано унікальні музичні фонди, які містили значну інформацію про вітчизняні культурні артефакти. Це дало можливість сформувати фундамент для подальших наукових досліджень у сфері музичної спадщини України.

У 2002 році В.Д. Шульгіна захистила докторську дисертацію на тему «Музична україніка: інформаційний і національно-освітній простір» [12] у Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського. Її дослідження стали важливим внеском у розуміння ролі музичних архівів у національній культурі та освіті, а також основою для створення нової галузі в гуманітарних науках, що визначило подальші напрями розвитку музикознавства в Україні. Валерія Дмитрівна була однією з перших, хто започаткував наукове дослідження музичних колекцій національного значення і впровадив їх в мистецтвознавчий обіг.

Валерія Дмитрівна Шульгіна є відомою українською вченою, яка значно вплинула на розвиток музикознавства та культурології в Україні. Протягом 2000–2010 рр. вона працю-

вала викладачем в Національній музичній академії імені П.І. Чайковського, де активно взаємодіяла з талановитими студентами та аспірантами, серед яких можна виокремити таких, як Тетяна Зінська, Леся Микуланинець, Марина Москалик, Дар'я Садовникова, Олена Стебельська та Дмитро Титенко.

З 2003 року Валерія Дмитрівна розпочала свою діяльність в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв, де з 2010 року стала головою спеціалізованої вченої ради Д 26.850.01 (спеціальність «Теорія та історія культури»). Вона значно вплинула на розвиток цього навчального закладу, зібравши команду талановитих інтелектуалів, які віддані своїй справі. В.Д. Шульгіна ініціювала численні наукові проєкти та відкриття сучасних спеціальностей, таких як «музикознавець-експерт», «продюсер», «імпресаріо» тощо. Вона також активно сприяла розвитку міжнародних зв'язків, а також організовувала дослідницьку роботу з аспірантами.

Коло наукових інтересів Валерії Дмитрівни Шульгіної надзвичайно широке. В.Д. Шульгіна є автором понад 250 наукових праць та навчально-методичних видань [1, 4, 8, 13], зокрема в галузях музичної культури, культурології та методики музичної освіти. Одним із ключових напрямів наукової діяльності Валерії Дмитрівни є участь у створенні 7 монографій [6, 10, 13], присвячених проблемам педагогіки, методології освіти, історії науки та культурологічним аспектам навчання. Її дослідження охоплюють такі теми, як сучасні методики викладання та їх адаптація до вимог цифрової доби, проблеми міждисциплінарного підходу в освіті, а також дослідження впливу історико-культурного контексту на освітні практики, що публікуються, зокрема, в індексованій наукометричній базі Scopus [17, 18].

Валерія Дмитрівна є співавтором низки наукових праць, які стали фундаментальними для розвитку педагогічної науки. Зокрема, вона стала одноступенем під час підготовки навчально-методичного посібника «Методичні засади експертного дослідження культурних цінностей» (В. Бітаєв, В. Шульгіна, С. Шман. 2010), який висвітлює сучасні методи аналізу та оцінки культурних цінностей [1]. Також В.Д. Шульгіна

підтримала ідею підготовки підручника «Соціокультурне проєктування в мистецтві: теорія та практика» (Н. Івановська, В. Шульгіна, О. Яковлев, 2018), що містить теоретичні та практичні аспекти соціокультурного проєктування в мистецтві [3].

*Ганна Василівна Карась, Валерія Дмитрівна Шульгіна,
Василь Гнатович Чернець. 01.07.2018 р.*

Окрім того, Валерія Дмитрівна виступила науковим редактором монографії «Синергетична парадигма простору культури» (2014), яка досліджує питання взаємодії культури та синергетичних процесів. Видання підготоване за участю науково-редакційної колегії у складі В.Д. Шульгіної (наук. ред.), І.В. Кузнецової (наук. ред., відп. за вип.), О.В. Яковлева (упоряд.) та містить глибокий аналіз соціокультурних трансформацій [5].

Особливу увагу Валерія Дмитрівна приділяла роботі з молодшими викладачами та музикантами, розвиваючи методику викладання і підготовки фахівців. Її педагогічна концепція базується на креативному мистецькому вихованні, що знайшло

своє відображення в навчальних матеріалах, підручниках та репертуарних збірниках, створених під її керівництвом.

Професору В.Д. Шульгіній довелося працювати з багатьма талановитими людьми, серед них: Максим Тимошенко, Катерина Антонова-Колесник, Іван Бобул, Костянтин Давидовський, Олександр Злотник, Леся Микуланинець та інші.

Та найбільший здобуток професора Шульгіної Валерії Дмитрівни – її учні. Наукова робота з аспірантами та докторантами кропітка і виснажлива, але вона стає справою творчою, коли спілкуєшся з таким керівником, як Валерія Дмитрівна. Вона завжди вміє виокремити цікаву і перспективну тему дослідження, переорієнтувати і, врешті-решт, привести до успішного захисту дисертації. Під керівництвом професора В.Д. Шульгіної виконано й успішно захищено понад 20 кандидатських та 10 докторських дисертацій. Серед випускників В.Д. Шульгіної можна виокремити таких талановитих дослідників, як Олена Афоніна, Наталія Гуральник, Ганна Карась, Олена Изваріна, Юлія Сугрובה, Олександр Опанасюк, Оксана Фрайт та інших. Вони стали провідними фахівцями в галузі, продовжуючи її наукові пошуки й працюючи над важливими дослідженнями в українській та міжнародній науковій спільноті. Випускники В. Д. Шульгіної продовжують її наукові пошуки, працюють у різних куточках світу, вносячи значний внесок у розвиток своїх галузей, зокрема: Ніна (Івановська) Арая Берріос (Іспанія), Тетяна Лестер (США), Чолпон Іманбаєва (Киргистан), Леле Файзрахманова (Татарстан), Макс Перельштейн (Ізраїль), Олена Афоніна (Чехія), Тетяна Зінська (Італія), Ольга Овчарук (Велика Британія). Усі вони активно розвивають наукові напрямки, започатковані Валерією Дмитрівною, та здійснюють важливі дослідження на міжнародному рівні.

Професорка Валерія Шульгіна є видатною постаттю у галузі музичного мистецтва та педагогіки, чий внесок у розвиток музичної культури та освіти в Україні важко переоцінити. Її педагогічний досвід охоплює кілька десятиліть, і за цей час вона виховала цілу плеяду висококваліфікованих фахівців, які здобули успіхи в різних сферах культури та мистецтва. Відомий український вчений, освітянин,

громадянський і культурний діяч Василь Чернець у своїй статті «Берегиня української музикології» зазначає: «Сьогодні вона представлена відомими учнями, які працюють у провідних українських і зарубіжних ВНЗ» [7, 3]. Це свідчить про високу професійну репутацію Валерії Дмитрівни, яка виховала не лише талановитих педагогів і музикантів, а й лідерів культурної освіти, здатних працювати на міжнародному рівні.

Вихованці Валерії Дмитрівни працюють у численних закладах вищої освіти, мистецьких школах та займають керівні посади в закладах культури різних регіонах України. Серед них – високопрофесійні музиканти, педагоги, науковці та керівники закладів мистецької освіти. Її випускники стали знаковими фігурами у культурному та науковому житті країни. Серед них у Києві: Максим Тимошенко (доктор філософії, професор, член-кореспондент НАМ України, заслужений діяч мистецтв України, ректор Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського), Олександр Яковлев (доктор культурології, професор, ректор Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв), Олександр Злотник (доктор філософії, професор, ректор Київської муніципальної академії музики імені Р.М. Глієра), Валерій Марченко (кандидат мистецтвознавства, професор, ректор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, заслужений діяч мистецтв України), Іво Бобул (кандидат мистецтвознавства, професор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, народний артист України), Ольга Вакульчук (доктор історичних наук, завідувач відділу пресознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського), Ганна Росенко (доктор філософії, директор Міжнародної школи мистецтв), Олена Ізваріна (завідувач кафедри музичного мистецтва, доктор мистецтвознавства, професор Київського столичного університету імені Бориса Грінченка), Світлана Шман (декан факультету музичного мистецтва Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв, доцентка кафедри гуманітарних дисциплін, кандидатка культурології); Одеса: Галина Волкова (кандидат мистецтвознавства, викладач Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової), Тетяна Левіцька-Моторна (кандидат мистецтвознавства, старший

викладач кафедри ОНМА імені А.В. Нежданової); Тернопіль: Олена Спольська (доктор філософії, провідний фахівець ректорату Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка), Людмила Ванюга (завідувачка кафедри Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, кандидатка мистецтвознавства, професорка, заслужений діяч мистецтв України); Івано-Франківськ: Ганна Карась (професорка кафедри Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, докторка мистецтвознавства, професорка, Заслужений працівник культури України); Львів: Лідія Мельник (професор Львівської музичної академії); Херсон: Світлана Гриненко (доктор філософії Херсонського державного університету); Мукачево: Леся Микуланинець (доцентка кафедри теорії та методики музичної освіти Мукачівського державного університету, кандидатка мистецтвознавства, доцентка); Дрогобич: Оксана Фрайт (доктор мистецтвознавства, професор Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка) та багато інших фахівців, які стали провідними діячами у своїх сферах і продовжують працювати на розвиток культури та мистецтва в Україні.

*Богдан Михайлович Тимків,
Любов Іванівна Серганюк,
Ганна Василівна Карась,
Валерія Дмитрівна
Шульгіна, Анатолій
Васильович Грицан.
Інститут мистецтв
Прикарпатського
національного
університету імені Василя
Стефаника. 16.04.2018 р.*

Завдяки своїй багаторічній роботі, Валерія Шульгіна зробила величезний внесок у розвиток не тільки української

музичної науки, а й культури в цілому. Її праці допомогли сформувати сучасне розуміння українського мистецтва в контексті глобальних культурних процесів, що сприяло зміцненню національної ідентичності та інтеграції української культури в європейський культурний простір.

Професор В.Д. Шульгіна здобула визнання не лише в Україні, але й на міжнародному рівні завдяки своїй науковій діяльності, яка охоплює важливі аспекти музикознавства, зокрема музичної україністики, а також її дослідження в області культурної спадщини і бібліографії. Її роботи з систематизації українських музичних джерел, вивчення національних музичних традицій та культурної ідентичності отримали високу оцінку серед фахівців в різних країнах. Це сприяло її включенню до численних міжнародних наукових спільнот.

З 1997 року В.Д. Шульгіна є членом Міжнародної асоціації бібліотек, архівів і центрів документації (IAML), яка об'єднує фахівців у галузі музичних бібліотек і архівів. Це членство стало важливим етапом у її кар'єрі, оскільки IAML є однією з найвпливовіших міжнародних організацій, що сприяє розвитку музичної бібліографії, дослідженню музичних джерел і збереженню культурної спадщини. В рамках IAML В.Д. Шульгіна мала змогу обмінюватися досвідом з провідними фахівцями світу, брати участь у міжнародних конференціях та семінарах, що дозволило їй підвищити рівень власних досліджень та привернути увагу до української музичної культури на міжнародній арені.

У 2002 році Валерія Дмитрівна Шульгіна також стала членом Міжнародного товариства «Електронне зображення та візуальні мистецтва» (EVA), яке об'єднує дослідників, які займаються розвитком цифрових технологій у вивченні мистецтва, музики та культури. Це товариство займається питаннями збереження та дослідження візуальних і звукових матеріалів, що є важливими для розвитку культурної, зокрема музичної, спадщини. Завдяки участі в EVA, В.Д. Шульгіна могла активно взаємодіяти з іншими вченими, які працюють у сфері новітніх технологій для вивчення і збереження культурних надбань.

Через свою участь у цих міжнародних організаціях

Валерія Дмитрівна стала важливим мостом між українською наукою та світовою науковою спільнотою. Її праці були широко представлені на міжнародних конференціях, публікаціях і форумах, що сприяло інтеграції української музичної культури у світовий контекст. Її внесок у розробку нових підходів до музичної бібліографії та дослідження національних музичних традицій став важливим етапом в академічному співробітництві між різними країнами [15, 16].

Наукові здобутки професора В.Д. Шульгіної є не лише важливими для розвитку музикознавства, але й актуальними для сучасних викликів у сфері збереження культурної спадщини, оцифровування музичних джерел і створення електронних архівів. Її праці стали основою для подальших досліджень і розробок у галузі збереження та популяризації української музичної культури через сучасні технології. Наукові здобутки професора В.Д. Шульгіної отримали високе міжнародне визнання, а її членство в престижних наукових організаціях, таких як IAML та EVA, підтверджує її вагомий внесок у розвиток музикознавства та збереження культурної спадщини на глобальному рівні.

Завдяки своєму науковому авторитету і громадянській позиції, В.Д. Шульгіна активно займається просвітницькою діяльністю, популяризуючи українське мистецтво та наукові досягнення за кордоном. Вона неодноразово брала участь у міжнародних конференціях та наукових форумах у Великій Британії, Греції, Іспанії, Італії, Німеччині, Норвегії, Польщі та інших країнах, де представляла досягнення української культури та сприяла поглибленню міжнародних зв'язків. Її просвітницька діяльність має на меті не лише поширення знань, а й зміцнення позицій української культури на міжнародній арені.

Важливим аспектом її роботи стало ініціювання та організація наукових та творчих форумів, що об'єднують представників різних країн, таких, як «Старовинна клавірна музика: інструментарій та виконавство» та «Трансформація освіти і культури: традиції та сучасність». Її просвітницька робота сприяла створенню діалогу між культурами та інтеграції України у світовий культурний простір.

В.Д. Шульгіна залишається активною. У лютому цього року в Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського відбувся важливий науково-практичний форум «Діалог мистецько-педагогічних поколінь. Круглий стіл та презентація колективної монографії на пошану Валерії Дмитрівни Шульгіної», який став знаковою подією для української музичної освіти. Цей захід підкреслив важливість спадщини та науково-педагогічної діяльності професора В.Д. Шульгіної, а також її значний внесок у розвиток музичної освіти та культури в Україні.

*Олена Миколаївна Немкович, Валерія Дмитрівна Шульгіна, Уляна Богданівна Граб, Юрій Павлович Ясіновський, Ганна Василівна Карась.
Під час захисту докторської дисертації У.Б. Граб. Інститут
мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені
М.Т. Рильського НАН України: 23.12.2019 р.*

Форум був організований на пошану професора Валерії Шульгіної, яка багато років очолювала наукову та педагогічну діяльність, сприяючи розвитку української музичної культури. В рамках заходу була презентована колективна монографія «Діалог мистецько-педагогічних поколінь України середини ХХ – першої чверті ХХІ століть» [3], присвячена актуальним проблемам діалогу між поколіннями у сфері музичної освіти. У монографії розглядаються як традиційні, так і новаторські підходи в музичній педагогіці, що пропонуються старшими та молодшими викладачами і музикантами.

*Ганна Василівна Карась і
Валерія Дмитрівна Шульгіна*

Колективна монографія складається з трьох основних розділів, кожен з яких детально аналізує різні аспекти музичної освіти та педагогічної діяльності В. Д. Шульгіної. Розділ монографії «Грані наукової та педагогічної діяльності Валерії Шульгіної» присвячений дослідженню науково-педагогічного шляху Валерії Дмитрівни. Тут детально аналізуються її основні наукові досягнення, зокрема її внесок

у розвиток української мистецької освіти, музичної україністики та культурної регіоналіки. Висвітлюються її парадигмальні підходи до розуміння мистецтва та освіти, що дозволило глибше розкрити культурні та наукові традиції України.

Олександр Володимирович Козаренко, Віолетта Григорівна Дутчак, Рада Дмитрівна Михайлова, Ольга Леонідівна Зосім, Валерія Дмитрівна Шульгіна, Майя Юрійвна Ржевська, Олександра Іванівна Самойленко, Людмила Василівна Обух, Ганна Василівна Карась, Олег Олександрович Чигер. Після захисту докторської дисертації Г.В. Карась. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. 27. 03.2014 р.

Розділ «Організація музичної освіти в діяльності видатних постатей» зосереджується на дослідженні організації музичної освіти через призму діяльності видатних особистостей української музичної педагогіки та культури, зокрема Б. Буяка, В. Виткалова, О. Олійника, О. Тимошенко, М. Тимошенка та В. Чернеця. В цьому контексті розглядаються найважливіші моменти в історії розвитку музичної освіти в Україні, а також вплив провідних діячів на формування та організацію музичних навчальних закладів та методик.

*Ганна Василівна Карась, Олена Миколаївна Маркова, Віктор Васильович Карпов, Валерія Дмитрівна Шульгіна, Ло Кунь, Леся Михайлівна Микуланинець, Катерина Ігорівна Станіславська, Ірина Миколаївна Антонюк. Під час захисту дисертації Ло Кунь.
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв. 27.10.2017 р.*

Розділ монографії «Розвиток української культурологічної та мистецтвознавчої думки в регіональних вимірах» висвітлює питання розвитку культури та мистецтвознавства в різних регіонах України: Івано-Франківського, Закарпатського, Київського та м. Києва, Одеського, Рівненського, Тернопільського та інших. Важливою темою є взаємодія музичної освіти з культурними та науковими традиціями, що існували в різних частинах країни. Тут розглядається вплив місцевих культур на

загальний процес розвитку музичної педагогіки та її інтеграцію в національний контекст.

Форум «Діалог мистецько-педагогічних поколінь» став важливим майданчиком для обміну досвідом між викладачами, науковцями та студентами музичних навчальних закладів. Цей захід дозволив ще раз підкреслити важливість досліджень, які виконуються в рамках української музичної педагогіки, та роль Валерії Дмитрівни Шульгіної як одного з основних осередків наукової діяльності в цій галузі.

Члени Вченої ради Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв та опоненти: Юлія Сергіївна Сабадаш, Ганна Василівна Карась, Євген Антонович Антонович, Поліна Евальдівна Герчанівська, Ірина Владиславівна Петрова, Олена Сергіївна Колесник, Світлана Валеріївна Долеско, Валерія Дмитрівна Шульгіна, Віктор Васильович Карпов, Ольга Рафаїлівна Копієвська, Сергій Харитонович Литвин, Ольга Миколаївна Гончарова. Після захисту дисертації О.Р. Копієвської. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. 27.09.2018 р.

Монографія не тільки відзначає важливі здобутки наукової та педагогічної діяльності професора В.Д. Шульгіної, але й активно інтегрує новаторські ідеї та підходи в сучасну музичну освіту. Вона є важливим кроком у розвитку музичної

педагогіки України і стане корисним ресурсом для дослідників, викладачів та студентів, які прагнуть краще зрозуміти історію і сучасні тенденції розвитку музичної освіти в Україні.

Валерія Дмитрівна Шульгіна є однією з найвідоміших представниць українського мистецтвознавства та педагогіки. Її наукова, просвітницька та педагогічна діяльність дозволила не лише зберегти українську культурну спадщину, а й сприяти її розвитку в контексті європейської та світової культури. Її внесок у підготовку нових поколінь науковців і музикантів, а також у популяризацію української музичної спадщини на міжнародній арені, є безцінним для подальшого розвитку національної культури та науки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бітаєв В.А., Шульгіна В.Д., Шман С.Ю. Методичні засади експертного дослідження культурних цінностей: навчально-методичний посібник. Київ : НАКККіМ, 2010. 128 с.
2. Валерія Шульгіна. Бібліографічний покажчик до 50-річчя науково-педагогічної діяльності / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв; уклад. О.А. Вакульчук, Ю.Л. Віннікова. К. : ДАКККіМ, 2009. 72 с.: іл.
3. Діалог мистецько-педагогічних поколінь України середини ХХ - першої чверті ХХІ століть. На пошану Валерії Дмитрівні Шульгіній : кол. монографія / Нац. муз. акад. України ім. П.І. Чайковського; В.Д. Шульгіна, Л.М. Микуланинець, О.В. Яковлев, О.В. Комісаров та ін. Київ : Деоніс плюс, 2024. 184 с.
4. Івановська Н., Шульгіна В., Яковлев О. Соціокультурне проєктування в мистецтві: теорія та практика : підручник. Київ : НАКККіМ, 2018. 196 с.
5. Микуланинець Л.В. Розвиток наукових ідей Валерії Шульгіної в дослідженнях її учнів. Діалог мистецько-педагогічних поколінь України середини ХХ - першої чверті ХХІ століть. На пошану Валерії Дмитрівні Шульгіній : кол. монографія - Київ : Деоніс плюс, 2024. С. 44-49.
6. Синергетична парадигма простору культури: монографія до 50-річчя науково-педагогічної діяльності Валерії Шульгіної. Київ : НАКККіМ, 2014. 400 с.

7. Чернець В. Берегиня української музикології. Синергетична парадигма простору культури : монографія : до 50-річчя наук.-пед. діяльності В. Шульгіної. Київ : НАКККиМ, 2014. С. 3–4.
8. Шульгіна В. Українська музична педагогіка: підручник. Київ : ДАКККиМ, 2016. 262 с.
9. Шульгіна В.Д. Вступ // Юним піаністам – 2 клас : навчальний репертуар дитячих музичних шкіл, студій та гуртків. Київ: Музична Україна, 1988. С. 3–5.
10. Шульгіна В.Д. Юним піаністам – 3 клас : навчальний репертуар дитячих музичних шкіл, студій та гуртків. Київ: Музична Україна, 1989. 142 с.
11. Шульгіна В. Музична україніка: монографія. Київ : НМАУ, 2000. 230 с.
12. Шульгіна В. Музична україніка: інформаційний і національно-освітній простір : Автореф. дис. д-ра мистецтвознав.: 17.00.01 Нац. муз. акад. України ім. П.І. Чайковського. Київ, 2002. 41 с.
13. Шульгіна В., Яковлев О. Інтерпретація теорії культури, мистецтва і освіти в сучасній українській науці (2005–2012 pp.). Київ: НАКККиМ, 2012. 228 с.
14. Шульгіна Нариси з історії української музичної культури: джерелознавчий пошук: монографія. Київ : ДАКККиМ, 2007. 276 с.: іл.
15. Telemann Sources at the Kyiv Libraries and Archives // Telemann Conference (Frankfurt am Mein, March 2001) / RISM
16. Uncommon Coiiection at Kyiv Libraries and Archives //Congress of RISM (Frankfurt am Mein, 2002) / RISM
17. Shulgina V.D. Unique manuscripts and printed documents of Ukrainian musical culture of the 18th century: sources search // Cultural and arts studies of National Academy of Culture and Arts Management : collective monograph / O.S. Afonina, P.E. Herchanivska, Zh.Z. Denysiuk, V.P. Diachuk, etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2019. P. 166–182. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/72/816/1780-1>
18. Vedeneev Dmytro, Shulgina Valeriya. Relaying Ukraines cultural achievements to foreign audiences: institutional aspect (1917–2017) // Ideal and cult bases of cultural actions and artifacts : Monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 3–34. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/546>

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКОЇ ТА МУЗИЧНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАТНИХ НАУКОВЦІВ УКРАЇНИ

ТАЙНЕЛЬ Ельвіра Золтанівна,

Львівський національний університет імені Івана Франка,
заслужений працівник культури України,
кандидат педагогічних наук, доцент,

професор кафедри музичного мистецтва

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0004-4873-7678>

e-mail: elvtainel@gmail.com

КОВБАСЮК Андрій Михайлович,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри музичного мистецтва

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0004-3765-3678>

e-mail: andriy.kovbasyuk@lnu.edu.ua

БОЛГАРСЬКИЙ АНАТОЛІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ: АКТИВНИЙ УЧАСНИК ВІДРОДЖЕННЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анатолій Георгійович Болгарський – заслужений діяч мистецтв України, відмінник освіти України, кандидат педагогічних наук, професор – понад 30 років був деканом факультету мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (раніше музично-педагогічного факультету), а потім першим заступником директора Інституту мистецтв академіка, професора Анатолія Авдієвського.

Професор А.Г. Болгарський

Як один з провідних науково-педагогічних працівників у сфері мистецької освіти він головував у методичній раді Міністерства освіти і науки України з предметів художньо-естетичного циклу, був членом журі численних Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів, фестивалів та студентських олімпіад з музичного мистецтва, очолював державні екзаменаційні комісії в різних педагогічних навчальних закладах України. Серед громадських доручень науковця: членство у Вченій ради університету, у Музичній спілці України. А.Г. Болгарський – наставник молоді, справжній науковець, талановитий управлінець. Його життєвий і педагогічний шлях є зразком самовідданого служіння справі художньо-естетичного виховання молоді, підготовці фахівців у сфері національної мистецької освіти.

Після закінчення Київської державної консерваторії імені П.І. Чайковського (1967 р.) А.Г. Болгарський працював завідувачем музичного відділення Київського педагогічного училища, викладаючи хорове диригування. Учні з теплом згадують свого вчителя як прекрасного педагога, який мав талант активно впливати на формування мистецького світогляду своїх вихованців, сприяти оволодінню міцними музичними знаннями та професійними вміннями. Його доброта, чуйність, самовідданість педагогічній професії, доброзичливе ставлення до людей, блискучі організаційні здібності стали зразком поведінки для численних випускників.

А.Г. Болгарським проводилася багаторічна науково-педагогічна та організаційна робота на посаді декана факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (з 1983 р.), а згодом – заступника директора Інституту мистецтв. Для викладачів праця під орудою Анатолія Георгійовича стала справжньою школою досягнення усіх тонкощів адміністративної роботи, пошуку ефективних управлінських методів. Так, за ініціативи декана на факультеті одним з перших з педагогічних університетів України було відкрито хореографічне відділення, запропоновано низку додаткових мистецьких спеціалізацій.

Під орудою Анатолія Георгійовича успішно захищено низку магістерських робіт та кандидатських дисертацій зі

спеціальності 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Результатом його мудрого наукового керівництва стало отримання звання «доктор Phg» такими науковцями України та Китаю як Н. Бабіченко, Ж. Карташова, Т. Горобець, Чжан Лу, Шень Цзінге та ін. Для багатьох дослідників він – офіційний опонент на захисті кандидатських дисертаційних робіт.

Першою аспіранткою, яка є співавторкою статті була Ельвіра Золтанівна Тайнель. Пригадуючи спілкування зі своїм науковим керівником Е.З. Тайнель наголошує: «Згадуючи світлий образ Анатолія Георгійовича, слід зазначити його активну громадську та проукраїнську позицію у період становлення молодой та самостійної України. У 1990-х роках гостро стояла необхідність швидко та якісно, спираючись на національну традицію, створити методичне забезпечення українських шкіл у вигляді Проєкту програми для предмету «Музика». У 1991 році така програма з'явилася для молодших класів, а 1993 року – для старших. Авторами цієї першої за часів Незалежності програми, яка за змістом була на думку вчителів та методистів вельми новітньою, стали відомі в музично-педагогічних колах особистості – А.Т. Авдієвський, який очолював на той час кафедру хорового диригування та методики музичного виховання та А.Г. Болгарський – багаторічний декан музично-педагогічного факультету Державного університету імені Михайла Драгоманова.

Ірина Гадалова – кандидат педагогічних наук, викладач методичних дисциплін, відомий та визнаний заслужений вчитель України, засновник та керівник знаменитої школи № 2 з поглибленим вивченням музики м. Ужгорода – Золтан Жофчак (саме завдяки його старанням в Україні з'явився методично перевірений та науково обґрунтований відносний метод сольмізації на основі українського дитячого фольклору).

Вперше серед основних завдань під час викладання предмету «Музика» національна вокально-хорова традиція була визначена як один із пріоритетних видів музичної діяльності в музично-педагогічній практиці педагогів-музикантів. У програмі чітко визначалися критерії оцінювання знань, вмінь та навичок учнів, щодо різних видів діяльності та різних музичних понять. Змінився тематизм уроків, перелік музичних зразків для

співу та слухання музики. Дуже змістовними стали розділи, які розкривали зміст позакласної роботи та перелік її форм.

Маючи велику честь бути у числі перших аспірантів, відкритої у педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова аспірантурі зі спеціальності «Музичне мистецтво», в якій я навчалася з 1991 по 1993 роки мені пощастило тісно та плідно працювати над написанням дисертаційної роботи під керівництвом А.Г. Болгарського.

Не дивлячись на свою велику завантаженість, як керівника факультету, Анатолій Георгійович завжди знаходив час для аналізу моїх напрацювань та слушних вказівок, щодо їх вдосконалення. Саме такий підхід зробив можливим завершення та захист моєї дисертації «Музично-педагогічна концепція З. Кодая та її адаптація в загальноосвітніх школах України на основі народнопісенного фольклору (на матеріалі західного регіону України)».

Високий професіоналізм, людяність та організаторські риси Анатолія Георгійовича були прикладом доброчесності, працелюбності та високих моральних якостей, що і стало запорукою багаторічної успішної діяльності як керівника творчого факультету так і науковця, фахівця з добрим серцем, вимогливого наставника, який активно та самовіддано брав участь у створенні на факультеті передового центру музично-педагогічної думки, яка визначала національну стратегію розвитку загального музичного виховання в Україні, готуючи цілу плеяду молодих вчених, які стали відомими особистостями в царині музичної педагогіки та виконавства.

Ділитися спогадами й кандидат педагогічних наук, професор Тетяна Левшенко: «Із задоволенням і хвилюванням пригадую роки роботи в Київському педагогічному училищі, де музичний відділ очолював Анатолій Георгійович. Уже тоді проявилися його блискучі організаторські здібності. Недавній випускник консерваторії, завжди енергійний, стрімкий, творчо налаштований спромігся за короткий час забезпечити високий рівень музично-педагогічної підготовки вихованців». Викладачі музичного відділу (переважно теж молоді спеціалісти) під його орудою працювали відповідно – творчо, завзято, «з вогником».

Також спогади доктора педагогічних наук, професора

Алли Зайцевої, яка висловлює думку багатьох колег, членів факультетської родини: «Важко повірити в те, що відійшов у Вічність наш Анатолій Георгійович – людина прекрасної душі, невичерпної життєвої енергії, відкритого і доброго серця. Ви, Анатолій Георгійович, були працелюбом за натурою, раділи цьому світу, були мудрим наставником, усе життя віддано служили Богу, людям, справі духовного зростання майбутніх поколінь. У моєму серці назавжди збережеться пам'ять про Ваші інтелігентність, чудові людські риси, чуйність і доброзичливість, про щиру посмішку, педагогічний, дослідницький і організаторський талант».

Він з успіхом організовував не тільки навчальний процес, а й був ініціатором і режисером проведення широкого кола загальнокультурних виховних програм. Серед них проєкт концертної «Музичної вітальні», де педагоги перетворювалися у виконавців. То були своєрідні театралізовані вистави зі заздалегідь написаними сценаріями. На декорованій, прикрашеній квітами сцені під мерехтіння свічок у канделябрах звучала чарівна музика Шопена, Вівальді, Ліста, Рахманінова, Лисенка.

Режисерські здібності Анатолія Георгійовича Болгарського проявлялися і в подальшому створенні хору викладачів уже в стінах університету.

Із ректором НПУ ім. М. Драгоманова Віктором Андрущенком

Від 1983 року, спочатку за сумісництвом, потім на основному місці роботи, до останніх днів Анатолій Георгійович Болгарський працював у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова: очолював музично-педагогічний факультет як декан, був головою методичної ради з предметів художньо-естетичного циклу Міністерства освіти і науки України.

2003 року музично-педагогічний факультет було перетворено в Інститут мистецтв, як структурний підрозділ Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Очолював заклад Герой України, член АПН України та академік Академії мистецтв України, народний артист України, професор Анатолій Тимофійович Авдієвський. Першим заступником проректора-директора довгий час був видатний музикант-просвітник, кандидат педагогічних наук, професор Анатолій Георгійович Болгарський.

Як талановитого педагога, прибічника інноваційних підходів в оновленні змісту освітнього процесу А.Г. Болгарського хвилювала проблема фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії, стан сформованості їх професійної майстерності та духовних якостей. Анатолій Георгійович завжди турботливо, по-батьківськи ставився до нагальних проблем студентів (навчальних, побутових), приділяючи увагу питанням проживання в гуртожитку, умовам виконавської самопідготовки, організації дозвілля тощо.

В свою чергу, шанобливе ставлення викладачів та студентів до декана пов'язане з повагою до нього як талановитого музиканта-хормейстера, мудрого педагога, авторитетного науковця, продуктивного управлінця. До того ж, його привітна й світла посмішка, дотепне слово, інтелігентна манера спілкування та здатність до продуктивного діалогу додавали усім наснаги, створювали на факультеті особливу позитивну атмосферу.

Ідея гуманізму, почуття любові і поваги до ближнього, дружня підтримка, налаштованість на креативний результат в мистецькій справі не були для Анатолія Георгійовича декларативними гаслами. Вражала його здатність вдало і швидко вирішувати складні професійні проблеми – наукові,

організаційні, методичні. Працював завжди легко і натхненно, стимулюючи викладачів до художньо-педагогічних звершень.

Організаційно-управлінській талант педагога знайшов прояв у професійному керівництві в різні роки студентськими народними колективами університету «Барвінок», «Журавлі» та ін. Особливо плідною під його орудою була творча діяльність аматорського хору викладачів Драгоманівського університету. Співробітники усіх факультетів із задоволенням проводили вільний час у спільній хоровій роботі над творами М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка. Учасникам цього мистецького колективу надовго запам'яталися овації та аплодисменти, якими нагороджували студенти своїх викладачів-артистів на святкових концертах.

А.Г. Болгарський постійно опікувався головною профільною дисципліною в підготовці фахівців – «Методикою музичного виховання». Залучаючи студентів до практичного вирішення креативних модульних та тестових завдань з предмета, він надихав майбутніх учителів на самовираження, створював умови для творчої самореалізації та вдосконалення у професійній діяльності. До того ж, Анатолій Георгійович як хормейстер викладав на факультеті хорове диригування. Вихованці його класу неодноразово брали участь в міжнародних конкурсах педагогічної майстерності та отримували призові місця.

Державні нагороди Анатолія Георгійовича: заслужений діяч мистецтв, відмінник освіти України, Почесна грамота Кабінету Міністрів України, Почесна грамота Верховної Ради України.

Особистість А.Г. Болгарського та його багатовекторна діяльність, патріотизм, людяність, вміння визначати та організовувати вирішення актуальних проблем, залучаючи відповідні творчі та наукові кадри, стала взірцем для його учнів та колег. Служіння справі музично-педагогічної освіти, її становленню, спираючись на національні традиції, це приклад для молодих науковців. Вірне та високопрофесійне стремління удосконалити, поглибити через адаптацію найбільш ефективних методів та прийомів процес загального музичного виховання стали справою його життя. А.Г. Болгарський залишиться в

пам'яті музично-педагогічної спільноти України знаковою та непересічною особистістю як в організаторській так і мистецькій діяльності.

Розділи у колективних монографіях, посібники, методичні рекомендації, велика кількість наукових статей, матеріали практичного впровадження результатів наукового пошуку – це той творчий науковий доробок, що залишив по собі вчений. З-поміж численних наукових праць варто назвати такі:

1. Рудницька О.П., Болгарський А.Г., Свистельнікова Т.Ю. Основи педагогічних досліджень : навч.-метод. посіб. Київ, 1998. 143 с.

2. Болгарський А.Г. Деякі аспекти формування художньо-творчих вмінь у майбутнього вчителя музики. Творча особистість вчителя : проблеми теорії і практики : Зб. наук. праць /ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред.). К. : УДПУ, 1997. С. 290–293.

3. Болгарський А.Г. Музична культура в системі підготовки майбутнього вчителя музики. Науковий часопис Нац. пед. ун-т імені М. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. К., 2004. Вип. 1 (6). С. 7–14.

4. Болгарський А.Г., Бодрова Т.О. Педагогічна практика у загальноосвітніх навчальних закладах з предмету «Музика» : Навчально-методичний посібник для студентів пед. університетів. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 130 с.

5. Болгарський А.Г., Горобець Т.В., Шкоба В.А. Слухання музики у дошкільному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. для студ. пед. коледжів та муз.-пед. ф-тів вищ. навч. закл., муз. кер. ДНЗ. Луцьк : Твердиня. 2010. 177 с. : нот.

6. Болгарський А.Г. Становлення і розвиток музичної освіти в Україні. *Ars musicae: музично-освітологічний дискурс* : зб. наук. пр. / редкол.: О.М. Олексюк (голов. ред.), Л.Л. Хоружа (заст. гол. ред.), І. Кевішас та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. № 1. С. 27–31.

7. Болгарський А.Г. Компетентнісний підхід до музично-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики. *Професійна мистецька освіта і художня культура : виклики ХХІ століття* : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 16–17 жовт. 2014 р. С. 572–580.

8. Болгарський А.Г. Особливості швейцарської методичної системи Еміля Жак-Далькроза. *Музично-педагогічні системи та концепції XX століття* : підручник / С.О. Салдан, О.М. Король, Е.З. Тайнелъ та ін.; за заг. ред. канд. пед. наук, проф. Е.З. Тайнелъ. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 67–123.

9. Болгарський А.Г. Педагогічна система музичного виховання Сінічі Сузукі. *Музично-педагогічні системи та концепції XX століття* : підручник / С.О. Салдан, О.М. Король, Е.З. Тайнелъ та ін.; за заг. ред. канд. пед. наук, проф. Е.З. Тайнелъ. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 237–247.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бодрова Т.О. Спогади. К. 2024
2. Зайцева А. Спогади. К. 2024
3. Козир А.В. Спогади. К. 2024
4. Левшенко Т. Спогади. К 2022
5. Тайнелъ Е.З. Спогади. Дрогобич-Київ, 2024
6. URL: <https://fm.udu.edu.ua/pro-fakultet>
7. URL: <http://mus.art.co.ua/pam-iat-anatoliia-bolharskoho/>
8. URL: <https://fmmh.kubg.edu.ua/informatsiya/podii/spivchut-tia/2790-svitlii-pamiati-anatoliia-heorhiiovycha-bolharskoho-2.html>

МОЗГАЛЬОВА Наталія Георгіївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри музикознавства, інструментальної
підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7857-7019>
e-mail: mozgaliovan@gmail.com

НОВОСАДОВА Анна Анатоліївна,
викладач кафедри музикознавства, інструментальної
підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6215-5759>
e-mail: olena.luchenko@vspu.edu.ua

ЖИТТЄВИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ ШЛЯХ ПРОФЕСОРА БОРИСА АНДРІЙОВИЧА БРИЛІНА

Професор Б.А. Брилін

Музика – це мова душі, яка надихає, об'єднує, виховує, навчає. Серед особистостей, які присвятили своє життя мистецькій педагогіці займає Борис Андрійович Брилін. Його ім'я стало символом музичного-естетичного виховання молодого покоління, естетичного досвіду майбутніх учителів музики, різних аспектів інструментальної підготовки.

Борис Андрійович Брилін – доктор педагогічних наук, професор. Народився 20 листопада 1934 в с. Череповець, Вологодської області. Любов до музики проявилися ще в ранньому дитинстві.

Борис Андрійович грав на музичних інструментах, підбирав на слух мелодії та пісні.

Здобув освіту у Вінницькому музичному училищі (1963), Ленінградській (зараз Санкт-Петербурзькій) Вищій школі культури (1968). Навчався Борис Андрійович з великим інтересом, бажанням, особливо це стосувалося гри на баяні та фортепіано, участі в оркестрі. З великою теплотою згадує Борис Андрійович роки навчання. Завжди з вдячністю говорить про своїх викладачів, які прищепили йому любов до музики та вплинули на подальший творчий та професійний злет. Здобуті знання в подальшому було реалізовано у власній діяльності.

1979 року Б.А. Брилін захистив дисертацію у Науково-дослідному інституті художнього виховання АПН СРСР, отримав ступень кандидата педагогічних наук. Прагнення до самовдосконалення, підвищення музично-педагогічної майстерності, зумовили рішення Бориса Андрійовича про навчання у Інституті педагогіки АПН України (м. Київ). Під час навчання в докторантурі Б.А. Брилін вивчав особливості творчої діяльності учнів, роль музичної творчості для розвитку учнів старших класів. У 1998 році Борис Андрійович захистив докторську дисертацію на тему «Педагогічні основи музично-творчого розвитку учнів старших класів» при інституті педагогіки АПН України (м. Київ) за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка і теорія педагогіки та здобув науковий ступінь доктора педагогічних наук. У 2002 році Б.А. Бриліну атестаційною колегією МОН України присвоєно вчене звання професора.

Дисертаційне дослідження стало продовженням багаторічної праці Б.А. Бриліна у галузі музичної педагогіки, вивченням нових теоретичних проблем, які пов'язані з музично-естетичним вихованням молоді.

З 1963 року по теперішній час Борис Андрійович працює у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. За цей період він пройшов шлях від викладача Вінницького державного педагогічного університету (1963-1979 рр.), старшого викладача (1979-1982 рр.), доцента (від 1982 р.), завідувача кафедри теорії, історії музики та гри на музичних інструментах (1984-1989 рр.), професора (з 1984 по теперішній час). 1990 року організував громадську лабораторію «Психолого-педагогічні основи дослідження

музичного дозвілля молоді» при ВДПУ, а з 1995 року – вчений секретар Академії медико-технічних наук України. З 2005 по 2011 рр. Борис Андрійович очолював кафедру ансамблевої гри та естрадного мистецтва. Серед дисциплін, які викладає професор Б.А. Брилін – «Практикум з інструментальної підготовки», «Додатковий музичний інструмент», «Виконавський практикум: музичний інструмент», «Естрадно-джазове сольфеджіо» керівництво дипломними роботами. Б.А. Брилін розумів, що традиційні методи інструментальної підготовки не завжди є ефективними. Його підхід ґрунтувався на принципах творчості, індивідуального підходу до кожного здобувача освіти. Борис Андрійович передавав свої знання та досвід, давав можливість своїм студентам опановувати музичні шедеври стилів і жанрів. У репертуарі були композиції відомих композиторів – Й.С. Баха, Г.Ф. Генделя, Л. ван Бетховена, І. Альбеніс, М. Де Фалья, Дж. Гершвіна, а також твори вітчизняних композиторів, зокрема М. Лисенка, В. Косенка, А. Кос-Анатольського та багато інших.

Б.А. Брилін голова державної екзаменаційної комісії в Одеському державному педагогічному інституті ім. К.Д. Ушинського. Поряд декан музично-педагогічного факультету Богатирьов. 1981 р.

Випускники професора Б.А. Бриліна працюють у закладах вищої освіти, школах мистецтв, дошкільних навчальних закладах та позашкільних закладах та займають посади доцентів, викладачів музичного інструменту, музично-теоретичних, диригентських та хорових дисциплін. Учні Б.А. Бриліна працюють не лише в Україні, а й у різних країнах світу.

Особливою сторінкою історії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського став естрадно-джазовий оркестр, організований Б.А. Бриліним. Він став окрасою кожного урочистого заходу, свята.

Протягом багатьох років Б.А. Брилін веде активну наукову, дослідницьку, професійну діяльність. Був членом членом спеціалізованої вченої ради Вінницького державного педагогічного університету із захисту кандидатських та докторських дисертацій. Під науковим керівництвом професора Б.А. Бриліна захищено 3 кандидатські дисертації. Серед його учениць – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії, заступник декана з навчальної роботи факультету мистецтв і художньо-освітніх технологій Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Грінченко Т.Д. та кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Теплова О.Ю. У цих дослідженнях вивчено проблему формування особистості музиканта-педагога,

*Е.Б. Брилін, В.Л. Бриліна,
Б.А. Брилін*

його професійних знань та умінь, теоретичні та практичні проблеми розвитку музичної освіти. Також Б.А. Брилін є консультантом докторантів, виступає головним опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій.

Учасники науково-практичної конференції в м. Вінниця

Обговорення теми дисертаційної роботи

Професор зробив значний внесок у розвиток музичної освіти, дослідив різні аспекти музично-творчого розвитку молоді. Зокрема, на думку Б.А. Бриліна «головним завданням національного виховання молодого покоління є навчання розумінню краси в різних її проявах, забезпечення єдності національного, естетичного, морального, фізичного виховання, трудової підготовки до життя. Естетичне виховання спрямовується на те, щоб особистість усвідомлювала значимість краси і активно вносила її в оточуючий світ, побут, працю, творчість, розрізняючи прекрасне і потворне у сферах життя» [1, с. 36]. «Вирішення проблеми гуманістичного розвитку молодого

покоління, на думку Б.А.Бриліна, полягає у національно-патріотичному вихованні підростаючого покоління, як важливої складової формування світоглядної установки, прояву любові до національної культурної спадщини. Поняття «національно-патріотичне виховання» «обумовлює процес формування національних засад виховних дій та утвердження ідей патріотичного впливу, який проявляється притаманними гуманістичними відношеннями до культурних історичних надбань народу» [1, с. 37].

*Професор Б.А. Брилін
проводить репетицію
оркестрового колективу*

Б.А.Брилін наголошував, що музика сприяє естетичному вихованню молоді. Естетичне виховання, яке є частиною системи освіти, базується на розвитку творчих здібностей, естетичного смаку, моральних якостей особистості, її емоційному відгуку на музичне мистецтво. Естетичне виховання засобами музичного мистецтва включає навчання гри на музичних інструментах, заняття вокалом, вивчення музичної грамоти. Музика виступає засобом формування гармонійно розвиненої особистості, що здатна виражати власні емоції, відчувати красу мистецтва та передавати її у власній діяльності. Концепція естетичного виховання засобами музичного мистецтва висвітлена у таких працях Б.А.Бриліна:

- 1.Бриліна Б., Бриліна В. Роль естетичного смаку в музично-творчому розвитку особистості. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. 36. Статей. Т. 1. С. 47–49.

2. Брилін Б., Бриліна В. Духовна сутність естетичного досвіду. Естетичний досвід вчителя: теорія і практика: монографія / Н.І. Бутенко, І.А. Зязюн, М.П. Лещенко та ін. 1997. С. 40–42.
3. Брилін Б. Педагогічне значення вокального фольклору в музичноестетичному вихованні. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems. Вип. 41. 2015. С. 231–235.
4. Брилін Б.А. Основні компоненти розвитку естетичної культури особистості. Наукові записки УДПУ. Вип. 1. 2022. С. 9–6.
5. Брилін Б.А. Дидактичні аспекти активізації музично-творчої діяльності студентів мистецького напрямку. Наукові записки УДПУ. Вип. 2. 2022. С. 5–12.
6. Брилін Б.А., Бриліна В.Л. Роль естетичної культури у музично-творчому розвитку майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 56. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». 2019. С. 120–124.
7. Entwicklung der ästhetischen Kultur der zukünftigen Musiklehrer im Kontext des lebenslangen Lernens auf Grund der Erfahrung der deutschsprachigen Länder Borys Brylin, Walentyna Brylina, Dmytro Matijuk, Nelina Khamska. Aktuelle Fragen der Musikausbildung und erziehung: Geschichte, Theorie, Praxis: Deutschland; monographie herausgegeben von Prof. Oleh Mikhailychenko, 2020.
8. Брилін Б.А. Хрестоматія для вокально-інструментальних ансамблів: навч.-метод. посібник для студ. мистецьких спец. Одеса, 2021. 127 с.
9. Брилін Б.А. Розвиток естетичної культури студентів мистецьких спеціальностей у процесі музично-творчої діяльності: навчально-методичний посібник для студентів мистецьких спеціальностей. Вінниця, ПП «Нова книга», 2019. 300 с.

Наукова спадщина професора має понад 200 наукових публікацій. Серед них – 6 монографій (у т. ч. 4 колективних, 2

закордонні), 2 підручники, 4 навчально-методичних посібники, статті у фахових та зарубіжних виданнях, серед яких статті у наукометричних базах Scopus. Це роботи:

1. Брилін Б. Організація музичного дозвілля учнівської молоді як виховна проблема: монографія. Київ: Освіта України. 2010.
2. Брилін Б., Бриліна В. Педагогічний аспект проблеми розвитку обдарованих студентів мистецьких спеціальностей. Вінниця. 2010.
3. Брилін Б., Козир А. Здатність до мистецької рефлексії як ознака фахової майстерності майбутніх учителів музики. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2011. Вип. 31. С. 11–18.
4. Frytsiuk V., Brylin B., Zanalnyuk A., Frytsiuk V., Mykhaylyshen A. Implementation of information technology into the education of music teachers. Journal of Higher Education Theory and Practice. Т. 22. Р. 35–43.
5. Брилін Б.А. Дозвіллева діяльність: поняття, реалії, проблеми. 2012. С. 11–15.
6. Брилін Б., Брилін Е. Проблема формування творчої свідомості майбутнього вчителя музики. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. Вип. 34. С. 220–224.

Ще одним дослідженням Б. Бриліна у співавторстві з М. Мороз стало вивчення проблеми мотивації навчання здобувачів освіти в умовах закладів фахової передвищої та вищої освіти. Автори наголошують на важливому значенні удосконалення навчально-методичної діяльності здобувачів освіти, їх залученні до наукових семінарів, конференцій, тренінгів, конкурсів, фестивалів і т.д. На думку авторів це сприятиме розкриттю творчого потенціалу здобувачів освіти [2].

Навчально-методичний посібник «Естрадно-джазове сольфеджіо» створений Б.А. Бриліним з метою допомоги здобувачам освіти музичних спеціальностей опанувати курс естрадно-джазового сольфеджіо. Нотний матеріал, що викладений у ньому сприяє розширенню їх знань про мелодії,

основні стилі й напрями джазу, рок-музики, естрадної пісні від 30-40-х років минулого століття до сучасних мелодій українських та зарубіжних композиторів. Автором наголошено на важливості співу музичних прикладів з урахуванням їх стилістичних особливостей, творчо використовувати ритмічні фігурації, буквено-цифрові позначення акордів. Все це сприятиме збагаченню музично-естетичного досвіду здобувачів освіти [3].

2024 рік став особливим та знаковим роком для Бориса Андрійовича. Він відзначив своє 90-річчя у дружньому та творчому колективі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Також плідним видався рік для наукової діяльності. Особливою роботою є збірка «Музичні твори для дітей та юнацтва сучасного українського композитора Едуарда Бриліна» укладач Б.А. Брилін [4]. Вона створена в пам'ять про талановитого композитора, педагога, вченого Вінничини – Е.Б. Бриліна. У збірнику представлено різні за тематикою, характером, складністю інструментальні та вокальні композиції для дітей дошкільного та шкільного віку, учнів музичних шкіл та студентів закладів мистецьких спеціальностей вищої та середньої освіти. Усі твори сповнені яскравою образністю, емоційно осмисленими переживаннями автора. Твори Е.Б. Бриліна стали частиною репертуару народного оркестру народних інструментів під керівництвом Ю.Кшивака. З композицією «Подільська сюїта» колектив здобув не одну перемогу на міжнародних конкурсах.

Наукові досягнення професора Б.А. Бриліна відзначені різними нагородами: медаллю «Радянський фонд миру» (1986 р.), званнями «Заслужений працівник Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського» (2002 р.), медаллю «Почесний працівник Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського» (2014 р.), грамотами і подяками ректора Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (1985-2019 р.), почесними грамотами Вінницької обласної державної адміністрації та обласної Ради (1986, 1988 рр.), Обласного відділу культури

Вінницької обласної державної адміністрації та обласної Ради (1986, 1988 рр.), Товариства «Знання» України (1985-1991 р.). З 2020 року є Почесним стипендіатом Кабінету Міністрів України.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бриліна Б.А., Брилін В.Л. Національні основи музично-естетичного виховання учнівської молоді. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (197). 2021. С. 12–16. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-197-12-16>
2. Мороз М., Брилін Б. Проблеми формування позитивної мотивації навчальної та науково дослідної діяльності бакалаврів в умовах фахової підготовки в педагогічному коледжі. Нові технології навчання. Вип. 97. 2023. С. 121–128. URL: <https://doi.org/10.52256/2710-3560.97.2023.97.14>
3. Брилін Б.А. Естрадно-джазове сольфеджіо. Навчально-методичний посібник для студентів мистецьких спеціальностей. Вінниця, 2021. 135 с. URL: <https://doi.org/10.31652/978-966-382-511-9-1-135>
4. Брилін Б.А. Музичні твори для дітей та юнацтва сучасного українського композитора Едуарда Бриліна \ укладач Б.А. Брилін. Вінниця: Друк-Плюс, 2024. 232 с. URL: <https://doi.org/10.31652/978-617-8406-19-6-1-234>

ШУЛЬГІНА Валерія Дмитрівна,
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри історії музики
Київської муніципальної академії музики ім. Р.М. Глієра
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2686-2832>
e-mail: vdshulgina@gmail.com

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОКТОРКИ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ПРОФЕСОРКИ ГАННИ КАРАСЬ: ЮВІЛЕЙНІ ІНТЕНЦІЇ

Докторка мистецтвознавства, професорка кафедри методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового Інституту мистецтв Карпатського національного університету імені Василя Стефаника Ганна Василівна Карась – добре відома не тільки на Прикарпатті, але й в Україні та за кордоном, учена, діячка культури, краєзнавиця, педагог і диригентка, яка завжди знаходиться у вирі суспільно-культурних подій. Так про її життєтворчість пише Валерія Шульгіна [33] та Віолетта Дутчак [3].

Ганна Василівна Карась

Доктор мистецтвознавства, професор В. Дутчак так характеризує колегу: «Постать хорового диригента, музикознавця, педагога і громадського діяча Ганни Карась вражає своєю багатовимірністю й універсальністю, яка, втім, завжди була характерною рисою для діячів української культури. Знаючи Ганну Василівну багато років, зауважу, що мала безпосередню можливість не лише спостерігати за її професійним зростанням, але й «вивчати» його в співдії на науковій, педагогічній, виконавській ниві.

Участь у численних наукових конференціях, невтомна пошукова робота в бібліотеках і архівах, публікація статей, монографій, нотних збірників, організація концертів, презентацій, зустрічей, керівництво хорами, керівництво різними ділянками музично-громадської і педагогічної роботи, виступи в засобах масової інформації – здається немає такої сфери в нашій професії, що залишилася б поза увагою Ганни Карась. Вона – людина не просто небайдужа до музичної культури, а покликана. Її музична діяльність відзначається високим фаховим рівнем, уважністю, прискіпливістю, педантичністю, пасіонарністю та перфекціонізмом. Не завжди це сприймається однозначно, адже людина, яка ставить високу професійну планку для себе, завжди вимагає цього й від інших» [3, с. 9].

Народилася Ганна Карась (дівоче – Фарбішевська) 31 жовтня 1955 року в покутському селі Раківчик Коломийського району в багатодітній робітничій сім'ї. «З раннього дитинства мати Катерина Степанівна прививала Ганнусі, як і її молодшим сестрам Марії, Наталі і Тамарі, любов до української пісні і вишиванки. Хоч сім'я жила скрутно, однак мама прагнула дати дітям музичну освіту і віддавала для цього останні кошти. Завершивши у 1971 році навчання з похвальною грамотою у Товмачицькій восьмирічній школі та музичну студію при Коломийському Будинку вчителя по класу баяна, Ганна вступає на музично-педагогічний відділ Коломийського педагогічного училища, яке закінчує з відзнакою у 1975 році. Саме в Коломії відбулося становлення молодого фахівця під керівництвом непересічних педагогів – Степана Ярмуса (диригування), Володимира Винницького (баян), Степана Калимона (хоровий клас) та багатьох інших» [33, с. 37].

Міцна база, здобута під час навчання в Коломії, дала можливість не тільки поступити на навчання на музично-педагогічний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника (нині – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника), але й успішно (з відзнакою) у 1979 році завершити навчання і отримати направлення в аспірантуру. Г. Карась згадує: «У період навчання на музично-педагогічному

факультеті тодішнього Івано-Франківського педагогічного інституту імені Василя Стефаника, такими зразками для наслідування для мене були диригенти Василь Їжак та Ольга Ничай, Степан Ярмусь, у якого я продовжувала навчання, а також Єлизавета Їжак – викладач вокалу, Зіновій Гайда – викладач баяна. Саме у них я вчилася комплексному підходу до диригентської справи, що полягає у знаннях і загальнотеоретичних, і вокальних, й інструментальних, ну і власне диригентських технічних» [3, с. 10].

Однак мрію про науку було відкладено на багато років. Молода сім'я не мала власного житла і матеріальної підтримки. Щоб «стати на ноги», Ганна Карась йде працювати вчителем музики до Івано-Франківської обласної школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, що залишилися без піклування батьків. Віддавши шість років життя праці з дітьми-сиротами (1979–1985), молода вчителька здобула безцінний життєвий, професійний і педагогічний досвід. Її організаторські здібності завжди були помітними, тому у шкільні та студентські роки вона виконувала обов'язки старости, студентського декана, була членом різних громадських організацій. Г. Карась так оцінює свою діяльність у школі: «Це була складна школа професійного становлення, адже треба було знайти спершу психологічний підхід до дітей, налагодити з ними контакт, адже музика – це першочергово емоційний стан, і якщо його немає, то про фахові вимоги нема що й говорити. Для мене робота в школі була дуже добрим гартом саме у вмінні контактувати з різними дітьми, знаходити шлях до їхнього серця й розуму. Цей навик, як не дивно, пізніше мені пригодився, коли я працювала на державній службі, в органах влади, очоливши відділ культури Івано-Франківського міськвиконкому. Адже там багато залежить від уміння не лише вчасно, але й правильно поставити завдання, організувати його виконання, а це базується більше навіть на роботі з людьми, і не лише з підлеглими, але й зацікавленими, адже сфера культури охоплює багатьох ентузіастів, хто в ній не заради зарплати» [3, с. 10].

З 1987 року вона стає завідувачкою відділу культури Івано-Франківського міськвиконкому. 1990-ий рік став переломним не тільки для України, але й для Ганни Карась –

тоді відбулося її повернення в науку і педагогіку. Вона розпочинає роботу над кандидатською дисертацією «Формування естетичного досвіду старшокласників у фольклорних колективах», яку успішно захистила в спеціалізованій вченій раді Інституту педагогіки АПН України в 1996 році (науковий керівник – кандидат педагогічних наук Юрій Юцевич) [16]. Ганна Василівна з великою вдячністю згадує працівників лабораторії естетичного виховання Інституту педагогіки, котрі підтримала її роботу, висловлювали слушні поради, її керівника і першого опонента на захисті дисертації – доктора філософських наук Івана Зязюна. Безцінний досвід наукового керівника – кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника Інституту педагогіки АПН України Юрія Євгеновича Юцевича – Г. Карась до нині використовує вже як науковець. Вона говорить, що він: «...став для мене не просто науковим вчителем, а найкращим опікуном, радником, «батьком» в науковій роботі, якого я повсякчас згадую із вдячністю. Він вмів мене правильно спрямувати на самостійні пошуки, допомогти порадою, консультацією. Найважливішою його рисою була довіра до пошукувача, відкриття його можливостей, віра в перспективу дослідника. Ці його риси я б рекомендувала всім, хто здійснює керівництво аспірантами» [3, с. 10].

Від 1990-го року розпочинається робота Г. Карась в рідному навчальному закладі, де з 1990 року вона пройшла шлях від асистента до доцента (1998), професора (2015) та проректора.

Життєва дорога Ганни Карась часто робила круті зигзаги – то підносила високо вгору, то різко кидала до низу. Вона працювала заступником Івано-Франківського міського голови Зеновія Шкутяка (1998–2001), його радником (2003–2006), начальником управління культури Івано-Франківської обласної державної адміністрації (2001–2003). Цей період був найбільш продуктивним в сенсі службової та громадсько-мистецької діяльності ювілярки. Як заступник міського голови Г. Карась очолювала 24 гуманітарні комісії, зокрема з адміністративно-територіального устрою, яка займається перейменуванням та вивченням історії вулиць, пам'яток і визначних місць міста;

була ініціатором заснування міської мистецької премії ім. І. Франка (2000 р., голова комісії з її присудження в 2000, 2001 р.), проведення міського конкурсу «Людина десятиліття» (2001 р.), присвяченого 15-ій річниці незалежності України, автором творчої ідеї і режисером спортивно-мистецького свята «Ніка» (1999–2020 рр.), церемонії вшанування лідерів економічного прогресу «Тріумф» (2004, 2005, 2006 рр.), культурно-мистецького проекту «Сорочку мати вишила мені» (2004–2008 рр.), ініціатором проведення, членом оргкомітету та журі I–VII Всеукраїнського конкурсу вокалістів імені Іри Маланюк (2007–2019), ініціатором і автором розробки «Програми підтримки та розвитку української культури м. Івано-Франківську на період 2001–2005 роки», затвердженої рішенням XVI сесії Івано-Франківської міської ради від 02.03. 2001 р.; обласної комплексної програми «Культура Прикарпаття (2002–2005 роки)», затвердженої рішенням Івано-Франківської обласної ради від 19.03. 2002 р. № 630-26/2020; ініціатором заснування (2000 р.) обласних мистецьких премій ім. Д. Січинського, Я. Лукавецького, В. Смоляка, відзнаки управління культури ОДА «За подвижництво в культурі Прикарпаття». Діяльність Г. Карась була настільки помітною, що залишила яскравий слід в історії розвитку культури міста і області [33, с. 38].

Повернувшись у 2006-му році до викладацької роботи в Інституті мистецтв, Ганна Карась вирішує продовжити свою наукову діяльність. Пройшовши наукове стажування в Smith College (Northampton, Massachusetts) у США (2002 р.), де Г. Карась читала лекції та підвищувала свій професійний рівень, вона стає докторанткою Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ, 2007–2010). Саме в цей час відбулося знайомство із науковим консультантом її докторської дисертації докторкою мистецтвознавства, професоркою, завідувачкою кафедри академії Валерією Дмитрівною Шульгіною. Ця співпраця була плідною і 27 березня 2014 року Г. Карась успішно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури на тему «Музична культура української західної діаспори як соціокультурний феномен

XX ст.» у спеціалізованій Вченій раді Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ) [11].

Захист докторської дисертації, 2014 рік

Сходження до вершин Ганна Карась продовжує: з листопада 2010 р. до 27 серпня 2012 р. вона – проректор з науково-педагогічної та виховної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, з 27 серпня 2012 р. – професор кафедри хорового диригування ім. В. Їжака Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, у 2014–2016 роках – завідувач кафедри академічного та естрадного співу того ж Інституту, з 2016 року – професор кафедри методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового Інституту мистецтв, з 28 квітня 2015 року – дипломований професор.

Ганна Карась активно працює як педагог. Її професійна діяльність охоплює навчальні дисципліни: *практично-індивідуальні*: «Хорове диригування», *лекційно-практичні*: «Методика аналізу хорових творів», «Хорова література», «Історія вокально-хорового виконавства», «Еволюція художніх стилів у мистецтві», «Менеджмент культури і мистецтва» «Менеджмент музичної освіти», «Музична педагогіка вищої школи», «Теорія, історія та педагогіка мистецької освіти», «Музичне краєзнавство», *спецкурс*: «Музична культура

української діаспори» (спеціальності «Середня освіта. Музичне мистецтво» і «Музичне мистецтво» – для студентів освітнього рівня бакалавр та магістр).

З метою методичного забезпечення навчального процесу Г. Карась упорядковує і видає ряд навчальних посібників з хорового та вокального мистецтва, котрі використовуються в роботі викладачів та студентів не тільки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, а й інших закладів вищої освіти [1; 2; 5; 26–29; 32].

Від 2016 року Г. Карась – гарант навчально-наукової програми «Культурологія» з підготовки докторів філософії за спеціальністю 034 Культурологія, котра успішно акредитована НАЗЯВО. Для аспірантів читає дисципліни «Культурологія», «Музика в системі культури: світовий, національний та регіональний аспект», «Менеджмент культури і мистецтва».

Впродовж всієї навчально-педагогічної діяльності вона керує бакалаврськими, дипломними та магістерськими роботами. Випустила майже тридцять магістрів.

Магістерські роботи, захищені під керівництвом професора Г. Карась:

Повзанюк Ольга Іванівна «Композиційно-стильові особливості Літургій М. Леонтовича та К. Стеценка» (1999); Новицька Ольга Сергіївна «Тенденції розвитку хорового виконавства української західної діаспори другої половини ХХ ст.» (2005); Парандій Світлана Михайлівна «Постать Андрія Гнатишина в контексті української музичної культури» (2006); Семенишин Уляна Михайлівна «Жанрово-стилістичні особливості релігійних творів Олександра Кошиця» (2006); Бендус Олеся Мирославівна «Українська дитяча опера у творчості композиторів західної діаспори ХХ ст.: статика і динаміка жанру» (2007); Гродзінська Оксана Іванівна «Традиції Львівської фортепіанної школи в контексті розвитку виконавства та освіти в українській західній діаспорі ХХ ст.» (2007); Гушпін Тетяна Володимирівна «Мистецька діяльність Остапа Пецка в контексті музичної культури української західної культури» (2008). Робота визнана переможцем на Всеукраїнському конкурсі студентських робіт; Чабан Ірина Ярославівна «Українська духовна музика у творчій спадщині

Мирона Федоріва» (2008); Яцюк Галина Василівна «Дитяче хорове мистецтво української західної діаспори: історико-джерелознавчий та виконавський аспекти» (2009); Звіздарик Ельвіна Василівна «Генеza українського церковного співу: історико-культурологічний та музикознавчий аспекти» (2010); Бурденкова Ліда Валеріївна «Культурно-мистецька діяльність Павла Маценка в контексті української музичної культури» (2011); Чигер Олег Олександрович: «Йосип Гошуляк: творчий портрет на тлі епохи» (2011); Хабаль Віра Михайлівна: «Універсум Дарії Гординської-Каранович через призму теорії пасіонарності» (2011); Тимків Віта «Культурно-мистецька діяльність Осипа Залеського в аспекті проблеми національного» (2012); Галько Лілія Володимирівна «Духове мистецтво української західної діаспори: виконавський та композиторський аспекти» (2013); Стиславський Юрій Іванович «Культурно-мистецька діяльність Юрія Костюка в контексті націєтворчих процесів української музичної культури» (2013); Боштан Віктор Валентинович «Психологічний вплив музики на особистість: історичні, теоретичні і практичні аспекти» (2014); Пришляк Софія Євгенівна «Використання хорової спадщини української діаспори в сучасному навчально-виховному процесі загально-освітньої школи України» (2015); Труш Тетяна Валеріївна «Актуалізація фортепіанної літератури української діаспори в навчально-виховному процесі учнів дитячих музичних шкіл України» (2015); Пинчук Христина Віталіївна «Вокально-хорова музика Валентина Сильвестрова в контексті постмодернізму» (2018). Брала участь у Всеукраїнській науковій студентській конференції у м. Кропивницькому у березні 2017 року. За наслідками конференції опубліковано статтю «Хорова спадщина Левка Ревуцького в музичній культурі української діаспори» (*Студентський науковий вісник*. Вип. 17. Кропивницький, 2017. С. 27–28); Михайлюк Андрій Володимирович «Соціокультурний та методичний аспекти вокальної педагогіки української діаспори ХХ ст.» (2019); Білінська Оксана Василівна «Жанрово-стильові особливості духовної хорової спадщини Михайла Гайворонського» (2019); Максимюк Єлизавета Федорівна «Використання музикотерапії у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку» (2022);

Прекаска Іван Михайлович «Синергія педагога і учня у формуванні художнього образу в класі гри на кларнеті» (2022); Дмитрисвський Олексій Олександрович «Особливості педагогічної практики бандурного мистецтва Харківської, Київської та Львівської шкіл XX – початку XXI століть» (2023); Чернов Владислав Вікторович «Вивчення гітарного мистецтва в дитячих мистецьких закладах крізь призму синтезу мистецтв» (2023); Кошман Євгенія Вячеславівна «Особливості методики викладання музичного мистецтва у початковій загальноосвітній школі» (2023); Федоришин Тетяна Іванівна «Сучасні підходи до формування вокально-хорових навичок у хорі молодших школярів» (2023); Петрів Ольга Андріївна «Створення художнього образу як педагогічна проблема в процесі вивчення музичних творів у класі фортепіано дитячої музичної школи» (2023).

Ганна Карась здійснює керівництво кандидатськими і докторськими дисертаціями. Під її науковим керівництвом захистили кандидатські дисертації десять її аспірантів та докторську – одна докторантка.

Обух Людмила Васиївна «Провідні тенденції української музичної освіти західної діаспори (початок XX–XXI ст.)» (2014); Рось Зоряна Петрівна «Розвиток джазово-фестивального руху в соціокультурному просторі України періоду незалежності (1991–2012 рр.)» (2016); Чигер Олег Олександрович «Діяльнісна сутність вокального мистецтва української діаспори XX століття: історико-культурологічний контекст» (2017); Бурденкова (Курбанова) Лідія Валеріївна «Різновекторна діяльність Павла Маценка в контексті української музичної культури XX століття» (2019); Радко Юрій Іванович «Стильова еволюція жанру баянної сонати у східнослов'янському інструментальному мистецтві другої половини XX – початку XXI століть» (2019); Конвалюк Уляна Володимирівна «Персонологічний дискурс вокального мистецтва української естради 70-х рр. XX – поч. XXI ст.» (2020); Дзундза Роман Михайлович «Особистість українського хорового диригента кінця XIX – початку XXI ст. в контексті проблем ідентичності» (2021); Олійник Аліна Валентинівна «Музична освіта як структуротворчий компонент культурної політики сучасної

Німеччини» (2021); Борин Ольга Василівна «Вокальне виконавство дітей у контексті популярної музичної культури України (кінець XX – початок XXI століть)» (2023); Свирид Іванна Євгенівна «Менеджмент спеціальних подій в культурно-дозвіллевій діяльності закладів клубного типу в Західній Україні кінця XX – початку XXI століть: теорія і регіональна практика» (2023). Докторантка Обух Людмила Василівна «Менеджмент академічної музики в соціокультурному просторі України (кінець XX – початок XXI століть)» (2023).

Узагальнюючи цей огляд, можна говорити про становлення наукової школи професора Ганни Карась. Вчену часто запрошують до опонування докторських і кандидатських дисертацій у спеціалізованих вчених радах Києва, Львова, Харкова, Дрогобича, що є свідченням визнання її як науковця.

Г. Карась займається проблемами музичної культури української західної діаспори. Вона – учасниця більше 400 міжнародних (в Польщі, Чеській Республіці, Німеччині, США, Словаччині, Білорусії, Хорватії) та всеукраїнських наукових конференцій, автор більше п'ятисот музикознавчих, краєзнавчих монографій, збірників, словників та статей. Біобібліографічний показник «Життя у творчому горінні», котрий було підготовлено п'ять років тому до 65-річчя Г. Карась, засвідчує високу інтенсивність науковиці [4]. Сьогодні, список її праць значно збагатився новими виданнями і публікаціями.

Коло наукових зацікавлень Г. Карась досить широке. Насамперед – це музична культура української діаспори [10; 25], менеджмент музичної культури [7], персонологія діячів музичної культури діаспори [12; 14; 20; 30]. Музичне краєзнавство та персонологія діячів музичної культури краю знайшли відображення у виданнях, присвячених Івано-Франківську [8; 9], хоровому колективу «Первоцвіт» [19], хоровій диригентці Ользі Ничай [23], вокальному ансамблю «Росинка» [31], піаністу, композитору і музикознавцю О. Козаренку [24].

Публікації Г. Карась виходять друком за кордоном: у Великій Британії [36; 39], США [38; 41], Латвії [6; 21; 22; 34; 40], Литві [37], Польщі [13], Німеччині [35], Хорватії [17; 18], Чеській Республіці [15]. Її статті публікуються у фахових

наукових журналах України та за кордоном, зокрема і в наукометричних базах Scopus та Web of Science.

Г. Карась є керівником науково-дослідної лабораторії «Актуальні питання культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер 0117U004571), співвидавницею фундаментального дослідження, що виконувалося за рахунок видатків загального фонду державного бюджету, «Творчий універсалізм митців української діаспори ХХ – початку ХХІ століття: ідентифікаційний, комунікаційний, синергетичний виміри» (терміни виконання проєкту з 01.01.2022 до 31.12.2024).

*Карась Г. модератор презентації книжки в Хорватії
5 жовтня 2024 року*

В рамках Програми міжнародної академічної мобільності у листопаді–грудні 2023 року у США Г. Карась опрацювала фонди Архіву та Бібліотеки Українського Національного музею в Чикаго з питань музичної культури української діаспори ХІХ – початку ХХІ століття; на основі опрацьованого джерельного матеріалу підготувала розділ колективної монографії про специфіку музичної культури української діаспори означеного періоду; прочитала лекцію «Хорове мистецтво української діаспори як феномен музичної культури» для членів української громади Чикаго, котрий опубліковано у 2024 році; здійснила презентацію власних видань про музичну культуру української діаспори; підготувала до друку навчальний посібник.

*Г. Карась біля Українського національного музею в Чикаго,
2023 рік*

*Обкладинка монографії
про хор Первоцвіт*

Обкладинка монографії

Професор Г.В. Карась є автором багаточисельних статей в енциклопедичних багатотомних виданнях – «Енциклопедія сучасної України», «Велика українська енциклопедія», «Українська музична енциклопедія».

А ще Ганна Карась – відомий диригент і громадсько-культурна діячка. Вона більше тридцяти років (від 1991 р.) – художній керівник і диригент народного аматорського хору «Первоцвіт» с. Микитинці; засновниця і регент хору «Миротворець» церкви св. Володимира і Ольги УГКЦ (1996–2000 рр.) та хору «Світлодарі» церкви арх. Михаїла УГКЦ (від 2007 р.) в м. Івано-Франківську; голова міської організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (2000–2006); голова представництва Всеукраїнського благодійного фонду «Надія-Молодість-Майбутнє» в Івано-Франківській області (з 2003), який провів три обласні конкурси-фестивалі «Звичайне диво» для дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей (2003, 2005, 2007).

Тож підсумовуючи, можемо констатувати, що професійно-педагогічна та наукова діяльність докторки мистецтвознавства, професорки Ганни Карась є помітним явищем в освітньому, науковому та культурному просторі України.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гумінілович С. «Ні, я забудь тебе не міг» : зб. вокальних творів, присвячений 95-річчю від дня народження композитора : навч. посіб. / упор., авт. вступ. статті Ганни Карась. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського нац. ун-ту ім. Василя Стефаника, 2011. 72 с.
2. «Дзвони надій»: хорові твори на слова Степана Пушика: навч. посіб. / упоряд., метод. поради, коментарі та вступ. стаття Ганни Карась. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015. 74 с.
3. Дутчак В. Карась Г. Музичні лейтмотиви Ганни Карась. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Вип. 32. Івано-Франківськ, 2015. С. 9–14.
4. Життя у творчому горінні: (до 65-річчя заслуженого працівника культури України, доктора мистецтвознавства, професора Ганни Карась): біобібліогр. покажч. / Прикарпат.

- нац. ун-ту імені Василя Стефаника; Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка / [упоряд. : д-р мистецтвознавства, проф. В. Дутчак, зав. відділу літератури з питань мистецтва ОУНБ ім. І. Франка В. Хімейчук; вступ. слово дир. ОУНБ ім. І. Франка Л. Бабій; авт. передм. В. Шульгіна; наук. ред. : д-р мистецтвознавства, проф. Н. Сиротинська, заст. дир. з наук. роботи ОУНБ ім. І. Франка Г. Горбань]. Івано-Франківськ, 2020. 110 с.
5. «Зелені човни» : вокальні ансамблі на слова Степана Пушика : навч. посіб. / упоряд., метод. поради, коментарі та вступ. стаття Ганни Карась. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015. 96 с.
 6. Карась Г. Визначні українські співаки кінця XIX – початку XX століття в міжкультурній комунікації (ювілейні рефлексії). *Musical art and linguistic thesaurus of world culture: Ukraine's experience*. Scientifi Latvia: «Baltija Publishing», 2023. С. 132–146.
 7. Карась Г. Використання засобів event-менеджменту в презентації нотних та музикознавчих видань. *Менеджмент соціокультурної діяльності* : [колективна монографія] / упоряд. О. Козаренко, наук. ред. В. Пасічник. Львів : Растр-7, 2018. С. 176–187.
 8. Карась Г. Івано-Франківськ : культурно-мистецька хроніка Незалежності. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2001. 289 с.
 9. Карась Г., Дутчак В., Монолатій І., Дундяк І. Культурно-мистецька панорама Івано-Франківська : 350-річчю надання місту магдебурзького права присвячується : [колективна монографія]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 180 с.+ 60 іл.
 10. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі XX століття: монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 1164 с.
 11. Карась Г. Музична культура української західної діаспори як соціокультурний феномен XX століття : дис. ... д-ра мистецтвознавства : 26.00.01 Теорія та історія культури / Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2014. 420 с.
 12. Карась Г. Платонида Щуровська-Россіневич – перша українська професійна хорова диригентка : монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2022. 428 с.
 13. Карась Г. Поетичний світ Богдана Лепкого у вокально-хоровій музиці композиторів української діаспори XX століття (на пошану 150-річчя від дня народження митця). *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków*

- polско-ukraińskich*, t. XVIII: *Muzyczne tradycje Galicji – dziedzictwo, inspiracje, konteksty*, pod red. naukową Kingi Fink, Teresy Mazepy i Grzegorza Oliwy, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2023. S. 187–200.
14. Карась Г. «Соняшна пані» у суголоссі звуків : мистецтвознавча силуетка Дарії Гординської-Каранович. *Українознавство в персоналіях – у системі вищої медичної освіти* : [колективна монографія] / за заг. ред. д-ра філол. н., проф., акад. АН Вищої школи України, засл. діяча науки і техніки Качкана В.А. Івано-Франківськ, 2020. С. 71–92.
 15. Карась Г. Українська культура в життєдіяльності студентів Української господарської академії в Подєбрадах як фактор збереження національної ідентичності. *Історично-культурний феномен Української господарської академії в Подєбрадах*, 2024. С. 78–90.
 16. Карась Г. Формування естетичного досвіду старшокласників у фольклорних колективах : дис. ... кан. пед. наук: 13.00.01 Загальна педагогіка та історія педагогіки / Прикарпатський держ. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ. Київ, 1996. 234 с.
 17. Карась Г., Толошняк Н. Хорватський журнал «Ćirilometodski vjesnik» як фактор інтеграції українського музикознавства в європейську науку. *Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п'ята* / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С. 123–136.
 18. Карась Г. Хорватські акценти у життєтворчості Бориса Кудрика і Гавриїла Костельника. *Українці Хорватії: матеріали та документи*. Книга сьома. Загреб: Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2024. С. 61–74.
 19. Карась Г. Хорова родина «Первоцвіт» (до 130-річчя заснування народного аматорського хору «Первоцвіт») : монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. 288 с.: іл.
 20. Карась Г. Хоровий диригент Левко Довгович : творча особистість в умовах тоталітаризму і демократії. *Хорове мистецтво в контексті розвитку української культури XIX–XXI століть* : [монографія] / наук. ред. Тарас Дубровний. Львів, 2022. С. 10–21.
 21. Карась Г. Церковна музика композиторів української діаспори у відродженні національно-культурної та релігійної ідентичності православної і греко-католицької церкви в сучасній

- Україні. *European vector of modern cultural studies and art criticism : the experience of Ukraine and the Republic of Poland*: Collective monograph. Wloclawek, Poland; Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С. 55–72.
22. Карась Г. Чоловічий хор «Сурма» як приклад історико-регіонального явища хорового виконавства. *Vocal and choral art and education : historical research, performance concepts, modern trends* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. Р. 112–134.
 23. «Окрилена хоровою піснею». Ольга Ничай : диригент, педагог, музично-громадський діяч (до 80-річчя від дня народження Заслуженого працівника культури України, професора Ольги Ничай та 20-річчя заснування Навчально-наукового інституту мистецтв) : науково-популярні нариси / за редакцією д-ра мистецтвознавства, проф. Г. Карась, канд. мистецтвознавства, доц. Л. Романюк. Івано-Франківськ : Фоліант, 2021. 442 с.: фото.
 24. Олександр Козаренко : Недочитана партитура життя... Спогади про митця : науково-публіцистичне видання / концепція видання, упоряд. та редакція д-ра мистецтвознавства, проф. Ганни Карась; ідея видання та упорядкування – д-ра філософії Романа Дзундзи. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2023. 351 с.; іл.
 25. Пасіонарність в епістолярії Олександра Кошиця. Щоденник. Незнаний IV том : науково-документальне видання / Ідея і концепція видання – кандидата мистецтвознавства Наталі Калуцької; наук. ред.-упоряд., передмова – д-р мистецтвознавства, проф. Л. Пархоменко; наук. ред.-упоряд. – д-р мистецтвознавства, проф. Ганна Карась; розшифрування і комп'ютерний набір – В. Сліпченко, В. Симканич, Г. Карась. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2023. 182 с.
 26. «ПЕРВОЦВІТ»: з піснею у нове тисячоліття : зб. творів із репертуару народного аматорського хору «Первоцвіт» Народного Дому села Микитинці, присвячений 100-річчю смерті Д. Січинського та 110-й річниці заснування колективу / упоряд.: Ганна Карась. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. 80 с.+ 20 іл.
 27. Повік не зів'яне «Первоцвіт» : зб. хорових творів з репертуару нар. самод. хору «Первоцвіт» Народного дому с. Микитинці / упоряд. Ганна Карась. Івано-Франківськ, 1994. 86 с.

28. Січинський Д. Вокально-хорові твори: навч.-метод. посіб. / автор-упорядник Ганна Карась. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 156 с.
29. Січинський Д. Хорові твори : посібник / упор. та передмова Ганни Карась. Івано-Франківськ : обласна друкарня, 2000. 91 с.
30. Софія і Станіслав Дністрянські. Листи. Спогади. Статті : [монографія] / за ред. д-ра мистецтвозн., проф. Г. Карась; упорядн. : Ганна Карась, Людмила Обух. Івано-Франківськ : Фоліант, 2018. 350 с.
31. «Творче життя – як крапля роси» (до 80-річчя від дня народження заслуженої діячки мистецтв України, професорки Христини Михайлюк та 55-річчя створення народного вокального ансамблю «Росинка») : науково-популярні нариси / за редакцією докторки мистецтвознавства, професорки Г. Карась; автори-упорядники Г. Карась, М. Ортинська, О. Черсак, О. Молодій. Івано-Франківськ, 2022. 491 с.
32. «Треба йти до осені» : збірка пісень та солоспівів на слова Степана Пушика : навч. посіб. / упоряд., метод. поради, коментарі та вступ. стаття Ганни Карась. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015. 124 с.
33. Шульгіна В. Біографічною канвою Ганни Карась. *Діалог мистецько-педагогічних поколінь України середини ХХ – першої чверті ХХІ століть. На пошану Валерії Дмитрівни Шульгіної* : кол. монографія / Нац. муз. Акад. України ім. П.І. Чайковського; В.Д. Шульгіна, Л.М. Микуланинець, О.В. Яковлев, О.В. Комісаров та ін.; упоряд. С.Ю. Шман. Київ : Деоніс плюс, 2024. С. 37–40.
34. Karas H. Discography and recordings of sacred choral music in the Ukrainian cred choral music in the Ukrainian diaspora as a type of cultural and artistic practice. *Cultural and artistic practices : world and Ukrainian context* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. P. 80–99.
35. Karas' H. Image of Anna Jaroslavna – Queen of France in musical culture of Ukrainian diaspora. *Starke Frauen des Mittelalters und das Bild des neuen Europa*. (Hgg.) O. Novikova, O. Pronkevych, S. Romanjuk, U. Schweier Verlag Buchschmiede von Dataform Media GmbH Wien & UB der Ludwig-Maximilians-Universität München, 2024. S. 168–189.
36. Karas H. Large-scale works of spiritual choral music of the ukrainian composers of the second half of XX century as a tool of

- internal personality development in students of higher music education institutions. *Individual Spirituality in Post-nonclassical Arts Education* / edit. Olga Oleksiuk. Cambridge Scholars Publishing, 2019. P. 61–88.
37. Karas H. Muzikinė kultūra – ukrainiečių diasporos dvasinio ugdymo komponentas. *Ugdymo dvasingumo raida: kolektyvinė monografija* / Development of Spirituality of Education. Sudarė ir parengė Jonas Kievišas. Vilnius: Žuvėdra, 2016. C. 221–233.
 38. Karas H. Paraliturgical works as a sacred-aesthetic element of Ukrainian musical culture. *Art Spiritual dimensions of Ukrainian diaspora: collective scientific monograph* (Dutchak V., Karas' H., Dundiak I., Kozinchuk V., Kukuruza N., Novosiadla I., Fabryka-Protska O., Duda L., Fedorniak N., Obukh L., Kurbanova L., Sloniowska O.). Dallas, USA: Primedia eLaunch LLC, 2020. P. 26–53.
 39. Karas H. The Oleksandr Koshytsya Choral Conducting School as a Social Phenomenon. *Professional Artistic Education and Culture within Modern Global Transformations* / ed. O. Olekiuk. Cambridge Scholars Publishing, 2018. C. 15–27.
 40. Karas H. V. Typology of educational bandura institutions of the ukrainian diaspora (Типологія освітніх бандурних інституцій української діаспори). *Zinovii Shtokalko : from kobzar traditions to bandura modern style* : Collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. C. 165–183.
 41. Karas H. USA Ukrainian diaspora preserving and developing music education traditions of M. Lysenko Higher music institute. *Transformation of approaches to education in regions of the World: experience of Russia, CIS states, Europe states and the USA*. Volume 1: [колективна монографія] / ed. by K. Reiss. New York CIBUNET Publishing, 2013. P. 94–105.

ЛАБУНЕЦЬ Віктор Миколайович,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-9154-0955>
e-mail: gitaraclassic@gmail.com

ПОКЛИК «ШІСТДЕСЯТНИЦТВА» У ТВОРЧІЙ БІОГРАФІЇ ОЛЕНИ МИКОЛАЇВНИ МАРКОВОЇ

*Маркова
Олена Миколаївна*

Олена Миколаївна Маркова – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри теоретичної та прикладної культурології Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової, заслужений працівник культури України. Її творча біографія, з певних життєвих обставин, охоплює період діяльності покоління шістдесятників. Саме це покоління увійшло в історію у якості носія молодіжного соціального руху, що відзначене, на відміну від молоді 20-х років, розумінням своєї молодіжної відокремленості, відзначеного певною інфантильною самоідентифікативністю (покоління «тінейджерів») і відповідним енергетичним рівнем «асоціальних» виявлень.

Фізична крихкість поєднувалася з активністю й енергійністю, з якою молода дівчина, згодом молода жінка, уроджена Олена Камінська, за чоловіком Олена Маркова, пристрасно поринула у музичне мистецтво, опанувавши публічні виступи у якості лектора з презентацією фортепіанних творів, які були в репертуарі учнів першої в СРСР спеціалізованої музичної школи-інтернату для обдарованих дітей імені П.С. Столярського.

Батько Олени Камінської-Маркової від природи мав

гарний голос і абсолютний музичний слух, за професією він був інженером залізничником, якого репресували у післявоєнні роки. У матері, дитячого лікаря і обдарованого математика, доля складалася так, що родина тимчасово виїздила з України, а 1925 року повернулася з Ченстохова в Одесу. Цілком зрозуміло, що така родина за радянські часи могла сподіватися тільки на власні сили, але при всій нестабільності соціальних відносин у творчій біографії Олени Камінської сталося дещо несподіване: її прийняли у Одеську середню спеціалізовану музичну школу-інтернат імені професора П.С. Столярського, яку вона відмінно закінчила, а потім, 1965 року, її студентку III курсу музикознавчого відділення взяли на погодинну роботу у школу педагогічної практики при Одеській державній консерваторії імені А.В. Нежданової, тим самим заклавши початок трудової діяльності, який на сьогоднішній день становить 60 років.

Перші наукові розвідки Олени Миколаївни пов'язані з участю у студентському науковому товаристві. Дипломна робота присвячена Фугам французького композитора О. Глазунова, виконана під керівництвом відомого композитора, ректора консерваторії у 1951-1962 роках С.Д. Орфеева. Талановитий композитор і організатор музичної освіти С.Д. Орфеев був автором багатьох творів релігійного спрямування написаних для церковного богослужіння, а також великим шанувальником творчості М. Леонтовича, у ті роки майже забороненого за релігійні світоглядні переконання. Син православного священика, С.Д. Орфеев, «відкупив» те нищівне для радянської офіційної адміністрації походження участю у Великій Вітчизняній війні, ще й у якості керівника військового підрозділу.

У дипломній роботі Олена Камінська, яка вийшла заміж за талановитого математика-фізика, змінила прізвище на Маркову, підняла тему, яка стала наскрізною ідеєю її творчої долі – інтонаційна закономірність історичних стильових змін із метафізичними чергуваннями класичних та аklasичних втілень із семантичними і символічними етапами їх виявлення. С.Д. Орфеев загострив увагу здобувачки на інтонаційній концепції музики, що мала багато спільного з зарубіжною музикою і презентувала симбіоз французької культурно-

історичної школи у німецькій проєкції, яку знаходимо у швейцарця Г. Вольфліна та австрійця Г. Адлера.

Така концентрація уваги на аналітичному музикознавстві в межах музично-історичної проблематики була підтримана і досліджувалася у багаторічній творчій діяльності Серафима Дмитровича Орфєєва, теоретика, знавця гармонічного мислення, який в певну силу обставин зосереджував увагу на діяльності кафедри історії музики Одеської державної консерваторії імені А.В. Нежданової, завідувачем якої був з 1952 до 1974 року, тобто до кінця свого життєвого шляху. Такий підхід, за спогадами О.М. Маркової і тих, хто знав цього видатного музиканта, був продовженням справи, якій віддав все своє життя перший ректор Одеської державної консерваторії імені А.В. Нежданової В. Малішевський, про якого завжди захоплено розповідав його талановитий вихованець по класу композиції М. Вілінський.

У цьому контексті фокусується увага на принципових підходах до формування музикознавчої думки України у «шістдесятництві», зосередження уваги на аналітичності й науковій універсалізації дослідницької тематики, на творчих відкриттях і пошуках нових підходів у музикознавстві, а саме: зосередженість на музично-теоретичній аналітичності в історико-музикознавчих дослідженнях, виділення музикознавства у самостійну методологічно і організаційно значущу сферу діяльності, що ознаменувалося відкриттям у Київській державній консерваторії імені П.І. Чайковського аспірантури і докторантури, спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій кандидатського і докторського рівнів (це було здійснене проректором з наукової роботи І.А. Котляревським за підтримкою ректора О.С. Тимошенка і професорів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України).

О.М. Маркова була першою аспіранткою І.А. Котляревського, яка 1983 року захистила кандидатську дисертацію в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України. Першим опонентом на захисті дисертації О.М. Маркової був М.Є. Тараканов, а відгуки на автореферат підписали Є.В. Назайкінський і В.В. Меду-

шевський. Отримання вченого ступеня стало мотивацією до подальшої науково-дослідницької діяльності О.М. Маркової в Одеській державній консерваторії імені А.В. Нежданової, згодом Одеській національній музичній академії імені А.В. Нежданової.

Роботу на кафедрі Олена Миколаївна успішно поєднувала з науково-дослідною роботою і підготовкою аспірантів до захисту кандидатських дисертацій. Так, 1989 року відбувся захист кандидатської дисертації першого аспіранта О.М. Маркової, в'єтнамського громадянина Фан Дінх Тана, а згодом, починаючи з 1990 року, вийшли на захист наступні претенденти, в'єтнамці Фам Ле Хоа та Ле Ван Туана, молоді педагогів Одеської державної консерваторії імені А.В. Нежданової Л. Циплакова, А. Черноіваненко та А. Кулієва. 1997 року відбувся перший в історії Одеської державної консерваторії імені А.В. Нежданової захист докторської дисертації студента О.М. Маркової Фам Ле Хоа в спеціалізованій вченій раді Київської державної консерваторії імені П.І. Чайковського.

З плином часу, О.М. Маркова, наукові інтереси якої були пов'язані з музикознавством, усвідомлено спиралася на аналітичні принципи музичної теорії в пошуках «аналітичної історії музики», що згодом привело до розробки концепції музичної культурології. Саме цей підхід зорієнтував її на вибір теми докторського дослідження у Київській державній консерваторії імені П.І. Чайковського під керівництвом І.А. Котляревського, який досліджував і запроваджував теоретико-методологічні підходи у музикознавстві в цілому, та в першу чергу, в історію музики. Саме це визначило долю учнів І.А. Котляревського, з-поміж яких: О.М. Маркова, О.Г. Рощенко, Д.В. Андросова.

Наукові інтереси О.М. Маркової співпали з тим музикознавчим, науково-аналітичним принципом роботи, який утверджував оновлюючу силу національного буття, виділивши, вперше у світовому дискурсі музикознавчу тематику, як дещо самостійне новоутворення у науково-теоретичній галузі по відношенню до творчо-практичної (композиторської, виконавської) діяльності. Асаф'євський аналітичний підхід до історії, угрунтований у стильово-історичних розробках Г. Адлера,

звернений не стільки до композиторської, скільки до виконавсько-універсальної творчості, становив усвідомлену паралель до виконавсько-базисного музикознавства Р. Інгардена і стильово-культурологічних напрацювань Ю. Лотмана, породивши універсалізм музичної естетики 70-х років ХХ століття. Саме цей підхід досліджувала О.М. Маркова у своїй пошуковій діяльності (1972-1976 рр.), виділивши для музикознавства культурологізований аспект проблематики, обґрунтований 1983 року в кандидатській дисертації «Естетичний аспект інтонаційної теорії і аналіз музичних творів» [12].

Запропонований естетичний аспект інтонаційної теорії стосувався аналізу художньо-сміслового виявлення не тільки музичних, але і мистецьких здобутків взагалі. Виведену пролонгацію музично-інтонаційних закономірностей у різних видах мистецтва представлено у монографії «Інтонаційність музичного мистецтва» (1990), де презентовано музично-інтонаційні прикмети художнього вираження у літературі, живописі, акторському сценічному мовленні [7]. Таким чином, монографія не тільки мотивувала на нову проблематику майбутньої докторської дисертації, але і доповнила історично-мистецтвознавчі положення презентовані в кандидатській дисертації. Вказане «доповнення» передбачало аналіз виконавських інтерпретацій, у тому числі на матеріалі нотних розшифрувань музичних текстів.

Доречно наголосити, що в зазначеній монографії презентовано концепцію майбутнього виконавського музикознавства, яке знайшло подальший розвиток у роботах О. Стахевича та М. Давидова. Та врешті-решт, контекст художньо-інтонаційної цілісності виконавського виявлення є суттєвим внеском у виконавське музикознавство зроблений О.М. Марковою, який передбачає: наявність у виконавських інтерпретаціях виявлення 4-х рівнів інтонаційної активності, що співвідносяться з 4-а стильовими виявленнями музично-стильових показників, як у контексті художньої цілісності твору, так і на різних етапах історичного розвитку музичної культури.

Безпосереднім результатом розвитку концепції між-

мистецького виявлення музично-інтонаційних закономірностей, що живило головну мету кандидатської дисертації О.М. Маркової, стало обґрунтування принципів соціокультурологічного аналізу мистецько-культурних явищ, що презентовано у статті «Поняття «інтонаційної ідеї» в світлі соціально-культурологічного підходу» [10]. Це була розгорнута концепція докторської дисертації Олени Миколаївни «Інтонаційна концепція історії музики», у якій презентовано комбінаторну базисність двох елементів – послідовність тонів, що аналогічне дорозумовій базисності в математиці точки і лінії, і що мислиннево-символічно співвідноситься з абстракціями Усього, Бога і «фуги» у першорядному значенні «бігу», тобто переміщенню тонів, уособлюючих «Лики Бога».

Саме музично-художнє втілення цих символів виступає у вигляді оспівуваної опірності мелодичних побудов («хождіння кругами») і акордової «вотілесенності» тонової природи музичного звучання. А динаміка висунення опірностей хоч тонів чи тонікально значущих акордів виводить на уявлення процесів живої природи, що з'являються, розвиваються і зникають, народжуючи «музичну форму як процес» і тим самим складаючи «ілюзію життєподібності» художньої цілісності, значить, музики театралізованої, діалогічної, естетика якої тримається на гармонії консонанс-дисонансів. А це все цілком протистоїть музиці позахудожній, духовній чи розважальній, якій притаманний абсолютний естетизм – Краси духовної в церковній музиці і краси чи її аналога у життєвих виявленнях розважальності.

Так у асаф'єанстві О.М. Маркової спостерігається лінія, передбачувана, але не здійснена саме у асаф'євських напрацюваннях: аналіз музики позахудожньої, в ідеалі духовної, але принципово наслідуючої першу у монологічній надіндивідуальній вирівненості уявлення консонантного наповнення. Так дослідником було зроблено крок зі сфери художньо-естетичної невизначеності у культурно-відкритий простір музичного та позамистецького виявлення. А це вже специфіка культурологічного тлумачення музичних явищ, виявлення музичного у мовленнєвого звучання світу, минаючи наслідування мовленнєвої процесуальності й відтворення

пристрастей, зосереджуючись на консонантній нескінченності ідеального гедонізму. Культурна двозначність «класичне – акласичне» у світовій історії, а також дещо ускладнений перехрестям тих якостей двозначний варіант класичного з акласичними складовими – акласичне з класичними компонентами проявів на метафізичні ідентифікації географічних і часових якостей, вказавши на співставлення тембрально-фактурних єдностей в межах європейської культурної спільноти, про що свідчить ідея тембра-амплуа, апробована у численних дисертаційних роботах дослідників.

Варто зазначити, що окремий напрям відведено дослідженню проблем метафізики історії, вчення про повторюваність культурних характеристик людських спільнот попри часових і географічно-комунікативних ізоляцій. Вперше це ми знаходимо у монографії 1990-го року, де узагальнена аналогічність мислиннево-стилістичних побудов ХХ століття в уподібненні до ренесансного формотворення [7, с. 128–136].

Такий підхід ми спостерігаємо у концепції розвитку музичної культури В'єтнаму ХХ століття у докторській дисертації Фам Ле Хоа, ректора Ханойського педагогічного університету, захищеної 1997 року. Одним із зразків і помітним явищем інструменталізму музики цієї нації є твір «Лінія вогню» Нгуєн Тіхен Дао, талановитого учня О. Мессіана, який написано у вигляді проєкції позицій ранньої (ренесансної-ранньобарокової) сонати у ансамблево-оркестровій композиції, написаній «на злобу дня», в осмисленні подій в'єтнамсько-американської війни у 70-ті роки ХХ століття. Послідовне розгортання метафізики «історичної близькодії» у вигляді культурної спорідненості різноетнічного та багатонаціонального населення великого міста, що визначаємо як феномен культурної визначеності одесита, що знаходимо в роботі здобувача класу О.М. Маркової В. Миронова («В. Малішевський і Л. Огренич як видатні музичні пасіонарії Одеси» [14]; «Концепція культурно-історичної еволюції у визначенні особливостей культури Одеси ХХ ст.») [15].

Проте варто зазначити, що найбільш системне і послідовне втілення ідеї метафізики історії у часовій близькодії «поклику епохи», у далекодії територіального і часового

виявлення досліджено у двох статтях китайського аспіранта, згодом докторанта Лю Бінцяна, а сьогодні – ректора консерваторії Таньшаньського університету («Веризм та його аналогії в музичному мистецтві Європи і Китаю, 2006; «Музично-історичні взаємодії мистецтва Китаю та Європи», 2015) [4; 5].

Після творчого концерта

Саме у руслі концепції метафізики історії цей напрям отримав продовження у теорії тембрального значення суттєвих епохальних зсувів музичного світобачення, обґрунтованого у дисертації Хон Чена «Феномен тембру-амплуа баса в оперному співі XIX – XX століть» [21], успішно захищеній 2008 року.

Дисертаційна робота аспірантки Ван Мінцзе «Лірична семантика жіночих образів в оперній творчості Г. Доніцетті, Ш. Гуно, М. Римського-Корсакова, Дж. Пуччіні» [2], презентує теорію тембра-амплуа ліричного сопрано і присвячена віросповідально-ідеологічному аспекту («філософія голосу») зазначеної тембральної якості, народженої на зламі епохи маскулінного абсолюту у вокальному мистецтві періоду пошуку фемінінного прояву вокальної типології. Предметом дослідження стало теоретичне обґрунтування історії вокальних можливостей оперного співу, як народженого церковною християнською етикою «дематеріалізації» звучання, як

позбавленості мовленнєвої буттійності у звукоподанні на користь суто ідеальному переосмисленню уявлень про досконалість Божественної присутності. Розробка того підходу мала місце в дисертації Сун Жуйшань «Духовно-пісенна генеза арії та її виконавська парадигма» [20], захищеної під орудою О.М. Маркової 2003 року.

Витоком концепції «філософія голосу» у вокальному мистецтві стала розробка містеріальної зумовленості оперної партії, як це зазначилося у дисертації В. Осипової «Християнсько-містеріальний континуум оперного мистецтва: генезис, еволюція, перспективи» [20], захищеної у 2003 році. Ця робота сприяла усвідомленню поглядів на тлумачення музично-театральної продукції, що певною мірою більше акумуляє з позахудожніми, духовно-естетичними стимулами, ніж з художньо-самодостатніми проявами Віденської школи кінця XVIII століття.

Дослідження цієї проблематики відбувалося в процесі застосування різних методів дослідження, спостереження паралелізмів європейської і китайської опери, у контексті яких доведено, що готика літургічної драми в Європі і старовинної кунцюй у Китаї, що явно жилися духовним естетизмом християнської дидактики і сакральними міфологізмами, чужими щодо художньої координації із повсякденними цінностями, дійшли до висновку, що концепції мистецького позахудожнього естетизму органічно пов'язані з культово-ритуальними настановами [4; 5].

І в цьому плані принципово новий аспект музичного мислення в інструменталізмі став актуальним у численних дисертаційних дослідженнях вихованців професора О.М. Маркової, у яких обґрунтована позахудожня, сакральна-естетична цінність мистецтва самовиявлення. Це дисертація Т. Полянської «Тріо-соната як жанровий феномен XVII–XVIII століття» [19], захищена у 2016 році, а також низка робіт, спрямованих до барокової клавірності та її моделей у «легких» фортепіанних творах першої половини XIX століття, з-поміж яких кандидатські дисертації Лінь Цзюньтао, І. Подобас, докторська Л. Шевченко [22].

Відгалуженням такої кількості барокових проєкцій у добу

романтизму постала культура і мистецтво бідермаєра, в контексті якого були підготовлені дисертаційні роботи Ю. Олейнікової та Н. Чуприної. Таким чином, наукова школа професора О.М. Маркової налічує біля 53 кандидатських і 7 докторських дисертацій зі спеціальності 025 – «Музичне мистецтво» та 034 – «Культурологія».

Послідовним продовженням вивчення сакральної лінії художніх інновацій Нового часу стали дослідження православних витоків європейської культури і національних традицій, здійснених у докторських дисертаціях О. Муравської, Л. Шевченко, А. Соколової, магістерської Г. Волкової, які реалізували культурологічне, тобто генероване уявленням про культову орієнтованість творчих уявлень смислового стрижня історичних подій і культурно-мистецьких цінностей.

Неоготика, Л. Ноно, літургічна драма – є актуальними на сучасному етапі науково-дослідної роботи професора О.М. Маркової. Одного разу Олену Миколаївну запитали, яка тема її хвилює у майбутньому, куди спрямовані її дослідницькі пошуки. Відповідь була такою: співвіднесеність китайської культури й культури Франції за древніми витоками останньої, можливо, з культурних уявлень того народу, яких китайці називали юе-джі і які були, судячи з усього, реемігрантами з Гімалаїв, що утворили величну культуру на грані 5-4 тисячоліть на основі прибульців із європейської Сканди (на санскриті – «породжуюча»). І далі, у контексті зазначеної теми професорка додала; адже є багато рис у міфах, легендах, казках, що притаманні тільки кельтам в Європі і прямо перегукуються з китайськими міфоуявленнями. Тільки суб'єкт дослідження знайти непросто: треба поїхати в Китай, у Францію – можливо, то нездійснена творча мрія, але надзвичайно цікава.

Такий перебіг творчих сподівань професора О.М. Маркової є логічним продовженням її адлеріанства-асаф'єанства: сучасність як неоархаїка – неоготика, зрощення ознак першого і другого історичних періодів, які передували музичній класиці Ренесансу і постренесансних діб.

Доречно наголосити, що характерною особливістю творчої діяльності професора О.М. Маркової є поєднання наукової і педагогічної діяльності. Вартісним є те, що значна

кількість особистісних концепційно-фактологічних відкриттів стверджувалися через співпрацю із вихованцями – дипломниками-магістрантами, дисертантами на рівні кандидатів і докторів наук, у тому числі в'єтнамськими, китайськими, сербськими, слов'янськими, латиноамериканськими випускниками, які ставали керівниками ВНЗ, міністерських відділів та інших соціально-значущих посад – в Колумбії, Китаї, В'єтнамі, Польщі. І, безумовно, її одноступенем є її донька, доктор мистецтвознавства, професор кафедри теоретичної та прикладної культурології Дарія Володимирівна Маркова-Андросова, талановитий музикант і культурознавець, до того, згідно з її другою кваліфікацією – талановита концертна піаністка, активно виступаюча з концертами-лекціями та власним виконанням нових для слухачів і надзвичайно яскравих творів українських авторів і тих, що надихалися культурою нашої вітчизни.

Принциповими авторським надбанням наукової діяльності професора О.М. Маркової, обґрунтованих в її особистих публікаціях і в роботах її вихованців постають наступні питання: 1) концепція метафізики музичної історії, вихідна з адлеріансько-асаф'євського бачення принципової чотирифазовості музично-історичних звершень; 2) концепція зіставлення художньої «музичної форми як процесу» у якості художньої музики з її діалогічністю, двійковістю композитор-виконавець у музичному виробництві – і музичної апроцесуальності, її позахудожньої якості у вигляді естетизму консонантності у духовно-символічному і буттєво-гедоністичному сембіозі, що ґрунтується на виконавському абсолюті музики; 3) основи теорії виконавства з її виходом на двоїстість інструменталізму і вокальності з уявленням про історичну привілею першого, що народжує також уявлення про тембр-амплуа на рівнях позахудожньої і художньої сфер; 4) концепція семантики музичного формотворення та «філософії інструменту» в межах концепції музичної культурології, як самозначущої дисципліни і сфери наукового пізнання.

Список наукових публікацій О.М. Маркової давно перейшов межу 200, включаючи статті категорій «В» і «А», розділи у монографіях, книги (10), а також набір нарисів у

періодичній пресі з нагоди вшанування імен, дат, творчих подій, особливо – то характеристики психології і онтології поколінь, їх історичних аналогів і можливих пролонгацій у майбуття.

Покоління шістдесятих, що відзначене в історичних описах у якості носія молодіжного соціального руху, зверненого до подолання протистояння політично-державних і творчо-концепційних організованих єдностей, того, що склало інерційні інтенції 30-х – 40-х років XX століття, орієнтувалося на позитив соціального оновлення в підйомі науково-творчої експансії, що в музично-науковій сфері виявило розширення контингента саме науково-музичних працівників, формуючи музикознавчу складову на тлі музикологічної описовості Заходу і тим забезпечуючи провідне положення музикознавства і вихідної щодо нього музичної культурології.

Діяльність професора О.М. Маркової за особистісними збігами творчої біографії склалася у руслі тих оновлюючих тенденцій музичного буття нації, що вивело її на усвідомлення специфіки соціо-культурологічного аналізу музики ще у 1980-х роках, на основі матеріалів кандидатської дисертації «Естетичний аспект інтонаційної теорії і аналіз музичних творів» [5] і підготовки докторської «Інтонаційна концепція історії музики» [6], що вперше в українському і світовому музикознавстві зосереджено увагу на історичній специфіці асаф'євської інтонаційної теорії у прямому зв'язку з концепцією історії музики в її стилістично-інтонаційному визначенні Г. Адлера.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бюлетень Круглого столу кафедри теоретичної і прикладної культурології ОНМА імені А.В. Нежданової від 30.03.2023. Одеса: Астропринт. 18 с.
2. Ван Мінцзе. Лірична семантика жіночих образів в оперній творчості (Г. Доніцетті, Ш. Гуно, ... Дж. Пуччіні). 17.00.03. Одеська національна музична академія ім. А. В. Нежданової. Одеса, 2020. 179 с.
3. Каминская-Маркова Е.Н. Методология музыковедения и проблемы музыкальной культурологии. К 50-летию педагогической деятельности. Одесса, Астропринт, 2015. 532 с.

4. Лю Бінцян. Веризм та його аналогії в музичному мистецтві Європи і Китаю. Канд.дисертації. Одеса, 2006. 186 с.
5. Лю Бинцян Музыкально-исторические параллели развития искусства Китая и Европы. Монография по истории культуры для музыкальных академий, университетов и вузов искусства. Одесса, Астропринт, 2014. 440 с.
6. Маркова О.М. Інтонаційна концепція історії музики. Дисертація на здобуття вчен.ступеню докт.мистецтвознавства. Київ, 1991. 264 с., Додаток 22 с.
7. Маркова О.М. Інтонаційність музичного мистецтва. Київ: Музична Україна, 1990. 182 с.
8. Маркова О.М. Метафізика епохальних синхронізацій і музика // Вісник НАКККиМ 2023 № 2, Київ, 2023. С. 162–168.
9. Маркова О.М. Метафізика персонально-творчих синхронізацій і музика // Мистецтвознавчі записки НАКККиМ, вип. 43, Київ, 2023. С. 90–97.
10. Маркова О.М. Поняття «інтонаційної ідеї» в світлі соціально-культурологічного підходу // Українське музикознавство, вип. 22, Київ 1987. С. 23–30.
11. Маркова О.М. Поняття тембру-амплуа і філософії голосу в динаміці музикознавчих досліджень останніх десятиріч // Вісник НАКККиМ 2023 № 3, с. 122–177. Київ, 2023.
12. Маркова О.М. Естетичний аспект інтонаційної теорії та аналіз музичних творів. Канд.дисертац.17.00.03.ІФМЕ імені М. Рильського. Київ. 1983. 142 с.
13. Маркова О.М. Неоромантизм ХХ століття і сучасний пост-поставангард // «Матеріали Міжнар.науково-творчої онлайн-конференції ‘Романтизм – неоромантизм в музично-виконавському мистецтві: мости у часі. Пам’яті Івана Арсенійовича Котляревського, Юрія Олексійовича Полянського’». 29-31 березня 2021 р. Київ, 2021. С. 20–23.
14. Миронов В.Ф. В. Малишевский и Л. Огренич как выдающиеся музыкальные пассионарии Одессы. Проблемы современности: культура, мистецтво, педагогіка. Луганськ, 2008. С. 238–247.
15. Миронов В.Ф. Концепція культурно-історичної еволюції у визначенні особливостей культури Одеси ХХ ст. // Науково-дослідний інститут «Проблеми людини» Міністерство культури та мистецтв України. Людина і духовність. Уряду України, Президенту, законодавчій, виконавчій владі «Україна на порозі третього тисячоліття: духовність і художньо-естетична культура. Аналітичні розробки, пропозиції наукових

- та практичних працівників. Том 14. Київ, 1999. С. 497–503.
16. Одеська консерваторія: забуті імена, нові сторінки. Гол.ред.і автор вступ.статті М. Огренич, ред.-упорядник О. Маркова. Одеса: ОКФА, 1994. 248 с.
 17. Одеська консерваторія: славні імена, нові сторінки. Гол.редактор М. Огренич, ред.-упорядник О. Маркова. Одеса: Астропринт, 1998. 333 с.
 18. Осипова В. Християнсько-містеріальний континуум оперного мистецтва: генезис, еволюція, перспективи. Канд.дисертація. 17.00.03, ОНМА імені А.В. Нежданової. Одеса, 2003. 181 с.
 19. Полянська Т. П. Тріо-соната як жанровий феномен XVII-XVIII ст. Канд.дис., 17.00.03, ОНМА ім. А.В. Нежданової, Одеса, 2016. 163 с.
 20. Сун Жуйшань. Духовно-пісенна генеза арії та її виконав.парадигма. Дис.доктор філ. 025. ОНМА ім. А.В. Нежданової, Одеса. 2023. 178 с.
 21. Хон Чен Феномен тембра-амплуа баса в оперном пении XIX – XX веков. Канд.дис.17.00.03 – муз.искусство. Одеса, 2008. 163 с.
 22. Шевченко Л.М. Сильові характеристики української фортепіанної культури XX століття: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 336 с.
 23. Шульгіна В., Яковлев О. Інтелектуальна біографія як жанровотипологічне узагальнення // Трансформація музичної освіти і культури: традиція і сучасність Пам'яті засновників музичної культурології в Україні професорів І. Ляшенка, І. Котляревського, О. Костюка присвячується Тези і матеріали Міжнародної науково-творчої конференції 7–9 травня 2022 року. Одеса: Астропринт, 2022. С. 235–237.

МАРТИНЮК Тетяна Володимирівна,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри музичного мистецтва і методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5236-5990>
e-mail: tatyana5081964@gmail.com

ПАСІОНАРНІ ІНТЕНЦІЇ ГАЛИНИ НІКОЛАЇ

Галина Юріївна Ніколаї – науковець і педагог-музикант, доктор педагогічних наук (2008), професор (2011), завідувачка створеною нею кафедри мистецької педагогіки та хореографії музично-педагогічного факультету Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (2009-2018), професор кафедри музичного мистецтва і хореографії ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (з осені 2018 року по теперішній час) – є активним дослідником у галузі мистецької освіти. Заклавши новий напрям вітчизняної порівняльної педагогіки – музично-педагогічну компаративістику, вона розпочала пошуки у сфері її хореографічно-педагогічної гілки і доклала зусиль щодо розвитку третього рівня вищої мистецько-педагогічної освіти.

*Ніколаї Галина Юріївна
доктор педагогічних
наук, професор*

Галина Ніколаї народилася 3 квітня 1955 р. у м. Красноярьск. Закінчила Сумське музичне училище (кл. Лариси Ольшанської, 1974 р.) та Харківський інститут мистецтв імені І.П.Котляревського (кл. Римми Папкової, 1980 р.) за спеціальністю «Фортепіано». Вже у студентські роки Г.Ніколаї наполегливо розширює свою обізнаність у галузі мистецтва. Так, вона отримує два дипломи громадянських професій з додатковими кваліфікаціями – Харківського універ-

ситету імені В.Н. Каразіна (екскурсовод художнього музею) та Харківського інституту мистецтв (перекладач з німецької у сфері музичного мистецтва). Свою трудову діяльність Галина Ніколаї розпочала як викладач загального фортепіано і концертмейстер у Сумському музичному училищі в 1979 році, а після отримання диплому спеціаліста працювала на посаді викладача, завідувачки секції фортепіано Сумської дитячої музичної школи № 1 (1980-1984 рр.), поєднуючи її з викладацькою та науковою роботою на кафедрі теорії, історії музики та гри на музичних інструментах Сумського державного педагогічного інституту імені А.С. Макаренка, куди й перейшла на основну роботу в 1985 році.

Зауважимо, що наукові дослідження цікавили Галину Ніколаї ще зі студентських років. Тому не дивно, що, незважаючи на народження трьох дітей, вона невпинно продовжувала свої розвідки і захистила кандидатську дисертацію «Дидактичне обґрунтування виконавської підготовки майбутніх учителів музики» за спеціальністю 13.00.01 (наук. керівник доктор педагогічних наук, професор Лариса Коваль, 1993 р.) як пошукувачка кафедри педагогіки вищої школи Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У своїх споминах Галина Ніколаї згадує, що спілкування з науковцями (особливо з доктором педагогічних наук, професором Анатолієм Миколайовичем Алексюком) єдиної на той час в Україні кафедри педагогіки вищої школи кардинально вплинуло на її світогляд, сформувало активну патріотичну позицію. Професорка з гордістю наголошує, що в січні 1993 року вона, після набуття українською наукою незалежності від московської диктатури, першою на кафедрі захищала дисертацію українською мовою.

У наступні роки Галина Юріївна Ніколаї продовжує працювати на кафедрі теорії, історії музики та гри на музичних інструментах Сумського державного педагогічного інституту імені А.С. Макаренка, готує студентів до виконавських конкурсів та олімпіад, що проходять в НПУ імені М.П. Драгоманова, Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького (Міжнародний фестиваль слов'янської фортепіанної музики) та Південноукраїнському

державному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського в Одесі. Сконцентрувавшись на викладацькій роботі в класі фортепіано й отримавши вчене звання доцента кафедри теорії, історії музики та гри на музичних інструментах (1995 р.), наукиня продовжує свої дослідження у сфері музикології і методики гри на фортепіано. Вона вивчає творчий доробок сучасних українських композиторів і фольклористів (В. Губаренка, В. Дубравіна, Є. Карпенка, О. Чернової-Рудиченко та ін.), публікуючи результати власних розвідок, впроваджуючи в освітній процес нові фортепіанні твори, які до того ще не виконувались. Результати своїх подальших розвідок у сфері мистецької освіти наукиня активно апробує на численних наукових конференціях, а крім того, починає редагувати й видавати факультетські наукові збірники, працює над посібником «Методологія та технологія науково-педагогічних досліджень», який видає в 1999 році для методичного забезпечення науково-дослідної роботи студентів музично-педагогічних факультетів.

Не можна оминати увагою дві поїздки Галини Юрїївни Ніколаї до Великої Британії за сприянням католицької спільноти з Уельсу на межі нашого тисячоліття, коли вона в перший раз стикнулась із польовими компаративними дослідженнями в ході знайомства з діяльністю педагогічного коледжу Університету в Честері та особливостями організації освітнього процесу в Королівському Північному коледжі музики (*Royal Northern College Of Music*) – провідній британській консерваторії, що розташована в Манчестері.

*2000 рік, за електроорганом в католицькому храмі в Уельсі
Робота зі студентом над музичним твором*

Були встановлені контакти, які дозволили влітку 2000 року організувати поїздку академічного хору Сумського державного педагогічного інституту імені А.С. Макаренка, під керівництвом відомого диригента, професора Івана Заболотного, до Північного Уельсу в місто Лланголлен на престижний щорічний музичний фестиваль (*Llangollen International Musical Eisteddfod*), пряма трансляція якого відбувалася у всіх країнах під девізом «Благословен світ, що співає».

Поворотним пунктом у науково-педагогічних пошуках Галини Юріївни Ніколаї стало знайомство з фундатором вітчизняної мистецької педагогіки, доктором педагогічних наук, професором Оксаною Петрівною Рудницькою, яка згодилася бути консультантом докторської дисертації і порадила зосередитись на педагогічній компаративістиці. Готуючись до вступу в докторантуру, Галина Юріївна Ніколаї починає вивчати малознану в ті часи підготовку майбутніх вчителів музики на магістерському рівні, для чого вирушає у листопаді 2000 р. – січні 2001 р. в Польщу – на тримісячне стажування до Музичного Інституту Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (UMCS). На превелике її щастя керівником стажування стала фундаторка новітньої польської концепції загального музичного виховання, доктор хабілітований, професор Марія Пшиходзінська. Саме її монографії допомогли українській стажистці зрозуміти особливості організації підготовки вчителів музики в Польщі в континуумі ХХ століття, її національні основи, зв'язки з європейськими системами музичного виховання та інтеграційними устремліннями нового тисячоліття. Відвідування «Магістерського семінару» Марії Пшиходзінської в Інституті музики UMCS мали значний вплив на формування дидактичного мислення Галини Юріївни Ніколаї, оскільки лекції видатного польського педагога відрізнялись високим ступенем узагальнення, вивіреністю ідей, структурною чіткістю та методичною спрямованістю (Nikolai Halyna, 2020 p.). Стажування мало далекосяжні наслідки й ще в одній площині. У редакції загальнопольського часопису «Музика в школі», що знаходилась в приміщенні Інституту, відбулось знайомство з доктором хабілітованим, професором Мірославом Грусевічем, наукова співпраця з яким триває майже чверть століття.

Демонстрація зібраних матеріалів і нових ідей Оксани Петрівни Рудницькій забезпечила підтримку нею Галини Юрїївни Ніколаї під час вступу до докторантури Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (нині Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України), де вона навчалась з вересня 2001 року по жовтень 2004 року. На жаль, непоправна втрата, що спіткала мистецьку педагогіку зі смертю Оксани Петрівни Рудницької в червні 2002 року, уповільнила й темпи підготовки дисертаційного дослідження Галини Юрїївни «Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття)». Проте стратегічні орієнтири й мудрі поради, надані Оксаною Петрівною, стали чітким дороговказом на шляху вирішення дослідницьких проблем і дозволи Галині Юрїївні Ніколаї самостійно завершити дисертацію, залишивши на титульній сторінці, згідно з рекомендацією славетного директора ІООД Івана Андрійовича Зязюна, незмінним ім'я наукового консультанта Оксани Петрівни Рудницької.

На другому році навчання в докторантурі перед Галиною Юрїївною Ніколаї знов гостро постає питання польових досліджень. Проблема вирішується завдяки новому тримісячному стажуванню в Польщі в Гурношльонській вищій педагогічній школі (2003 р.). Локація в Мисловицях дозволила потрапити не тільки в коло педагогів-музикантів Катовицької агломерації, але й налагодити контакти з міжнародною науковою спільнотою. Крім того, під час стажування розпочинається плідна співпраці з польським дослідником-музикантом Мірославом Кіселем, з яким Галина Юрїївна Ніколаї систематично друкує статті в зарубіжних часописах і колективних монографіях та запрошує його читати гостьові лекції з музичної педагогіки до Університету Ушинського (Kisiel M., Nikolai H., 2018; Nikolai H, Kisiel M., 2020; Kisiel M., Nikolai H., 2022; ; Nikolai H, Kisiel M., 2023).

Саме в цей час відбувається знайомство Галини Юрїївни з проблематикою музичних досліджень у сфері спеціальної педагогіки на Міжнародному симпозіумі «Культура й особи з особливими потребами» («Kultura oraz osoby upośledzone i niepełnosprawne») в межах Міжнародного проєкту «Європа в

такт» («Europa in takt») під егідою австрійських науковців (Сілезький університет в Катовицях, 2-3 квітня 2003 р.). Наукиня також знайомиться з освітнім процесом в Музичній академії імені Кароля Шимановського в м. Катовиці та бере участь у науковій конференції «Музика в школі XXI століття. Традиції, сучасність» («Muzyka w szkole XXI wieku. Tradycja, współczesność»), організатором якої виступає педагогічний відділ Академії (12-13 березня 2003 р.). Нові наукові контакти доповнюються співпрацею з професором Анеттою Пастернак щодо ритміки Еміля Жак-Далькроза, а в 2005 році Галина Юрїївна знову відвідує Академію і бере участь в науковій конференції «Музика XX століття в сучасній школі» («Muzyka XX wieku we współczesnej szkole») із доповіддю стосовно використання творів сучасних вітчизняних композиторів на уроках музики в українській школі. На цих конференціях відбувається знайомство з метром музичної педагогіки Польщі професором Войцехом Янковським, представниками Міжнародного Товариства Золтана Кодая (Будапешт), Польського Товариства Едвіна Е. Гордона (Бидгощ) та Польського Товариства Карла Орфа (Варшава).

Подальші наукові пошуки докторантка здійснює в різних регіонах Польщі. Так, вона отримує запрошення від Поморської педагогічної академії, в ході візиту до якої знайомиться з новою педагогічною спеціальністю «Мистецька едукція», котра з'явилась у Польщі в результаті інтеграційних процесів щодо поєднання в одному шкільному предметі музичного та образотворчого мистецтва. Наукиня також бере участь в конференції «Музика і музична педагогіка поміж культурами: Захід і Схід» («Musik und Musikpädagogik zwischen den Kulturen. Okzident und Orient»), котра відбувається в Поморській педагогічній академії 23-25 вересня 2003 р. Оскільки конференція була організована в межах сумісного німецько-австрійсько-польського проєкту, Галина Юрїївна отримує можливість розпочати співпрацю з науковцями-музикантами німецькомовних країн, яких потім запрошує до участі в організованих нею міжнародних наукових конференціях у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (Сум ДПУ).

Знайомство з освітнім процесом у Лодзькому університеті докторантка доповнює участю в науковій конференції «Довчання і професійне удосконалення вчителів естетичних предметів у світлі освітніх потреб і суспільно-культурних умов» («Dokształcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów estetycznych w świetle potrzeb edukacyjnych i uwarunkowań społeczno-kulturalnych»), яка відбувається 27-28 листопада 2003 року. Свої пасіонарні інтенції щодо інтеграції української музично-педагогічної освіти до європейського простору вищої освіти з одночасним збереженням кращих національних традицій і ознайомлення з ними педагогів-науковців з інших країн Галина Юрїївна послідовно реалізує під час своїх систематичних відвідин вишів у різних куточках Польщі та виступів на міжнародних наукових конференціях, а також у публікаціях в польських наукових виданнях (Nikolay H., 2002; Nikolay H., 2005; Nikolay H., 2007 та ін).

Не можна оминати увагою і тісну співпрацю наукині з директором Інституту музичної освіти, а в наступні роки – завідувачкою кафедри музичної едукaції Свентокшизької педагогічної академії (нині – Університет імені Яна Кохановського в Кельцах) Марією Качмаркевич, яка тричі приймала Галину Юрїївну в польському виші та допомогла отримати важливі дослідницькі матеріали від одного із фундаторів музично-педагогічної освіти в Польщі, музиколога і композитора Мірослава Нізюрського (Miroslaw Niziurski). Крім того, Марія Качмаркевич неодноразово приїздила до Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка з блискучими доповідями на

*Г.Ю. Ніколай з керівником
кафедри музичної едукaції
Свентокшизької педагогічної
Академії Марією Качмаркевич.
2010 рік*

мистецьких міжнародних конференціях та організовувала, з польської сторони, підписання Умови про співпрацю між означеними університетами.

Євроінтеграційні устремління Г.Ю. Ніколаї реалізуються у низці польсько-українських проєктів. Особливо запам'ятався виїзний Міжнародний семінар з ритміки, коли протягом п'яти днів у вересні 2006 року на базі Південноукраїнського педагогічного університету К.Д. Ушинського, за участі групи викладачів і студентів з відділу ритміки Музичної академії в Катовицях, членів Лабораторії мистецької освіти СумДПУ та викладачів і студентів Університету Ушинського, на практиці опановувалась метода Далькроза. Захід завершився блискучим концертом ритмістів із Катовиць.

Пасіонарні інтенції щодо інтеграції вітчизняної музично-педагогічної наукової думки в міжнародний простір вищої освіти Галина Юріївна продовжує реалізовувати завдяки організації поїздок делегацій українських науковців на потужні конференції в польські виші. Так, у жовтні 2006 року вона організувала поїздку п'яти провідних педагогів-музикантів із Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка до Свентокшиської педагогічної академії на Міжнародну конференцію «Культура і музична освіта перед викликами сучасного світу» («Kultura i edukacja muzyczna wobec wyznań współczesnego świata»). Найсерйозніші результати щодо збільшення престижу української мистецько-педагогічної думки демонструвала організована наукинею поїздка 10 провідних українських науковців у галузі мистецької освіти (І. Драч, Н. Гуральник, Н. Миропольська, О. Михайличенко, В. Орлов, Г. Падалка, О. Реброва, М. Ржевська, О. Щолокова та ін.) на IV Люблінський Форум «Мистецтво – освіта» (IV Lubelski Forum «Sztuka – Edukacja») у жовтні 2007 року. До того ж, як наголошує Галина Юріївна, українські науковці отримали можливість бути свідками епохального виступу на пленарному засіданні Форуму всесвітньовідомої Ірени Войнар, яка, з властивою їй прозорливістю й методологічною обґрунтованістю, підбила підсумки розвитку аксіологічної проблематики мистецької освіти у XX столітті й визначила її нові орієнтири.

Риси пасіонарної особистості Галини Юрїївни Ніколаї, які дозволили розвивати й захищати різні напрямки мистецької педагогіки, беруть свій початок з дитячих та юнацьких років, коли вона більше 10 років відвідує театральний та хореографічний гуртки при ДК «Хімік», а пізніше стає активним членом новоствореного танцювального колективу «Сумські зорі». Вольові та пластично-рухові навички, які потім дозволять брати активну участь у розбудові вітчизняної хореографічно-педагогічної освіти формуються і в роки навчання у Харківському інститут мистецтв, коли студентка Г. Ніколаї захищала честь інституту у спортивних змаганнях з художньої гімнастики та ГТО. Крім того, у 70-80-х роках минулого століття вона активно займалась водним туризмом, виступала у республіканських та всесоюзних змаганнях, сплаваючись гірськими річками в різних куточках країни. Саме тоді формується її здатність стійко захищати власні науково-педагогічні та патріотичні позиції як в Україні (просування, на міністерському рівні, спеціальності 014 – Середня освіта (Хореографія)), так і в Польщі (зокрема, на міжнародній науковій конференції у Вармінсько-Мазурському університеті в Ольштині (2014), коли польська професура почала негативно оцінювати діяльність видатних українських педагогів.

2014 рік. Г.Ю. Ніколаї – співкерівник пленарного засідання міжнародної конференції Варміно-Мазурського університету

Пасіонарним був і захист докторської дисертації Галини Юрїївни Ніколаї, що відбувся 24 вересня 2008 року на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. Неординарні положення дослідження «Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття)» за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки викликали бурхливу дискусію, у якій, за влучним зауваженням І.А. Зязюна, головними захисниками ідей новоствореної здобувачкою музично-педагогічної компаративістики були офіційні опоненти, видатні науковці Галина Микитівна Падалка, Олександр Якович Ростовський та Марія Петрівна Лещенко, а вирішальною стала гаряча підтримка самого Івана Андрійовича (стенограма захисту докторської дисертації). На довгі роки залишаються тісними наукові зв'язки Галини Юрїївни Ніколаї з Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України й сердечні грудневі зустрічі на читаннях пам'яті Оксани Рудницької.

Зустріч науковців у бібліотеці ШООД

Після захисту докторської дисертації Галині Юрїївні Ніколаї доручають створити на факультеті мистецтв Сум ДПУ окрему кафедру хореографії. Проте, пам'ятаючи інтенції Оксани Петрівни Рудницької, фундатора мистецької педагогіки, і реалізуючи власний теоретико-методологічний потенціал, Г.Ю. Ніколаї створює кафедру мистецької педагогіки та

хореографії, відкриває при ній наукову Лабораторію мистецької освіти й активно формує власну наукову школу мистецько-педагогічної компаративістики (Реброва, 2021 р.). У межах останньої досліджуються теоретичні й методичні засади мистецької освіти, зокрема, музичної та хореографічної, проблеми модернізації вищої школи в країнах Євросоюзу, особливо в Польщі, розробляється методологія й технологія наукових досліджень студентів та аспірантів педагогічних університетів. Під її безпосереднім керівництвом захищена значна кількість дипломних бакалаврських і магістерських робіт з мистецької проблематики та 9 кандидатських дисертацій.

Слід наголосити на вражаючому діапазоні евристичних ідей і наукових результатів наукової школи Галини Юріївни Ніколаї, про що можуть свідчити теми дисертаційних досліджень її аспірантів: «Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти» (М.І. Фалько, 2005 р.); «Методичні засади формування музичних компетенцій студентів педагогічних університетів» (Л.В. Пушкар, 2009 р.); «Інтернаціоналізація університетської освіти в німецькомовних країнах (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» (В.М. Солощенко, 2011 р.); «Організаційно-педагогічні засади діяльності університетських осередків культури в Польщі» (О.О. Бондаренко, 2012 р.); «Модернізація фізичного виховання та спорту в університетській освіті Польщі (1991-2011 рр.), (Н.О. Долгова, 2014 р.); «Модернізація хореографічної освіти в Республіці Польща» (Т.Л. Повалій, 2015 р.); «Розвиток післядипломної музично-педагогічної освіти в Україні в 60-90 рр. ХХ століття» (Ю.В. Теслева, 2015 р.); «Діяльність політехнічних ВНЗ у контексті розвитку вищої технічної освіти в Україні (друга половина ХХ століття)» (О.І. Юхно, 2016 р.); «Розвиток вищої хореографічної освіти в Німеччині (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» (І.О. Ткаченко, 2018 р.).

Стає очевидним, що в межах наукової школи Г.Ю. Ніколаї в період її роботи в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка було започатковано нові напрями порівняльної педагогіки – музично-педагогічну і хореографічно-педагогічну компаративістику, визначено їх

предмет, методологічні засади і теоретичні основи. У межах першого напрямку висвітлено генезу музично-педагогічної освіти в Польщі та Україні у тисячолітньому континуумі й визначено тенденції її розвитку у ХХІ столітті, порівняно моделі підготовки вчителів музики в країнах Євросоюзу й виокремлено з них придатні до використання у вітчизняних реаліях. У межах другого напрямку обґрунтовано теоретико-методологічні засади хореографічно-педагогічної освіти як феномена пострадянського простору, порівняно моделі хореографічної освіти в Польщі та німецькомовних країнах й визначено пріоритети вітчизняної хореографічно-педагогічної освіти.

Пасіонарні устремління Галини Юріївни Ніколаї сприяли інтеграції Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка в науково-мистецький простір Європи, зокрема, вона була організатором 4-х масштабних міжнародних наукових конференцій «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» (2004, 2010, 2013, 2017 рр.), що супроводжувались численними майстер-класами та філармонічними концертами, частково фінансувалися польськими вишами й консульством Республіки Польща в Харкові, а результати публікувались у тематичних збірниках і спеціальних випусках фахових наукових видань «Педагогічні науки» і «Актуальні питання мистецької освіти та виховання».

*Музична академія імені Карла Шимановського в Катовицях (Польща)
Міжнародний семінар «Музика і рух в терапевтичних цілях» –
танці в колі*

*Вперше в Україні майстер-клас ритміки Далькр фахівцями
Музичної Академії, Катовиці. 2004 рік*

У розвитку мистецької освіти в Україні зіграли свою роль два держбюджетні проєкти, які під керівництвом Галини Юріївни Ніколаї були розроблені й виконані на замовлення МОН України. До першого з проєктів – «Інтеркультурне виховання дітей та молоді засобами музичного мистецтва» (2012-2013, № держреєстрації 0112U002029) – було залучено представників наукової школи професорки з двох університетів – Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка та Сумського державного університету, а також кращих учителів музики і методистів міста Суми. Комплексне обґрунтування теоретико-методичних засад інтеркультурного виховання школярів та студентської молоді засобами музичного мистецтва в європейському контексті, здійснене у проєкті, було доповнене обраною інтеркультурного виміру хореографічної освіти і виховання. Відповідна авторська концепція включила: введення до змісту музичної підготовки школярів та студентів інтеркультурної складової, забезпечення навчально-виховного процесу інноваційною педагогічною технологією та визначення напрямів інтеркультурної діяльності іноземних студентів у сфері музичної культури (Інтеркультурне виховання, 2015 р.).

Серед результатів дослідження вирізняється Програма інтеркультурного виховання школярів засобами музичного

мистецтва з грифом МОН, міждисциплінарна Програма для студентів педагогічних університетів «Музика поміж культурами», які були розроблені з урахуванням ідей польського науковця Ярослава Хаціньського, та інноваційна педагогічна технологія формування інтеркультурної компетентності й готовності до міжкультурного діалогу засобами музичного мистецтва.

Другий, фундаментальний проєкт – «Теоретичні та методичні засади розвитку хореографічно-педагогічної освіти в Україні» (2015-2017, № держреєстрації 0115U002489) – виконувався разом із науковцями дружніх кафедр: мистецької педагогіки та хореографії Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, музичного мистецтва і хореографії Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Наукові результати реалізації проєкту публікуються у кількох монографіях, зокрема за загальною редакцією й співавторством Г.Ю.Ніколаї видається фундаментальна праця «Хореографічно-педагогічна освіта: теорія та практика» (2017). Серед значимих практичних результатів проєкту – започаткування в 2017 р. щорічної загальноукраїнської олімпіади з хореографії.

Євроінтеграційні інтенції Галини Юрїївни Ніколаї реалізовувались і таким чином: у межах полоністичної гілки її наукової школи існувала традиція польових досліджень, що активізували міжнародну співпрацю з вишами інших країн, зокрема з:

- музичними академіями в Катовицях і Познані щодо адаптації та системного впровадження ритміки Жак-Далькроза у вітчизняну вищу мистецьку освіту (науково-практичні семінари з ритміки за участі провідних ритмістів Польщі в Університеті Ушинського (2006, 2024), Сум ДПУ імені А.С.Макаренка (2004, 2010, 2013), Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (2014);

- Сілезьким Університетом і Університетом Марії Кюрі-Скłodовської щодо наукового обґрунтування, розроблення й

апробації інноваційних технологій музичного і хореографічного виховання дітей і молоді та відповідної підготовки фахівців (систематичні наукові візити, семінари, курси та стажування аспірантів – представників школи в означених вишах);

- Поморською академією в Слупську щодо розроблення змісту інтеркультурної освіти (науково-дослідний проєкт «Музика поміж культурами» (2010-2011 рр.).

У полоністичних польових розвідках наукової школи Г.Ю. Ніколаї найбільш плідними стали поїздки з аспірантами в Катовиці, де були обстежені кілька ЗВО та взято участь у науково-методичних семінарах, а також вивчено діяльності Центру культури і мистецтв та Центру фізичної культури в UMCS в Любліні. Крім того, в 2013 році, разом зі своїми аспірантами, професорка стає слухачем Літніх курсів «Методика викладання польської мови для іноземців» Центру польської мови і культури для іноземців Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні.

*Із керівницею Літніх курсів
«Методика викладання польської мови для іноземців»
Центру польської мови і культури для іноземців університету
Марії Кюрі-Склодовської в Любліні*

*Польові дослідження аспірантів Т. Повалій та Н. Долгової
в Сілезькому університеті*

У десяти роки ХХІ століття Галина Юріївна продовжує реалізовувати свої євроінтеграційні інтенції у сфері музичної педагогіки та музикології. На цьому шляху її підтримують професори музичних академій Познані та Катовиць Анна Єремус-Левандовська, Малгожата Купсік та Анетта Пастернак. Зокрема, з ініціативи Анни Єремус-Левандовської Г.Ю. Ніколаї запрошують виступати на конференціях вокально-акторського відділу в Музичній Академії імені І.Я. Падеревського, де українська наука доводить інтеркультурність музичної спадщини Станіслава Монюшка (2012 р.) та висвітлює діяльність музикантів-поляків в Україні на межі ХІХ-ХХ ст. (2018 р.). Про тісну польсько-українську співпрацю означених ЗВО, свідчить і той факт, що в ІV Міжнародній науковій конференції «Теоретичні та методичні засади мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» (2017), організований Г.Ю. Ніколаї, бере участь чисельна група науково-педагогічних працівників вокально-акторського відділу Музичної академії в Познані на чолі з деканом.

Зустріч аспірантки Наталії Долгової в Центрі фізичної культури в університеті Марії Кюрі-Скłodовської з його директором К. Кравчиком та професором Т. Белєцьким (Люблін, 2013)

Плідна співпраця з Академією підкріплюється і контактами з очільницею ритмістів Малгожатою Купсік, надзвичайна компетентність якої змусила польське Міністерство культури видати спеціальний дозвіл бути одночасно керівником підрозділів двох музичних академій. Крім Познаньської, професор, доктор хабілітований Малгожата Купсік працює на той час ще й завідувачкою кафедри ритміки і фортепіанної імпровізації Музичної академії імені Станіслава Монюшка в Гданьську. Знаменита ритмістка погоджується допомогти реалізації інтенцій Г.Ю. Ніколаї стосовно поширення в Україні правдивої системи ритмічного виховання Далькроза і приїздить до Сум (2013 р.), а також проводить майстер-клас «Техніка Жак-Далькроза» (2014 р.) на Міжнародному науково-практичному семінарі в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Однак слід пам'ятати, що вперше майстер-клас з ритміки Далькроза, за ініціативою Г.Ю. Ніколаї, був проведений ритмістками з Музичної академії в Катовицях у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка

на I Міжнародній науковій конференції «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» в 2004 році, а результати науково-методичних пошуків було покладено в основу навчального посібника «Ритміка».

*Майстерклас «Техніка Жак-Далькроза» професора, доктора
хабілітованого Малгожати Купсік
на Міжнародному науково-практичному семінарі
в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини*

Серед наукових інтенцій, які вдалось реалізувати Галині Юрїївні, відзначимо її спрямованість на формування молодії когорти українських педагогів-дослідників. Професорка активно долучалась до створення Спеціалізованих вчених рад з педагогічних спеціальностей 13.00.01, 13.00.02, 13.00.04 в СумДПУ імені А.С. Макаренка, зокрема три каденції була членом Спеціалізованих вчених рад К 55.053.01 і Д 55.053.01, регулярно виступала експертом і опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій.

Сумісне виконання завдань другого, фундаментального проекту з науковцями Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» насамкінець допровадило Галину Юрїївну

Ніколаї до його факультету музичної та хореографічної освіти на посаду професора кафедри музичного мистецтва і хореографії. Тепер дослідницький діапазон наукової школи Г.Ю. Ніколаї розширюється за рахунок проблематики аспірантських досліджень щодо полікультурних аспектів мистецької педагогіки в координатах Захід – Схід (Україна – Китай) та Європа – Латинська Америка.

Хоча з початком війни в лютому 2022 року науково-освітня діяльність представників вищої школи України значно ускладняється, Галина Юрїївна, опинившись майже на півтора року в Польщі, продовжує реалізацію своїх євроінтеграційних інтенцій. У Сілезькому університеті вона читає низку лекцій майбутнім учителям дошкільної й початкової освіти стосовно традицій музичного виховання дітей в Україні; разом з доктором хабілітованим, професором Мірославом Кіселем розробляє науково-методичний проєкт щодо інтеграції в польське суспільство в умовах війни українських дітей засобами мистецтва (Kisiel Mirosław, Nikolai Halyna, 2022); на численних наукових конференціях і семінарах апробує унікальне ОНП «Мистецька педагогіка вищої освіти» за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки, яке разом з Оленою Євгеніївною Ребровою вони запроваджують у підготовку докторів філософії в Університеті Ушинського; ініціює підписання угод про співпрацю ПНПУ імені К.Д. Ушинського із ЗВО Гурного Шльонську.

Сьогодні Галина Юрїївна Ніколаї плідно готує докторів філософії в Університеті Ушинського (м. Одеса) та забезпечує здобувачам третього рівня вищої освіти можливість фахових публікацій як головний редактор наукового часопису категорії «Б» «Південноукраїнські мистецькі студії», причому у двох галузях знань: 01 Освіта/Педагогіка та 02 Культура і мистецтво. Професорка продовжує плідну співпрацю з польськими колегами: тільки в 2023-2024 навчальному році професорки з музичних академій Анна Єремус (Познань) і Анетта Пастернак (Катовиці) проводять онлайн майстер-класи та методологічні семінари в Університеті Ушинського, до яких приєднуються й викладачі інших ЗВО України.

Перелік пасіонарних інтенцій Г.Ю. Ніколаї був би

неповним без згадки про її редакторську діяльність. Вона була головним редактором 11 наукових збірників та 2-х колективних монографій, фахових часописів «Актуальні питання мистецької освіти та виховання» та «Південноукраїнські мистецькі студії», рецензувала статті у польському науковому журналі «Ars Inter Culturas» Поморської академії в Слупську, систематично перекладала статті польських науковців для українських наукових видань.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Kisiel Mirosław, Nikolai Halina. (2018). Kształcenie instruktorów i nauczycieli tańca dla edukacji powszechnej – wybrane zagadnienia oświaty choreograficznej w Polsce i na Ukrainie. *Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. T. 10*, S. 253–275, DOI: [https://doi.org/10.19251/rtnp/2018.10\(10\)](https://doi.org/10.19251/rtnp/2018.10(10))
2. Nikolai Halyna. (2020). Mój mentor – prof. Maria Przychodzińska. Wspomnienia stażystki z Ukrainy, *Wychowanie Muzyczne, Nr 1*, S. 31–32.
3. Nikolai, Halyna, Kisiel, Mirosław. (2020). Nauczyciel muzyki wobec aksjologicznych wyzwań współczesnej edukacji. Rozważania i konteksty polsko-ukraińskie. [W:] *Rafał Majzner (red.), Nauczyciel we współczesnej przestrzeni edukacyjnej. Diagnozy, poszukiwania, inspiracje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, S. 247–264.
4. Nikolayi H. (2002). Edukacja artystyczna przyszłych nauczycieli na Ukrainie: stan obecny i perspektywy. *Problemy współczesnej edukacji muzycznej*. Łódź, s. 113–118.
5. Nikolayi H. (2005). Kulturoodpowiedność ukraińskiej edukacji muzyczno-pedagogicznej: pomiędzy wschodem a zachodem Europy. *Muzyka pomiędzy kulturami: Okcydent i orient*, Słupsk: PAP. S. 215–225.
6. Nikolayi H. (2007). Tematyka pokoju w twórczości ukraińskiego kompozytora Vitalija Gubarenki – kometarz pedagogiczny, *Pokój jako przedmiot międzykulturowej edukacji artystycznej*. Słupsk: AP. S. 254–258.
7. *Інтеркультурне виховання дітей та молоді засобами музичного мистецтва* : колективна монографія (2010); 2-ге вид., перероб. і доповн. [за заг. ред. Г. Ю. Ніколаї]. Суми.
8. Ніколаї Г.Ю., Ключко В.В. (2010). *Ритміка : навч. посібник для студентів факультетів мистецтв*, Суми.
9. Ніколаї Г.Ю. (2010). Аксиологічні орієнтири мистецької

- педагогіки в Україні та Польщі : порівняльний аналіз. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал. № 3 (5), С. 90–99.
10. Реброва О.Є. (2021). Ніколаї Галина Юріївна, *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] НАН України, НТШ. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-74357>
11. *Хореографічно-педагогічна освіта: теорія та практика* (2017) : монографія [за заг. ред. Г. Ю. Ніколаї]. Суми.
12. Kisiel Mirosław, Nikolai Halyna. (2022). Muzyka i taniec w wychowaniu międzykulturowym – polsko-ukraińskie sploty, «*Chowanna*» nr 1(58), S. 1–17.
13. Halyna Nikolai, Mirosław Kisiel and Yan Peng (2023) Vocal education in the context of intercultural communication: Experience of teaching chinese students *International Journal of Chinese Education* Volume 12, Issue 1 January-April 2023(Scopus)

ГУРАЛЬНИК Наталія Павлівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фортепіанного виконавства та
педагогіки мистецтва факультету мистецтв
імені Анатолія Авдієвського
Український державний університети
імені Михайла Драгоманова
ORCID iD: [https://orcid.org/ 0000-0003-2589-7398](https://orcid.org/0000-0003-2589-7398)
e-mail: huralnyk@gmail.com

СИНЕРГІЯ НАУКИ І МИСТЕЦТВА: НАУКОВО-ТВОРЧА ШКОЛА ОЛЕНИ РЕБРОВОЇ

Реброва Олена Євгенівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського.

Олена Реброва народилася у 1956 році в родині війковослужбовця. Дитинство у мандрівках – звичайна практика дітей військових. Але завжди батьки – Лупан Євгени Іванович та Лупан Ніна Михайлівна намагалися створювати усі можливі умови для занять мистецтвом: музикою і хореографію. Батько прищеплював любов до української народної пісні, а мати – до художньої культури, живопису, театру і гри на фортепіано. У 1963 році, коли родина переїхала до Одеси, треба

було обирати вид мистецької творчості. Вибір пав на музичне мистецтво, зокрема, на ДМШ № 4, яка мала якісний склад викладачів і високу репутацію в культурному просторі Одеси.

В Одесі в ці далекі 60-ти роки навчання музики було пріоритетним, що ґрунтувалося на історії музичної культури міста. Такі постаті, як Д. Ойстрах, Е. Гілельс, С. Ріхтер є

відомими в усьому світі музиканти. Гра на фортепіано була в пріоритеті у багатьох батьків, отже конкурси в музичну школу були шалені. Маленька Олена пройшла цей конкурс і поступила до навчання в музичну школу.

Після завершення школи, завдяки своєму викладачу Цілі Геслер, яка прицепила своїй учениці любов до фортепіанної гри, Олена поступає до Музичного училище в клас Іванової П. Василівни, яке закінчила з червоним дипломом. Клас був дуже дружний, мандрівки з концертами, зустрічі вдома з улюбленою вчителькою продовжувалися до останніх років її життя.

Після училища набувався цікавий викладацький досвід у музичній школі Івановської ДМШ. А вже після набутого досвіду викладання гри на фортепіано дітям, опрацювання методичної підготовки на практиці, у 1978 році Олена поступає до навчання в Одеську консерваторію імені А.В. Нежданової в клас Галини Всеволодівни Попової. Це найяскравіша сторінка фортепіанного навчання: збагачення багатостильового виконавського досвіду, відомі «капусники» Одеської консерваторії, знов концерти класу і подорожі до Вінниці і Києва.

Слід нагадати, що Галина Попова є випускницею школи Столярського, Одеської консерваторії по класу фортепіано професора Ігоря Івановича Сухомлинова, учня відомого музиканта Марії Іпатіївни Рибицької. Асистентуру Галина Всеволодівна закінчувала в класі професора Павла Серебрякова. Галина Попова свого часу брала участь у конкурсі П. Чайковського та керувала кафедрою фортепіано в консерваторії м. Алмати. Галина Попова була професором Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової. У той же час вагомий викладацький і виконавський досвід професійної діяльності вона реалізувала і в консерваторії Гун Чжоу, та підготувала значну кількість лауреатів міжнародних конкурсів – китайських студентів.

Для Олени Ребрової, як майбутнього викладача фортепіано, велику користь приносили цікаві зустрічі з учнями класу відомого українського піаніста Олександра Бугаєвського, що надавало додаткового натхнення для роботи над інтерпретацією цікавих образів фортепіанних творів.

Зустріч з професором Г. Поповою в Китаї в консерваторії Гуан Чжоу (2009 р.)

Отже, Олена Реброва є ученицею відомих музикантів-піаністів, її викладацький досвід ґрунтується на всесвітньо відомій фортепіанній школі, представниками якої були Ігор Сухомлинов, Галина Попова, Олександр Бугаєвський. До того ж у Одеській консерваторії на кафедрі фортепіано дуже цікаво працював науковий гурток під керівництвом професорів Людмили Гінзбург та Евеліни Дагілайської. На його засіданнях студенти знайомились із цікавими новими творами, здійснювалися аналітико-пошукові проєкти. Один з них був присвячений методичній школі фортепіанного виконавства Г. Нейгауза. Досвід такої діяльності викликав чималий інтерес, що стало чинником вибору міста подальшої професійної діяльності Ребрової в Державному педагогічному університеті (сучасна назва: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»), в якому на той час була аспірантура. Навчання в ній – стала мрією Олени, яка здійснилась у 1985 році вступом до навчання. І знов, випускниці консерваторії дуже пощастило з науковими керівниками: доктором педагогічних наук, професором Раїсою Іллівною Хмелюк та кандидатом педагогічних наук, доцентом Анною Аркадіївною Бриль. Вибір теми майбутньої дисертації був не випадковим, оскільки

ставлення до навчання мистецтву як до творчості, що супроводжується особливим видом світогляду – художньо-професійним, було для О.Ребрової сенсом її професійної педагогічної діяльності. У 1991 році вона захистила кандидатську дисертацію зі спеціальності 13.00.01 – теорія і історія педагогіки у Науково-дослідному інституті художнього виховання. Тема дисертації була дуже перспективною та цікавою: «Формування світоглядних орієнтацій студентів музично-педагогічних факультетів в умовах професійної підготовки». Теоретична значущість дисертації полягала саме у визначенні та дослідженні світоглядних орієнтацій не за ідеологічним спрямуванням, а за професійним, зокрема, художнім (захист дисертації тривав упродовж 3 годин).

Науковий ступінь кандидата педагогічних наук О. Реброва отримала у 1991 році, а 29 грудня 1994 р. вона отримала звання доцента кафедри музично-інструментальної підготовки Південноукраїнського педагогічного університету (ДЦ АР №001146).

Наступний період професійної кар'єри збагатився цікавим організаційно-управлінським досвідом: 10 років О.Є.Реброва була заступником декана музично-педагогічного факультету. Працювати поряд з найкращим деканом музично-педагогічних факультетів України – Наталією Костянтинівною Біловою – відповідальність і у той же час досвід організаційної творчої роботи. За ці роки на факультеті було проведено чимало всеукраїнських студентських олімпіад з музичного мистецтва. О. Реброва завжди входила до складу членів їх журі.

У ці роки активізувалися творчі конкурси і фестивалі. Це давало змогу розширити Олені Ребрової свій викладацький досвід, а також підготувати цілу плеяду переможців таких конкурсів та фестивалів: Всеукраїнська студентська олімпіада – переможці А. Плетос, М. Пахомова; Міжнародний фестиваль фортепіанної слов'янської музики (м. Мелітополь) – переможці К. Бакановська, Інъ Юань, Ван Бінъ, Лі Цзюн, Ян Чжен, І. Алексєєва та інші; Кримська весна (м. Ялта) – Чень Чунь, І. Алексєєва, Ван Лу, Лі Цзяо, Вей Сімін, Бай Бінъ та ін.; Art-klavir (м. Київ) – А. Падалка, К. Бакановська, І. Алексєєва, Бай Бінъ, Ван Лу та ін.; Fortissimo (м. Харків) – Чень Чунь, А. Падалка, Чжоу Є та ін.

Паралельно з музично-викладацькою Олена Реброва активно здійснює і наукову діяльність. За її ініціативи активізувалася робота аспірантури при музично-педагогічному факультеті. Це дало змогу захистити дисертації Наталії Батюк, М. Сибірякової-Хіхловській. Саме вони та їх дослідницька проблематики зумовлені науковим напрямом досліджень Олени Ребрової, яка була їхнім керівником.

Ще одним чинником науково-дослідницької діяльності та вибору актуальної дослідницької проблематики став досвід роботи в ЗЗСО № 84 м. Одеси. Цікавий лабораторний експеримент, який здійснено України щодо інтегрованого курсу Мистецтво у 2000 році, дав змогу доценту Ребровій попрацювати над викладанням Художньої культури учням 5-10 класів. В межах експерименту для цього надавалося 2 години на тиждень, залучалися до практики студенти музиканти і хореографи. Про результати експерименту Олена Євгенівна неодноразово розповідала у приватних бесідах і інформувала своїми публікаціями:

«Принципи формування художнього світоставлення школярів» (Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України. Одеса, 2000. №3. 2000. С. 26–28).

Формування художнього світосприймання школярів (Наша школа. Науково-методичний журнал. Одеса : Одеський ОІУВ. №2. 2002. С. 22–27).

Актуальні аспекти розвитку творчого самовираження молодших школярів/ (Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: зб. наук. пр. Вип. 8–9. Одеса, 2002. С. 48–54).

Чи схожий світ на художню картину (Наша школа. Науково-методичний журнал. Одеса : Одеський ОІУВ, 2003. №5. С. 28–32) та ін.

Отже, поєднання дослідницької та викладацької діяльності стало чинником активної науково-дослідної роботи з методики викладання та професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Разом з тим, проблематика художньо-ментального досвіду, яка стала домінуючою в

наукових розвідках Олени Ребрової, нею не висвітлювалася. Натомість цей феномен, який був встановлений дослідницею, вимагав відповідної авторської наукової рефлексії.

У 2009 році Олена Реброва поступає на навчання в докторантуру Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Науковий керівник, доктор педагогічних наук, професор Ольга Пилипівна Щолокова підтримала ідеї Олени Ребрової, оскільки вона сама викладала Художню культуру студентам і проблеми художньої ментальності їй були цікаві.

Роки навчання в докторантурі були плідними. О.Є. Реброва залучалася до опанування дисертацій аспірантам, продовжувала поєднувати викладацьку і наукову діяльності. Саме такий симбіоз різних видів творчості закладав основу її науково-творчої школи.

Докторська дисертація Олени Євгенівни Ребрової «Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду

Після захисту докторської дисертації з науковим керівником доктором педагогічних наук, професором О.П. Щолоковою

майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії» захищена за двома спеціальностями: 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання та 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. У центрі уваги – художньо-ментальний досвід музикантів та хореографів. Олена Реброва свого часу чимало зусиль доклала до відкриття спеціальності з хореографічного викладання та підготовки майбутніх викладачів хореографії.

Дисертація була захищена в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова» 16 січня 2014 року. Оponentами дисертації

виступили академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Євтух Микола Борисович; доктор педагогічних наук, професор Олексюк Ольга Миколаївна та доктор педагогічних наук, професор Єременко Ольга Володимирівна.

Дисертація залишається актуальною, оскільки присвячена складному феномену художньо-педагогічної ментальності. Це явище сьогодні набуває особливої значущості, піднімає проблему збереження національно-культурної спадщини, формування національної ідентичності на ґрунті мистецьких і культурних цінностей України, розглядає ці явища як основу духовної безпеки молоді. Інший ракурс наукових розвідок і досягнень Ребрової – цікаві методики викладання різних мистецьких дисциплін, що стало предметом досліджень її аспірантів.

*Після захисту дисертації з
аспірантом Пань Шеном
(2022)*

Під керівництвом Олени Ребрової захищено 24 дисертаційних дослідження з різних спеціальностей і в різних спеціалізованих учених радах, але теми і проблеми завжди були і є суголосними проблематиці науково-творчої школи О.Є. Ребрової «Художньо-ментальні процеси у мистецько-педагогічній освіті».

Усі дослідження аспірантів, які здійснювалися під керівництвом О.Є. Ребрової, можна класифікувати за такими напрямками:

- Художні аспекти музичного навчання учнів, студентів, майбутніх вчителів музичного

мистецтва та викладачів мистецьких дисциплін: Н.О. Батюк (2003) «Формування художньо-образного мислення молодших школярів на уроках музики» за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання музики та музичного виховання (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова); Лі Ює (2018) «Методика формування художньо-сміслових уявлень майбутніх

учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на фортепіано» зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання (Суми, СумДПУ імені А.С.Макаренка); Чжоу Є (2020) «Проектування фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування художньо-емоційного досвіду школярів» на ступінь PhD зі спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (Одеса, ПНПУ імені К.Д. Ушинського); Ван Лу (2020) «Підготовка майбутніх магістрів музичного мистецтва до формування художньо-естетичного світосприйняття особистості засобами фортепіанної музики» (науковий ступінь PhD) зі спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (Одеса, ПНПУ імені К.Д. Ушинського); Пань Шен (2021) «Методика формування художньо-педагогічної освіченості майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки» на ступінь PhD зі спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (Одеса, ПНПУ імені К.Д. Ушинського); Хе Цзіні (2023) «Формування художньо-проектувального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки» на ступінь PhD зі спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (Одеса, ПНПУ імені К.Д. Ушинського); Ю Янь (2023) «Формування художньо-образних репрезентацій майбутніх бакалаврів музичного мистецтва засобами фортепіанних програмних творів» на ступінь PhD зі спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (Одеса, ПНПУ імені К.Д. Ушинського).

*Після захисту дисертації
Ван Яцзюня;
доктор педагогічних
наук, професор Ольга
Олексюк, кандидат
педагогічних наук,
доцент
Марина Петренко*

- Формування компетентності та професійних якостей особистості здобувачів: *М.І. Сибірякова-Хіхловська* (2007) «Формування досвіду сприйняття поліфонії у майбутніх учителів музики» за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (музика і музичне виховання) (Київ, КНУКіМ); *Лю Цяньцян* (2010) «Формування художньої компетентності майбутніх учителів музики і хореографії в педагогічних університетах України і Китаю» за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (музика і музичне виховання) (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова); *У Іфан* (2012) «Методика підготовки майбутніх учителів музики України і Китаю до роботи в умовах полікультурного середовища» (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова);

Ван Яцзюнь (2018) «Методика формування комунікативної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорового навчання».

Пань Сінюй (2019) «Методика підготовки бакалаврів музичного мистецтва до формування аудіальної культури школярів засобами оркестрової музики» зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання (Суми, СумДПУ імені А.С. Макаренка); *Лай Сяоцян* (2019) «Формування культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (Одеса, ПНПУ імені К.Д. Ушинського); *Хмелевська І. О.* (2021) «Методика формування інтегральної компетентності майбутніх викладачів музичного мистецтва та хореографії» зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання (Суми, СумДПУ імені А.С. Макаренка); *Хе Їн* (2023). «Формування методичної компетентності майбутніх викладачів фортепіано в процесі ансамблевого музикування» на ступінь PhD зі спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (Одеса, ПНПУ імені К.Д. Ушинського).

- Методичні аспекти фахової виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (за видами): *Чжан Яньфен* (2012) «Методика вокальної художньо-виконавської підготовки майбутніх учителів музики в університетах України і Китаю» за спеціальністю 13.00.02 – Теорія і методика музичного

навчання (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова); *Фу Сяоцзін* (2012) «Методика концертмейстерської підготовки майбутніх учителів музики України і Китаю» (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова); *Бай Бін* (2014) «Формування звуко-тембральних уявлень майбутніх учителів музики в процесі фортепіанного навчання» за спеціальністю 13.00.02 (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова); *Лу Чен* (2015) «Методика формування вмінь музично-виконавської артикуляції майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано» за спеціальністю 13.00.02 (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова); *Цзяо Їн* (2016) «Методика естетичного розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на фортепіано» за спеціальністю 13.00.02 (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова); *Вей Сімін* (2017) «Методика формування темпо-ритмічних виконавських умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на фортепіано» за спеціальністю 13.00.02 (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова); *Хань Ле* (2019) «Формування поліфонічно-виконавських умінь майбутніх учителів музичного мистецтва за стильовим підходом» зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання (Суми, СумДПУ імені А.С. Макаренка); *Лю Сянь* (2019) «Педагогічні умови методично-спрямованої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва в системі фортепіанної підготовки» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (Одеса, ПНПУ імені К.Д. Ушинського).

Наведені приклади засвідчують постійне, системне, наполегливе розкриття різних але взаємозв'язаних аспектів проблеми художньої ментальності в галузі мистецької педагогіки та освіти.

Доктора педагогічних наук, професора О.Є. Реброву запрошують опановувати дисертації, серед яких за останні 5 років були:

Хе Сюефей Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова; (2019, червень). Дисертація канд. пед. наук.

Ся Гаоян Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (2019, серпень). Дисертація канд. пед. наук *Коленко Анфіса Володимирівна*

Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, (2019 листопад). Дисертація канд. пед. наук *Твердохліб Сергій Сергійович*. Спеціалізована вчена рада ДФ 23.053.006 у Центральнуукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (2021). Дисертація доктора філософії. Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Спеціалізована вчена рада (разова) для захисту дисертації *Ма Сіньюань*. Захист 07.08.2023. ДФ 18, створена Протокол № 8 від 27.06.2023.

До січня 2022 р. була членкінею Спеціалізованої вченої ради СумДПУ імені А.С. Макаренка Д 55.053.01 – три каденції.

Голова разових спеціалізованих учених рад Державного закладу «Південноукраїнський національний університет імені К.Д. Ушинського»: ДФ 41.053.001 щодо захисту Гао Юань (13.11.20), ДФ 41.053.003 щодо захисту Чень Чень (27.11.20), ДФ 41.053.07 щодо захисту Чен Хань (15.05.21), ДФ 41.053.008 щодо захисту Чжу Цянь (05.02.21), ДФ 41.053.010 щодо захисту Лай Юеге (05.02.21), ДФ 41.053.020 щодо захисту Ван Бінбін (29.01.2022), ДФ 41.053.022 щодо захисту Лі Чжухуа (30.12.2021), ДФ 41.053.027 щодо захисту Се Ліфен (28.12.2022), ДФ 41.053.028 щодо захисту Тао Жуй (22.12.2022), Юй Хенюань. Захист 09.12.2022. Університет Ушинського. <https://us06web.zoom.us/j/82598065153?pwd=VGFaZU1kWEo0Y1Y3eEg0SlpHRVNIZz09> https://drive.google.com/file/d/1iToTc8vf2eVCWq98oVhWF_Nbu8XUrMaF/view

Юйань Шаоцян. Захист 25.11.2022. Університет Ушинського.

<https://us06web.zoom.us/j/82268530929?pwd=eUw3MTA5MjFBOWNudEc2WnlMcENoz09>

<https://drive.google.com/file/d/1bXWFSK-sonNibmrKLcJkTg2eBMbq92I2/view>

Спеціалізована вчена рада для захисту Тун Лінге 28.04.2023. Наказ від 24.02.2023 № 20 Університет Ушинського.

Спеціалізована вчена рада для захисту Го Яньцзюнь 02.06.2023. Наказ від 03.04.2023 № 88.

Спеціалізована вчена рада для захисту Сюй Сінчжоу 30.06.2023. Наказ від 03.05.2023 № 146.

Спеціалізована вчена рада для захисту Лоу Яньмей
01.12.2023. Наказ від 03.10. 2023 № 268

Член разових спеціалізованих учених рад Державного закладу «Південноукраїнський національний університет імені К.Д. Ушинського»: ДФ 41.053.009 щодо захисту О.М. Москви (29.01.21); ДФ 41.053.016 щодо захисту Чжу Юньжуй (26.12.21); ДФ 41.053.021 щодо захисту Ван Чуньцзе (22.01.22). ДР № 004052, Наказ МОН України від 07.04.2022; ДФ 41.053.025 щодо захисту Пен Юй (29.01.22). ДР № 004055, Наказ МОН України від 07.04.2022; ДФ 41.053.029 щодо захисту Чжан Сіньюань (28.01.22). ДР № 004058, Наказ МОН України від 07.04.2022; Спеціалізована вчена рада для захисту Го Сяофен 30.06.2023. Наказ від 03.05.2023 № 147.

Спеціалізована вчена рада для захисту Ма Ши 27.10 2023.
Наказ від 04.09.2023 № 222.

А також за межами України:

D 533.01-22-46 Consiliului Științific Specializat din cadrul
Universității Pedagogice de Stat «Ion Creangă» din Chișinău

17 martie 2023. Talpă Svetlana

Specialitatea: 533. 01 – Pedagogie universitară

О.Є. Реброва з 2016 року була гарантом ОНП (освітньо-наукової програми) «Середня освіта (Музичне мистецтво для підготовки докторів філософії. Програма успішно пройшла акредитацію. Але враховуючи пропозицію здобувачів вона ініціювала, розробила нову освітньо-наукову програму «Мистецька педагогіка вищої освіти». Вона є гарантом

програми, яка вже пройшла успішну акредитацію і була відмічена експертами як унікальна. Програма користується чималим попитом серед здобувачів, які прагнуть досягти гармонійного співвідношення між мистецької та наукової творчості та викладати в закладах вищої освіти України і Китаю. Обидві програми презентовані у соціальних мережах.

Після випуску магістрантів

Поряд із інтенсивним та ефективним керівництвом аспірантами О. Є. Реброва продовжує займатися своєю улюбленою справою – мистецтвом фортепіанної гри, педагогічною діяльністю, яка також є достатньо результативною. Нею підготовлено загалом за весь період викладацької діяльності понад 70 переможців різних конкурсів і фестивалів, зокрема, й за межами України.

За останні роки професорка підготувала велику кількість лауреатів міжнародних конкурсів і фестивалів, у тому числі в Чехії, Угорщині, Словаччині, Молдові, Італії, зокрема:

Ден Кайю – лауреат 1 премії Канадсько-Українського фестивалю-конкурсу Торонто, лютий 2024.

Ван Чень – лауреат 1 премії XI міжнародного фортепіанного конкурсу Art-klavier 2024, Київ, 23-24 квітня.

Ван Чень – лауреат Міжнародного фестивального проекту-конкурсу NEW YORK STARLIGHTS, 23 березня 2024; номінація «академічний вокал», оцінка членів журі 99 балів.

Ван Чень – лауреат Міжнародного фестивального проекту-конкурсу NEW YORK STARLIGHTS, 23 березня 2024; номінація «інструментальний жанр», оцінка членів журі 99 балів.

Лі Чжоупен – IX Міжнародного полікультурного фестивалю-конкурсу «Переяславський дивограй» Україна; Під патронатом Клубів ЮНЕСКО Молдова, 25-26 травня 2022; 1 місце.

Ван Чень – IX Міжнародного полікультурного фестивалю-конкурсу «Переяславський дивограй» Україна; Під патронатом Клубів ЮНЕСКО Молдова, 25-26 травня 2022; 1 місце.

Лі Чжоупен – I Міжнародний двотуровий багатожанровий фестиваль-конкурс «Заради миру і добра» Україна. Під патронатом Міністерства культури та інформаційної політики; 30 травня 2022. 1 премія.

Лі Чжоупен – Міжнародний конкурс «SUMMERTIME». Одеська обласна філармонія ім. Давида Ойстраха, Національна суспільна телерадіокомпанія України. Гран Прі

Після складного конкурсу в Будапешті з переможцями Пань Шен (аспірант) та Чень Юньці (магістрантка) ознайомлення з красою славетної Площі Свободи (Szabadsag ter)

Лі Чжоупен – Україно-Угорському проєкті «STARS JF SPRING 2022», Угорщина Міжнародний фестивальний портал OREA FEST. Гран Прі. 04.06.2022.

Янь Хуейянь – 1 місце on-line art project «Constellation: SPRING OF OUR HOPE»; 27.02.2021.

Пень Шен – 1 місце Міжнародний on-line art project ART WITHOUT BORDERS. 2020.

Хе Їн – 1 місце Міжнародний on-line art project ART WITHOUT BORDERS.

Хань Чжуняо: Лауреат 1 ступеня XV фестивалі-конкурсі у Словаччині «*Mountain constellation – aspiration, fantasy, flight*»; 2019.

Лі Чжоупен: Лауреат 1 ступеня XV фестивалі-конкурсі у Словаччині «*Mountain constellation – aspiration, fantasy, flight*»; 2019.

Лі Цзіюй: Лауреат 1 ступеня XV фестивалі-конкурсі у Словаччині «*Mountain constellation – aspiration, fantasy, flight*»; 2019.

Пань Шен: Лауреат 1 ступеня, XVI Інтернаціональний Фестиваль-конкурс «Constellation of Budapest – youth, inspiration, talent» (к. Угорщина), 2018.

«Constellation of Budapest – youth, inspiration, talent» (к. Угорщина) – 2018.

Ван Лу: Лауреат 1 ступеня, XVII Інтернаціональний Фестиваль-конкурс «Constellation of Budapest – youth, inspiration, talent» (к. Угорщина) – 2018.

Пань Шен: Лауреат 1 місце – Of the IV International Multicultural Festival-Contest «Pereyaslav dyvogray» (UNESCO Associations, Centers and Clubs of Republic of Moldova, 2018.

Лі Ятін: Лауреат 1 місце IX фестиваль –конкурс «Constellation of Praga», Прага, 2018.

Гао Чуньмей: Лауреат 1 місце IX фестиваль –конкурс «Constellation of Praga», Прага, 2018.

Чжоу Є: Лауреат 1 місце IX фестиваль –конкурс «Constellation of Praga», Прага, 2018.

Вона також є постійним членом журі конкурсів: Міжнародний фестивальний проєкт «Constellation», що проходить в Україні, Словаччині, Італії, Чехії, Угорщині;

«Переяславський дивограй». Член журі Міжнародного конкурсу дитячої та юнацької творчості «SUMMERTIME» (2022). Член журі Міжнародного конкурсу Autumn Leaves (1-4 листопада 2022). Була головою журі III Міжнародний фестиваль-конкурс виконавського мистецтва «Юний віртуоз» (2023).

*Лауреат Міжнародних конкурсів Аліна Падалка.
Викладач – професор О.Є. Реброва*

Олена Реброва є експертом Національної агенції із забезпечення якості вищої освіти. Постійно здійснює акредитаційні експертизи зі спеціальностей: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 014 Середня освіта (Хореографія); 024 Хореографія на усіх рівнях вищої освіти.

Вона також є членом редакційної колегії фахових наукових видань: «Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського» (наказ МОН України від 17.03.2020 р. № 409); «Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі». Київський університет імені Бориса Грінченка. Категорія В 011 – Науки про освіту (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки

України № 886 від 02.07.2020 р; «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології». Сум ДПУ імені А.С. Макаренка. Наказ МОН № 886 від 02.07.2020.

Виступає редактором статей у журналах SAGE Open; Psychology in the Schools (1 редакція), що входять до наукометричної бази даних Scopus, Web of Science.

Олена Реброва – автор понад 200 наукових публікацій, з яких 6 монографій (3 авторських), 7 статей у журналах Web of Science, навчально методичного посібника з грифом МОН.

Rebrova, O., Oleksiuk, O., Batiuk, N., & Rebrova, H. (2020). Value Intentions in Future Art Teachers' Professional Training. Journal of History Culture and Art Research, 9(3), 1-16. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2714>

Liudmyla Kondratska, Olena Rebrova, Halyna Nikolai, Tetiana Martyniuk, Liudmyla Stepanova, Ganna Rebrova. Musician-performer in the field of bioethics: a mental act (стаття в іноземному виданні (Web of Science) AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, 11 (02), 2021. С. 132–138. Source: <http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/1102/PDF/1102.pdf>

Olga Oleksiuk, Olena Rebrova, Olga Mikulinska. Dramatic Hermeneutics As a Perspective Technology In the Artistic Education Journal of History Culture and Art Research Sayı 3 (2019). <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/index>

Реброва О.Є. Художньо-естетичні інновації мистецької освіти в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва і хореографії / О.Є. Реброва // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського: ПНПУ імені К.Д. Ушинського. 2019. №4. С. 13–25.

Реброва О.Є. Теоретичне дослідження художньо-ментального досвіду в проекції педагогіки мистецтва:

[монографія]. Друге видання, перероб. І доп. / О.Є. Реброва. Одеса, ПНПУ імені К.Д. Ушинського, 2023. 310 с.

Професорка постійно підвищує кваліфікацію в межах України та за її межами.

Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фондація ADD. Організатор: Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», м. Варшава, Польща. № KW-092020/054 від 20.09. 2020р. Програма: «Академічна доброчесність». Сертифікат № KW-092020/052 від 20.09. 2020 Варшава (180 год); Кишинівський державний педагогічний університет «Йон Крянге».

Підвищення кваліфікації за програмою «Університетська педагогіка», з 05 травня 2023 по 26 квітня 2023; обсяг 6 кредитів (180 годин).

Відкрита лекція професора О. Ребрової в Університеті Іон Крянге (Молдова)

За час завідування кафедрою музичного мистецтва і хореографії започаткувала Всеукраїнську студентську олімпіаду з хореографії; Міжнародну конференцію молодих вчених та студентів «Музична та хореографічна освіта в культурному розвитку суспільства». Олена Реброва виступала з низкою майстер-класів в Китаї:

О.Є. Реброва дає майстер-класи в різних освітніх закладах Китаю

Запрошувалася до читання лекцій в Арієльський університет (Ізраїль), Кишинівський державний педагогічний університет імені Іона Крянге в межах академічної мобільності.

Професори О. Олексюк та О. Реброва в Арієльському університеті

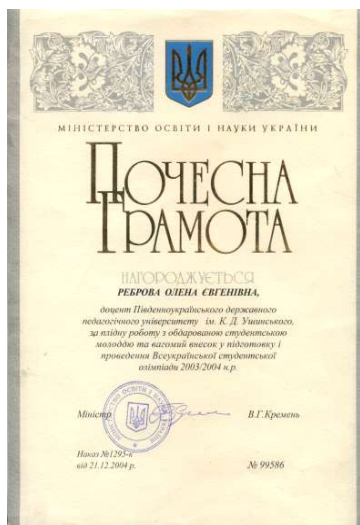
Олена Реброва – учасник численних міжнародних конференцій.

Конференція в Любліні: доктори педагогічних наук, професори: Г. Падалка, О. Михайличенко, Н. Миропольська, О. Щолокова, О. Реброва, В. Орлов

Нагороджена відзнакою «Відмінник освіти». За активну наукову роботу, якість викладацької діяльності тричі була нагороджена Почесною грамотою Міністерства науки і освіти України; Подякою Одеської обласної ради; Грамотою «Юнеско».

МАЗУР Дмитро Володимирович,
доктор філософії, доцент,
завідувач кафедри
народно-інструментального виконавства
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2510-4709>
e-mail: dimitriymazur25@gmail.com

ТВОРЧА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА ЯРОСЛАВА СВЕРЛЮКА

Будь-який вид діяльності, що пов'язаний із творчістю, опануванням основ наукового мислення, з прагненням до розуміння складних взаємозв'язків у світі мистецтва чи науки, завжди має глибокий зв'язок із особистим досвідом. І водночас – із тим безцінним надбанням, яке залишили по собі ті, хто вже подолав складний, але надзвичайно захопливий шлях пошуків і відкриттів. Цей досвід, немов естафета, передається крізь покоління – через книги, розмови, спільну працю, і, можливо, навіть через мовчазну присутність авторитетного наставника. Проте життя – річ непередбачувана: іноді доля дарує зустріч з тими, хто здатен надихнути, підтримати, скерувати. А іноді – залишає наодинці із викликами, змушуючи шукати відповіді самотужки.

Звісно, залишається відкритим і дещо філософським питання: чи кожен здатен обрати і пройти цей шлях? Шлях, що рідко буває легким, часто приносить розчарування, але разом з тим – відкриває нові горизонти, вимагає глибокої віддачі, формує характер. Шлях, який, попри всі труднощі, зберігає в собі непересічну привабливість – бо він творчий, наповнений сенсами, і кожна його ланка є унікальною. У цій неповторності – головна цінність. Саме вона живить прагнення до пізнання, яке органічно об'єднує як музику, так і науку – дві безмежні сфери, що потребують внутрішнього пориву, вдумливості, чутливості до деталей.

Саме таким шляхом іде Ярослав Сверлюк – доктор педагогічних наук, професор, автор понад 100 наукових праць,

присвячених проблемам диригентсько-оркестрової освіти. Його інтелектуальний та науковий доробок включає три ґрунтовні монографії: *«Методологічні проблеми професійної музичної освіти»*, *«Диригентсько-оркестрова освіта: теорія, методика, практика»*, *«Педагогічні виміри диригентсько-оркестрового мистецтва»*, а також навчальний посібник *«Основи знань керівників дитячих музично-аматорських колективів»*. Вершиною наукового шляху стало захист докторської дисертації на тему *«Теоретико-методичні основи професійної підготовки диригента оркестрового колективу у вищих мистецьких навчальних закладах»*.

Ярослав народився в мальовничому селі Вибудів (хутір Синожата) Козівського району Тернопільської області. Його перше знайомство з музикою відбулося майже випадково, але стало знаковим. У п'ятирічному віці, перебуваючи з матір'ю у музичній крамниці в Тернополі, він із захопленням розглядав музичні інструменти – і його погляд зупинився на баяні. Щось у ньому привернуло увагу дитини – можливо, блискучі кнопки, можливо, невідоме звучання, яке тайло у собі цілий світ. Незабаром мама придбала для нього дворядну гармоніку, яка мала ніжну назву – «Марічка».

Спочатку цей інструмент сприймався як чергова цікава іграшка. Та вже за кілька місяців стало зрозуміло, що інтерес не минає, а навпаки – переростає в захоплення. Для навчання музики було запрошено старшокласника, котрий час від часу грав на весіллях, і саме він познайомив маленького Ярослава з першими народними мелодіями. Після опанування кількох пісень дитина зуміла інтуїтивно збагнути основні принципи музичного відтворення – і подальше навчання стало самостійним процесом.

Це була перша важлива ознака творчого мислення – здатність до самонавчання, до самостійного пізнання. Така внутрішня мотивація й цікавість до звуку, музичної структури, краси мелодії стали фундаментом, на якому згодом вибудовувався не лише виконавський, а й науковий шлях митця.

Саме з цього дитячого зацікавлення, з того першого дотику до інструмента, почалася велика дорога – дорога, на якій

злилися допитливість, працьовитість, талант і внутрішня потреба творити. І ця дорога триває дотепер.

У подальші роки, зокрема у 1975 році, Ярослав вступив до Козівської дитячої музичної школи. Цей вибір став одним із перших кроків на шляху до професійного музичного становлення. На початку навчання важливу роль у формуванні напрямку музичної освіти зіграв директор школи, який за фахом був музикантом-духовиком, валторністом. Саме він переконав батьків і самого Ярослава, що навчання грі на духовому інструменті відкриває ширші перспективи, ніж гра на баяні. Духові інструменти, зокрема валторна, давали можливість брати участь у духових оркестрах та інших колективах, що значно розширювало горизонти музичного розвитку та виконавської практики.

Особливу роль у становленні Ярослава як музиканта відіграв Володимир Іванович Заставний – викладач, який став не лише першим наставником, а й щирим провідником у світ професійної музики. Саме завдяки його наполегливості, турботі та педагогічній майстерності у майбутньому стало можливим продовження навчання у Тернопільському музичному училищі (нині – мистецький фаховий коледж імені Соломії Крушельницької). Володимир Іванович не тільки передав учневі основи музичної грамоти, а й прищепив любов до колективного музикування, зокрема до участі в духовому оркестрі.

Навчання у музичній школі було не лише процесом індивідуального вдосконалення, а й справжнім зануренням у творче середовище. Гра в духовому оркестрі, який діяв при школі, стала своєрідною лабораторією колективного виконавства, де формувались основи ансамблевої злагоженості, дисципліни та музичного мислення. Саме там Ярослав уперше відчув, що музика – це не тільки заняття, а стиль життя.

Наступним важливим етапом у музичному розвитку став вступ у 1978 році до Тернопільського музичного училища імені Соломії Крушельницької на відділ духових та ударних інструментів, де він навчався по класу туби. Період навчання в училищі залишився у пам'яті як один із найяскравіших та найнасиченіших – справжній юнацький світ, наповнений

новими відкриттями, музичними пошуками, наполегливою працею та романтикою студентського життя.

Життя в училищі вирувало з самого ранку: вважалося ознакою доброго тону приходити на заняття з інструментом раніше сьомої години ранку. Така самодисципліна і щоденна праця були частиною неписаного кодексу кожного студента. У цьому контексті особливо слід відзначити викладача зі спеціального інструменту – Володимира Івановича Юзьківа, випускника Львівської державної консерваторії імені М.В. Лисенка, який, будучи ще молодим викладачем, зумів створити в класі атмосферу творчої довіри, натхнення та професійного зростання. Він прищеплював студентам повагу до інструмента, любов до виконавського мистецтва і відповідальність за свій щоденний розвиток. Старшокурсники були взірцем для молодших, що додатково стимулювало зростання рівня виконавської культури.

Безцінний практичний досвід колективного виконавства формувался під час участі у духовому оркестрі училища. Цей оркестр був не просто учнівським ансамблем, а справжньою творчою майстернею, де формувался характер, виховувалась сценічна витримка, зміцнювалась музична дисципліна та вироблялись елементи професійної відповідальності. Особливої поваги у колективі здобували ті студенти, які готувалися до вступу в консерваторію – вони вважалися лідерами та носіями високих виконавських стандартів.

Керівником оркестру та водночас завідувачем відділу духових та ударних інструментів був Віктор Васильович Россоха – яскрава особистість з високими вимогами до музичної дисципліни та культури виконавства. Його безкомпромісний підхід у роботі з оркестром, а також наполегливість у щоденних заняттях, сформували середовище, де виховувалася справжня плеяда музикантів, які згодом стали гідними представниками музичного мистецтва в оркестрах оперних театрів, філармоній як в Україні, так і за її межами.

Справжньою прикрасою тих років були щирі, товариські стосунки між студентами. В училищі панував дух підтримки, дружби й взаємоповаги, що робило навчальний процес не лише корисним, а й по-справжньому незабутнім.

Хоч юнацькі роки, проведені в училищі, здавалися безкінечними й неповторними, реальність вимагала нових кроків. Після завершення навчання Ярослав Сверлюк був направлений на роботу в Джуринську музичну школу Чортківського району. Саме тут він уперше відчув себе в ролі педагога, і це знайомство з викладацькою діяльністю стало важливим етапом у його професійному зростанні.

Однак недовгим був цей період, адже восени 1982 року, через два місяці після початку роботи, Ярослава було призвано до лав Радянської армії, як того вимагала тодішня обов'язкова військова служба. Цей новий життєвий етап поставив перед ним нові виклики, але вже на той час у нього був міцний фундамент знань, досвіду і цілеспрямованості, який він отримав завдяки своїм учителям, наставникам і рокам навчання в стінах музичних закладів.

У пам'яті Ярослава Сверлюка залишилось чимало яскравих і теплих спогадів про армійські будні – це і спортивні змагання, і сувора, але по-своєму зворушлива солдатська дисципліна, і щира чоловіча дружба, загартована щоденними викликами служби. Проте серед усього найяскравіше вирізняється участь у духовому оркестрі військової частини №04144, що дислокувалася у місті Кам'янка-Бузька. Це був оркестр полку протиповітряної оборони, у складі якого служили не просто військові, а люди з високою музичною підготовкою – випускники та студенти Львівської державної консерваторії імені М.В. Лисенка: Анатолій Баньковський, Орест Терлецький, Сергій Ліщук та інші. Їхня присутність у військовому оркестрі створювала атмосферу справжнього музичного братерства, у якій підтримувалася не лише форма, а й дух високого мистецтва.

Гра в оркестрі давала можливість не втратити зв'язок із професією, продовжувати вдосконалювати свою виконавську майстерність, а також систематично працювати над технікою гри на інструменті навіть у суворих умовах армійського життя. Для Ярослава ця практика була не просто віддушиною, а й способом залишатись вірним своєму покликанню. У вільний від нарядів і стройової підготовки час він наполегливо займався на

тубі, працював над репертуаром, тримав себе у професійному тонусі.

Особливо яскравим у спогадах залишився один курйозний, але значущий епізод, який Ярослав Сверлюк згадує з усмішкою, хоча тоді ситуація здавалася доволі серйозною. Під час одного з приїздів високого начальства – генерала, командира корпусу (аналог командувача дивізії) – трапилась несподівана перевірка контрольно-пропускного пункту частини. На столі КПП замість належного «уставу» – армійського статуту – лежали... етюди для туби. Побачене неабияк розлютило генерала, і він, не розбираючись у деталях, віддав наказ негайно відправити винуватця на службу у віддалену та сувору частину, розташовану на секретній лісовій території – у ракетний дивізіон. Лише втручання начальника штабу врятувало Ярослава від цього «музичного заслання», і дозволило йому залишитися в полковому оркестрі, де він продовжив службу з інструментом у руках, а не з лопатою в тилу.

Служба в армії стала важливим життєвим етапом – вона не тільки загартувала характер, але й остаточно утвердила в Ярославі розуміння того, що музика – це його справжнє покликання, що життя без неї неможливе. Закінчивши строкову службу, він уже не уявляв свого майбутнього без продовження фахової музичної освіти. Навчання у консерваторії стало не просто наступним кроком – це було здійснення мрії, яка визрівала і зміцнювалась у ньому протягом усіх років становлення.

Прагнення до знань, до поглибленого розуміння музичного мистецтва, до щоденного творчого зростання стало внутрішнім законом, своєрідною духовною потребою. Сам Ярослав Сверлюк неодноразово підкреслював: щоби по-справжньому відчувати своє місце в мистецькому просторі, необхідно хоча б на якийсь час бути позбавленим цієї можливості. Тільки тоді, за його словами, приходить справжнє усвідомлення цінності мистецтва, потреби жити творчістю, і лише тоді народжується глибока подяка за кожен шанс торкнутися прекрасного.

На щастя, заповітна мрія Ярослава Сверлюка здійснилася у 1985 році, коли після успішного складання дев'яти вступних

іспитів він був зарахований на перший курс Львівської державної консерваторії імені М.В. Лисенка. Його зарахували на кафедру духових та ударних інструментів, де він навчався по класу туби. Педагогом Ярослава став відомий в Україні викладач, музикант з великим педагогічним і виконавським досвідом – Степан Федорович Ганич.

Заняття у класі Степана Федоровича мали не лише професійну, а й виховну складову. Його підхід до навчання відзначався надзвичайною вимогливістю, послідовністю та безкомпромісним прагненням до досконалості. Виконавська культура для С.Ф. Ганича була не просто технічним стандартом, а способом мислення музиканта, його внутрішньою дисципліною. Часто індивідуальні заняття тривали по кілька годин, і завершувалися лише тоді, коли було досягнуто бажаного результату. Педагог категорично не сприймав жодних виправдань чи знижень планки: у його розумінні студент консерваторії повинен повністю присвятити себе музиці, а будь-

які інші інтереси відходили на другий план.

Навчання у класі С.Ф. Ганича сприймалося як негласний п'ятирічний контракт – домовленість про максимальну відданість музиці, постійне самовдосконалення та безумовне прийняття високих професійних стандартів. Особливу роль у підготовці відігравала практика ансамблевого музикування: Ярослав активно долучався до занять із старшокурсниками, переймаючи

*Сольний виступ з духовим
оркестром «Сурма» під керівництвом
шведського диригента Лайфа
А'Янсона (Рівне 1993 р.)*

досвід та набуваючи сценічної впевненості. Спільна робота з більш досвідченими музикантами під керівництвом Степана Федоровича сформувала у нього професійну відповідальність,

гнучкість у звучанні, а також вміння працювати у колективі на високому художньому рівні.

*Сольний виступ з духовим
оркестром Рівненського
державного музичного училища
«Сурма» на міжнародному
фестивалі у м. Росток
(Німеччина), 1994 р.
(фото з німецької газети
«OSTSEE ZEITUNG»
Donnerstag, 21. Juli 1994)*

Плідна навчальна праця дала свої результати вже після першого курсу навчання: Ярослава Сверлюка запросили на посаду соліста оркестру Львівського академічного театру опери та балету імені Івана Франка (нині – Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької). Це стало не лише визнанням його таланту, а й підтвердженням ефективності школи Степана Федоровича Ганича, яка поєднувала глибину виконавської підготовки з вихованням внутрішньої дисципліни й професійної гідності.

З теплом і трепетом Ярослав Сверлюк часто згадує свою першу оперну постановку – «Тангейзер» Ріхарда Вагнера, яку йому довелося виконувати у складі симфонічного оркестру Львівського національного театру опери та балету імені Івана Франка. Цей дебют був сповнений глибокого хвилювання та водночас усві-

домлення величезної відповідальності – як перед диригентом, так і перед усім творчим колективом. Завершення вистави залишилося в його пам'яті назавжди: до нього підійшов

головний диригент театру, маестро Ігор Лацанич, і, потиснувши руку, щиро привітав із прем'єрою. Той короткий, але символічний жест підтримки від визнаного музичного авторитету став вагомим етапом професійного становлення молодого музиканта.

Поєднання інтенсивної праці в оперному театрі з навчанням на денній формі у Львівській державній консерваторії імені М.В. Лисенка було не з легких. Сам Ярослав Сверлюк зізнається, що це сприймалося як навчання одночасно у двох мистецьких академіях, кожна з яких відкривала перед ним глибини світової музичної класики. Музика поступово перетворилася для нього не просто на професію, а на спосіб мислення, стиль життя – невід'ємну складову особистого світосприйняття. За місяць виконувалося від 25 до 28 вистав, що потребувало колосальної фізичної та емоційної витривалості. Проте саме цей період став школою сценічної витримки, виконавської майстерності та адаптації до вимог високопрофесійного колективу. Тоді здавалося, що ця інтенсивна творча праця триватиме до глибокої старості.

Навчання в аспірантурі (Я.В. Сверлюк, науковий керівник В.П. Лапченко, народний артист України В. Ілляшевич 1999 р.)

Робота в оперному театрі вважалася однією з найпрестижніших у мистецькому середовищі, яка не лише забезпечувала стабільність і гідне матеріальне становище, а й приносила справжнє естетичне задоволення. Перехід до педагогічної діяльності, що стався незабаром після завершення навчання, здавалося б, був несподіваним поворотом, однак доленосним і закономірним.

Сьогодні Ярослав Васильович Сверлюк з усмішкою пригадує один із нібито буденних, але символічно важливих епізодів того часу. Щоденна дорога з консерваторії по вулиці Зеленій проходила повз букіністичну крамницю, де студенти любили переглядати нові надходження. Під час чергового відвідування його увагу привернув п'ятитомник творів видатного українського педагога-гуманіста Василя Сухомлинського. Проглянувши кілька сторінок, він був вражений глибиною педагогічної думки й гуманістичним пафосом автора. Того ж дня п'ятитомник було придбано. Тоді ще молодий музикант і гадки не мав, що ці праці стануть важливою теоретичною основою його наукових пошуків, і в подальшому – джерелом натхнення під час написання кандидатської та докторської дисертацій.

Після закінчення Львівської державної консерваторії імені М.В. Лисенка, з огляду на сімейні обставини, Ярослав Васильович Сверлюк переїхав до міста Рівне, де розпочав новий етап професійного зростання. Тут він обійняв посаду викладача кафедри духових та ударних інструментів у Рівненському інституті культури. Саме в цьому освітньому закладі він розпочав свій шлях як педагог-наставник, який не лише передавав професійні навички, а й формував нове покоління музикантів на засадах високих етичних, естетичних і гуманістичних цінностей.

Цей етап став новою віхою у житті та творчому становленні Ярослава Васильовича Сверлюка. Усі набуті знання, сценічний досвід і виконавська майстерність стали міцним підґрунтям для його педагогічної діяльності. Він зумів передати своїм учням не лише технічні навички, а й любов до музики, культуру звуку, сценічну дисципліну та високу відповідальність за мистецьке слово. Під його керівництвом було підготовлено цілу плеяду високопрофесійних виконавців, серед яких чимало лауреатів всеукраїнських конкурсів виконавців на духових інструментах.

Паралельно з викладацькою діяльністю Я.В. Сверлюк активно займався концертною практикою. Як соліст оркестру музичного училища «Сурма», він неодноразово представляв українське мистецтво за кордоном. Концертні тури привели

його до Німеччини, Франції, Польщі, де він мав змогу виступати на престижних сценах і працювати з видатними європейськими диригентами, зокрема з Лайфом А'Янсоном (Норвегія), Марком Ламерсом (США) та іншими знаними майстрами. Ця співпраця не лише розширила його професійний кругозір, а й зміцнила міжнародні творчі зв'язки, що стали важливим внеском у розвиток вітчизняної духової школи. *(Див. фото).*

Згодом педагогічна діяльність та участь у численних творчих проєктах почали органічно поєднуватися з науковою роботою. Як згадує Я.В. Сверлюк, зацікавлення наукою виникло не випадково – воно стало логічним продовженням прагнення до пізнання нового, потреби в аналітичному осмисленні власного досвіду, а також живого спілкування з науковцями, які сформували потужне інтелектуальне середовище в Інституті культури. Однією з ключових фігур у цьому контексті був проректор з наукової роботи Степан Шевчук, а також знаний вчений і педагог Валерій Сидорук. Саме він, завдяки багаторічному досвіду, вважав своїм моральним обов'язком підтримувати й надихати молодих викладачів до наукової діяльності.

Особливо теплі спогади пов'язані з невимушеними науковими дискусіями, які нерідко відбувалися за філіжанкою запашної кави. У цих розмовах В. Сидорук часто повторював: «Вища школа без науки не має майбутнього». Ці слова стали для Я.В. Сверлюка не лише натхненням, а й орієнтиром у подальшому професійному зростанні.

Наступним важливим кроком у науковій діяльності стала аспірантура в Київському національному університеті культури і мистецтв, де Я.В. Сверлюк працював над кандидатською дисертацією на тему «Формування готовності викладачів вузів культури до роботи з дитячим духовим оркестром». Це був складний період – не лише через високі академічні вимоги, а й через загальні суспільні та економічні виклики середини 90-х. Проте зустріч із видатним науковцем, професором Володимиром Петровичем Лапченком стала справжнім подарунком долі. Педагог за покликанням, В.П. Лапченко не просто консультував, а глибоко залучався до дослідження своїх аспірантів, даруючи їм віру у власні сили. Його безумовна

підтримка стала запорукою успішного захисту дисертації, який відбувся в теплій і доброзичливій атмосфері.

*Творча зустріч класу туби на 50-тилітті
Тернопільського музичного училища 2008 р.
(у середині Я.В. Сверлюк зі своїм викладачем В.І. Юзьківим)*

Ярослав Васильович Сверлюк й досі пам'ятає привітання колег після захисту у неформальній, майже родинній обстановці. Тоді йому щиро бажали успішно пройти шлях до здобуття наукового ступеня доктора наук. Хоча сам він у той момент твердо запевняв, що на цьому наукову кар'єру завершує, слова ці виявилися радше емоційною реакцією на інтелектуальне навантаження, ніж остаточним рішенням.

Займаючи посаду завідувача кафедри духових та ударних інструментів Рівненського державного гуманітарного університету (після об'єднання двох вишів), він поступово відчув, що наука дедалі більше входить у його професійне життя як невід'ємна складова. Поворотним моментом стали подальші зустрічі з Ольгою Миколаївною Олексюк – відомою українською дослідницею в галузі музичної педагогіки. Її потужна наукова школа та педагогічна харизма стали рушійною силою для вступу Ярослава Васильовича Сверлюка до докторантури Київського національного університету культури і мистецтв.

Робота над докторською дисертацією на тему «Теоретико-методичні основи професійної підготовки диригентів

оркестрового колективу у вищих мистецьких навчальних закладах» стала для нього не просто академічним проєктом, а справжнім шляхом глибокого професійного самозаглиблення. Під керівництвом Ольги Миколаївни він не лише зміцнив свої дослідницькі навички, а й долучився до сучасного наукового дискурсу в галузі мистецької освіти.

У 2011 році захист докторської дисертації відбувся в Інституті вищої освіти НАПН України – серед провідних науковців країни, як того й прагнула його науковий консультант. Цей день став символічною віхою, що засвідчила завершення ще одного важливого етапу наукового становлення та початок нових інтелектуальних горизонтів у житті Ярослава Васильовича Сверлюка.

Подальша творча кар'єра Я.В.Сверлюка вирізняється динамічністю, масштабністю й глибоким змістовим наповненням. Його професійний шлях упродовж останнього десятиліття був позначений не лише розширенням власного науково-творчого горизонту, а й вагомих внеском у розбудову сучасної української мистецької освіти.

У 2014 році Ярослав Васильович Сверлюк був призначений на відповідальну посаду – заступника директора Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету. Цей період позначився новим етапом його управлінської діяльності, яка, проте, органічно поєднувалась із науковими пошуками та педагогічною практикою. Примітним є той факт, що доля знову звела його з авторитетним педагогом і науковцем, професором Степаном Шевчуком – нині директором Інституту мистецтв, а в 1990-х роках проректором з наукової роботи в Інституті культури. Їхня співпраця перетворилась на плідний творчий тандем, спрямований на утвердження авторитету Інституту мистецтв як провідного центру мистецької освіти регіону.

Завдяки спільному стратегічному баченню, вираженим управлінським рішенням і постійній науковій ініціативі вдалося досягти вагомих результатів. На відміну від багатьох інших мистецьких закладів, де спостерігалось зниження вступу, в Інститут мистецтв почала активно вступати талановита молодь з різних куточків України. Зростання інтересу до навчання тут

стало свідченням того, що створене середовище було сприятливим для творчого розвитку, академічної свободи й формування нового покоління митців.

Наступною важливою віхою в професійному житті Ярослава Васильовича Сверлюка стало його призначення, а згодом і обрання колективом директором Інституту мистецтв. Це рішення не було випадковим: сам професор С. Шевчук, який залишив посаду з огляду на стан здоров'я, бачив у Я.В. Сверлюку гідного наступника та продовжувача започаткованих наукових і творчих ідей. І хоча адміністративна діяльність часто вимагає рішень, далеких від безпосередньої творчості, Я.В. Сверлюку вдалося поєднати управління закладом із активною участю в культурному та науковому житті.

Завдяки його енергії, інтелектуальній мобільності та вмінню консолідувати колектив, Інститут мистецтв піднявся на новий рівень. Одним із пріоритетних напрямів стала активізація наукової діяльності: майже на кожній кафедрі було започатковано регулярні наукові конференції з виданням фахових збірників. Зокрема, зусиллями Ярослава Васильовича Сверлюка було засновано фахове наукове видання – збірник *«Мистецька освіта та розвиток творчої особистості»*, який став майданчиком для обміну думками між науковцями й педагогами з різних регіонів України та з-за кордону.

У творчій площині було реалізовано низку резонансних мистецьких проєктів, які здобули всеукраїнське і навіть міжнародне визнання. Серед них – Всеукраїнський конкурс виконавців на духових та ударних інструментах імені В'ячеслава Старченка, конкурс на ударних інструментах імені Людвіга Котлара, Міжнародний вокальний конкурс *«Бурштинові солоспіви»*, започаткований у співпраці з Інститутом музики Жешувського університету (Польща), а також конкурси піаністів і виконавців на народних інструментах, зокрема імені Олександра Степанова.

Особлива увага приділялася міжнародній співпраці, адже саме завдяки активним міжнародним зв'язкам Інститут набував нового виміру – у якості партнерів виступили Жешувський університет, Університет імені Яна Длугоша в Ченстохові та

інші освітні інституції Європи. У викладацький процес активно залучалися провідні музиканти й педагоги України, зокрема професор Володимир Апатський (Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського), професор Андрій Карп'як (Львівська національна музична академія ім. М.В. Лисенка), професор Лев Закопець (директор Львівського державного музичного ліцею імені С. Крушельницької) та інші авторитетні постаті вітчизняного мистецького простору.

Нині професор Ярослав Васильович Сверлюк зберігає надзвичайну активність як науковець, педагог, організатор і наставник. Його діяльність спрямована на утвердження українського національного мистецтва в контексті сучасної гуманітарної освіти. Окрім плідної публікаційної діяльності – видання монографій, участі в наукових форумах і редагування фахових збірників – він успішно готує наукові кадри нового покоління. За останні роки під його керівництвом було підготовлено й захищено чотири кандидатські дисертації з педагогічних наук.

Таким чином, професійна біографія Ярослава Васильовича Сверлюка – це приклад глибокої відданості справі, синтезу творчого натхнення, наукової обґрунтованості та стратегічного мислення. Його діяльність є не просто результатом особистих зусиль, а важливим внеском у становлення української музичної культури та освіти в цілому.

Творча зустріч з польськими колегами Факультету музики Жешувського Університету (в середині проф. Мирослав Дімон – декан факультету, зліва проф. Ярослав Сверлюк – директор Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету)

МАРТИНЮК Анатолій Кирилович,
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
музичного мистецтва і методики навчання
Університету Григорія Сковороди у Переяславі
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-2553-8598>
e-mail: mart_ak@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ АЛЛИ СОКОЛОВОЇ

Доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Алла Вікторівна Соколова народилася 1960 року в місті Харкові у звичайній родині, де панувала любов до музики та співу. Її батьки мали гарні голоси й народна пісня часто лунала в сім'ї, прищеплюючи дітям прагнення до прекрасного.

З дитинства коло інтересів Алли Вікторівни було багатогранним: музика, спів, література, малювання. Однак професійну спрямованість вирішило навчання в дитячій музичній школі №3 м. Харкова. Після її закінчення Алла Вікторівна вступила до Харківського музичного училища ім. Б.М. Лятошинського (хорове відділення), яке закінчила з відзнакою у 1979 році. Значну роль у її становленні відіграло мистецьке середовище закладу та педагогічна майстерність таких вчителів, як: Зоя Микитівна Артюхова, Олексій Миколайович Кошман, Юрій Іванович Кулік, Леонід Львович Пиковський та інші. Заняття в хоровому класі під керівництвом Ю. Куліка, О. Кошмана та класі індивідуальних занять з хорового диригування З. Артюхової створювали унікальні

умови поринання в розмаїття хорового звучання, світ високохудожніх зразків вітчизняної й світової хорової музики, викликали бажання досягнути складне диригентське мистецтво.

Подальше професійне зростання (1975-1984 рр.) Алли Вікторівни пов'язано з навчанням на диригентсько-хоровому відділенні Харківського інституту мистецтв ім. І.П. Котляревського та прізвищами видатних митців не тільки м. Харкова, а й усієї України – Юрія Івановича Куліка, Ольги Миколаївни Коломієць, В'ячеслава Сергійовича Палкіна, Олександра Миколайовича Петросяна, Сергія Миколайовича Прокопова. Творче спілкування з метрами харківської диригентсько-хорової школи, їх педагогічний і виконавський досвід, професіоналізм в роботі з різними хоровими колективами, любов до хорового мистецтва, вітчизняної і світової хорової музики відіграли значну роль у фаховому становленні А. Соколової. Заняття у Хоровому класі під орудою Ю. Куліка – яскравої творчої особистості, видатного майстра створення високохудожніх інтерпретацій хорових творів різних жанрів і стилів, досягнення в звучанні студентського хору неймовірного тембрального звучання, активна виконавська практика (гастрольні поїздки, участь у концертах, звітах) сприяли професійному зростанню студентів, формуванню диригентсько-хорової культури, духовно-ціннісних орієнтацій.

Під час навчання у ЗВО почалися перші кроки педагогічної діяльності Алли Вікторівни як вчителя хору молодших класів ДМШ №3 та музичної студії при ЗОШ №86. Упровадження набутих знань і навичок під час навчання в Харківському інституті мистецтв ім. І.П. Котляревського знайшло безпосередній вияв у роботі хормейстера Народної чоловічої капели Харківського юридичного інституту (Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого), керівником якої була видатна постать вітчизняної хорової культури і мистецтва В'ячеслав Сергійович Палкін. Значна увага в роботі колективу приділялася формуванню естетичної культури майбутніх юристів, розвитку духовної складової особистості. В цей же період Алла Вікторівна приймала активну участь у діяльності Камерного хору Харківського обласного відділення Музичного товариства

України та Обласного управління культури (Академічний хор Харківської філармонії ім. В.С. Палкіна). Результат наполегливої творчої праці колективу знаходив свій вияв у прем'єрних виконаннях хорових творів композиторів різних часів, активній концертній діяльності в м. Харкові та далеко за його межами.

У 1984 році, після закінчення з відзнакою Харківського інституту мистецтв ім. І.П. Котляревського доля пов'язала Аллу Вікторівну з Харківським національним педагогічним університетом імені Г.С. Сковороди (тоді, Харківським державним педагогічним інститутом ім. Г.С. Сковороди). З того і до теперішнього часу вона працює в цьому славетному навчальному закладі, спрямовуючи свої знання, професійний досвід, творче натхнення на розвиток творчого потенціалу здобувачів, формування в кожному студентові компетентної творчої особистості, виховання майбутнього високо професійного вчителя музичного мистецтва, Вчителя з великої літери. Педагогічна діяльність пов'язана з викладанням дисциплін диригентсько-хорового циклу (Хорове диригування, Хоровий клас, Шкільне хорознавство, Методичні основи роботи з хором та ін.), написанням методичних рекомендацій для здобувачів. За роки праці в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди (40 років) А. Соколовою вихована значна плеяда фахівців педагогів-музикантів, кваліфікованих спеціалістів (більше 200). Серед них професори, доценти, викладачі вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації (Л. Беземчук, В. Григоренко, О. Лук'яненко, О. Мкртічян, І. Парфентьєва, А. Пашенко, О. Полетаєва, М. Ткаченко та ін), які працюють в Україні та за кордоном, вчителі-методисти закладів загальної середньої освіти та початкових спеціалізованих мистецьких закладів освіти, керівники виконавських колективів в закладах позашкільної освіти.

Значущим напрямом професійної діяльності А. Соколової є наукова робота: дослідження проблем музично-педагогічної та міжкультурної освіти, професійної підготовки здобувачів освіти мистецьких факультетів педагогічних закладів вищої освіти, упровадження ІКТ в музичну освіту. Формування науково-

дослідної складової її професіограми пов'язано з науково-творчою співпрацею з Людмилою Данилівною Поповою – почесним доктором міжнародної кадрової Академії ЮНЕСКО, професором, відомими науковцем в галузі історії педагогіки, дослідження проблем становлення та розвитку теорії і практики освіти у вітчизняній та світовій історико-педагогічній думці. Саме Л. Попова стала науковим керівником дисертаційного дослідження А. Соколової на тему: «Формування естетичної культури особистості в науково-педагогічній та творчій спадщині Я.А. Мамонтова» (спеціальність 13.00.01 - теорія та історія педагогіки), захист якого успішно відбувся у 2001 році.

Вивчення та аналіз життєдіяльності Я. Мамонтова, його педагогічної системи, як зазначає А. Соколова, вражає здатністю митця подавати студентам будь-який матеріал у його естетичній цінності, що сприяло формуванню цілісної особистості, їх здатності до естетичного переживання, критичного осмислення культурних явищ та самостійної творчості. Науково-педагогічна та художньо-творча діяльність Якова Мамонтова, концептуальні засади якої ґрунтуються на гуманістичних ідеях, інтеграції мистецтва в освітній процес, а також вихованні особистості через засоби національного культурного надбання, представлена в дисертації як цілісна система поглядів митця на формування естетичної культури особистості. А. Соколова зауважує в роботі, що Я. Мамонтов один з перших педагогів-науковців початку XX ст. визначив сутність естетичної культури особистості як складника духовного світу особистості, що охоплює естетичне сприйняття, емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва, здатність до творчої самореалізації; окреслив педагогічні умови (діалогічність взаємодії викладача й учня, включення мистецтва в контекст морально-духовного виховання, акцент на індивідуальні особливості розвитку), за яких ефективно формується естетична культура. На думку А. Соколової актуальними і для сучасної музично-педагогічної освіти є методи, які упроваджував у своїй педагогічній діяльності Я. Мамонтов. А саме: художньо-дидактичний метод, утворення мистецького оточення (яке підтримує діалогічну взаємодію і розвиток творчих здібностей),

мистецька самодіяльність, теоретичне та практичне студіювання мистецтва, рольові ігри.

Значний інтерес являють запропоновані А. Соколовою перспективи використання ідей Я. Мамонтова: орієнтація освіти на співтворчість і співпрацю на підґрунті духовної спільності між педагогом і здобувачем; формування майбутнього вчителя – педагога-митця, здатного на постійне самовдосконалення та безперервний саморозвиток.

Виходячи з вищезазначеного, спадщина Якова Мамонтова репрезентує оригінальну модель естетико-виховної діяльності, що поєднує інтелектуальний, моральний та мистецький розвиток особистості. Його педагогічні ідеї мають значний потенціал для інтеграції у сучасну систему мистецької освіти, сприяючи формуванню гармонійної, творчої та культурно свідомої особистості.

Наступний інтерес наукових розвідок А.В. Соколової був спрямований на дослідження питань формування дитячої хорової культури Слобожанщини, яка має багатовікові національні і світові традиції, глибокий духовний зміст, дієвий вплив на емоційний, моральний та інтелектуальний розвиток людини і, відрізняючись доступністю та демократичністю, завжди була надійним засобом виховання, підвищення загальної культури народу. Ґрунтовна науково-дослідна робота знайшла висвітлення у докторській дисертації на тему: «Теорія та практика формування дитячої хорової культури у Східній Україні (20-80 роки ХХ ст.)» (спеціальність 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки), яка була успішно захищена у 2014 році. Робота над дисертацією відбувалася під керівництвом наукового консультанта – видатного науковця, доктора педагогічних наук, професора Світлани Трохимівни Золотухіної.

Спираючись на концептуальну ідею, А. Соколова в дисертаційному дослідженні доводить, хорова культура виступає дієвим чинником розбудови вітчизняної системи освіти, виступає складовою історико-педагогічного процесу, органічною частиною культури українського народу, важливим чинником формування національної самоідентичності підростаючого покоління. Узагальнюючи комплексно теоретичні ідеї і практичний досвід формування дитячої хорової

культури означеного періоду на Слобожанщині, науковця наголошує на важливій ролі в даному процесі суспільно-політичних, соціально-економічних і культурних особливостей розвитку держави, наукової та педагогічної думки. На думку А. Соколової, формування дитячої хорової культури у 20-80 рр. XX ст. спиралось на теоретичні ідеї представників зарубіжної та вітчизняної педагогічної думки, накопичення вітчизняного досвіду організації хорового навчання і виховання дітей, наявність методичних розробок забезпечення даного процесу. Науковицею відзначається, що велику роль у формуванні дитячої хорової культури в регіоні відіграли різні форми залучення дітей до хорового співу: в закладах середньої освіти – масовий хоровий спів, уроки музики й співу, лекції, хорові гуртки й студії, хорові школи; в позашкільних закладах – дитячі музичні школи, хорові гуртки в клубах, палацах дитячої творчості, масовий спів у дитячих колоніях (таборах) й літніх майданчиках, творча діяльність в ансамблях пісні і танцю, фестивалях, оглядах художньої самодіяльності тощо.

А. Соколова наголошує, що велике значення в роботі фахівців щодо формування дитячої хорової культури на Слобожанщині мала наявність у широкому доступі навчально-методичної літератури, в якій знаходили висвітлення актуальні проблеми навчання дітей хоровому співу, форми та методи роботи з дитячими хоровими колективами, широкий спектр репертуару вітчизняного і світового дитячого хорового мистецтва, програма та методичні розробки роботи в хорових гуртках, нотні посібники тощо. Аналіз стану й сутності означеного процесу на початок XXI ст. дозволив А. Соколовій визначити перспективи використання основних надбань теорії і практики формування дитячої хорової культури на Слобожанщині у Східній Україні 20-80 років XX ст. Серед яких: посилення ролі хорової культури у вихованні молодого покоління, його здатності навчатися, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства; розробка й організація презентацій, програм, проєктів, спрямованих на просвіту громадськості щодо значущості хорової культури в особистісному й суспільному житті особистості; посилення співпраці суспільних інституцій у справі формування хорової

культури молоді (загальноосвітніх, музичних і шкіл мистецтв, середніх і вищих навчальних закладів, сім'ї, музично-культурних установ, ЗМІ, професійних та аматорських дитячих і дорослих хорових колективів); забезпечення умов для ефективного використання багатогранних функцій хорової культури (виховної, розвивальної, естетичної, моральної, соціально-комунікативної, полікультурної тощо; стимулювання (моральне й матеріальне) на державному рівні фахівців (учителів, керівників хорових колективів, композиторів) у галузі педагогіки, хорового мистецтва та культурно-освітніх закладів до творчої активної діяльності з формування дитячої хорової культури.

*Виступ декана
А. Соколової на святі
«Посвята в
першокурсники»*

Основні інтереси сучасної наукової діяльності Алли Вікторівни пов'язані з дослідженням особливостей форм і методів міжкультурної освіти, упровадженням цифрових технологій у підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва та їх використання в роботі з школярами, які знаходять апробацію в її особистих наукових працях («Professionally Oriented Tasks in the System of Professional Training of Musical Art Teachers», «The effect of using digital technology in the music education of elementary school students»,

«Peculiarities of Training Future Teachers of Music Art in Higher Educational Institutions in Terms of Distance Learning», «Alternative ways of organizing distance practical classes for future music art teachers»), дослідженнях аспірантів, кваліфікаційних роботах здобувачів другого (магістерського) та наукових студентських проєктах. проблеми мистецької та диригентсько-хорової освіти навчальних закладів різних рівнів акредитації.

Життєдіяльність А. Соколової в стінах Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

(понад 40 років) вирізняється і організаційною роботою: з 2014 по 2020 роки вона очолювала факультет мистецтв, а в теперішній час є завідувачкою кафедри мистецтв цього закладу. Не зважаючи на сьогоденні виклики, викладачі кафедри мистецтв, під її орудою, незламно працюють у всіх напрямках науково-педагогічної діяльності: щорічно проводиться Міжнародна науково-практична конференція «Методологія сучасних наукових досліджень», в роботі якої беруть участь науковці з різних країн світу; двічі на рік кафедрою проводиться Всеукраїнська науково-практична конференція «Час мистецької освіти» (<https://sites.google.com/view/time-art-edu/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0>), що об'єднує досвідчених і молодих науковців різних навчальних закладів мистецького спрямування, які із задоволенням діляться власними напрацюваннями й досвідом; дитячо-юнацький конкурс-фестиваль «Мистецькі обрії» (<https://sites.google.com/view/arhorisons/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0>); здобувачі різних рівнів вищої освіти одноосібно і Народний камерний хор імені Віктора Королевського «Ювента» є Лауреатами Міжнародних і Всеукраїнських конкурсів і фестивалів; викладачі кафедри є членами Асоціації Європейський музикантів.

Наукові доробки, позитивний музично-педагогічний досвід Алли Вікторівни знаходять безпосереднє практичне втілення у творчій виконавській діяльності. Ансамбль української пісні та ансамбль «Акварель» під її керівництвом виступали з численними концертами перед слухачами різних вікових категорій, даруючи радість та естетичну насолоду.

Алла Вікторівна є, керівником навчального жіночого хору «Аніма» факультету мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Назва хору «Аніма» (від лат. – «душа») є відтворенням основної мети діяльності колективу – формування духовності та національної самосвідомості особистості. Головним творчим принципом діяльності хору є вивчення та популяризація національної та світової хорової класики, творів сучасних композиторів. Репертуар хору включає оригінальні хорові твори та обробки народних пісень вітчизняних композиторів: А. Авдієвського,

Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Кармінського, Є. Козака, М. Леонтовича, О. Некрасова, Л. Ревуцького, В. Рибалко, І. Шамо, Л. Шукайло та інш.; зразки західно-європейської музики – Й. Баха, Б. Бриттена, А. Вівальді, В. Моцарта, Г. Сорга, Р. Шумана та інш.

Звітний концерт у Харківській філармонії

Хор «Anima» приймає активну участь у навчально-виховній та просвітницькій роботі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (фестивалі «Студентська весна», «Пасхальні дзвони», конкурси «Червоне намисто» тощо). Значне місце у концертній діяльності колективу займають фестивалі, які проходять у м. Харкові («Покровські голоси», «Хорова пасхалія». «Змагання хорів») та поза його межами. Він здобув перемоги на II Міжрегіональному фестивалі духовного співу «Христос Воскресе» (м. Запоріжжя) – II премія, лауреат II ступеню на Всеукраїнському фестивалі «Від Різдва до Різдва» (м. Дніпропетровськ, 2010, 2012 роки), лауреат I ступеню V Міжнародного вокально-хорового фестивалю «Хай пісня скликає друзів – 2011» (м. Луганськ), лауреат I ступеню III Всеукраїнського фестивалю-конкурсу хорового мистецтва, присвяченого ювілею героя України, ушанованого диригента, видатного музичного діяча Маестро Анатолію Авдієвському (м. Київ, 2013).

Гала-концерт фестивалю-конкурсу «Голоси Яскравої Країни»

Видатними подіями для жіночого хору «Аніма» стала участь у Всеукраїнському відкритому хоровому фестивалі-конкурсі «Голоси Яскравої Країни» (м. Ужгород, 2019 р.) та Міжнародному багатожанровому конкурсі-фестивалі «Хай пісня скликає друзів» (м. Чернівці, 2020 р.).

Відомий фахівець у галузі музичної педагогіки – А. Соколова запрошується членом журі обласних, міських конкурсів «Вчитель року», входить до складу оргкомітетів всеукраїнських, обласних музичних конкурсів та фестивалів.

У 2004 році за плідну педагогічну працю А.В. Соколова нагороджена знаком «Відмінник освіти України» Міністерства освіти та науки України.

Професійна діяльність та творчі досягнення А. Соколової неодноразово були відзначені почесними грамотами Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, серед яких – Почесна відзнака Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, медаль «Г.С. Сковорода».

*Вручення нагороди А. Соколовій доктором педагогічних наук,
професором, академіком НАПН України,
ректором ХНПУ імені Г.С. Сковороди Ю. Бойчуком*

У 2004 році за високий професіоналізм, вагомий особистий внесок в розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів, плідну педагогічну працю А.В. Соколова нагороджена знаком «Відмінник освіти України» Міністерства освіти та науки України, Почесними грамотами Харківської міської Ради, Департаменту культури Харківської Міської ради.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Соколова А.В. Теорія та практика формування дитячої хорової культури у Східній Україні (20-80 роки ХХ ст.): автореф... докт пед. наук спеціальність 13.00.01– загальна педагогіка та історія педагогіки. Х., 2014. 40 с.
2. Соколова А.В. Формування естетичної культури особистості в науково-педагогічній та творчій спадщині Я.А. Мамонтова: автореф... канд. пед. наук, спеціальність 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. Х., 2001. 17 с.

СТАШЕВСЬКИЙ Андрій Якович,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри народних інструментів
Харківської державної академії культури,
заслужений діяч мистецтв України
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-1588-7885>
e-mail: astash@ukr.net

МИСТЕЦЬКА ПАНОРАМА ОСОБИСТОСТІ В ДІАЛОЗІ ТВОРЧИХ ПРІОРИТЕТІВ

Одним із важливих компонентів наукової та творчої діяльності кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Карпатського національного університету імені Василя Стефаника є сольне й інструментальне ансамблеве виконавство, яке має багаторічні традиції й широкі перспективи розвитку в епоху технологічних досягнень сучасного суспільства. Сьогодні на часі постає питання про фіксацію аудіо і відеоматеріалів із записами доробку творців професійного мистецтва, а саме: святкових концертів, творчих звітів, майстер-класів та створення спеціального інформаційно-музичного фонду з метою передачі досвіду відомих в Україні та за її межами виконавців молодим викладачам і студентам. Звукові матеріали є особливо актуальними у контексті збереження, примноження і збагачення культури краю здобутками цих колективів.

Саме вирішенню цих проблем присвячена наукова, педагогічна та концертно-виконавська діяльність Мирона Васильовича Черепанина, який свою трудову діяльність розпочав 1981 року на посаді асистента кафедри теорії, історії музики та гри на музичних інструментах музичного факультету Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В. Стефаника.

У 1983–1986 рр. М.В. Черепанин навчався в аспірантурі Науково-дослідного інституту художнього виховання Академії педагогічних наук СРСР, де захистив дисертацію і здобув науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки.

З 1987 року Мирон Васильович працював завідувачем кафедри теорії, історії музики та гри на музичних інструментах. З 1998 до 2016 р. – завідувач кафедри музикознавства та методики музичного виховання. 1990 року отримав вчене звання доцента.

З 1994 року М.В. Черепанин навчався в докторантурі Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського (кафедра історії української музики). а 1998 року захистив докторську дисертацію на тему: «Музична культура Галичини другої половини XIX – першої половини XX століття» за спеціальністю 17.00.01 – теорія та історія культури. 2001 року отримав вчене звання професора.

Професор М.В. Черепанин член постійної спеціалізованої ради Д 20.051.08 Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Профіль ради 26.00.01 «Теорія та історія культури» (заступник голови). Член разових спеціалізованих вчених рад по захисту здобувачів ступеня доктора філософії спеціальності 025 «Музичне мистецтво» і 034 «Культурологія» у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Серед захищених здобувачів наукового ступеня кандидатів та докторів мистецтвознавства – аспіранти Марина Булда (2007), Ірина Яценко (2012), Віктор Сподаренко (2015), докторантка Надія Бабій (2024).

На Івано-Франківському ОДТРК «Карпати» М.В. Черепанин створив три радіоцикли музично-літературних композицій: «Астор П'яцолла – творець жанру «Tango Nuevo» до 90-ї річниці з дня народження композитора (2011), «Музична Шевченкіана в Галичині» до 200-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка (2014), «Першим в Галичині музику обрав професією» до 150-ї річниці з дня народження композитора Дениса Січинського (2015).

Організатор щорічного обласного свята «День українського баяна і акордеона», яке з 2013 р. відбувається в концертному залі Івано-Франківської обласної філармонії імені Іри Маланюк.

Серед реалізованих творчих робіт – аранжування різностильової музики для акордеонного дуету, вокальних та

інструментальних складів, створення нових концертних програм, творчих експериментів і мистецьких проєктів.

2007 року Мирову Васильовичу присвоєно почесне звання «Заслужений артист України». Він ініціатор наукового проєкту «Українська цифрова культурна спадщина», здійсненого в період з 2022 по 2025 роки згідно Меморандуму, укладеного між Карпатським національним університетом ім. В. Стефаника та Українським Вільним Університетом (м. Мюнхен, Німеччина), а також автор-упорядник Каталогу аудіозаписів архіву Українського Вільного Університету: систематизація, оцифрування, анотування (Івано-Франківськ – Мюнхен, 2025).

Сфера наукових інтересів Мирона Васильовича охоплює різні напрями музикознавства, зокрема: видання монографічних та навчально-методичних посібників, публікація статей в українських та закордонних наукових виданнях, вісниках, альманахах, антологіях, музичних газетах і журналах; рецензування концертів; членство у спеціалізованих вчених радах, редакційних колегіях фахових часописах тощо.

Серед наукових видань М.В. Черепанина – монографічне дослідження «Музична культура Галичини», (друга половина XIX – перша половина XX століття (Київ, 1997). Автором визначено і розглянуто основні напрями культури галицького краю: осередки музичної культури, музична освіта і виховання, концертно-виконавська діяльність, пісенно-хорове мистецтво, видавнича справа. На основі джерельних матеріалів виявлено і розкрито їх тенденції, віхи й особливості, простежено еволюцію музичних зв'язків Галичини з Наддніпрянською Україною та Західною Європою у контексті певної історичної епохи.

Наукове дослідження культури Галичини знайшло своє продовження у монографії «Музичне і театральне життя Станиславова (друга половина XIX – перша половина XX ст.» (Івано-Франківськ, 2015), опублікованій у співавторстві з Л.Б. Романюк. На основі широкого джерельного матеріалу вперше представлена реконструйована у часових і географічних параметрах історія культури міста. Визначено і розглянуто її основні напрями: діяльність мистецько-просвітницьких товариств, музична освіта, концертне-виконавство, музично-театральна культура, творча та музично-критична спадщина

композитора Дениса Січинського. У монографії виявлено і розкрито тенденції розвитку цих напрямів, простежено еволюцію музичного і театрального життя Станиславова в контексті історичної епохи.

Монографія «Естрадний олімп акордеона» (Івано-Франківськ, 2008) висвітлює ту царину акордеонного виконавства, в якій співвідносяться естрадно-джазові напрями музики, що творять мистецький образ сьогодення в його реальних та уявних рисах. Образ естрадного олімпу найпоширеніший і найпоказовіший серед музикантів, які прагнуть досягти його вершин. Якщо проблема академічного акордеонно-баянного виконавства займає чільні позиції в працях українських науковців, то дослідження естрадно-джазової музики лише тепер зацікавлює сучасних мистецтвознавців.

Автори посібника (М. Черепанин і М. Булда) виробили стратегію методологічних принципів розгляду композиторської творчості і виконавства в національно-історичному й загальнокультурному контекстах. Книжка присвячена комплексному вивченню і відтворенню цілісної картини художніх напрямів сучасної акордеонно-баянної музики другої половини ХХ – початку ХХІ століть, детермінованих динамікою розвитку світової музичної культури.

Педагогічний напрям діяльності М.В. Черепанина включає в себе публікацію навчально-методичних посібників «Аранжування та обробки концертних творів для двох акордеонів» (2002, 2004, у співавторстві з М. Булкою), адресованих студентам навчальних закладів культури і мистецтва. Основою їх змісту стали популярні твори композиторів-класиків, народні й естрадні мелодії, джазові п'єси сучасних авторів. Ці збірники суттєво доповнюють ансамблевий репертуар студентів музичних коледжів, музичних академій, а також використовуються у концертній практиці професійних музикантів.

2025 року здійснено видання навчального посібника «Астор П'яццолла: творчість, композиторський стиль, виконавські аспекти аранжувань» (автори: учні М.В. Черепанина – кандидати мистецтвознавства, доценти

Марина Булда і Віктор Сподаренко). Посібник присвячений творчій та концертній діяльності аргентинського композитора. В теоретичній частині представлена інформація щодо історичних витоків танго, біографія автора «Tango Nuevo» в різні періоди його життя, навчання і становлення як музиканта-виконавця, концертні виступи зі створеними музичними колективами. До того ж висвітлено стильові та жанрові особливості музичної творчості А. П'яццолли на основі аналізу оригінальних творів композитора. У навчальному посібнику запропоновано одні з найвідоміших композицій А. П'яццолли в аранжуванні для двох акордеонів. У методичних рекомендаціях до музичних творів викладено аспекти, особливості фразування, метроритму та подолання виконавських труднощів у процесі підготовки студентів до концертного виконання. Посібник розрахований на студентів мистецьких закладів вищої освіти України, а також на мистецтвознавців, музикознавців, виконавців-акордеоністів, шанувальників музики аргентинського танго.

Концертно-виконавська діяльність М.В. Черепанина тісно пов'язана з акордеоном. Ще зі студентських років він виступав з афішованими сольними концертами, здійснював інструментальний супровід виступу провідних українських співаків. Спільно з народними артистами України Лідією Кондрашевською та Степаном Гігою брав участь в урочистих концертах, присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади (Торонто, 1991). Інструментальне виконавство знаходило практичне втілення у складі вокальних ансамблів «Росинка» (Х. Михайлюк), «Гуцулочки» (Г. Кушнірук), «Ладо» (Л. Обух), естрадного оркестру музичного факультету (В. Чикирис), біг-бенду шоу-програми «Вар'єте» (В. Саньков), а також у професійних колективах Івано-Франківської обласної філармонії імені Іри Маланюк.

2000 року за ініціативи М.В. Черепанина створений дуєт акордеоністів «Концертіно». Ансамбль є лауреатом всеукраїнських та міжнародних конкурсів і фестивалів естрадно-джазової музики, нагороджений дипломами та золотою медаллю Вищої ліги метрів світового акордеона (2005). Виступи дуєту були представлені у багатьох концертних програмах, організованих мистецькими закладами Івано-

Франківська та інших міст України і Європи. Сольні концерти дуету записані на компакт-дисках студіями «Галичина» та «Вежа» (2010, 2012, 2013).

Дует «Концертіно»

Дует став одним із небагатьох в Україні, виконавський стиль якого відзначається творчою індивідуальністю, вишуканою естрадно-джазовою манерою гри, оригінальністю ансамблевого аранжування. Тематика концертних програм колективу відображає різноманітні стилі, малі й великі форми акордеонної музики і нараховує більше 50-ти концертних опрацювань творів популярної класики, народних мелодій, музики в стилі «ретро», традиційного і сучасного танго, естрадно-джазових композицій.

Сфера творчих пріоритетів учасників дуету «Концертіно» охоплює концертно-виконавський, педагогічний і науковий напрями діяльності. Серед них, провідним напрямом є концертне виконавство. Географія гастрольних подорожей дуету охоплює різноманітні фестивалі академічної, народної й естрадно-джазової музики, участь у відкриттях та гала-концертах. Музиканти виступали з відомими виконавцями світу: Сергій Троценко, Володимир Мурза, Сергій Грінченко, Віктор Дукальтетенко, Євгенія Черказова, Ян Табачник, Валерій Ковтун, Костянтин Стрельченко (Україна), Річардас

Свякявічус, Едуардас Габніс (Литва), Мірко Патаріні (Італія), Вільям Сабатьє, Ніколя Масутьє, Рішар Гальяно (Франція).

Дует активно втілює інноваційні творчі проєкти в галузі міжнародного співробітництва. Серед них: I-й і V-й Міжнародний конкурс-фестиваль акордеонно-баянного виконавського мистецтва «Ассо-Holiday» (Київ, 2006, 2010), Міжнародний кінофестиваль (м. Егер, Угорщина, 2003, 2004, 2006), дні Івано-Франківської області в Опольському воєводстві (м. Ополе, Польща, 2005), IX Міжнародний фестиваль акордеонної музики (м. Кошалін, Польща, 2009), XV Міжнародний семінар-фестиваль акордеоністів (м. Паланга, Литва, 2009), VIII Балтійський фестиваль науки (м. Слупськ, Польща, 2010), Інтернаціональний фестиваль музичних університетів «Fimi» (Белфор, Франція, 2012).

*Виступ на кінофестивалі
у м. Егер (Угорщина)*

*Виступ у програмі Яна Табачника
«Маю честь запросити»*

Успішні виступи музикантів спонукали до появи нових мистецьких проєктів. Кожен концерт залишав у шанувальників акордеонної музики багато приємних і незабутніх вражень. Зустрічі і творчі зв'язки об'єднували музикантів з цікавими людьми, збагачували їх сценічний досвід та надихали до створення нових ідей і музичних програм. Насичене

мистецькими подіями творче багатоліття вписано в історію цього колективу, яка й сьогодні має своє продовження.

Виступ на відкритті фестивалю АccoHoliday

Виступ у костелі м.Сєраково (Польща)

Детальніше проаналізуємо окремі знакові події, на яких учасники дуету «Концертіно» демонстрували свою виконавську майстерність. Однією з них став XV-й Міжнародний літній фестиваль-семінар акордеоністів, що відбувся в курортному

містечку Паланга (Литва). Організаторами цієї поїздки був ректор Литовської академії музики і театру, професор Едуардас Габніс і Президент Асоціації акордеоністів Литви, професор Річардас Свяцкявічюс. Виконавці мали честь представляти Україну і відкривати фестиваль сольною концертною програмою, а також брати участь в роботі науково-практичного семінару, репетиції оркестру акордеоністів та виступати в Гала-концерті.

Виступ на фестивалі Дні І-Франківська в Ополє (Польща)

На фестивалі у м. Белфор (Франція)

Сім днів роботи фестивалю-семінару були насичені надзвичайно цікавими подіями, концертами, творчими зустрічами з педагогами музичних закладів Литви та виконавцями з країн Європи. Музиканти запозичили корисний досвід, який можна назвати Школою акордеонного мистецтва щодо організації оркестру акордеоністів, концертного виконавства, сучасної методики викладання тощо. Весь цей інформаційно-практичний матеріал використовується учасниками дуету в особистій творчості та викладацькій роботі зі студентами.

Дует акордеоністів не оминув увагою й українську діаспору, яка чисельно проживає в Литві, зокрема в її столиці Вільнюсі. Творча зустріч з громадою відбулася в приміщенні Української світлиці, де музиканти виступили з концертом, а також передали для бібліотеки українського товариства авторські видання книжок.

На IX-й Кошалінський (Польща) Міжнародний фестиваль акордеонної музики дует був запрошений 2009 року. Організатори цієї події доручили музикантам виступити з концертом у день відкриття фестивалю, який традиційно відбувається в кафедральному соборі міста. Переповнений зал глядачів з великим захопленням сприймав виступ дуету, виконавська майстерність якого захоплювала емоційні почуття людей, виражені щирими оплесками і вдячними словами визнання.

Організатори фестивалю також залучали українських виконавців як досвідчених професіоналів до роботи з польськими оркестрами акордеоністів та проведення майстер-класів. Слід відзначити, що акордеонне виконавство є надзвичайно популярне і займає провідне місце в культурно-виховних програмах мистецьких та освітянських закладах Польщі. До аматорського, а згодом і професійного музикування залучаються діти від 4-х–5-ти років. В акордеонних та камерних ансамблях бере участь учнівська та студентська молодь, а також люди старшого віку, професія яких не пов'язана з музикою. Поєднання в одному колективі різновікових категорій має суттєві позитивні результати в справі музично-естетичного виховання. Захоплення ансамблевим виконавством стає

настільки серйозним, що переважна більшість учасників продовжують навчання у вищих музичних навчальних закладах Польщі.

*Виступ з Вільнюським оркестром акордеоністів
на день міста Івана-Франківська*

Наприкінці травня 2010 року учасники дуету «Концертіно» були запрошені ректором Поморської академії в Слупську (Польща) професором Романом Дроздом для участі в концертах, які відбувалися в рамках VIII Балтійського фестивалю науки. Митці з Івано-Франківська представляли свою виконавську майстерність на регіональному освітянському форумі – Фестивалі слов'янської культури Поморського краю, а також проводили майстер-клас для місцевого Інституту музики. Ректорат Поморської академії, організатори регіонального освітянського форуму та дирекція Слупської філармонії вручили М.В. Черепанину і М.В. Булді спеціальний диплом із вдячністю за високий професіоналізм та участь у цих заходах. Творчі зустрічі були підкріплені письмовою угодою про співпрацю між навчальними закладами, результатом якої стало зближення фахово споріднених інститутів у формі творчого обміну музичними колективами, навчання студентів за програмою

подвійних дипломів, проведення спільних наукових конференцій.

Виступ перед українською громадою м. Слупська (Польща)

Крім участі у фестивалі, концерти дуету відбувалися на запрошення українських громад м. Слупська і м. Битома, сім'ї яких пережили трагічні роки післявоєнного періоду. З великою насолодою молодь і старше покоління українців вслухалися в кожен музичний твір. Особливе захоплення викликав Козачок із симфонії невідомого автора, у фінальній частині якого музиканти використали старовинний козацький інструмент «Журавель».

У цьому ж 2010 році дует був запрошений для участі в концертах із серії «Музика – бальзам для душі», які відбувалися на відкритих площадках та в концертних залах Великопольського воєводства. Центральним став виступ, що відбувся в приміщенні парафіяльного костелу містечка Серакова за участі органіста Познаньської академії музики Вальдемара Гайденовіча. Оригінальне поєднання органної музики з акордеонною справило незабутнє враження на присутніх у храмі людей, серед яких були представники влади, інтелігенції і духовенства. В концерті звучали твори світової класики, музика

різних епох і стилів, традиційне і «нове» танго А. П'яцолли, композиції сучасних авторів. Музиканти також надавали фахову допомогу учасникам місцевого оркестру акордеоністів. На заняттях з дітьми та керівниками оркестру зверталася увага на розвиток технічних навичок гри, звук і динаміку інструмента, формування основ ансамблевого виконавства, підбір педагогічного репертуару тощо.

2005 року дуєт «Концертіно» отримав запрошення взяти участь у телевізійній програмі Яна Табачника «Маю честь запросити». Концерт та його студійний відеозапис відбувся у київському Палаці спорту в присутності семи тисяч глядачів. Івано-Франківські акордеоністи виступали разом з найвідомішими зірками естрадної та джазової музики сучасності з України, США, Франції, Німеччини, Ізраїлю, які зібралися на престижній столичній сцені міста Києва. З нагоди проведення цього шоу-гранду був випущений компакт-диск з відеотрансляцією виступів співаків, музикантів-інструменталістів, ансамблевих та оркестрових колективів.

Активна концертна діяльність дуєту акордеоністів дала поштовх до створення міжнародних мистецьких проєктів. Спільно з ректоратом Карпатського національного університету імені Василя Стефаника та дирекцією Навчально-наукового інституту мистецтв складені відповідні угоди про наукову і культурну співпрацю між навчальними закладами та осередками культури України та зарубіжжя. Співорганізаторами цих проєктів є академії музики, центри культури, музеї, оркестри та ансамблі акордеоністів. Співпраця на міжнародному рівні відбувається шляхом обміну мистецькими колективами, проведення концертів та майстер-класів, організації творчих зустрічей зі студентами і педагогами. Участь дуєту в запланованих заходах суттєво збагачує ці проєкти новими формами діяльності, зокрема це виступи на відкриттях фестивалів з концертною програмою, робота в журі Міжнародного конкурсу-фестивалю виконавського мистецтва «АссоHoliday» (Київ, 2005–2011) та XIV Міжнародного фестивалю молодих акордеоністів (Раєцке Теплице, Словачія, 2015), участь у міжнародних науково-практичних семінарах. Зустрічі і творчі зв'язки об'єднували музикантів з цікавими

людьми, збагачували їх сценічний досвід та надихали на створення нових ідей і музичних програм. Здобуті результати знаходять своє висвітлення в українських і зарубіжних наукових часописах, навчальних посібниках та монографіях.

Концертно-виконавська діяльність дуету успішно поєднується з організацією творчих зустрічей та концертів з професійними музикантами, ансамблями й оркестрами, які відбувалися за участі мистецьких колективів Польщі та Литви. Зокрема, квінтет акордеоністів «Fantini Akkord Kvintet» (м. Кошалін, Польща) був залучений до урочистостей з нагоди Дня університету та виступив з концертом в залі Івано-Франківської обласної філармонії імені Іри Маланюк. У травні 2010 року в Івано-Франківську перебував Вільнюський оркестр акордеоністів «Consona», який демонстрував своє професійне виконавське мистецтво перед студентами університету та громадою на відкритій площі центральної частини міста. Крім оркестрової програми, литовські виконавці супроводжували виступ дуету з творами академічної та сучасної музики.

Традиційною подією в мистецькому житті Івано-Франківська є концерти дуету акордеоністів «Концертіно», одним із творчих кредо якого є не тільки популяризація акордеона, але й демонстрація концертно-виконавських можливостей цього інструмента в різних жанрово-стильових і художньо-естетичних вимірах музичної культури. Кожен філармонійний концерт дуету відзначається оригінальністю виконавської інтерпретації та концепційністю побудови програми.

Яскравою став виступ дуету «Концертіно» із сольним концертом в залі Івано-Франківської обласної філармонії імені Іри Маланюк. Анонсована програма цієї мистецької події традиційно відзначалася диференціацією репертуару, що було обумовлено як жанрово-стильовою специфікою музичних творів, так і виконавським складом учасників дійства, оскільки до створення означеного проєкту долучилися також професійні колективи філармонії, зокрема: лауреати міжнародних конкурсів струнний ансамбль «Quattro Corde» (керівник і солістка Анжела Приходько), ансамбль народної музики «Бревіс (керівник заслужений артист України Ярослав Би́бик), джаз-квартет «Art

Prestige» (керівник Арсен Бучинський). Зазначимо, що кожен із вищезазначених колективів асоціюється з певними жанрово-стильовими напрямками, які знаходяться в сфері їх творчих інтересів.

Зі струнним ансамблем Quatro Corde

Отож, в першій частині концерту звучали відомі класичні твори українських та зарубіжних композиторів, серед них: «Мелодія» М. Скорика, «Українська карпатська рапсодія (IV частина)», Козачок із симфонії невідомого автора, Каватина Фігаро з опери «Сивільський цирульник» Дж. Россіні, полька «Трік-трак» Й. Штрауса. Очевидно, що кожен з вищеназваних творів в оригіналі не був написаний для інструментального дуету, тому актуальним завданням для його учасників було здійснення перекладу для двох акордеонів і струнного ансамблю. В цьому контексті варто відзначити творчу майстерність здійснених аранжувань, самобутність інди-

відуального виконавського стилю і специфіки відтворення художнього образу.

Поряд зі збереженням мелодичної, ладогармонічної основи та музичної форми, в аранжуваннях колективу є чимало акордеонних прийомів інтонування, пов'язаних зі зміною тембрового звучання, артикуляцією, динамікою, що свідчить про творчий підхід до аранжувань творів популярної класики із врахуванням звукової специфіки акордеона. Яскравим прикладом у цьому сенсі є Козачок із симфонії невідомого автора чи «Українська карпатська рапсодія» (IV частина) Л. Колодуба. Авторське переосмислення симфонічної партитури разом з використанням специфіки народного мелосу, закличних інтонацій, мелодико-гармонічних та метроритмічних особливостей української пісенності, оригінальних музичних інструментів, зокрема тріскачки, козацького різька (народна назва – «бузька») не залишили байдужою слухачку аудиторію. Важливе значення в аранжуваннях надавалося тембральному звучанню виконуваних творів як засобу і носію художньої виразності музичного образу. Таким чином, аранжування концертних творів для учасників дуету є не тільки вимогою виконавської практики, пошуком і створенням репертуару для свого колективу, але й науковою проблемою, що розробляється виконавцями на теоретичному рівні, реалізуючи в такий спосіб взаємозв'язок теорії з практикою.

Однією з особливостей творчого вечора було використання мелодики – духового інструмента з роду гармонік. Його яскравий тембр відтворював мелодії Р. Ловленда («Пісня таємничого саду»), М. Скорика («Мелодія»), Є. Петербурзького («To ostatnia niedziela»). Самовіддача виконавців акумулювала відповідні настрої серед слухачів, що проявилось у тихому наспівуванні окремих рефренів відомих тем.

Не менш цікавою і захоплюючою була друга частина виступу дуету «Концертіно» за участі ансамблю народної музики «Бревіс». Специфіка інструментального складу виконавців двох колективів виявляла органічний інтонаційний взаємозв'язок і в окремих творах нагадувала атмосферу жанрових сцен народного музикування. Музично-танцювальні образи грецького танцю «Сіртакі» М. Теодоракіса не залишили

байдужими жодного зі слухачів: яскравість виконання, взаємодія колективів з аудиторією настільки вплинула на публіку, що кожен з присутніх міг особисто відчувати атмосферу народного свята з вигуками виконавців, прискоренням темпу, зміною остинатних ритмоформул на віртуозними технічними пасажами.

Художній колаж компакт-диску

Не менш самобутньо і захоплююче прозвучали тремоло в поєднанні з акордовим фонуючим вібратором в угорському танці «Чардаші» В. Монті, що значно контрастують зі швидким обігруванням музичної теми, – усе це разом з інтер’єром сцени створювало особливе враження музичного дійства з безліччю емоцій, художніх образів та настроїв, які кожен зміг відчувати упродовж одного вечірнього концерту.

Кульмінацією музичного вечора стали стильові контрасти джазової музики. У супроводі джаз-квартету «Art-Prestige» на сцені прозвучав один із найвідоміших творів Поля Дезмонда «Take five», що належить до джазового стилю «кул». Емоційна стриманість, відсутність різких динамічних контрастів,

інтелектуалізм виконання з «холодним» способом звуковидобування отримали чітке вираження в музиці дуету та його супроводу. Відтворення історії джазу було б неповним без свінгу та відчуття джазового музикування між звуками мелодичних кодів. Його свінгові вираження були відтворені у характерній виконавській інтерпретації варіацій Г. Шендерьова на тему знаменитої «Меккі-мессер» з «Тригрошової опери К. Вайля. Джазовою прем'єрою стало «Besame Mucho» К. Веласкес – твір, який збагатив творчу індивідуальність дуету «Концертіно». Його аранжування розширило жанрові орієнтири виконавців, проявлені в оригінальному авторському опрацюванні. Широке використання орнаментики (трелі,

Афіша сольного концерту

форшлагги), обігрування опорних звуків музичної теми, темброве забарвлення регістрів – усе це створювало враження оркестрового звучання, яке не тільки адекватно виражає емоційно-образний зміст оригіналу, але й значно збагачує його засобами виконавської виразності й інтонаційними можливостями акордеона. У фіналі концерту звучала п'єса А. П'яццоллі «Libertango». Виконання твору відзначилось новою виконавською інтерпретацією з використанням екзотично звукового ритмо-колериту африканського том-тома, а також губної гармоніки, що значно

доповнювало емоційно-образний зміст оригіналу.

Презентована програма творчого бенефісу дуету акордеоністів «Концертіно» увійшла в історію філармонійних концертів. Презентовані твори різних стилів та жанрів вирізнялися яскравою виконавською інтерпретацією в оригінальному авторському аранжуванні. Традиційні виступи

талановитих виконавців мають своє продовження і в наш час, вони вже стали своєрідною візитівкою Івано-Франківська на концертних майданчиках України та Європи.

Учасники дуету створюють нові концертні програми, реалізують творчі експерименти, наукові та мистецькі проекти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вчені Прикарпаття. Біографічний довідник. / XX–XXI ст. / Брошнів: «Талья», 2003. С. 335.
2. Дуєт акордеоністів «Концертіно» // «Без пісень нема життя...» (До 40-річчя заснування музичного факультету Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника). / Музично-красназавчий альманах. // Упорядники: Дутчак В. Г., Карась Г.В., Ортинська М.З., Чоловський П.М. Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. С. 77–79; 126.
3. Наукова еліта Івано-Франківщини. Доктори наук, професори Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника: Довідник. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2007. С. 119–120.
4. Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі XX–XXI століть. Довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. С. 163–164.
5. Качкан В. Він – з Вищої ліги метрів світового акордеона // Віщі знаки думки, серця і руки: Антологія українського автографі. Том перший. Львів – Івано-Франківськ – Коломия: Вік, 2010. С. 694–708.
6. Сподаренко В. Дуєт акордеоністів «Концертіно». Буклет. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2010. 24 с., кольор. іл.
7. Дуєт акордеоністів «Концертіно» // Культурно-мистецька панорама Івано-Франківська [Текст]: 350-річчю надання місту магдебурзького права присвячується: монографія Г. Карась (гол. авт. кол.), В. Дутчак, І. Монолатій, І. Дундяк [та ін.]. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2012. С.127–128.
8. Сподаренко В. Творчий бенефіс дуєту акордеоністів «Концертіно» // Джаз, № 6. Київ, 2013. С. 2–5.
9. Дуєт акордеоністів «Концертіно». Офіційний веб-сайт. Електронний ресурс. / Доступно за адресою: www.duetconcertino.at.ua

ЗАРЯ Світлана Валеріївна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри естрадного співу
Київської муніципальної академії
естрадного та циркового мистецтва
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8047-7068>
e-mail: s.zarya@kmaecm.edu.ua

ЕСТРАДНЕ ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО В ПРОЄКТІ КМАЕЦМ «ЗІРКОВИЙ МАНІФЕСТ»

В світі, де технологічні процеси намагаються витіснити живе спілкування, вокальне мистецтво намагається зберегти свою унікальність та неповторність. Спів завжди був та залишається найдавнішою формою людської творчості, яка передає історичну пам'ять, об'єднує покоління та формує нашу національну ідентичність. Естрадний вокал – це форма художньої виразності та інструмент комунікації. У сучасному культурному просторі України естрадний спів відіграє надзвичайно важливу роль, як один з найпопулярніших напрямів вокального мистецтва.

Період ХХІ століття стає для естрадного вокального мистецтва часом змін. У контексті динамічних соціокультурних трансформацій, які відбуваються нині, а також цифровізація, використання інноваційних технологій, естрадне вокальне мистецтво почало стрімко змінюватися та розвиватися. На відміну від академічного співу, що переважно зосереджений на класичних творах та вокальній техніці, естрадний вокал вимагає від виконавця значно ширшого спектру навичок та вмінь. Естрадний вокаліст повинен володіти здатністю вільно інтерпретувати твори різних музичних жанрів. Це вимагає глибокого розуміння стилевих особливостей кожного жанру та вміння адаптувати свій голос і манеру виконання. Естрадний спів невіддільний від сценічної майстерності. Вокаліст має бути не лише технічно досконалим, а й володіти артистизмом, мати харизму, вміти взаємодіяти з аудиторією, створювати образ та передавати емоції. Це передбачає роботу над мімікою, жестами, пластикою, дикцією та вмінням «тримати» весь час увагу

глядача. Саме з огляду на ці комплексні вимоги до сучасного естрадного артиста-вокаліста, Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтв (КМАЕЦМ) розробляє свої освітні програми та підходи до навчання.

Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтв, як провідний навчальний заклад у галузі сучасної музичної, сценічної та циркової освіти, відіграє ключову роль у підготовці висококваліфікованих артистів, зокрема вокалістів.

Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтв

У КМАЕЦМ, навчання естрадному вокалу інтегрується з елементами сценічного мистецтва, що надає унікального виміру. Вокалісти Академії не лише розвивають свій голос та артистизм, а й опановують основи сценічного руху, акторської майстерності, що дозволяє їм виступати у складних мультижанрових постановках, де вокал може поєднуватися з танцем, жонгливанням чи навіть ілюзією. Освітні програми Академії розроблені таким чином, щоб випускники були готовими до вимог сучасної шоу-індустрії, де універсальність та багатогранність артиста є ключовими для успіху. «Це унікальний навчальний заклад – єдиний в Європі, який охоплює практично всі напрямки підготовки артистів розважальних жанрів естради та здійснює підготовку артистів цирку і шоу програм. «Практично в усіх столичних закладах мистецтва (муніципальних, національних, приватних) можна знайти колишніх і сьогодишніх студентів Київської муніципальної

академія естрадного та циркового мистецтв, оскільки заклад готує високопрофесійних спеціалістів у широкому діапазоні мистецтв – від співаків і танцюристів до циркових артистів, акторів і режисерів. Випускники Академії стали зірками вітчизняної і зарубіжної сцени, сформували еліту українського та світового цирку» [1].

Серед випускників є такі провідні артисти як: Макс Барських, Ольга Цибульська, Віталій Козловський, Наталія Могилевська, Микола Мозговий, Камалія, Тетяна Самая, Світлана Тарабарова, Аліна Паш, Альона Омаргалієва, Анастасія Балог, Олександр Круглий (LESAN), Люся Кава, Василь Демчук (DEMCHUK), Марія Довгаюк (Domiy), Анастасія Завадська (KRYLATA). Та є зірки, які навчаються зараз, як: Ярослав Карпук (YAKTAK), Остап Староста (OSTY) та інші.

У 2019 році ректором Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв був обраний професор, доктор культурології – Яковлев Олександр Вікторович.

*Яковлев Олександр Вікторович –
ректор Київської муніципальної
академії естрадного та циркового
мистецтв, доктор культурології,
професор, професор кафедри
гуманітарних дисциплін*

Яковлев Олександр Вікторович – з 2004 року починає працювати в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв, спочатку викладачем, згодом доцентом кафедри теорії, історії культури і музикознавства, професором кафедр естрадного виконавства та мистецтвознавчої експертизи. По сумісництву працював професором кафедри «Теорії та історії

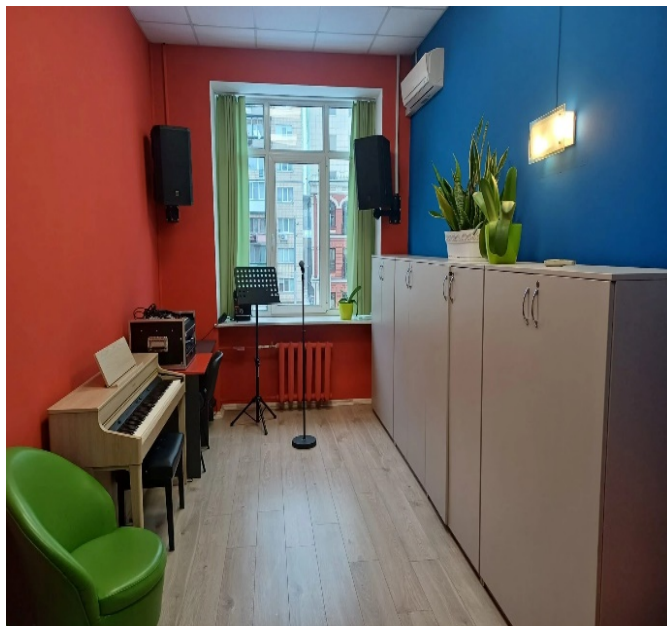
культури» в Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського. За цей час написав та видав понад 90 наукових публікацій, автор та співавтор 5-ти монографій та 1 підручника «Соціокультурне проєктування в мистецтві: теорія та практика». Член двох спеціалізованих вчених рад в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв та Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського. Керував аспірантськими роботами, брав участь як опонент у захисті більш ніж 20-ти кандидатських та докторських дисертацій. Головний редактор журналу «АРТ-платФОРМА» (КМАЕЦМ). З 2019 року займає посаду ректора Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв.

Олександр Вікторович Яковлев є ключовою фігурою у становленні та розвитку цього унікального навчального закладу. Його керівництво відзначилося низкою значних досягнень, що зумовили розквіт Академії та перетворення її на один з провідних мистецьких та унікальних вузів України! Під керівництвом Олександра Вікторовича – Академія активно впроваджує новітні освітні програми, які відповідають сучасним вимогам шоу-індустрії, стратегічним баченням розвитку мистецької освіти та невтомним прагненням створити всі умови для розкриття талантів молодих артистів.

З моменту призначення Олександра Вікторовича ректором, КМАЕЦМ отримала чітку стратегію розвитку, сфокусовану на підготовці артистів широкого профілю, здатних до інтеграції в різні сфери сучасної музичної, сценічної та циркової діяльності. Він усвідомив потребу в переосмисленні традиційних підходів до мистецької освіти, орієнтуючись на реалії та виклики індустрії розваг.

Одним з перших і найважливіших кроків під його керівництвом стало системне оновлення та модернізація матеріально-технічної бази Академії.

Це оновлення сучасних навчальних аудиторій, репетиційних залів, обладнань студії звукозапису, сценічних майданчиків, що відповідають професійним стандартам.

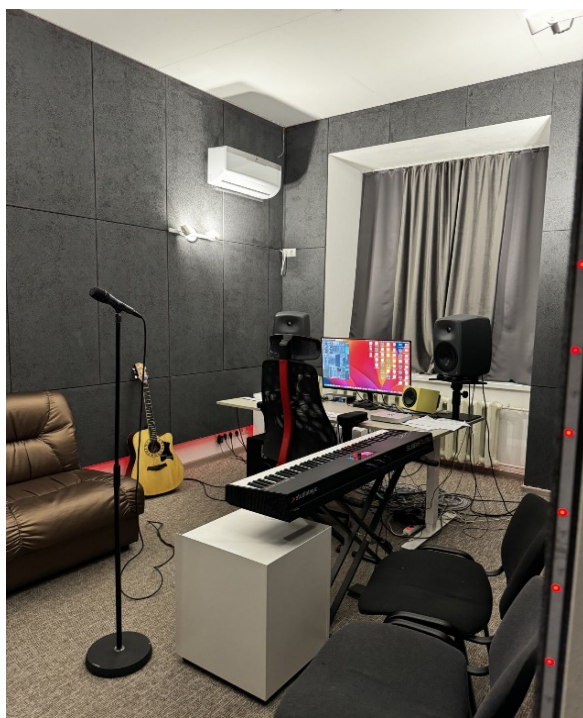
Сучасна аудиторія для занять з вокалу

Для вокалістів це означає доступ до високоякісного звукового обладнання, професійних мікрофонів, що є невід’ємною частиною їхньої підготовки і вони є в кожному вокальному класі Академії.

Яковлев Олександр Вікторович приділяє величезну увагу формуванню професійного та креативного викладацького складу. Він активно залучає до роботи в Академії не лише досвідчених викладачів, а й практикуючих артистів, відомих музикантів, режисерів, хореографів, акторів, які мають актуальний досвід роботи в шоу-бізнесі. Він не тільки створює платформи для освітнього процесу а й для найголовнішого для кожного артиста, навіть починаючого, він створює простір для практичної реалізації молодих талантів. Як наприклад, випускні шоу.

Академія, завжди проводила випускні шоу, за участю студентів. Це масштабне та грандіозне дійство, яке чекають викладачі, студенти і прихильники Академії. Кожного року це

неймовірно яскраве дійство відбувалося на різних концертних майданчиках. «2021 рік став знаковим у контексті культурно-мистецької роботи, оскільки вдалося реалізувати випускний музично-цирковий арт-проект «КОЛО», прем'єра якого відбулася на базі ДП «Львівського державного цирку» (червень 2021 р.). Згодом Академія отримала запрошення продемонструвати шоу на міжнародному рівні – на базі Столичного цирку міста Будапешт (Угорщина) у рамках Міжнародного циркового фестивалю «SYNERGY» (жовтень 2021 р.)» [1].

Студія звукозапису КМАЄЦМ

Режисером-постановником цих шоу стала – Ірина Герман, випускниця Академії, яка вже близько 20 років працює в Монте-Карло постановником багатьох світових шоу-програм (доречи

наші студенти також були в Монте-Карло після першого «Маніфесту»).

Підготовку до всіх шоу Академії не можна уявити без студії звукозапису КМАЄЦМ, Олександр Яковлев зробив усі умови для якісного музичного саунду. На студії працює викладач кафедри естрадного співу – Дмитро Баннов, який своїм терпінням та професіоналізмом допомагає шоу зазвучати якісно та фірмово.

У червні 2024 року, відбулося грандіозне випускне шоу в Київському культурному кластері «Краків». Словами *«Допоки серце б'ється» Моя країна б'ється!»* – саме цими словам «закривалося» випускне шоу *«Маніфест»*. «Ця фраза викарбувана на серці кожного українця радістю і горем, сміхом і сльозами, адже сьогодніна вчить нас цінувати те, що ми маємо і з усіх сил жити далі...» [2].

Це шоу проходило два дні підряд з повним аншлагом. Масштабне дійство, з залученням більше сотні студентів, вражали глядачів своєю професійністю, креативом, неперевершеним музичним оформленням вокальних творів, яскравими костюмами, феєричними танцями та потужними цирковими номерами.

Глядач чекав продовження шоу цілий рік. І у червні 2025 року, стартував новий проєкт унікального естрадно-циркового шоу – *«Зірковий Маніфест»*, який відбувся на головній сцені України – в палаці мистецтв «Україна», 15 червня.

У сучасному мистецькому просторі спостерігається яскраво виражена тенденція до інтеграції різних видів мистецтв. Цей синтез мистецтв не є новою концепцією, однак він набуває особливого значення в контексті естрадно-циркового жанру, де видовищність та багатогранність є ключовими елементами.

Проєкт *«Зірковий Маніфест»*, реалізований Київською муніципальною академією естрадного та циркового мистецтв – є переконливим прикладом успішності цієї ідеї. Він демонструє, як вокальне мистецтво, віртуозна хореографія та захоплюючі та неймовірно складні циркові номери можуть об'єднатися в єдине, гармонійне та незабутнє сценічне дійство, створюючи унікальний мистецький проєкт. Це шоу стало не лише демонстрацією таланту студентів та викладачів КМАЄЦМ, а й

унікальністю закладу та маніфестом інноваційного підходу до сучасної музичної, сценічної та циркової освіти та творчості.

У контексті естрадно-циркового шоу «Зірковий Маніфест» означає, що вокал, танець та цирковий трюк не існують окремо, а є взаємозалежними компонентами єдиної концепції. Усі елементи шоу – музика, вокал, рух, трюк, світло, костюми – підпорядковуються єдиній художній ідеї та емоційному посилю. Це дозволяє створити цілісне враження всього шоу.

«Зірковий Маніфест» 2025 р.

Вокал може задавати емоційний тон для кожного циркового номеру, хореографія може візуалізувати та зробити акцент на мелодію, а цирковий трюк – стати кульмінацією всієї музичної фрази. Кожен елемент має доповнювати та збагачувати інший, а не конкурувати з ним.

Синтез різних мистецтв дозволяє глибше занурити глядача в атмосферу вистави, викликати певні емоції, ніж це було б можливо за допомогою одного виду мистецтва. Поєднання вокалу з динамічними цирковими трюками та

експресивною хореографією значно розширює виразні можливості артиста дозволяючи йому вийти за меж традиційних рамок.

Синтез вокального мистецтва з цирковим може перетворити звичайний трюк на цілу історію, додаючи йому глибокого емоційного забарвлення. Також, голос може служити ритмічною основою для рухів циркових артистів, створюючи ідеальний синхрон між музикою та дією.

Хореографія у *«Зірковому Маніфесті»* відіграє роль не просто фону, а активного елемента, всього шоу, що поєднує кожен номер програми. Рухи танцюристів передають емоції та динаміку вокальної партії. Оригінальна хореографія, адаптована під кожного виконавця, підкреслює його унікальний стиль та талант. У шоу були представлені номери, де вокалісти не тільки співали, а й виконували елементи у складних хореографічних композиціях. Це вимагало від студентів КМАЄЦМ універсальної підготовки, яку вони отримали в Академії.

Головним режисером-постановником стала – Ірина Герман, хореографом був – Олексій Пастухов, музичним продюсером – Дмитро Баннов. Це надзвичайно високий рівень професіоналізму, і головне креативу.

Олександр Вікторович Яковлев переконаний, що справжній артист формується лише на сцені, через постійну взаємодію з публікою та колективом. Він активно ініціює та підтримує великі сценічні проєкти, надаючи студентам можливість виступати на провідних майданчиках, таких як Національний палац «Україна». Це не просто концерти, а повноцінні професійні шоу, де студенти працюють з професійними режисерами, звукорежисерами, світлотехніками, отримуючи безцінний досвід. А до цього вони отримують колосальний досвід на репетиціях у викладачів Академії, які створюють це грандіозне дійство. Ця практика дозволяє вокалістам адаптуватися до реалій професійної сцени, долати психологічні бар'єри, витримувати фізичне та емоційне навантаження та набувати впевненості у своїх силах.

У випускному шоу *«Зірковий Маніфест»* студенти демонструють свої таланти. Це шоу є своєрідним «випускним іспитом» як для вокалістів, так і всіх здобувачів академії, де

вони можуть продемонструвати весь спектр своїх навичок, артистизм, вміння триматися на сцені та взаємодіяти з іншими артистами. Відбувається така собі – творча колаборація. Шоу передбачає співпрацю вокалістів з представниками інших напрямків академії – як з цирковими артистами, хореографами, акторами, що сприяє розвитку міждисциплінарних навичок та розширює кругозір студентів. Участь у таких проєктах відкриває двері для подальшої кар'єри в шоу-бізнесі, на телебаченні, у театрі або цирку.

Всі харизматичні та талановиті, серед яких вокалісти, актори, хореографи та циркові артисти. Майже кожен концертний номер супроводжувався вокальним оформленням.

Концерт розпочався піснею «Teresa&Maria» (авторами пісні є Alyona alyona (Альона Савраненко), Jerry Neil (Яна Шемаєва), Антон Чілібі та Іван Клименко). Цей номер був масштабний, пісню виконували чотири вокалістки, студентки четвертого курсу освітнього ступеня Бакалавр – Валерія Буковська, Олександра Бардаченко, Анастасія Паламарь та Тереса Паредес. Вокальним керівником була автор цієї статті (Світлана Заря). Також в номері задіяні хореографи, пантоміма та цирковий номер в кільці.

Чуттєвий номер вийшов у виконанні випускників ОС Бакалавр – Владислава Пронькіна та Євгенії Брюшковської на пісню «Тукутом» (автор Владислав Пронькін). В номері були задіяні актори та пара на ремнях в повітрі. Коли дивишся такі номери, захоплює дух. Вокальним керівником цього номеру була – Аліна Попова, викладач кафедри естрадного співу.

В цьому номері брали участь разом з вокалістом актори та хореографи. Номер вийшов веселий та креативний. І доречі Віктор Цепак знімав свій кліп на цю пісню в нашій Академії. Олександр Вікторович завжди підтримує своїх студентів.

Наші студенти часто пишуть свої власні авторські пісні, як наприклад пісня, яка звучала на шоу має назву «Тю-тю», гумористична пісня, про кохання. Автор цієї пісні – Віктор Цепак (під псевдонімом Tsepak).

Концепція «*Зіркового Маніфесту*», передбачала інтеграцію різних жанрів та номерів, де вокальні виступи відбувалися як сольні, дуетні, а також ансамблем. В одному з

номерів шоу, виступали 25 вокалістів, які співали на сцені славнозвісну пісню Lady Gaga – «Abracadabra», цей номер вразив всіх глядачів, стильна та дуже популярна пісня, (вокал, під керівництвом Євгенії Пахомової – доцента кафедри естрадного співу, яка зробила багато номерів для шоу) креативні вокалісти, неймовірна хореографічна постановка Олексія Пастухова – вразила глядачів.

Олександр Яковлев, Світлана Заря та Віктор Цепак

Шоу «Зірковий Маніфест» складався з 22 номери, зірковим гостем шоу, став випускник Академії, заслужений

артист України – Віталій Козловський, який представив свою пісню-хіт «Пінаколада», це був феєричний номер зі студентами Академії, масовий та дуже ефектний. Хореографія, яскраві червоні костюми, актори, в ролі фанатів на краях сцени, дівчина в кільці в повітрі, все яскраво та феєрично.

Завершився проєкт піснюю «Моя Україна», з репертуару Насті Каменських, яку виконувала Тереса Паредес, випускниця 4 курсу ОС Бакалавр. На фінальній пісні вийшли всі учасники шоу, 201 здобувач Академії – це було грандіозне масове дійство та найпотужніший номер та фінал шоу. Овації, зал встав та аплодував стоячи, на сцену вийшов ректор Академії – Олександр Вікторович Яковлев, разом з командою, яка допомагала у створенні шоу. Так, шоу відбулося на найвищому рівні, як завжди!

Проєкт *«Зірковий Маніфест»* є яскравим підтвердженням високого рівня підготовки студентів Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтва, зокрема в аспекті всіх жанрів мистецтва. Участь студентів у такому масштабному шоу не лише надає їм безцінний сценічний досвід, а й є свідченням ефективності освітніх програм, спрямованих на практичну орієнтацію та професійне становлення майбутніх артистів.

«Зірковий Маніфест». Фінальна сцена

Особлива подяка та визнання заслуг належить ректору КМАЕЦМ, професору Яковлеву Олександру Вікторовичу. Його стратегічне та креативне бачення, сучасний підхід та підтримка студентів, особливо в такий важкий час, стали основою розквіту Академії. Під його керівництвом КМАЕЦМ не лише готує висококваліфікованих артистів, здатних до роботи в різноманітних естрадних жанрах, а й активно формує культурний простір сучасної України, пропонуючи публіці яскраві та незабутні мистецькі проекти, такі як «Зірковий Маніфест». Цей проект є не просто шоу, а маніфестом таланту, професіоналізму та нескінченних можливостей вокального мистецтва, що розквітає завдяки підтримці та розвитку з боку керівництва Академії, яка готує зірок нового покоління естрадної сцени.

Таким чином, продовження традицій КМАЕЦМ під керівництвом ректора – професора, доктора культурології Яковлева Олександра Вікторовича є результатом його системного підходу до управління, інноваційного мислення та невтомної щоденної праці. Він створив прекрасну родинну атмосферу в Академії, де студенти мають можливість не лише опановувати професійні навички, а й розвивати свій творчий потенціал у повній мірі, а викладачі – працювати в атмосфері творчості та родинного затишку та тепла!

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв. Історія. URL: <https://kmaecm.edu.ua/istoriya> (дата звернення 15.06.2025)
2. Офіційний сайт Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв. Новини. URL: <https://kmaecm.edu.ua/%f0%9f%92%99dopoky-sercze-byetsya-%f0%9f%92%9bmoya-krayina-byetsya> (дата звернення 10.06.2025)

РОЗДІЛ 3.

РОЗВИТОК СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ МИСТЕЦЬКОЇ ТА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу
науково-методичної роботи та професійної підготовки
працівників закладів сфери культури,

Комунальний заклад вищої освіти

«Академія культури і мистецтв»

Закарпатської обласної ради

ORKID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>

e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

СПАДКОВІСТЬ ДАРІЇ АНДРОСОВОЇ ЩОДО ТРАДИЦІЙ ТВОРЧОСТІ МУЗИЧНОЇ ОДЕСИ ЯК ОДНОГО З ЦЕНТРІВ МИСТЕЦЬКО- НАУКОВОГО УНІВЕРСАЛІЗМУ УКРАЇНИ

Дарія Володимирівна Андросова, будучи дочкою професора О.М. Маркової, уродженої Камінської, від родинного оточення отримала смак до широти освітньої підготовки, у тому числі лінгвістичної, математичної, що запрограмувало навчання і у спеціалізованій музичній школі-інтернату для обдарованих дітей імені П.С. Столярського, і в Одеській державній консерваторії імені А.В. Нежданової за двома спеціальностями: піаністичною і музикознавчою. А з тим була – аспірантура по спеціальному фортепіано у класі народної артистки України Л. Марцевич, а паралельно –

*Дарія Володимирівна
Андросова*

підготовка, на положенні здобувачки у класі професора І.А. Котляревського, дисертації за досить сміливою на той час тематикою про напрям мінімалізму («Мінімалізм як стиль і спосіб мислення», 2005) [2], в якій стало відкриттям визначення зосередженості у музичному мінімалізмі духовного-християнського принципу вираження, а також характеристика мінімалізму як виконавського втілення традиційного академічного репертуару.

Після концертного виступу

Кандидатом наук Д.В. Андросова стала у 25 років, а у 36 років захистила докторську дисертацію, присвячену визначенню стильових протиспрямованих напрямів піаністики – концертно-академічної прооркестральної і салонно-клавірної, наслідуючої «легкий» романтичний піанізм Дж. Фільда-Ф. Шопена («Від модерного до постмодерного дискурсу фортепіанного мистецтва ХХ – початку ХХІ ст.: виконавська специфіка», (2016) [1].

Часовий проміжок між двома дисертаціями зайняли, значною мірою, виступи із концертними програмами в Одесі, в Києві, також у Німеччині, Польщі, Китаї, на протязі яких сформувалася ідея програм концертно-лекційно оформлених виступів на користь пропаганди здобутків українських композиторів, недооцінених на початок ХХІ століття з політичних причин чи соціально-глобалізуючих тенденцій у вітчизняній культурній політиці.

Перш за все, мова йшла про відродження значущості одеського високоталановитого композитора-симфоніста В. Малішевського, не менш талановитого педагога, що вимушений разом із сім'єю виїхати у 1921 році у Польщу, там вийшовши на провідне положення у музичному житті цієї країни, його

вихованцем у класі композиції Варшавської консерваторії став геній польської музики ХХ століття В. Лютославський.

І хоч до сьогодні В. Малішевський фігурує в Польщі як «не зовсім польський» автор, в Україні його категорично «записують» польським митцем, ігноруючи правду його життя. Адже 3 з 4-х Симфоній, ним написаних, вибудовані в Одесі, і взагалі, із 66 прожитих ним років 48 прожив в Україні, саме тут, в Одесі склалася його сім'я з роду Макаревичей-Кирпотіних, з 1908 року по 1921 працював в Одесі, встиг написати основний композиторський свій внесок, випустив у 1917 композиторський клас з 4-х осіб, з яких 3 стали видатними композиторами України і СРСР (М. Вілінський, працював професором спочатку в Одесі, згодом у Києві, також О. Давиденко, майстер хорової музики, у 1920-ті конкурував з Д. Шостаковичем, К. Корчмарьов, родом з Катеринославля, за участь у футуристичних гуртках переслідувався ЧК, виїхав в Туркестан, там став заслуженим артистом за постановку численних творів у театрах Республіки і т.ін.).

Підготовка до концертного виступу

Музика В. Малішевського, яскрава, з рисами постімпресіонізму, а також його талановитого вихованця К. Корчмарьова склала базову основу піаністичного репертуару Дарії Андросової, і органічними стали музикознавчі пояснення

щодо смислу цієї музики. Ці автори уособлювали за родоводом, за суттю зробленого ними інтелектуальну еліту України і в ній Одеси, даючи уявлення про базовість для вітчизняного музичного наповнення салонного здобутку, які у вищій мірі характеризували артистичні настанови Південної Пальміри за її заснування на правах нової – Третьої – столиці держави. І суттєво втілюючими ці враження від авторської постаті В. Малішевського і його глибоко обдарованого вихованця К. Корчмарьова – п'єси «У салоні» першого і «Казка» другого.

Виступ з оркестром

Також в репертуарі Дарії Андросової – композиція «Паризькі образи» О. Станка, блискучого скрипаля і композитора, що досить вільно володів фортепіано, і подарував Дарії, тоді ще Марковій, 16-річній учениці школи П. Столярського, цей твір для першого і наступних виконань (на рукописі маємо присвячення). Твір презентує продебюссістськи орієнтований образ «столиці мистецького світу», визиваючи завжди в аудиторії зацікавленість відвертим естетизмом вираження і символікою 6-тичастинності (як три плюс три п'єси) сюїтного циклу. Словесні пояснення щодо даного циклу суттєво збагачують відчуття метафоричності, закладене самими музичними засобами, а також програмними асоціаціями з їх відвертим «історичним шлейфом», що сягає стимулів мистецтва рококо.

Певним епіцентром концертної програми Дарії Андросової, показаної у сезоні 2024-2025 років став твір К. Шимановського, визнаного польським композитором, хоч з 55 прожитих ним років 37 належать Україні (1882-1919), тоді як Польщі – 18 (1919-1937). І головне те, що найвизначніші для стилю автора і кількісно переважаючі композиції складені були у 1910-ті, коли постійним місцем подання творчої продукції була Одеса, і саме в це десятиліття складені були Третя симфонія «Піснь про ніч» на вірші Д. Румі, фортепіанний цикл «Маски», нарешті дивна і унікальна опера «Король Рогер», написана, за визнанням авторів польської монографії про композитора [11, с. 91] «під шум Чорного моря», на дачі Давидових, тобто рідних сестри П.І. Чайковського, які були родичами Корвін-Шимановських.

І рік не тільки у тому, що географічно-часово Україна превалує у життєпису К. Шимановського, головним чинником тлумачення українства К. Шимановського як самостійної стильової ознаки виступає унікальний скрябінізм композитора 1910-х, від якого дещо відсувається фольклоризм, заявлений ним у Польщі у 20-ті роки ХХ століття. Вищезазначені й інші твори майстра, представлені у 1910-ті, відрізняються принциповим усуненням від фольклорно-жанрових показників у тематизмі, що цілком солідаризується із «дематеріалізаційними» устремліннями О. Скрябіна і категорично не співпадає із

тяжіннями українських скрябіністів поза Одеси (фольклоризм Б. Лятошинського і В. Косенка органічно живить скрябіністські їх торкання). А от в Одесі скрябініст В. Ребіков, як і К. Шимановський, утримується від фольклористських виходів. Крім того, «сицилійська» тематика «Короля Рогера» (явно натхнена подорожжю на італійський Південь у названі роки) повернена сюжетно до ідеї «спору про Віру», моральним центром якого виступає в сюжеті вірність головного героя, Короля Рогера, заповітам Православ'я.

Приведені міркування щодо творчості К. Шимановського, якого закономірно вважати не тільки польським, але і українським автором, слугують аргументом включення Д. Андросовою певних його творів у свій репертуар на ушляхення українства названого генія. І вказані пояснення утворюють дійсно артистичний комплекс гра – вербальний виступ, захожуючи роздуми про регіональні особливості українського мистецтва, які зумовлюють різні якості польської присутності в різних регіонах України. Для українського Центра, Півдня, Сходу суттєвою була так звана старокатолицька традиція, тобто шанування Нерозділеної церкви, усвідомлення себе православними, але із відвідуванням і католицьких храмів. Звідси – змішання польських і українських-руських родин, доказ цього – сімейний клан Шимановських, сім'я Малішевських. Як би ми не ставилися з позицій різних конфесій до того явища, але ігнорувати ту, що йде від глибин Русі-України релігійну спорідненість, – недоречно. А звідти, не дивуватися «двонаціональній» спрямованості в атестації тих чи інших митців, які зберігали у своїй «інтелектуальній біографії» [10] довіру до різних націй, асоційованих з різними конфесійними індексами.

Цикл «Маски» К. Шимановського, що, за подобою до циклічних утворень К. Дебюссі, складається із 3-х п'єс, з яких перша відверто прелюдійна, друга позалюдських ціннісних відносин (див.цикл «Прелюди» К. Дебюссі, де I частина «Хмарки» являє прелюдійну мрійливу моторику, II – жанрову моторику ж «Святкування», III – вдаваний плин чародійного співу «Сирени»). Лиця-маски – «Шехерезада», «Тантріс», «Дон Жуан» – відображують типові уявлення про людські «личини»,

прийняття яких персонажами на себе виводить їх на край реалій різних світів. В репертуарі виграною Д. Андросовою часто поза циклу – фінальна частина «Дон Жуан», втілення, за позахристиянськими критеріями, божественного дару надлишкової велелюбності (пор. із численними шлюбними і позашлюбними зв'язками язичьких верховних божеств і героїв – Зевс, Геракл, Вотан тощо) і, одночасно, християнської гріховної похитливості. Музично вибудована маска Дон Жуана – фрагменти серенади, красиві і лякаючі. У тематизм закладена жанровість, однак та простота буттєвого вираження сполучена із «багатоповерховою» фактурою, «складеною» із множинних фрагментів-мотивів. Звідси – ознаки скерцозності у звучанні і прелюдійної плинної ігрової мінливості.

Виконання тої фінальної поеми із циклу Шимановського складає відверту заслугу Дарії Андросової, для якої та багатозмінна фактурно насичена комбінаторика надзвичайно приваблива своєю надлишковою демонстративністю гри. Та ж гіперболізація ігрового віртуозного тону відмічається в п'єсах авангардистського і поставангардного мистецтва – Три фрагменти І. Вишнеградського і П'єса ІV Ф. Ржевського. Пояснення щодо І. Вишнеградського, як втілення скрябінізму, надзвичайно виразного у мистецтві України і особливо Одеси, а також мінімалістської штучності твору Ф. Ржевського, американця, родина якого виїхала з України, завжди суттєві для сприйняття їх публікою – їх ігрова навмисність ніби протистоїть драматизму і душевності традиційної музики, долучаючи до самозначущої віртуозності вираження, вихованої духовною музикою, однак відстороненої від традиційної консонантності останньої.

Всі названі композиції прозвучали на різних музичних навчальних закладах Західної (Ужгород, Тернопіль) і Центральної (Київ) України, ознайомлюючи слухачів із напрацюваннями інтелектуальної вишуканості українського салону чи дотичного до нього мистецтва. Першим був виступ у Комунальному закладі вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради 2 жовтня 2024 року, відмічений Листом-подякою ректора Академії Наталії Шетелі. Згодом був Тернопільський національний педагогічний

університет імені В.Гнатюка, виступи у столиці – у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва, у Національній музичній академії імені П.І.Чайковського, що пройшли з відвертим захопленням прийняттям, згодом, уже у лютому 2025 року відбулася презентація у Київському комунальному університеті імені Р.М.Глієра, що також знайшов схвалення професійно налаштованої публіки.

Робота над музичним твором

Виступ Д. Андросової на Міжнародній конференції

Проведені концертні заходи з участю лекційно-вербальної складової у поданні музичних композицій стали апробацією концепції артистичної комплексності науково-музикознавчого і музично-концертного втілення ідеї інтелектуальних відкриттів України і Одеси в поданні імен і творів, вищою мірою достойних виконання, що силою політичних негараздів до сьогодення не отримали втілення у творчих програмах і в навчальному репертуарі співвітчизників – музичних фахівців. Дарія Андросова продемонструвала артистичну доцільність симбіозу науково-пропагандистського і саме концертного музичного матеріалу заради комплексності-сумісності впливу на

слухацькі уявлення і пробудження в них патріотичного подиху гордості за інтелектуальні напрацювання композиторських вітчизняних здобутків.

Розвиток ідеї неоренесансного універсалізму авторської творчості у минулому столітті, заявленого П. Валері, на початку ХХІ століття і в сьогоденні спростовував новий тип виконавського авторського виступу, в якому комплексно подаються саме музично-художні й вербальні науково-ораторські узагальнення, що реалізують на рівні доби візуалізованої інформатики уявлення про зорову наочність презентованих музичних абстракцій. Основою цієї комплексності стала практика заміни подання композиторських авторських творів авторським комплексним, вербально-сценічним-музичним виступом, що співвідносний із практикою фестивальних і конференційних творчих виявлень «музичного універсального генію України» О. Козаренка, науковця-піаніста-композитора.

Зроблена Дарією Андросовою програма артистичних подань на уславлення музичного інтелектуалізму України і в пам'ять несправедливо забутих чи відсунутих за політичними мотивами митців реалізує тенденції розвитку артистизму нашої доби, розгорнутого до втілення єдності наукового і мистецького мислення заради втілення повноти інтелектуальної комбінаторики думки епохи інформатики.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андросова Д. Мінімалізм в музиці: напрямок і принцип мислення. Автореф.канд.дис.17.00.03. НМАУ імені П.І. Чайковського. Київ, 2005. 200 с.
2. Андросова Д.В. Від модерного до постмодерного дискурсу фортепіанного мистецтва ХХ – початку ХХІ ст.: виконавська специфіка. Дисерт. докт.мистецтвозн., 17.00.03. Інститут мистецтвознавства, фольклористики і етнології АН України. – Київ, 2016. 451 с. Androsova D.V. (2016) From modern to postmodern discourse of piano art of the 20th and early 21st centuries: performance specifics. Autoref.dissertation. for obtaining the degree of Doctor of Arts, 17.00.03. Institute of Art History, Folkloristics and Ethnology of the Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv [in Ukraine]

3. Батанов В.Ю. Універсалізм композиторської особистості в музичному мистецтві ХХ – початку ХХІ ст. Канд.дис...., 17.00.03. Одеська нац.муз.академія імені А.В. Нежданової. Одеса, 2016. 186 с. Batanov V. (2016) Universalism of composer personalities in music art XX – begin XXI ct. Candidate's thesis, spec.17.00.03 – mus.art.Odessa state music academy of the name A.V. Nezhdanova. Odessa [in Ukrainian]
4. Бюлетень засідання круглого столу кафедри теоретичної і прикладної культурології ОНМА імені А.В. Нежданової від 30.03.2023. Універсальний геній ХХІ століття. Пам'яті О.В. Козаренка. Одеса, 2023. 16 с.
5. Канарський А. Діалектика естетичного процесу. Генезис почуттєвої культури. Київ: Видав.Київ.унів., 1982.192 с.
6. Котляревський І. Пріоритетність як фактор розвитку музикознавства. // Теоретичні та практичні питання культурології: українське музикознавство на зламі століть. Вип. ІХ. Мелітополь, 2002. С. 32–39.
7. Ляшенко І. Національне та інтернаціональне в музиці. Київ: Наукова думка, 1991. 269 с.
8. Трансформація музичної освіти: культура та сучасність. Мат.музикол.семінару (23-25 квітня 1998 р.) / Гол. ред. М. Огренич. Ч. 1. Одеса, 1998.
9. Шевченко Л.М. Стильові характеристики української фортепіанної культури ХХ століття: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 336 с. Shevchenko L. (2019) Stile characters of Ukrainian piano culture in XX cetntury: monograph. Odessa: Astroprint [in Ukrainian].
10. Шульгіна В., Яковлев О. Інтелектуальна біографія як жанровитипологічне узагальнення. Трансформація музичної освіти і культури: традиція і сучасність. Пам'яті засновників музичної культурології в Україні професорів І. Ляшенка, І. Котляревського, О. Костюка присвячується. Тези і матеріали Міжнародної науковотворчої конференції 7–9 травня 2022 року. Одеса: Астропринт, 2022. С. 235–237.
11. Karol Szymanowski. Opracowała Teresa Bronowicz-Chylińska. Kraków: PWM, 1967. 228 s. S. 91.

ПАНЬКІВ Людмила Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки мистецтва
і фортепіанного виконавства
факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-7468-3979>
e-mail: pankiv2020@ukr.net

ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У НАУКОВІЙ ТА МЕТОДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕТЯНИ БОДРОВОЇ

Професор Т.О. Бодрова

Домінантною вимогою, що висуває суспільство до освітян, виступає володіння сучасними педагогічними технологіями, сформованість умінь застосовувати фахові знання в нових навчальних ситуаціях, здатність до самовдосконалення та самореалізації.

З таких позицій підходить до виконання своєї професійної ролі Тетяна Олександрівна Бодрова, кандидат педагогічних наук, професор кафедри хорового диригування та теорії і методики музичної освіти

Українського державного університету імені Михайла Драго-

манова. Стаж її науково-педагогічної роботи становить понад 30 років.

У щирій розмові пані Тетяна Олександрівна згадує, що з дитинства хотіла стати педагогом-музикантом. Наполегливо йдучи до своєї мети, навчалася завжди із задоволенням і натхненням. Після закінчення музичного відділення Київського міського педагогічного училища (1975 р., диплом з відзнакою) вона стала студенткою Київського державного педагогічного

інституту імені О.М.Горького (1975–1979 р.р., диплом з відзнакою), потім – аспірантура та докторантура НПУ імені М.П. Драгоманова. Кандидатську дисертацію на тему «Підготовка майбутніх учителів музики до використання української музично-педагогічної спадщини у професійній діяльності» (спеціальність 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти) нею захищено у 2005 р., науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор С.С. Горбенко. Наукове звання доцента отримано у 2009 році.

Науковець вважає, що викладач вищої школи виконує особливу місію в суспільстві, адже своєю діяльністю «проектує майбутнє». Улюблений вислів, яким керується педагог-науковець у професійному житті: «У самій своїй основі педагогічна праця як справжня творча праця стоїть близько до наукового дослідження. Ця спорідненість полягає, передусім, в аналізі фактів та необхідності передбачення» (В. Сухомлинський).

У колі наукових інтересів Т.О. Бодрової – проблеми теорії та методики ступеневої музично-педагогічної освіти, актуальні питання практичної мистецької педагогіки. Науковцем здійснюється розробка шляхів оптимізації методичної підготовки майбутніх учителів музики, дослідження педагогічних умов формування їх методичної компетентності, в першу чергу, на основі практико-орієнтованого підходу [1; 2; 3; 4; 5].

Інститут музики, м. Намюр, Бельгія

Т.О. Бодрова є прихильником громадянської позиції, згідно якої все більше актуальною стає теза: «Коли пріоритети держави виводяться із спрямованості і ефективності освітньої політики, необхідним стає пошук нової освітньої парадигми, що в майбутньому забезпечить успішність цивілізаційних статусних просувань країни» [2, с. 160]. Орієнтуючись на Всесвітній доклад ЮНЕСКО «До суспільств знання» (Париж, 2005), дослідниця зауважує, що перевірена часом практико-орієнтована концепція Болонської моделі освіти є й досі продуктивною. Така концепція будується на компетентнісній парадигмі, преференції якої полягають у принципах студентоцентризму та результатцентризму, а також утілені у стандартах та критеріях вдосконалення якості європейської освіти.

Науковець стверджує, що актуальність оптимізації прогресивних освітніх процесів в сучасних умовах визначається необхідністю їх праксеологічної орієнтації. У працях Т.О. Бодрової неодноразово підкреслюється: освіта має будуватися так, щоб знання використовувались усвідомлено, а не були формальним надбанням. Спираючись на роботи А. Алексюка, В. Андрущенко, І. Зязюна, С. Гончаренка, а також зарубіжних учених, з-поміж яких: Д. Дьюї, Е. Пауера, Р. Рорті, П. Фрейре, науковець культивує тезу, за якою в університетах мають навчати практичних дій та надавати знання так, щоб спрямувати людину на більш досконале перетворення світу [1]. Педагог вважає, що об'єктивна необхідність ґрунтовної розробки теоретичних та методико-практичних засад підготовки студентів як майбутніх педагогів-музикантів зумовлюється потребами розвитку мистецької освіти, спрямованої на виконання важливих функцій гуманізації та людинотворення, на основі яких особистість педагога, його унікальність й неповторність визнається найвищою цінністю, а набуття ним суб'єктивного практичного досвіду вважається однією з пріоритетних завдань навчання.

Як прихильник праксеологічного підходу у фаховому навчанні студентів педагог стверджує, що, спираючись на фундаментальні праці провідних науковців в царині сучасної мистецько-педагогічної освіти та теорії педагогіки мистецтва

(А. Козир, О. Олексюк, О. Отич, В. Орлов, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Рудницька, О. Ростовський, О. Хижна, В. Черкасов, О. Щолокова та інших), необхідно продовжувати закладати методологічні та технологічні основи підготовки студентів до практичної діяльності через розробку та впровадження комплексних інтегрованих моделей художнього-педагогічного навчання, спрямованих на виробничо-продуктивний результат.

Виступ на засіданні спеціалізованої вченої ради у якості опонента на захисті кандидатської дисертації Ю. Смаковського (м. Бердянськ)

Обмін педагогічним досвідом з колегами з Кам'янець-Подільського університету

Для науковця є суттєвим поєднання теоретичних та практичних важелів освіти, що мають вплив на якість підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, здатних самостійно поповнювати свої знання, творчо орієнтуватись у досягненнях сучасної культури і мистецтва, реалізовувати поставлені життям гуманістичні завдання.

У своїх працях Т.О. Бодрова доводить, що серед умов, за яких може відбуватися продуктивна практична підготовка фахівців у сфері освіти, домінантними виступають володіння оригінальними педагогічними техніками, спроможність до педагогічної імпровізації в нестандартних ситуаціях, здатність до саморозвитку та самонавчання з урахуванням фактору мінливості освітніх обставин.

В той же час, особливо значущим у фаховому навчанні студентів педагог вважає методичну підготовку як домінантну, що вирішує важливі завдання оволодіння педагогічної компетентностями у безпосередній взаємодії з учнями.

Педагогічний досвід Т.О. Бодрової як науковця та одночасно педагога-практика дозволяє їй стверджувати, що в умовах ринкової економіки стан методичної підготовки фахівців мистецько-освітнього профілю потребує вдосконалення. Вчений зауважує, що між вимогами ринку праці та практичними результатами освітньої діяльності вишів утворився відчутний розрив, пов'язаний із: зниженням престижу вищої мистецько-педагогічної освіти, відсутністю у студентів навичок практичної роботи за обраною спеціальністю, низьким рівнем знань сучасних технологій та недостатньою сформованістю умінь їх застосування в умовах навчально-виховного процесу, а також недостатньо несформованою методичною компетентністю майбутніх фахівців і пов'язаного з цим ускладненням адаптації випускників на первинних посадах в сфері мистецької освіти тощо [2].

Тому в силу своєї значущості для практики методична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва стала провідним вектором наукових досліджень педагога. У її наукових працях вищезазначений феномен постає інтегрованою цілісністю, упорядкованою системою взаємопов'язаних компонентів, що реалізується у комплексі мистецько-

педагогічних складових наскрізного характеру. Важливо, що ці складові знаходять розвиток у єдності інваріантного та варіативного концептів, спрямованих на кінцеву мету – становлення студентів як суб'єктів реальної педагогічної дії [3]. Досліджувана підготовка розуміється педагогом як система, вмонтована у загальний професійно-фаховий контекст навчання, що розвивається в продуктивному напрямку у відповідності до змісту, форм, методів і засобів педагогічної діяльності.

З дійснюючи аналіз публікацій Т.О. Бодрової, можна говорити про інтерес науковця саме до продуктивно-функціональної сторони методики. Під таким кутом зору *методика* розглядається науковцем як система засобів, методів і способів дій, комплексне застосування яких веде до намічених результатів діяльності, гарантує одержання продукту заданої кількості і якості.

Педагогічний консиліум з колежанками

Принципово важливою є позиція науковця щодо гнучкості та імпровізаційності методики як сфери музично-педагогічної науки. Отже, вчений підтверджує: методика викладання музики, на відміну від аналогічної технології, багато в чому залежить від неповторної особистості вчителя, має в арсеналі особливо тонкий мистецький інструментарій та завдяки цій властивості

може бути віднесена до креативної сфери індивідуальної майстерності педагога.

Удосконалення методичної підготовки майбутніх педагогів-музикантів може відбуватися, на думку науковця, якщо: орієнтуватися на науково обгрунтовану модель педагогічної діяльності учителя-предметника; змінити «питому вагу» окремих складових структури фахової підготовки у напрямі посилення методичної компоненти; модернізувати програми методичної підготовки вчителя у ЗВО відповідно до вимог сучасної школи та світових освітніх тенденцій; створити умови для саморозвитку та самореалізації особистості студента як в процесі навчання, так і під час виробничої практики..

З аспірантами на науковій конференції в м. Чернігів

У дослідженні актуальних проблем методичної підготовки майбутніх педагогів-музикантів педагог вважає, що провідна ідея успішності у цій сфері ґрунтується на положеннях про особистісно-продуктивний характер її утілення. Ґрунтуючись на працях провідних вчених у сфері мистецької освіти (А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Черкасов, О. Щолокова), науковець зазначає, що саме продуктивний фактор найближче підводить нас до отримання результату в реалізації завдань як бакалаврської, так і магістерської програм та спрямовується на оволодіння студентами мобільною системою професійних знань та фахових умінь, на розвиток неповторних індивідуальних

якостей педагога, професійне самовдосконалення та самоорганізацію в контекстному полі наскрізного розвитку.

Таким чином, методична підготовка фахівців в університетах зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) розглядається Т.О. Бодровою як нелінійна, багатофункціональна, відкрита мистецько-освітня сфера, що має свої принципи, зміст, форми та методи, здійснюється шляхом реалізації складних організаційних і змістово-процесуальних зв'язків та спрямована на якісні продуктивні зміни, в першу чергу, у процесі безпосереднього спілкування з учнями.

Досліджуючи науковий доробок вченого, можна зрозуміти, що серед провідних шляхів оптимізації методичної підготовки майбутніх педагогів-музикантів вона виокремлює зовнішній та внутрішній вектори. Цікаво, що *зовнішній вектор* забезпечується вдосконаленням взаємодії університету і навчальних баз практичної підготовки фахівців (заклади загальної середньої та початкової мистецької освіти), тоді як *внутрішній вектор* методичного забезпечення практико орієнтованого навчання у виші характеризується підвищенням ролі суб'єктності кожного студента, формуванням у нього комплексу умінь у процесі безпосереднього спілкування з учнями засобами мистецтва.

Підсумкова атестація з фаху

Виходячи з вищезазначених позицій, науковець переконана, що вітчизняна музично-педагогічна освіта,

розвиваючись у річищі світових освітніх тенденцій, особливо гостро відчуває необхідність коригування та налагодження міцних продуктивних зв'язків у сфері взаємодії університету і школи. Тому Т.О. Бодрова – прихильник розробки вагомого наукового обґрунтування управлінських та методичних механізмів співпраці навчального закладу і виробництва, активних засобів взаємоузгодження теоретичної і практичної підготовки студентів, постійного моніторингу стану музично-педагогічної освіти та взаємодії з потенційними роботодавцями.

Специфікою ж функціонування навчально-професійного середовища ЗВО та школи науковець визначає інтегровану педагогічну взаємодію, що ґрунтується на складних багатовимірних відносинах між: а) адміністраціями закладів; б) викладачами, вчителями, студентами та учнями.

Приділяючи особливу увагу дослідженню *внутрішнього (суб'єктного) вектору* оптимізації методичної підготовки Т.О. Бодрова доводить вагомість досліджуваної суб'єктності майбутнього вчителя в організації мистецько-педагогічних відносин. Науково підтвердженою є теза вченого про те, що основним шляхом формування суб'єктності педагога є продуктивна мистецько-педагогічна діяльність як особливий вид спілкування, що підпорядкований формуванню світогляду, свідомості, поведінки. Здатність до комунікації дозволяє учителю здійснювати соціально значущі дії з духовно-естетичного перетворення людей. На практиці цей феномен забезпечується багатством внутрішнього світу вчителя, як суб'єкта педагогічної взаємодії, різноманітністю засобів (комунікативних, мотиваційних, змістових), за допомогою яких він може здійснювати персоналізований вплив на учнів у процесі мистецько-освітньої діяльності.

Таким чином, у суб'єктному вимірі методична підготовка майбутнього педагога-музиканта визначається науковцем як система неперервного особистісно-фахового розвитку студента і, в той же час, процес набуття комплексу знань, умінь, навичок, способів фахових дій, необхідних для реалізації художньо-освітніх цілей та задач у безпосередній мистецькій роботі з учнями.

З учасниками та членами журі конкурсу шкільної пісні «Дитячі мрії»

У своїх наукових розвідках Т.О. Бодрова розробляє педагогічні умови формування суб'єктності як якісної характеристики дій майбутнього педагога-музиканта в реальних практичних проявах. Серед найбільш актуальних – виявлення та стимулювання особистісного ресурсу студента у відповідності до набутих компетентностей; раціональне застосування механізмів мотивації і стимулювання поведінки; інтенсифікація перебігу самопроцесів в особистості педагога, здатності самостійно, через внутрішній діалог бачити результати своєї діяльності, особистісні можливості; формування позитивної «Я-концепції»; усвідомлення студентами причинно-наслідкових зв'язків між різними ускладненнями у власній діяльності, проектування можливих шляхів вирішення протиріч та складання індивідуальної програми практичної підготовки з самоорганізації змін.

Особливої актуальності у дослідженнях Т.О. Бодрової набуває проблема дослідження шляхів формування *методичної компетентності* майбутнього вчителя, його здатності до реалізації особистісного ресурсу в умовах безпосереднього педагогічного спілкування з учнями закладів загальної середньої освіти у процесі виробничих практик. Саме в цей відповідальний період методична підготовка набуває активного перетворювального характеру: студенти мають можливість не

тільки випробувати себе у самостійній педагогічній діяльності, але й спостерігати за роботою кращих вчителів, вивчаючи їх професійний досвід.

У своїй навчально-методичній діяльності педагог ґрунтується на позиції, за якою практика майбутніх педагогів-музикантів – стрижень методичної підготовки, що, з одного боку, забезпечує дієвість професійних знань та умінь у навчально-виховній роботі з учнями, а з іншого – сприяє подальшому духовному і особистісному розвитку студентів, формуючи їх здатність як суб'єктів педагогічної праці до активної та продуктивної взаємодії в сучасному мистецько-освітньому просторі.

Вагомим внеском науковця у справу фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів став навчально-методичний посібник «Педагогічна практика у загальноосвітніх навчальних закладах з предмету «Музика», підготовлений у співавторстві з професором Анатолієм Болгарським [5]. У посібнику розкрито теоретичні та організаційно-методичні аспекти практичної роботи студентів музичних спеціальностей вищих педагогічних закладів освіти, ґрунтовно висвітлено сучасний зміст і різноманітні форми пропедевтичної та виробничої практики майбутніх учителів у початковій і основній школі. Авторами надано методичні рекомендації з вирішення завдань урочної, позакласної та науково-дослідної роботи студентів, запропоновано алгоритм вирішення низки актуальних музично-виховних проблем, пов'язаних з безпосередньою професійною діяльністю.

Слід зазначити, що у роботі розглянуто важливі елементи підготовки і проведення уроку (алгоритм розробки плану-конспекту, тестові форми контролю і оцінювання успішності учнів тощо), конкретизовано зміст традиційних та сучасних форм позакласної виховної роботи (екскурсія, проблемно-евристична бесіда, дискусія, дискотека, музичне свято), запропоновано орієнтовну програму організації учнівських музично-творчих колективів (шкільний хор, дитячий оркестр, музичний театр), досліджено особливості рольової поведінки майбутнього вчителя музики в контексті сучасних вимог до професійної майстерності педагога.

У посібнику доводиться, що включення студентів-музикантів у безпосередню практичну діяльність є засобом активізації інтересу до майбутнього фаху, інструментом перевірки ефективності усіх без винятку напрямків професійної підготовки (психолого-педагогічного, історико-теоретичного, музично-виконавського, методичного). Привертає увагу розроблена авторами організаційно-змістова модель педагогічної практики студентів, утілена, в першу чергу, через мистецтво проведення сучасного уроку з урахуванням індивідуальності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

У колі організаторів методичного семінару з Вальдорфської педагогіки для студентів факультету

Таким чином, виокремлення науковцем практико-орієнтованого підходу як домінантного дозволяє стверджувати, що володіння студентами комплексом необхідних для практичної роботи фахових знань, умінь та особистісних якостей є практичним результатом ефективної фахової підготовки, свідченням готовності майбутніх учителів до професійної діяльності засобами музичного мистецтва.

Важливо зазначити у якості узагальнення, що науковий доробок вченого складають більше 100 публікацій (наукових статей та тез), в тому числі у провідних педагогічних виданнях (вітчизняних, зарубіжних). Серед опублікованих можна

виокремити: 7 монографій з проблем підготовки фахівців у сфері мистецької освіти (у співавторстві); праці навчально-методичного характеру, а саме: вказаний вище навчально-методичний посібник, низка методичних рекомендацій з актуальних питань фахової підготовки, а також Наскрізна програма практик студентів факультету мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова зі спеціальностей Середня освіта, Музичне мистецтво, Хореографія (2019). <https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=MICIoEcAAAAJ>

Т.О. Бодрова – співавтор низки монографій:

1. *Бодрова Т.О.* Методична підготовка майбутніх учителів музики в контексті нової освітньої парадигми // Мистецька освіта у вимірах сучасності: проблеми теорії та практики. Наукова школа Ольги Пилипівни Щолокової. Колективна монографія / Під ред.. Полатайко О.М. К. : «Адверта», 2014. С. 175–185.

2. *Бодрова Т.О.* Методична підготовка майбутніх учителів музики в контексті універсальних принципів загальної та мистецької освіти // Innovative processes in education / Collective monograph. АММЕТ Sp. z.o.o., Lodz, Poland, 2017, P. 26–40.

3. *Бодрова Т.О.* Виконавсько-хоровий аналіз оригінальних творів для хору Анатолія Авдієвського //Мистецько-освітні обрії творчості Анатолія Авдієвського : навчально-методичний посібник. Нотна хрестоматія. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. 185 с. (розділ 3.3.). С. 172–174.

4. *Бодрова Т.О.* Розвиток професійно значущих якостей особистості майбутнього вчителя у контексті художньо-інтерпретаційної діяльності // Monografia / Wyzwania edukacyjne w kontekście cywilizacyjnych zmian: ujęcie holistyczne / pod red. A. Andruszkiewicza, O. Chyżnej // Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Tom I, Opole 2018. S. 34–39.

5. *Бодрова Т.О.* Методическая подготовка как продуктивный вектор специального обучения будущих учителей музыки // Актуальные проблемы организации обучения в высшей и средней школе – история, теория, практика: монография / общая ред. проф. Михайличенко О.В.

Саарбрюккен / Германия: LAAP LAMBERT Academic Publishing, 2018. С. 149–170.

6. *Бодрова Т.О.* Методична підготовка майбутніх педагогів-музикантів: шляхи оновлення в умовах вищої педагогічної освіти // *Topical issues of education: Collective monograph.* Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 2018. С. 189–204. 1,23 друк. арк.

7. *Тетяна Бодрова, Людмила Степанова, Петро Шевчук.* Стратегічні перспективи реалізації інтегративних та міжпредметних зв'язків у практичній підготовці майбутніх фахівців музично-освітнього профілю // *Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю : колективна монографія.* Ч. 2 / Байда Л. та ін.; за заг. ред. А. Козир, В. Федоришина. Київ : Вид-во «Світ знань», 2023. 367 с., С. 125–154.

Результати дослідної роботи вченого висвітлено у матеріалах виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, в тому числі закордонних (Братислава, Дубай, Ліссабон, Краків, Намюр, Париж та ін.).

Т.О. Бодрова взяла активну участь у Міжнародному науково-мистецькому проєкті (International scientific and art project) «Ukraine in the European space: education and art» у складі делегації викладачів та студентів НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018 рік (Прага, Намюр, Брюссель, Париж, Відень, Краків).

Викладач є членом Науково-методичної ради та Вченої ради факультету мистецтв. За професійні здобутки та успіхи у педагогічній діяльності нагороджена медаллю «Драгоманівська родина», грамотами МОН України та Ректора НПУ імені М.П. Драгоманова.

Серед студентів Т.О. Бодрової – переможці університетських, всеукраїнських та міжнародних студентських конкурсів та олімпіад в номінації «Методика викладання музики». Викладач є ініціатором та організатором проведення щорічних студентських конкурсів.

У період 2018 р. по 2024 р. Т.О. Бодрова – голова журі конкурсу шкільної пісні «Дитячі мрії» Міжнародного хорового форуму «Як серцю виспівать себе», що проходить щорічно на

факультеті мистецтв УДУ імені Михайла Драгоманова. Під її орудою студенти неодноразово брали перші місця за оригінальне виконання пісень сучасних українських композиторів Б. Фільц, А. Мігай, А. Шмиголь, Л. Горової та інших.

Науковець здійснює керівництво науковими дослідженнями магістрантів та аспірантів. Серед тих, хто успішно захистив кандидатську дисертацію:

- Сунь Сінь (тема наукового дослідження: «Формування умінь саморегуляції музично-виконавських дій майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки», 2019 р.);

- Чжу Пен (тема наукового дослідження: «Методика формування мотивації до виконавської самопідготовки у майбутніх учителів музики», 2021 р.);

- Цзюй Жань (тема наукового дослідження: «Підготовка майбутніх учителів музики до реалізації музично-творчих завдань в роботі з учнями початкової школи», 2024 р.).

Вчений-педагог неодноразово була рецензентом та опонентом кандидатських дисертацій з проблем підготовки фахівців мистецького профілю.

Таким чином, багаторічний педагогічний досвід Т.О. Бодрової у підготовці педагогів-музикантів та результати здійснених наукових досліджень на основі практико-орієнтованого підходу дозволяють говорити про спрямованість її діяльності на формування такого інтегрального освітнього продукту як особистість вчителя нового типу, здатного конкурувати на ринку мистецько-освітніх послуг.

Т.О. Бодрова знаходиться у невпинному пошуку нових ідей та шляхів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Перспективними для наукових досліджень педагог вважає напрямки, пов'язані з поглибленням інноваційного змісту навчання, урізноманітненням активних форм і методів продуктивної роботи, удосконаленням операційно-технологічних аспектів мистецької освіти у динамічних умовах розвитку сучасного суспільства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бодрова Т.О. Виробничо-практична підготовка студентів до діяльності у сфері мистецької освіти: актуальні аспекти // Наукові записки / Ред. кол.: В.Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н.С. Савченко та ін., Вип. 197. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ імені В. Винниченка, 2021, С. 41–49.
2. Бодрова Т.О. Методична підготовка майбутніх педагогів-музикантів: шляхи оновлення в умовах вищої педагогічної освіти // *Topical issues of education: Collective monograph.* – Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 2018. P. 159–174.
3. Бодрова Т.О. Методична компетентність майбутнього вчителя музики в контексті продуктивно орієнтованих освітніх стратегій // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Вип. 151. В 2-х томах. Том 2. Серія педагогічні науки. Чернігів: ЧНПУ, 2018. С. 140–143.
4. Бодрова Т.О. Педагогічні практики в системі методичної підготовки майбутніх учителів музики // Наукові записки: [збірник наукових статей] / НПУ імені М.П. Драгоманова. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Випуск СХХІХ (129). (Серія педагогічні науки). С. 20–28.
5. Болгарський А.Г., Бодрова Т.О. Педагогічна практика у загальноосвітніх навчальних закладах з предмету «Музика»: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних університетів. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 130 с.

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу
науково-методичної роботи та професійної підготовки
працівників закладів сфери культури,
Комунальний заклад вищої освіти
«Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради
ORKID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>
e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАУКОВОЇ, ОСВІТНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІРИНИ АНАТОЛІЇВНИ МАЛАШЕВСЬКОЇ

Ірина Анатоліївна
Малашевська – доктор пе-
дагогічних наук (2018 р.),
доцент (2011), в.о. про-
фесора кафедри музичних
дисциплін і методики
навчання Університету
Григорія Сковороди в Пе-
реяславі (2019-2024 рр.),
практичний психолог
(2024 р.), фахівець
музично-оздоровчої
діяльності з дітьми

Ірина Анатоліївна Малашевська

дошкільного та молодшого шкільного віку, керівник гуртка
«Веселкова музикотерапія» закладу дошкільної освіти №9
«Сонечко», м. Переяслав (2009-2020 рр.), розробник саногенно-
особистісної (оздоровчо-розвивальної) парадигми музичного
навчання дітей (2018 р.). Автор більше 60-ти наукових
публікацій (монографія, посібники, методичні рекомендації,
наукові статті тощо) з проблеми *інтеграції музично-
теоретичних дисциплін та історико-стильовій основі та
розробки і впровадження саногенно(оздоровчо)-особистісної
парадигми музичної освіти дітей*, співавтор парціальних
програм і методичних рекомендацій «Веселкова музи-

котерапія», «Музично-оздоровчі мандрівки з дітьми п'ятого року життя», «Музично-оздоровчі мандрівки з дітьми четвертого року життя» (затверджених МОН України), організатор авторських курсів «Музикотерапія з дітьми дошкільного віку» (2012-2019 рр.) та Всеукраїнських науково-практичних семінарів «Культурологічний та педагогічний аспекти впровадження засобів музикотерапії у систему дошкільної, шкільної та вищої мистецької освіти» (2014-2017 рр.), член Всеукраїнської асоціації музикотерапевтів України (2018 р.), учасник більше 100 міжнародних та всеукраїнських фестивалів, конференцій, форумів, семінарів, а також учасник телепередач і радіоефірів.

У 1987 році Ірина Анатоліївна завершила навчання у Шполянській музичній школі та середній школі № 3 й вступила до Черкаського музичного училища імені С.С. Гулака-Артемовського, яке у 1991 році закінчила з відзнакою, отримавши спеціальність викладач гри на фортепіано, концертмейстер.

У 1997 році закінчила Донецьку консерваторію імені С.С. Прокоф'єва, отримавши повну вищу освіту за спеціальністю фортепіано та кваліфікацію артист камерного ансамблю, концертмейстер, викладач.

У 2006 році по закінченню навчання в аспірантурі при НПУ імені М.П. Драгоманова І.А. Малашевська захистила кандидатську дисертацію під керівництвом доктора мистецтвознавства, професора Г.І. Побережної і отримала науковий ступінь кандидата педагогічних наук. Тема кандидатської дисертації «Методика музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі». Звання доцента було присуджено у 2011 році.

У період з 2013 по 2016 рр. навчалася в докторантурі при факультеті мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова. Під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Г.М. Падалки у 2018 році захистила докторську дисертацію на тему: «Теорія і практика навчання музики дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням музикотерапії».

Трудову діяльність Ірина Анатоліївна розпочала у 1991 році з посади концертмейстера кафедри музики Переяслав-

Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. З 2000 року і по теперішній час займається викладацькою діяльністю в зазначеному вузі.

З 2009 року І.А. Малашевська почала проводити оздоровчо-розвивальні музичні групові заняття з дітьми дошкільного (ДНЗ № 9 «Сонечко», м. Переяслав-Хмельницький).

З 2011 року Ірина Анатоліївна організовувала і проводила навчально-методичні курси по впровадженню музикотерапії у систему дошкільної та початкової шкільної освіти. З 2013 по 2017 рр. була організатором Всеукраїнських міжвузівських науково-практичних семінарів на тему: «Культурологічний та педагогічний аспекти впровадження музикотерапії у систему дошкільної, шкільної та вищої мистецької освіти» (I-IV).

З 2019 року І.А. Малашевська проводила курси підвищення кваліфікації «Арттерапевтичні оздоровчі технології» (Університет Григорія Сковороди в Переяславі), «Використання музикотерапії у процесі мистецько-педагогічної діяльності», «Розвиток емоційного інтелекту засобами музикотерапії у викладачів мистецьких спеціалізованих навчальних закладів» (Київський міський методичний центр закладів культури та навчальних закладів).

У процесі музично-педагогічної діяльності у Переяслав-Хмельницькому ДПУ імені Григорія Сковороди Ірина Анатоліївна забезпечувала викладання наступних курсів: «Сольфеджіо», «Гармонія», «Поліфонія», «Аналіз музичних творів», «Історія української музики», «Інтеграція викладання музичних дисциплін», «Основний музичний інструмент», «Вступ до спеціальності», «Веселкова музикотерапія», «Інноваційні педагогічні технології. Музична терапія», здійснювала керівництво курсовими та дипломними роботами студентів.

Основний і найвагоміший виток професійної діяльності було розпочато у 2007 році після завершення навчальних курсів «Музикотерапія» за авторською програмою доктора мистецтвознавства, професора Галини Іонівни Побережної. Саме ця подія надзвичайно сильний вплив мала на вектор подальшої професійної діяльності Ірини Анатоліївни Малашевської, адже любов до музикотерапії, її терапевтичного впливу на психо-

фізіологічну сферу людської особистості назавжди оселилася у свідомості і серці науковця і педагога.

Бажання на практиці перевірити ефективність та дієвість використання елементів музикотерапії у процесі музичного навчання дітей дошкільного віку спричинило започаткування музично-оздоровчої діяльності з дошкільниками у ЗДО № 9 «Сонечко» м. Переяслав. У 2009 році на гурток «Веселкова музикотерапія» записалося більше 70-ти дітей, які із захопленням відвідували музичні заняття з елементами музикотерапевтичного впливу.

*І.А. Малашевська веде
музично-оздоровчі
заняття з дітьми
дошкільного віку
(ЗДО № 9 «Сонечко»,
м. Переяслав, 2017 р.)*

Однак недостатність знань та умінь музикотерапевтичної діяльності з дітьми дошкільного віку та вимоги діалектичного поєднання теорії та практики у процесі розробки ефективної методики гармонізації емоційно-почуттєвої українських дітей вимагало подальшого навчання. Саме тому у 2012 році відбулася перша поїздка І.А. Малашевської у Чехію на навчання на науково-методичному курсі «Музикотерапія як музична

дорога до світу дитини: терапевтичний аспект роботи з музикою у дітей від народження до 15 років». Лектором курсів виступав голова Асоціації чеських музикотерапевтів Матей Ліпський.

*Навчання на I модулі навчально-методичного семінару
«Музикотерапія як музична дорога до світу дитини: терапевтичний
аспект роботи з музикою у дітей від народження до 15 років»,
Чехія, 2012 р., лектор – Матей Ліпський,
голова асоціації чеських музикотерапевтів*

Чеська модель підтримувально-розвивальної музикотерапії (ПРМТ) розглядається як цілеспрямований процес впливу, який використовує звуки і музику у рамках терапевтичних відносин. Мета цієї моделі полягає в оновленні, збереженні, розвитку й утримання ментального, фізичного й емоційного здоров'я, підтримці окремих фаз розвитку раннього періоду життя. Однією з найважливіших вимог дії даної моделі є побудова взаємовідносин між музичним терапевтом і клієнтом (дитиною і її батьками) за допомогою музики і звуків. Є відносини – є терапія, немає відносин – немає терапії, без надійних людських відносин неможна досягти поставлених цілей – дитина повинна довіряти, нічого не боятися і відчувати себе у безпеці, – вважають чеські фахівці музикотерапевтичної діяльності.

Опанувавши основами Чеської моделі підтримуюче-розвивальної музичної терапії, І.А. Малашевська почала розробляти авторську методiku музичного навчання дошкільників і молодших школярів з використанням музикотерапії. Отримані знання були інтегровані у практику музично-оздоровчої роботи з дітьми ДЗО № 9 «Сонечко» м. Переяслав, Переяславської початкової школи № 6 та у теоретичне висвітлення у змісті докторського дослідження «Теорія і практика музичного навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами музикотерапії». У цей період відбувається вступ на навчання у докторантуру при Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (нині Український державний університет імені Михайла Драгоманова).

Необхідність широкої апробації експериментальної методики музичного навчання дітей дошкільного віку засобами музикотерапії потребувало розширення експериментальної бази. Саме тому Ірина Анатоліївна Малашевська запровадила освітні курси «Музикотерапія з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку». Бажання отримати нові знання і впроваджувати їх у свою професійну діяльність виявило багато

фахівців мистецької дошкільної (музичні керівники) та початкової шкільної (вчителі музичного мистецтва) сфери з різних міст України. Було охоплено майже всі регіони нашої країни.

*Випускники авторського навчально-методичного курсу
І.А. Малашевської «Музикотерапія з дітьми дошкільного віку»,
2012-2017 рр.*

У 2014 році з метою поглиблення музикотерапевтичної компетентності, як самої Ірини Анатоліївни Малашевської, так і послідовників її ідей, було відвідано у Чехії ще один модуль

навчально-методичного курсу музикотерапевтичної роботи з дітьми, який вніс свій внесок у розвиток музично-оздоровчого напрямку освітньої діяльності в Україні.

*Навчання на II модулі навчально-методичного семінару
«Музикотерапія як музична дорога до світу дитини: терапевтичний
аспект роботи з музикою у дітей від народження до 15 років»,
Чехія, 2014 р., лектор – Матей Ліпський, голова асоціації
чеських музикотерапевтів*

Однак питання більш ширшого впровадження у практику мистецької дошкільної освіти інноваційної методики музичного навчання дітей з використанням музикотерапії потребувало подальшого розв'язання. Саме тому, постала необхідність

затвердження на рівні Міністерства освіти та науки України трьох парціальних програм.

І.А. Малашевської – співавтор і науковий керівник парціальних програм музично-оздоровчої діяльності з дітьми дошкільного віку (затверджених МОН України)

Це було великим досягненням на шляху розробки саногенно-особистісної парадигми музичної освіти дошкільників і молодших школярів в Україні. Співавторами програми, окрім Ірини Анатоліївни Малашевської, стали музичні керівники закладів дошкільної освіти. Серед них: С.К. Демидова, Творча лабораторія музичних керівників м. Хмельницький – І.Є. Трофімченко, С.В. Боднар, А.Д. Гончарук, Н.В. Заводяна, Н.Г. Сімон, О.Г. Таушан, В.О. Шаронова, О.Г. Шевчук. Це команда творчих, креативних педагогів, які несуть нове бачення в розвиток дітей дошкільного віку. Їх підхід до музичного навчання оновлює методику музичної освіти дошкільників, спрямовую музично-навчальну діяльність дітей на гармонізацію їх внутрішніх станів та загальне оздоровлення.

Ще одним важливим напрямом популяризації саногенно-особистісної парадигми музичної освіти дітей була організація та проведення I-IV всеукраїнських міжвузівських науково-

практичних семінарів на тему: «Культурологічний та педагогічний аспекти впровадження музикотерапії у систему дошкільної, шкільної та вищої мистецької освіти». Щороку вітчизняні науковці та практики мали змогу поділитися власними здобутками у сфері використання музикотерапії в освітньому процесі дітей та молоді.

І.А. Малашевська – голова оргкомітету I Всеукраїнського науково-практичного семінару «Культурологічний та педагогічний аспекти впровадження музикотерапії у систему дошкільної, шкільної та вищої мистецької освіти», м. Київ, 2015 р.

І.А. Малашевська – голова оргкомітету III Всеукраїнського науково-практичного семінару «Культурологічний та педагогічний аспекти впровадження музикотерапії у систему дошкільної, шкільної та вищої мистецької освіти», м. Переяслав, 2017 р.

Концепція саногенно-особистісної парадигми ґрунтується на фундаментальній ідеї підвищення ефективності музичного навчання дошкільників і молодших школярів в сучасних умовах засобами музикотерапії, що актуалізує розкриття саногенного (оздоровчого) потенціалу дитини – резервних й адаптивних можливостей дитячого організму.

На відміну від традиційних підходів, навчання музики в контексті саногенно-особистісної парадигми передбачає надання переваги задоволенню дітей від процесу музичного навчання над його результативністю; спрямування музичного навчання дошкільників і молодших школярів у річище підсилених позитивних емоційно-чуттєвих переживань і сублімації енергії (позитивної та негативної) у творчість; створення умов для появи в дітей катарсичних переживань у процесі музичного навчання; систематичне залучення дітей до спонтанно-художнього самовираження в індивідуальній та колективній музичній діяльності. Крім того, важливими характеристиками саногенно-особистісної парадигми, що забезпечують цілісність її впливу на досягнення ефективності музичної освіти, виступають: орієнтація музичного навчання на формування в дітей здатності до усвідомлення особистісної цінності як себе, так і інших; надання пріоритетності емоційному переживанню музики над аналітичним осягненням її змісту, характеру та форми; спрямування процесу надання музичних знань в опосередковану площину.

Саногенно-особистісна парадигма створює теоретичне підґрунтя для розробки комплементарно-інтеграційного, гуманістично-комунікативного, гедоністично-оптимістичного, емоційно-коригувального, індивідуально-розвивального *принципів* інноваційного навчання дітей музики. Єдність запропонованих принципів сприяє забезпеченню органічного поєднання музично-освітніх та оздоровчих цілей, адекватного оцінювання індивідуальної значущості кожної дитини незалежно від розвиненості її музичних здібностей; актуалізує оздоровчі функції музичного мистецтва; спрямовує музичне навчання на акумулювання в дітей емоційно-позитивних вражень від музично-навчальної діяльності, а також сублімує їх емоції та почуття в музичну творчість; сприяє особистісному

самовираженню дітей в процесі музичного навчання.

Онлайн-творчість І.А. Малашевської розпочинається з 2019 року, саме з курсів підвищення кваліфікації «Арттерапевтичні оздоровчі технології» для музикантів, педагогів, вихователів, психологів, соціальних педагогів, музичних керівників тощо.

І.А. Малашевська – лектор курсів підвищення кваліфікації «Арттерапевтичні освітні технології», Університет Григорія Сковороди в Переяславі 2018-2019 рр.

У період початку військових подій в Україні з метою підтримки українських освітян було започатковано «Марафон музично-оздоровчих практик», на якому провідні фахівці музично-оздоровчої діяльності з дітьми та молоддю ділилися своїми професійними напрацюваннями. Організатором і спікером проєкту була Ірина Анатоліївна Малашевська.

І.А. Малашевська – голова оргкомітету та спікер Всеукраїнського освітньо-цінноваційного проєкту «Марафон музично-оздоровчих практик», м. Переяслав, 2023 р.

У 2023 році Ірина Анатоліївна Малашевська вступила в магістратуру за спеціальністю «Практична психологія» Університету Григорія Сковороди в Переяславі для отримання другої вищої освіти і нового напрямку майбутньої професійної діяльності. У 2024 році дипломну роботу на тему «Розвиток емоційного інтелекту у майбутніх фахівців музично-освітньої діяльності засобами музикотерапії» було успішно захищено, диплом практичного психолога отримано.

Отже, різноманітні аспекти наукової, мистецько-педагогічної, музично-оздоровчої діяльності доктора педагогічних наук, доцента, в.о. професора Ірини Анатоліївни Малашевської, є досить цікавими і різноманітними. Сподіваємося на подальші творчі розробки та інноваційні підходи до освітніх процесів в закладах освіти в Україні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гостьова лекція Малашевської І.А. «Музично-оздоровча діяльність як інноваційна технологія». URL: https://www.youtube.com/watch?v=P6IQm-a9_7s
2. Горбенко С.С. Основний зміст особистісно орієнтованої думки українських вчених-педагогів мистецького профілю 1-ї чверті ХХІ ст. *Основи методики музичної освіти: особистісний дискурс. Навчально-методичний посібник*. Київ, УДУ ім. М. Драгоманова, 2024. С. 187–188.
3. Малашевська І.А. Офіційний сайт УГСП. URL: <https://uhsp.edu.ua/personnel/malashevskia-iryna-anatoliyivna/>
4. Музична терапія. Наші партнери. Малашевська І.А. URL: <https://www.muzterapia.com/ирина-малашевская/>

ЖИГАЛЬ Зоряна Михайлівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри музичного мистецтва
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3744-6367>
e-mail: zoryana.zhyhal@lnu.edu.ua

КОВБАСЮК Андрій Михайлович,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музичного мистецтва Львівського
національного університету імені Івана Франка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0004-3765-3678>
e-mail: andriy.kovbasyuk@lnu.edu.ua

МИСТЕЦЬКИЙ, ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА НАУКОВО- МЕТОДИЧНИЙ ВИМІР ПРОФЕСОРА ЕЛЬВИРИ ЗОЛТАНІВНИ ТАЙНЕЛЬ

Тайнель Ельвіра Золтанівна – кандидат педагогічних наук (1993), доктор філософії (2006), Заслужений діяч мистецтв України (2016), завідувач кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка (2005-2020), професор кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка, Дійсний член Академії педагогічних наук України.

Професор Е.З. Тайнель

Ельвіра Золтанівна Тайнель народилася 14 лютого 1953 р. у селищі Солотвино на Закарпатті, у сім'ї інженера та лікарки. В родині любили та цінували музичне мистецтво, відтак Ельвіра Золтанівна з дитинства захопилася грою на фортепіано. Закінчила Солотвинську музичну школу, куди згодом повернулася в статусі педагога у 1972 році.

Базову середню спеціальну освіту здобула на фортепіанному відділенні Ужгородського державного музичного училища (1968-1972 рр.). У 1977 році закінчила музично-педагогічний факультет Дрогобицького державного педагогічного інституту імені Івана Франка. Після закінчення навчання її скеровано Міністерством освіти на роботу на кафедру музичного виховання, співів та хорового диригування.

На даній кафедрі Ельвіра Золтанівна Тайнель працювала

*Лекцію зі студентами
проводить
професор Е.З. Тайнель*

ще з 1975 року, будучи студенткою, адже мала відмінну читку нот з аркуша, що дало їй змогу акомпанувати багатьом хоровим колективам музично-педагогічного факультету. Також будучи студенткою захоплювалася хоровим диригуванням (клас викладача Д.Б. Білоус) і здобула перше місце на Всеукраїнському конкурсі юних диригентів у 1976 році. З 1978 року її переведено на кафедру теорії, історії музики та гри на музичних інструментах викладачем фортепіано.

За час роботи в Дрогобицькому педагогічному університеті імені Івана Франка зарекомендувала себе творчим

педагогом, який постійно вдосконалює свою фахову та науково-методичну роботу.

В 1989 році пройшла іноземне стажування в місті Печ (Угорщина) на кафедрі музики в університеті ім. Яна Панноніуса. Цьому сприяла постійна зацікавленість та вивчення передового зарубіжного музично-педагогічного досвіду науковців, музикантів, вчителів, а також вільне володіння угорською мовою.

З 1990 по 1993 роки навчалася в аспірантурі при Київському державному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова (науковий керівник професор, кандидат

педагогічних наук, заслужений діяч мистецтв України А.Г. Болгарський), яку успішно закінчила, захистивши кандидатську дисертацію на тему «Музично-педагогічна концепція З. Кодая та її адаптація в загальноосвітніх школах України на основі народнопісенного фольклору» за спеціальністю 13.00.01. – теорія і історія педагогіки.

Визначним є те, що Ельвіра Золтанівна Тайнелъ довела експериментальним шляхом ефективність застосування найбільш знаної у світі музично-педагогічної угорської концепції З. Кодая в початкових класах українських загальноосвітніх шкіл. Нею підготовлено за 30 років педагогічної діяльності у Дрогобицькому державному педагогічному університеті цілу плеяду молодих вчителів, магістрів, аспірантів, що успішно втілюють ефективні прийоми і методи впливу на розвиток музичної культури учнів шкіл у самому благодатному для цього молодшому віці, виховуючи майбутніх освічених та висококультурних громадян нашої країни.

Підготувала 2 дипломантів всеукраїнських конкурсів студентів музично-педагогічних факультетів «Кращий за професією» В. Пустовит (Київ 1989 р.), З. Жигаль (Одеса 2002 р.).

У 1995 році отримала наукове звання доцента, з 2003 року перебувала на посаді професора кафедри методики музичного виховання та диригування Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, а у 2011 році стала дійсним членом Академії педагогічних наук України.

У 2005 році Ельвірі Золтанівні Тайнелъ запропоновано створити та очолила кафедру музичного мистецтва у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Створення кафедри відбулося завдяки особистому піклуванню про розвиток нової спеціальності «Музична педагогіка і виховання» Героя України, професора, ректора Львівського національного університету імені Івана Франка Івана Олександровича Вакарчука та академіка, професора, народного артиста України, декана факультету культури і мистецтв Богдана Миколайовича Козака (наказ № 2374 від 26 липня 2005 р.).

У музично обдарованій молоді з'явилася можливість здобувати найвищий кваліфікаційний рівень освіти (спеціаліста і магістра) зі спеціальності «Музична педагогіка і виховання» та

отримувати диплом про закінчення одного з найпрестижніших вишів України – Львівського національного університету імені Івана Франка.

Ельвіра Золтанівна Тайнелъ активно сприяла відродженню славних традицій відомого музично-педагогічного училища імені Ф. Колесси в приміщенні та на базі якого в даний час функціонує факультет культури та мистецтв.

Студенти отримали можливість навчатися у провідних майстрів оперної сцени, у визнаних в Україні та за її межами диригентів-хормейстерів, у Лауреатів міжнародних конкурсів викладачів-інструменталістів, у музичних теоретиків із закордонних Вищих освітніх закладів-партнерів також пере-ймати передовий педагогічний досвід і вміння використовувати ефективні методи музичного навчання і виховання у методистів кафедри. Під її керівництвом у 2005 році проведено ліцензування спеціальності «Музична педагогіка і виховання» ОР «Спеціаліст» та «Магістр» та у 2007 році акредитацію ОР «Бакалавр» та «Магістр» (головою акредитаційної комісії була доктор педагогічних наук, професор Г.М. Падалка).

У Львівській філармонії після звітнього концерту під час акредитації (2007 р.) На фото зліва направо кер. мішаного хору, ст.викл.

М.М. Камінська, док.пед.наук, проф. Г.М. Падалка, канд.пед.наук, завідувач КММ, проф. Е.З. Тайнелъ, ст.викл. М.А. Телюк 25. 04. 2007 р.

За час очолюваний Ельвірою Золтанівною кафедрою музичного мистецтва Львівського національного університету імені Івана Франка (2005-2020 рр.), кафедра в регіоні об'єднала зусилля наукового та творчого потенціалу та підняла якість підготовки педагогів-музикантів на європейський рівень, синтезуючи кращі традиції української музичної педагогіки та адаптуючи вагомі здобутки світових музично-педагогічних концепцій.

Слід відзначити, що колектив кафедри має вагомі наукові та творчі здобутки, що є безумовним результатом високої професійності, компетентності та організаційних здібностей Ельвири Золтанівни. Під її керівництвом створено 13 художніх колективів: хорових, інструментальних, вокальних.

Професійні секції, на які було поділено кафедру: фортепіано, народних інструментів, вокалу, теоретичних дисциплін, диригентська, концертмейстерська та методична об'єднували 56 викладачів, серед яких професори, доценти, магістри, асистенти – фахівці знані в Україні та за її межами. За період завідування Ельвірою Золтанівною Тайнел на кафедрі музичного мистецтва пройшли стажування біля 50 викладачів різних ВЗО.

Творча співпраця з науковцями Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Професорка налагодила наукову та творчу співпрацю кафедри із: Жешівським Університетом (Польща), Національним педагогічним університетом ім. М.П. Драгоманова (Київ). Щорічно проводились міжнародні науково-практичні конференції за участю видатних науковців провідних ВЗО України та зарубіжжя. Під керівництвом Ельвіри Золтанівни

Під керівництвом Ельвіри Золтанівни Тайнелъ захищено кандидатську дисертацію у Державному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова на тему: «Підготовка вчителів музики в системі підвищення кваліфікації до застосування методу відносної сольмізації» 13.00.04 Теорія та методика музичного навчання» (доцента З.М. Жигаль 2011 р.). Під її керівництвом ведуться аспірантські дослідження, створюються курсові та магістерські роботи, здійснюється керівництво педагогічною практикою в школах м. Львова.

У 2016 році Ельвірі Золтанівни присвоєно почесне звання «Заслужений діяч мистецтв України» за значний особистий внесок у культурно-освітній розвиток України, вагомі трудові здобутки та високий професіоналізм. (Указ Президента України від 25 червня від 2016 р. № 276).

Е.З. Тайнелъ є відомим вченим у галузі загальної музичної педагогіки та займається чималою суспільно-корисною діяльністю. Вона десять років була членом Вченої ради Львівського Університету, заступником голови Вченої ради факультету культури і мистецтв, працювала головою методичної ради факультету, керувала науковим семінаром кафедри та загальнокафедральною науковою темою (2006 – 2023 рр.)

У науковому доробку Е.З. Тайнелъ більше 80 науково-методичних праць з питань теорії, історії та методики підготовки майбутніх педагогів-музикантів до продуктивної діяльності з дітьми різної вікової категорії. Серед них;

- Інноваційні технології викладання музичного мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладах. Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. Випуск 3 / Ред. кол.: В.Ф. Черкасов, О.А. Біда, Н.І. Шетеля та ін. Кропивницький : Видавництво «Код», 2023. С. 154–157.

«Наукові записки. Серія: Педагогічні науки» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»

(галузь знань: Освіта/Педагогіка), згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 491 від 27.04.2023.

- Еволюція свідомості хорового диригента а процесі його педагогічної діяльності. «Молодий вчений» («Jang Sintist») Херсонський університет. Видавництво «Гельветика» номер 6(118)2023. С. 61–65.

- Métodos e tecnologias inovadoras na educação musical em geral. Questões atuais da pedagogia musical geral. Monografia editada pelo Prof. V. Cherkasov. Compilado pelo Prof. O. Mykhailychenko. Alemanha. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023.

- Metodi e tecnologie innovative nell'educazione musicale generale. Problemi attuali di pedagogia musicale generale. Monografia curata dal Prof. V. Cherkasov. Compilata dal Prof. O. Mykhailychenko. Deutschland. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023.

- Métodos y tecnologías innovadoras en la educación musical general. Cuestiones actuales de pedagogía musical general. Monografia editada por el Prof. V. Cherkasov. Compilada por el Prof. O. Mykhailychenko. Deutschland. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023.

- Innovative Methoden und Technologien in der allgemeinen Musikausbildung. Aktuelle Fragen der allgemeinen Musikpädagogik. Monographie herausgegeben von Prof. V. Cherkasov. Zusammengestellt von Prof. O. Mykhailychenko. Deutschland. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023.

- Innovative methods and technologies in general music education. Current issues of general music pedagogy. Monograph edited by Prof. V. Cherkasov. Compiled by Prof. O. Mykhailychenko. Deutschland. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023. S. 163–176.

- Music pedagogical concepts of the twentieth century. monograph edited by E. Tainel, compiler prof. V. Cherkasov. bo Basin / Germany LAP LAMBERT Academic Publishing, 2022. 234 s.

- Development of Students' Research Activity During Studying at Higher Education Institutions. Vol. 39 No. 5 (2021): Special Issue: Innovation in the Economy and Society of the Digital.

Edificio Departamental B Despacho 112.0 Університет Альмерії
Carretera Sacramento s/n (04120) La Cañada de San Urbano
Журнал індексований у : Scopus, EconLit, RePec, Isoc, Latindex,
Dialnet, Redalyc.

- Музично-педагогічні системи та концепції XX століття.
Підручник / [Ніколаї Г.Ю, Черкасов В.Ф.] за заг. ред. Тай-
нелі Е. З. Вид. 2-ге. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. Харків, 2018.
433 с.

- Музично-педагогічні системи та концепції XX століття :
підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 328 с.

- Традиції та сучасні новації мистецької педагогічної
освіти. Вісник № 11, Серія Мистецтвознавство. ЛНУ ім. Франка.
2011. С. 56–61.

- Теорія та практика загального музичного виховання за
методом відносної сольмізації: [навчальний посібник для
студентів вищих навчальних закладів]. Видавничий центр ЛНУ
ім. Івана Франка: 2007. 392 с., 8 арк.: іл.

*Підручник «Музично-
педагогічні системи та
концепції XX століття»*

*Навчальний посібник «Теорія
та практика загального
музичного виховання за
методом відносної сольмізації»*

- Методика викладання музики в молодших класах
загальноосвітньої школи. Львівський національний університет.

Рекомендовано Вченою радою факультету культури і мистецтв (31.01.07. № 6). 56 с.

- Вибрані статті З. Кодя з проблем загального музичного виховання. Посібник для вищих учбових закладів. Рекомендовано Вченою радою ДДПУ (20.02.03. №7). Дрогобич: Каменяр, 2003. 30 с.

- Публіцистична та дидактична спадщина Золтана Кодя ч. 2. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів ч. І. Дрогобич: Каменяр. Рекомендовано МОН України як посібник для студентів вищих навч. закладів України (19.01.01 № 14/18.2 -24). 192 с.

- Музичне виховання за методом відносної сольмізації. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Ч.І. Дрогобич: Коло, 2001 210 с. Рекомендовано МОН України як посібник для студентів вищих навч. закладів (19.01.01 № 14/18.2-24). 210 с.

- Методика викладання музики в старших класах з/о шкіл. – Посібник для вчителів музики та студентів музично-педагогічних закладів III-IV рівня акредитації. Дрогобич: Коло, 2001. Рекомендовано МОН України як посібник для студентів вищих навч. закладів (19.01.01 № 14/18.2-24). 40 с.

Професор Е.З. Тайнелєв читає основні фахові навчальні курси для бакалаврів та магістрів «Теорія та методика музичного виховання», «Світові музично-педагогічні концепції», «Теорія та методика підготовки вчителя музичного мистецтва в Україні», «Сучасні проблеми музичної педагогіки».

За самовіддану багаторічну працю, успішну наукову та мистецьку діяльність, вагомий внесок у професійну та науково-методичну підготовку педагогічних кадрів, студентської молоді і високий рівень викладання навчальних предметів, вагомий особистий внесок у розвиток національної освіти Ельвіри Золтанівни відзначено рядом почесних грамот та подяк (Міністерства освіти та науки України, Львівської міської Ради, Львівської обласної організації профспілки працівників освіти і науки та ін.).

Створена у 2005 році Ельвірою Золтанівною кафедра музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

готує за новою концепцією НУШ фахівців дошкільної та шкільної музичної педагогіки, однієї з найважливіших галузей освіти. Адже, інтеграція в європейський простір чітко визначає потребу в мобільних, адаптивних, креативних, конкуренто-спроможних фахівцях, готових до вимог і викликів Нової української школи.

Завідувачка кафедри Е.З. Тайнел

Маємо надію, що відродження славних традицій підготовки музикантів-педагогів у Львові на найвищому університетському рівні, які започатковані Ельвірою Золтанівною, і надалі вдосконалюватиметься та виконуватиме одну з найбільш потрібних функцій в сучасному суспільстві – наближення високого мистецтва до широких верств українського народу.

Отже, у цілому педагогічний, мистецький, науково-методичний та керівний досвід професорки Ельвіри Золтанівни Тайнел спрямований на розвиток музично-педагогічної освіти та активізацію перспективних науково-методичних напрямків у справі підготовки вчителів музичного мистецтва на високому європейському рівні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бібліографічний довідник працівників кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв [ред.-упор. Король О.М.]. Львів: Сполом, 2011. 280 с., іл., 11 с.
2. Нариси. Нам 5 років (2005-2010). Львів: Сполом, 2010. 23 с.

ШМАН Світлана Юрївна,
кандидат культурології, в.о. декана музичного факультету
Київської муніципальної академії естрадного
та циркового мистецтв
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6658-1288>
e-mail: cv_mku1234@ukr.net

ОСОБИСТІСТЬ ВАСИЛЯ ЧЕРНЕЦЯ У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ

Доля посилає нам особистостей, які все своє життя присвячують безкорисливій службі народу та державі. Саме таких ми справедливо називаємо добродіями – тими, хто діє заради добра. І Василь Гнатович Чернець є саме такою людиною.

У кожній сфері суспільства є непомітні трудівники, які, незалежно від політичних систем, чесно виконують свою роботу, не звертаючи уваги на політичні чвари чи тимчасові кон'юнктури. Їхня праця спрямована на вічну цінність – Народ. До таких подвижників належить Василь Чернець – доктор філософії, проректор з інформаційної роботи та зв'язків із громадськістю Національної музичної академії України імені Петра Чайковського, заслужений працівник культури України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, почесний академік Національної академії мистецтв України та академік Академії вищої школи України.

Спілкуючись із Василем Гнатовичем, завжди хотілося запитати, чи пам'ятає він день свого першого візиту до тодішнього Інституту підвищення кваліфікації працівників культури Міністерства культури в Києві (який згодом став Державною академією керівних кадрів культури і мистецтв, а потім – Національною академією керівних кадрів культури і мистецтв). І я думаю, він би згадав, як у 1985 році вперше

*Чернець
Василь Гнатович*

відчинив двері цього закладу. Очолюючи ІПКПК Міністерства культури, Василь Гнатович прагнув створити атмосферу свободи та поваги до науки й знань, яка б об'єднала студентів-слухачів та поважних професорів і академіків, сформувавши з них ядро національної еліти, велику наукову спільноту.

Саме культ знань та висока якість освіти стали головними пріоритетами, навколо яких розбудовувалася вся діяльність Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв під багаторічним керівництвом Василя Гнатовича Чернеця.

Біографія В.Г. Чернеця – це цікавий життєпис становлення обдарованої, творчої особистості, плідного науковця, видатного організатора.

Василь Гнатович Чернець з'явився на світ у родині Гната Опанасовича і Мокрини Яківни 27 червня 1946 року. Народившись у важкі післявоєнні роки в мальовничому куточку України – в селі Гориньград Другий Рівненського району Рівненської області, майбутній професор із колисковою піснею матері увібрав любов до рідного краю й України. Де б не був Василь Гнатович, куди б не заносила його доля, він завжди і подумки, і в реальному житті звертався до рідного села, де пройшло дитинство, настало змушнення, сплелись воєдино і радість, і перший смуток.

Захоплення мистецтвом зародилося у Василя Чернеця ще в шкільні роки, що спонукало його до активної участі в художніх заходах. Після семирічки у 1959 році він продовжив навчання в Рівненській середній школі № 11. Саме в цей період, у 10 класі, відбувся його літературний дебют – публікація новели «Насіння» в обласній газеті. Його шкільні творчі роботи також були представлені на обласному рівні. Мріючи про журналістику, він одразу після школи був змушений розпочати трудову діяльність, працюючи токарем на оборонному заводі. Паралельно він навчався на вечірньому відділенні філологічного факультету Рівненського загальнонаукового факультету Київського університету ім. Тараса Шевченка. Його тяга до літератури знайшла вихід у роботі в редакціях молодіжних видань Рівненщини та Житомирщини. У 1965–1966 роках він очолював відділ Костопільської районної газети. Його активна професійна та громадська діяльність призвели до обрання його

другим секретарем Костопільського райкому комсомолу в 1966 році, проте він швидко перейшов на посаду завідувача відділом обласної газети «Зміна» в Рівному. У 1968–1970 роках він працював у Житомирі, керуючи одним з відділів молодіжної газети «Комсомольська зірка». У 1970 році Василь Чернець продовжив свою освіту на філологічному факультеті Рівненського державного педагогічного інституту ім. Д.З. Мануїльського, який успішно закінчив у 1972 році.

1970 рік ознаменував початок київського етапу в біографії Василя Гнатовича Чернеця. У столиці він зміг повною мірою реалізувати свій журналістський та організаторський потенціал на всеукраїнському рівні, очоливши відділ республіканської газети «Молодь України». Його активність, відповідальність та професіоналізм після закінчення навчання у 1972 році відкрили йому шлях до роботи в Центральному комітеті комсомолу України. Ці роки стали важливим періодом формування його лідерських якостей та управлінського досвіду. У 1973–1974 роках він проходив строкову службу в армії.

Василь Гнатович завжди з повагою та гордістю згадує роки своєї роботи в державних структурах. Особливо варто відзначити його високу моральність та порядність. У складний час розпаду Радянського Союзу, коли багато його колег відмовлялися від свого минулого, Василь Гнатович ніколи не дозволяв собі подібної неповаги. Ймовірно, не через сліпу віру в бездоганність минулого, а тому, що, на його думку, у тому періоді було чимало того, чим він мав повне право пишатися. Це позиція справжнього громадянина, який усвідомлює свій зв'язок з історією Батьківщини та відповідальність за неї. Це анітрохи не завадило йому прийняти незалежність України. Можливо, тому, що Василь Гнатович завжди служив не абстрактній ідеї, а своєму народу.

Період з 1974 по 1980 роки став для Василя Гнатовича Чернеця часом становлення як впливового організатора та лідера молодіжного руху в Україні. Його діяльність була надзвичайно інтенсивною та різноплановою. Талановитий та енергійний, він проводив широку організаційну, громадську та просвітницьку роботу, демонструючи стратегічне мислення, чітке бачення майбутнього, глибоке почуття відповідальності та

вміння знаходити найефективніші шляхи для досягнення цілей. З 1980 року Василь Гнатович Чернець очолив всеукраїнське видавництво «Молодь», одне з найбільших у Європі. Однак, після випадкової помилки в публікації, його разом з колегами було звільнено, а проти нього почалися утиски. Партійне керівництво УРСР навіть чинило перешкоди захисту його кандидатської дисертації. Після звільнення з видавництва Василь Гнатович Чернець продовжив працювати в апараті Міністерства культури УРСР.

Попри насичені 1980-ті роки, період незалежності України став для Василя Гнатовича Чернеця особливо динамічним часом розбудови української культури, де повною мірою розкрилися його організаторські та громадські здібності. Саме в цей час він зміг здійснити свою давню мрію, успішно захистивши у 1984 році кандидатську дисертацію з філософії в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка. 1985 рік став визначальним у його житті, спрямувавши його подальшу діяльність у сферу освіти, науки та культури.

У червні 1985 року відповідно до наказу Міністерства культури Василя Гнатовича Чернеця призначили на посаду директора Інституту підвищення кваліфікації працівників культури в Києві. Інститут був єдиною в Україні на той час установою вищої освіти, яка забезпечувала підвищення кваліфікації працівників культури, зокрема фахівців будинків культури, музеїв, бібліотек, музичних шкіл, керівників аматорських творчих колективів, завідувачів відділами культури та інших. У 1990 році за рішенням Державного комітету СРСР з народної освіти В.Г. Чернецю було присвоєно звання доцента кафедри суспільних наук.

1991 рік поклав початок новому етапу в історії української державності. Період початку 1990-х ознаменувався розпадом СРСР, що супроводжувався кризовими явищами не лише в економіці, а й у сферах освіти, науки та культури. Проте завдяки мудрому керівництву та зусиллям колективу на чолі з В.Г. Чернецем Інститут зміг витримати ці труднощі і продовжив свій динамічний розвиток, готуючи кадри для культури незалежної України. У 1992 році Василь Гнатович Чернець став атестованим професором кафедри теорії і практики культурного

будівництва, а вже наступного року отримав диплом доктора філософії.

14 червня 1985 р. наказом Міністра культури УРСР Василя Чернеця призначили директором Інституту підвищення кваліфікації працівників культури.

Яку б посаду не займав Василь Гнатович Чернець, він завжди досягав головного – ефективних результатів. Особливої відзнаки потребує його вміння серед буденних клопотів побачити ту єдину мету, яка відповідає нагальним потребам колективу, розвитку освіти, культури і науки.

За 37 років керівництва В.Г. Чернеця Інститут підвищення кваліфікації став провідним закладом в галузі української культурно-мистецької освіти. Завдяки його активній і наполегливій праці контингент слухачів за роки ректорства В.Г. Чернець зріс з трьох тисячі слухачів до чотирьох тисяч, а студентів стало дві тисячі вісімсот. За цей час було відкрито нові напрямки, зокрема Інститути сучасного мистецтва, культурології, дизайну та реклами, а також докторантуру та аспірантуру. За понад 30 років його керівництва в Академії підготовлено більше 16 тисяч спеціалістів і магістрів, а кваліфікацію підвищили понад 150 тисяч працівників у галузі культури та мистецтв.

Усвідомлюючи необхідність внутрішніх змін в контексті потреб національної культури, у 1998 році, вже будучи ректором Інституту, він реорганізував навчальний заклад у Державну академію керівних кадрів культури і мистецтв (Постанова Кабінету Міністрів № 1358 від 31 серпня 1998 року) і 21 вересня став її першим ректором. Академія швидко розвивалася, здобувала авторитет, поповнювалася новими науково-педагогічними кадрами, посилювала методичну складову та покращувала матеріально-технічну базу.

Зважаючи на загальнодержавне та міжнародне визнання досягнень Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв та її значний внесок у розвиток національної освіти і науки, указом Президента України Віктора Ющенка від 12 січня 2010 року № 13/2010 Академія отримала статус Національної.

Завдяки активній підтримці, винятковим організаторським здібностям і професіоналізму ректора В.Г. Чернеця Національна

академія керівних кадрів культури і мистецтв (далі – НАКККиМ) розширила освітні можливості, започаткувавши підготовку фахівців за 9 спеціальностями (освітні ступені «Спеціаліст», «Магістр») та 11 напрямками (освітній ступінь «Бакалавр»). Навчальний процес у чотирьох інститутах забезпечували 265 науково-педагогічних працівників, серед яких були 35 докторів наук, 48 професорів, 102 кандидати наук та 82 доценти, причому 51 працівник мав почесні звання.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності НАКККиМ, визначених ректором, стала підготовка наукових кадрів, що призвело до відкриття аспірантури за чотирма спеціальностями: теорія та історія культури (26.00.01), економіка та управління підприємствами (08.00.04), українська культура та культурологія (26.00.04), а також документознавство, архівознавство (27.00.02).

За активного сприяння ректора В.Г. Чернеця Академія забезпечувала випуск п'яти фахових періодичних наукових видань, затверджених ВАК України: наукового журналу «Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв», альманаху «Культура і сучасність» та збірників наукових праць «Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури», «Мистецтвознавчі записки» та «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія».

Завдяки самовідданій праці колективу, зокрема ректора, вищий навчальний заклад зміцнив свої позиції в культурно-мистецькому та освітньо-науковому секторах, примножив свої досягнення, зберіг традиції та вдосконалив функцію перепідготовки й підвищення кваліфікації працівників культури та мистецтва. За результатами рейтингу ЮНЕСКО 2008–2018 років Академія зайняла перше місце серед вищих навчальних закладів у галузі культури та мистецтв України. Наразі вона входить до ТОП-10 кращих ЗВО в цій сфері.

Як учений В.Г. Чернець активно займається науково-дослідницькою діяльністю і є автором понад 200 наукових публікацій, серед яких є монографії, підручники та посібники. За активного сприяння ректора В.Г. Чернеця відповідно до рішення Президії ВАК України в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв створена спеціалізована

вчена рада для захисту докторських і кандидатських дисертацій. Василь Гнатович ініціював та очолив редколегію галузевих наукових збірників «Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв» та «Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури», які отримали статус фахових від Вищої атестаційної комісії України. Василь Чернець є одним із головних організаторів і співавторів «Енциклопедії етнокультурознавства» в шести томах, за що в 2005 році він отримав Державну премію України в галузі науки і техніки (разом з доктором історичних наук, професором Ю.І. Римаренком він очолив авторський колектив). Через два роки, як один із керівників, він увійшов до складу авторського колективу фундаментального видання «Етнокультурознавство. Енциклопедія» (у двох частинах, чотирьох книгах). Особливу гордість і заслугу Василя Чернеця становить заснована ним наукова школа культурології в Академії, яка здобула визнання та авторитет не лише в Україні, але й у Європі та світі.

Василь Гнатович, без перебільшення, – неординарна особистість, якій притаманне рідкісне поєднання рис блискучого керівника, справжнього лідера науково-педагогічного колективу, неперевершеного вдумливого дослідника і чуйної, скромної людини. Саме ці високі професійні та людські якості, дивовижна працездатність, відданість улюбленій справі, принесли шановному професору заслужений авторитет і загальну повагу колег, учнів, широкої наукової та освітньої громадськості.

Влітку 2022 року, тодішній міністр освіти і науки Сергій Шкарлет звернувся до Василя Гнатовича, відомого в Україні як одного з найефективніших кризових менеджерів, з пропозицією очолити Науково-дослідний інститут українознавства (НДІУ), щоб вивести установу з глибокої кризи. В.Г. Чернеця було призначено в.о. директора НДІУ. Швидко порозумівшись з колективом та профспілкою, він розробив та впровадив антикризовий план, що дозволило вже з 1 січня 2023 року відновити повну зайнятість наукових співробітників та успішно виконувати наукові роботи. Позитивні зміни призвели до ініціативи профспілки щодо виборів директора, в результаті яких 6 квітня 2023 року В.Г. Чернеця майже одногосно

обрали на цю посаду. 14 квітня новопризначений міністр О. Лісовий підписав з ним п'ятирічний контракт (до 17.04.2028).

Системно відновлюючи науковий та освітній потенціал Інституту, В.Г. Чернець використовує свій попередній досвід та управлінські навички. Під його керівництвом проводяться фундаментальні й прикладні дослідження в галузі українознавства та гуманітарних наук, спрямовані на вирішення ключових проблем для забезпечення конкурентоздатності та сталого розвитку України у науково-технічній, соціально-економічній, суспільно-політичній та кадровій сферах.

В умовах російсько-української війни особливої ваги набуває допомога демократичних країн та формування в них активних груп підтримки, в тому числі за участі української діаспори. З метою налагодження взаємодії з осередками української діаспори В.Г. Чернець ініціював створення закордонних філій НДІУ на волонтерських засадах. На сьогодні Інститут має 23 такі філії, які сприяють об'єднанню зусиль на підтримку України у протистоянні російській агресії.

Усвідомлюючи важливість українознавства для національно-патріотичного виховання молоді, особливо під час повномасштабної війни, В.Г. Чернець ініціював повернення цієї дисципліни до навчальних програм та відновив аспірантуру в НДІУ. З літа 2023 року запрацювала освітньо-наукова програма «Історія та археологія» (PhD), а восени відбувся перший набір 15 аспірантів на позабюджетній основі. Також розпочав діяльність Центр підвищення кваліфікації для діячів культури та мистецтв.

Розуміючи потребу науковців у публікаціях, В.Г. Чернець запропонував заснувати наукове видавництво «Українознавство» та часопис «Вісник Науково-дослідного інституту українознавства». Зважаючи на тривалу експлуатацію Росією українського потенціалу, В.Г. Чернець активно працює над захистом культурної спадщини та поверненням до культурного обігу забутих імен і творів. Для цього було організовано низку круглих столів та дві міжнародні науково-практичні конференції.

В умовах російської агресії В.Г. Чернець відіграє важливу роль у консолідації науково-освітнього потенціалу українського

народу, активно займаючись гуманітарною допомогою українцям, які вимушено покинули свої домівки, зокрема біженцям з Маріуполя. Особлива увага приділяється дітям, які потребують підтримки після пережитих жахів війни. Створена в НДІУ Маріупольська філія під керівництвом Діани Трими координує зусилля з надання допомоги маріупольцям та сприяє їхній адаптації до нових реалій.

Активна громадська та плідна наукова діяльність професора Василя Гнатовича Чернеця неодноразово відзначалася державою. Про це свідчить низка його почесних нагород, серед яких звання «Заслужений працівник освіти України» (2001), Державна премія України в галузі науки і техніки (2005), ордени «За заслуги III ступеня» (2009) та «За заслуги II ступеня» (2018), почесне звання «Заслужений діяч естрадного мистецтва України» (2013) та численні відомчі відзнаки, грамоти й подяки від Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, Міністерства освіти і науки, Міністерства культури і мистецтв, Національної академії педагогічних наук, а також стипендія Кабінету Міністрів України за видатні заслуги у сфері вищої освіти (2021).

Професор Василь Гнатович Чернець – знаний науковець. Його авторитет у сфері освіти підтверджується членством у Державній акредитаційній комісії МОН України. Він є автором понад 70 праць з культурології та мистецтвознавства, серед яких три монографії, а також одним із керівників створення 6-томної «Української енциклопедії етнокультурознавства та етнокультурології». Активну участь у розвитку мистецької освіти він проявляє як голова фахової комісії з питань післядипломної освіти Координаційної Ради при Національній академії мистецтв України. Окрім наукової та освітньої діяльності, Василь Гнатович є членом Національної спілки журналістів України.

Сьогодні професор Василь Гнатович Чернець, багаторічний Голова Наглядової ради, продовжує свою багатогранну діяльність на посаді проректора з інформаційної роботи та зв'язків з громадськістю Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського, починаючи з 2024 року і дотепер. У контексті провідного статусу Академії як головного

музичного університету країни, його роль у формуванні інформаційного простору та налагодженні комунікації з громадськістю набуває особливого стратегічного значення. Національна музична академія є не лише центром підготовки висококваліфікованих музикантів для України, але й осередком збереження та розвитку національних музичних традицій, важливим для українців вдома та за кордоном. З огляду на його попередній досвід кризового менеджера та активну громадську позицію, можна сподіватися, що Василь Гнатович і на цій відповідальній посаді сприятиме зміцненню іміджу Академії, популяризації її досягнень та підтримці культурних зв'язків з українською діаспорою, що є надзвичайно важливим для утвердження України як висококультурної держави на міжнародній арені.

*Засідання
круглого столу
20.08.2024 р.*

Всеукраїнське віче 20.02.2025 р.

*Чернець В., Тимошенко М.
(ректор НМАУ)*

*Василь Чернець та
Анна Розенко*

Завдяки своєму багатому життєвому досвіду, винятковим організаторським здібностям та особливим особистим якостям Василь Гнатович Чернець заслужив глибоку повагу та беззаперечний авторитет серед колег, співробітників та студентів Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського.

На його життєвому шляху були злети й падіння, змінювалися політичні системи, проте ці зміни не змогли зламати його внутрішню доброзичливість. Більше того, час і життєві перипетії майже не позначилися на його зовнішності, що свідчить про цілісність його натури. Для нього важлива не посада, а самовіддана праця на благо спільної справи. За своїм характером Василь Гнатович – справжній господар, дбайливий і працьовитий, як справжній хлібороб.

На завершення розповіді про життєвий шлях професора В.Г. Чернеця не можу не відзначити його глибоку радість від того, що Україна стала незалежною та обрала європейський вектор розвитку. Його заповітна мрія – бачити європейські стандарти життя втіленими в українській дійсності, і він

переконаний, що шлях до цього лежить через чесну та віддану працю кожного українця.

*Після обговорення плану роботи Національної музичної академії
України ім. П.І. Чайковського*

Василь Гнатович є головою громадської організації «Національний інститут українознавства», яка об'єднала видатних діячів науки, культури, освіти, політики, мистецтва та воїнів ЗСУ з метою єднання українського суспільства та піднесення ролі національної культури у зміцненні державності. 20 лютого 2025 року в стінах Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського відбулося Всеукраїнське віче «Україна – єдина родина», ініційоване ГО «Національний інститут українознавства» під головуванням проректора з інформаційної роботи та зв'язків з громадськістю, професора Василя Чернеця. На віче було прийнято рішення з конкретними вимогами до владних структур, що має значною мірою забезпечити єдність і консолідацію суспільства як запоруку нашої Перемоги.

Василь Гнатович – постать, що вражає мудрістю, талантом та щирістю. Його самотність розквітає у

гармонійному поєднанні національних цінностей і палкого прагнення пізнавати світ, змінювати його на краще та нести добро людям.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія етнокультурознавства. Понятійно-термінологічний інструментарій, концептуальні підходи : у 2 ч., 6 кн. / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Держ. акад. керівних кадрів культури і мистец.; Ю.І. Римаренко, В.Г. Чернець; ред. Ю.І. Римаренко. Ч. 1: Особа, нація, культура. Кн. 1 : А – Є. Київ, 2000. 336 с.
2. Українська енциклопедія етномистецтвознавства та етнокультурології : у 5 т. / Нац. акад. мистецтв України, Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв ; Ін-т культурології НАМ України; В. Авдєєв, Б.М. Ажнюк, В. Аклаєв та ін.; ред. рада: В.А. Бітаєв (відп. ред.), Ю.П. Богущкий, А.В. Чебикін та ін. Київ, 2014. Т. 1 : А – Е. 552, 2 с.; Т. 2 : Е – Л. 544, 2 с.; Т. 3 : Л – Н. 556, 2 с.; Т. 4 : Н – Р. 548, 2 с.; Т. 5 : Р – Я. 534, 2 с.
3. Українська етнокультурологічна енциклопедія : у 5 т. / Нац. акад. мистецтв України, Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, Ін-т культурології НАМ України; ред. Рада : В. А. Бітаєв (відп. ред.) та ін. Київ : Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, 2013. Т. 1 : А – Е. 552 с.; Т. 2 : Е – Л. 544 с.; Т. 3 : Л – Н. 556 с.; Т. 4: Н – Р. 548 с.; Т. 5 : Р – Я. 534 с.
4. Сиваш І. О., Фігурний Ю. С. Василь Чернець – представник національної еліти України. Діалог мистецько-педагогічних поколінь України середини ХХ - першої чверті ХХІ століть. На пошану Валерії Дмитрівні Шульгіній : кол. монографія. Київ : Деоніс плюс, 2024. С. 69–72.
5. Телячий Ю. Життя його – Академія! Професор Василь Чернець – ректор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Київ : Вісник НАКККіМ, 2021, №2. С. 340–343.
6. Чернець В. Держава і культура: онтологія теоретичного й історичного виміру: монографія. Київ: НАКККіМ, 2016. 552 с.
7. Чернець В., Вадясова Н., Шульгіна В. Мистецько-педагогічна школа видатного діяча української культури Мирослава Вантуха : наукове видання. Нац. акад. кер. кадрів культури і мистец. К. : НАКККіМ, 2012. 149 с.

8. Чернець В., Івановська Н., Шульгіна В., Яковлев О. Соціо-культурне проектування в мистецтві: теорія та практика : підручник. Київ : НАКККіМ, 2018. 196 с.
9. Чернець В. Берегиня української музикології. Синергетична парадигма простору культури : монографія : до 50-річчя наук.-пед. діяльності В. Шульгіної. Київ : НАКККіМ, 2014. С. 3–4.
10. Чернець В., Фігурний Ю. День державного прапора. Українознавство, №1 (86) 2023. 284 с.
11. Чернець В., Додонов Р. Захист культурної спадщини в умовах повномасштабної російсько-української війни: уроки і перспективи. Вісник Науково-дослідного інституту українознавства №1, 2023. С. 47–61.

РОЗДІЛ 4.

ВИДАТНІ ПОСТАТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

СБІТНЄВА Людмила Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор кафедри музичного
мистецтва та хореографії
навчально-наукового інституту мистецтв
Державного закладу «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
заслужений працівник культури
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5370-531X>
e-mail: sbitneva.l@gmail.com

СБІТНЄВА Олена Федорівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри академічного та естрадного вокалу
факультету музичного мистецтва і хореографії
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2201-2120>
e-mail: sbitneva.elen@gmail.com

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАРОДНИХ АРТИСТІВ УКРАЇНИ В ЛУГАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Можна стверджувати, що саме в період отримання Україною незалежності у духовному житті українців розпочався процес повернення до загальнолюдських цінностей та їх осмислення, поступове накопичення й узагальнення наукових і мистецьких надбань, усвідомлення необхідності глибоких соціокультурних перетворень заради збереження українського народу та його культури. Всупереч важким економічним обставинам, відбувалося накопичення митцями вагомих художніх здобутків, художня культура розвивалася в

загальноєвропейському напрямку, вона ставала одним із важливих чинників культурного розвитку суспільства і державності.

Атмосфера перших років незалежності України сприяла отриманню творчим особистостям широких можливостей для духовного розвитку і самореалізації, дозволяла творчим особистостям вільно висловлювати свої творчі позиції і переконання, спілкуватися із зарубіжними митцями. Свобода творчості, відмічає Л.О. Кияновська, сприяла появі в діяльності митців вільного світовідчуття, неприйняття жодних офіційних догм мистецтва, величезного інтересу до подій, які відбувалися у світі, здатності не втрачаючи свого обличчя та «національної ідентичності» [2, с. 315].

У 90-роки в інститутах і університетах відкривалися нові спеціальності і спеціалізації. Так, 1992 року в Луганському державному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка було створено факультет музики та відкрита спеціальність «музика та художня культура». З кінця 90-х років Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, «патріарх вищої освіти Донбасу», упевнено займав позиції одного з найвизначніших культурних, освітніх, наукових і методичних центрів сходу нашої країни.

У 2000 році, на базі музичного факультету розпочинає свою роботу Інститут культури і мистецтв. Очолила Інститут кандидат педагогічних наук, заслужений працівник культури України Надія Павлівна Гвоздєва. З того часу Інститут культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка, в якому студенти здобувають знання з різних галузей культури і мистецтва, зарекомендував себе як серйозний заклад академічної та художньої освіти. В Інституті готували учителів музики та художньої культури, концертмейстерів, вокалістів, диригентів. Луганські педагоги спрямовували творчий потенціал на виховання висококваліфікованих спеціалістів, які стануть запорукою подальшого розквіту українського музичного мистецтва.

Було встановлено творчі контакти з працівниками Північно-Кентукського університету (США), Коледжу Томаса Мора (США), з провідними навчальними закладами Європи:

Градєц Кралово (Чехія), музично-педагогічним факультетом Празького університету, Вищою музичною школою (ГанOVER, Німеччина), радами з культурного обміну Великої Британії, Мексики, Росії, Австрії. Саме в 90-ті роки в цьому вищому навчальному закладі розпочинають свою музично-педагогічну діяльність відомі українські співаки Віра Іванівна Андріяненко, Володимир Іванович Самарцев, Володимир Миколайович Савченко, Джульєта Антонівна Якубович.

Батьківщиною В.І. Самарцева була станиця Новобіла в Луганській області. У оперній студії Будинку культури ім. Леніна Луганська, де у вільний час співав молодий парубок Володимир Самарцев, його і почув професор Привалов, і порекомендував поступати в Харківську консерваторію. Після закінчення консерваторії, в якій В.І. Самарцев отримав блискучу вокальну освіту з кваліфікацією оперного співака й камерного виконавця, працював солістом Харківської і Київської філармоній, співав на сцені Харківського оперного театру, приймав участь у відомому у Європі Міжнародному фестивалі «Празька весна» і отримував лауреатські дипломи в інших вокальних конкурсах. Він був співаком, який став представником мистецтва свого краю далеко за його межами. Виступав неодноразово в Чорнобильській зоні. З 1987 року був солістом Луганської обласної філармонії, дивував слухачів розмахом свого співочого таланту та можливостями виконувати твори в різних жанрах вокального мистецтва.

У його репертуарі нараховувалося близько 600 зразків класичної оперної музики, майже всі басові партії оперної музики, романси, а також декілька естрадних вокальних циклів. В.І. Самарцеву особливо давались складні психологічні образи, які були наповнені філософськими роздумами і несли в собі думки про сутність людського буття. Вокально-виконавська культура В.І. Самарцева підкоряла всі концертні майданчики, на яких йому доводилося виступати. Він майже щорічно давав сольні концерти з симфонічним оркестром філармонії і ансамблем «Київська Русь». Вражає кількість підготовлених сольних вокальних програм, які звучали в філармоніях України, Азербайджану, Білорусії, Болгарії, Франції, Угорщини, Великобританії та інших країн. В.І. Самарцев спочатку отримав

звання заслуженого, а згодом народного артиста України. Все своє творче життя В.І. Самарцев був у постійному пошуку, з інтересом сприймав все нове, що відкривалося йому в мистецтві і це відображалось в його вокальній творчості, яка зігрівала аудиторії своєю душевною щедрістю.

Володимир Миколайович Савченко, випускник Донецької державної консерваторії імені С. Прокоф'єва, завдяки красивому баритону та отриманій якісній вокальній школі, розпочав творчу кар'єру у Луганській обласній філармонії в 1975 році, коли ставилися опери, а в камерних концертах звучали вокальні цикли відомих у світі композиторів, проводилися творчі авторські вечори та гастролювали видатні музиканти світу. Всенародне визнання отримало створення співаком В.М. Савченко художніх образів партій Фігаро в «Севільському цирюльнику» Дж. Россіні, Роберта в «Іоланті» П. Чайковського», Миколи в опері «Наталка Полтавка» М. Лисенка, Дон Жуана в опері В. Моцарта, Жермона в опері «Травіата» Дж. Верді та багато інших камерних і естрадних пісенних творів. Виступи с симфонічним оркестром, з ансамблем «Київська Русь», участь в камерних і органних концертах, гастрольні поїздки в інші країни (Угорщина, Франція, Велика Британія) завжди супроводжувалися визнанням і подяками публіки.

Не менш цікавою є творча постать співачки, випускниці Алма-Атинської консерваторії, народної артистки України Віри Іванівни Андріяненко. Вона була молодою співачкою, володаркою незрівняного тембру голосу, яка отримала диплом найбільш престижного вокального конкурсу вокалістів ім. М. Глінки. Працювала в філармонії довгі 39 років, володіла безцінним даром перевтілення у виконанні оперних арій. Співпрацювала з симфонічним оркестром, ансамблем «Київська Русь», співала у супроводженні органу і фортепіано. Часто виконувала народні пісні та популярні пісні радянських композиторів і її завжди супроводжував успіх і подяки слухачів.

Джульєта Антонівна Якубович (Кочарян) народилася в Азербайджані у м. Баку. Народна артистка України з 1978 року. Закінчила Бакінську державну консерваторію і з 1963 року працювала в Луганській обласній філармонії. Її рідкісної краси

лірико-колоратурне сопрано звучало в кращих концертних залах не тільки своєї країни, а також в різних країнах світу – Польщі, Угорщини, Німеччині, Іраку, Італії, Франції, Великій Британії та інших країнах світу. У різні роки виступала в авторських концертах відомих вітчизняних композиторів А. Кос-Анатольського, М. Сільванського, М. Жербіна, Л. Колодуба та ін. Працювала в журі різноманітних вокальних конкурсів в країні – конкурс вокалістів ім. М. Лисенко, Міжнародний вокальний конкурс вокалістів ім. М. Глінки, Міжнародний конкурс української пісні «Молода гвардія», Всеукраїнський конкурс вокалістів «Золота осінь». В 90-ті роки був започаткований і щорічно проводився Міжнародний конкурс ім. Ф. Шаляпіна у м. Ялта, у якому приймали участь молоді співаки України, Білорусії, Китаю, Сербії. Впродовж двох десятиліть Д.А. Якубович була головою журі Міжнародного фестивалю-конкурсу ім. Ф. Шаляпіна. Щорічно в цьому конкурсі приймали участь і учні професорів кафедри співів і диригування Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.

На початку 90-х років ці видатні співаки почали поєднувати концертну діяльність з викладацькою діяльністю на кафедрі співів і диригування в ЛНУ ім. Тараса Шевченка. Вони були високоосвіченими вокалістами, які знали всі закони вокального виконавства, і це дозволяло їм самим створювати глибокі художні образи і передавати знання і творчий досвід учням. За допомогою яскравих фарб своїх голосів, незрівняних тембрів вони створювали різноманітні художні образи, які малювали перед слухачами людські трагедії і переживання. І після кожного виступу публіка відчувала емоційне потрясіння, дарувала артистам аплодисменти та емоційні відгуки «браво». У галузі камерної музики також створювали самотутні та оригінальні вокальні образи, в яких вони були і тонкими ліриками і глибокими трагіками. В творчості відомих вокалістів був присутній різноманітний за жанрами і характером репертуар, виконання якого дарувало слухачам красу музики і поезії. Їх творчість охоплювала різні історичні епохи і стилі.

В Луганській обласній філармонії співакам довелося працювати з декількома творчими колективами, які їм

акомпанували. Так, доволі часто вони виступали з симфонічним оркестром Луганської обласної філармонії, ансамблем «Київська Русь» та іншими колективами. Але нерідко, наприклад, В.І. Самарцеву у шахтарських і сільських клубах на концертах акомпанував тільки баян. Він творчо співпрацював також з інструментальним ансамблем «Alma Mater» під керівництвом Ю. Дерського. Цей інструментальний ансамбль експериментував, виконував твори академічної музики в транскрипції і оригінальному аранжуванні для електронних музичних інструментів.

Неодноразово співаки приймали участь в міжнародних фестивалях, декадах української літератури і мистецтва, закордонних гастрольх, святах, творчих звітах Луганської області в Києві, в програмах радіо і телебачення. Але, слід зазначити, завжди з великим задоволенням В.І. Самарцев співав в клубі рідного села Новобіла, в госпіталі ветеранів Другої світової війни, де дарував своє мистецтво людям.

Наприкінці 90-х років В.І. Андріянєнко, В.І. Самарцев, В.М. Савченко, Д.А. Якубович. стали професорами Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, викладали академічний вокал в Інституті культури і мистецтв ЛНУ ім. Т. Шевченка і були активними діячами в галузі розвитку української музичної культури. Так, В.І. Самарцев був одним із організаторів Міжнародного конкурсу оперної та камерної вокальної музики ім. І. Паторжинського, відомого українського співака та педагога світового рівня, творче життя якого було пов'язане з Луганщиною. Конкурс відбувся в Луганську 24-28 серпня 1997 року. До роботи в журі конкурсу були запрошені такі відомі співаки України та інших країн – народні артисти України Д. Гнатюк (голова журі), А. Авдієвський, Є. Мірошніченко, О. Романенко, І. Пономаренко, А. Бойко, Г. Дранов, Г. Паторжинська, народний артист Росії Б. Штоколов, народні артисти України Ю. Багатіков, І. Попович, О. Білозір та відомий оперний співак Б. Ятич (Югославія). В конкурсі приймали участь молоді вокалісти, представники України, Росії, Китаю.

У 1998 році Луганським державним педагогічним університетом імені Т. Шевченко було започатковано

фестиваль-конкурс піаністів і вокалістів серед студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації «Свято муз», у роботі якого приймали участь професори кафедри В.І. Андріяненко, В.І. Самарцев, В.М. Савченко, Д.А. Якубович. Наступного року цей конкурс, у якому приймали участь відомі виконавці з України, Росії, США, Мексики та інших країн світу, набув статусу Міжнародного.

Саме з ініціативи професорів кафедри співів і хорового диригування була організована оперна студія Інституту культури і мистецтв ЛНУ ім. Т. Шевченка. Професори В.І. Самарцев, Д.А. Якубович, В.М. Савченко приймали активну участь у підготовці студентських опер, які відбувалися в Інституті культури і мистецтв за участю симфонічного оркестру Луганської обласної філармонії. Так, прем'єра опера «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, режисером якої став заслужений діяч мистецтв Бурятії Моїсей Розин, відбулася у 2002 році. Наступна опера «Алеко» С. Рахманінова була поставлена у 2003 році й була присвячена ювілею композитора – 130 років з дня народження С. Рахманінова. Головну роль виконував В.І. Самарцев, а режисером цієї постановки став В. Пушной. Опера була поставлена двічі, де у 2004 році у другій постановці головну роль виконував учень В.І. Самарцева Д. Шепеленко. У 2005 році професори кафедри з присутньому їм творчому ентузіазмі готували постановку опери «Євгеній Онегін» П. Чайковського. До роботи був запрошений київській диригент Є. Тугевич. Прем'єра опери з успіхом відбулась 2005 року в Луганському обласному драматичному театрі.

У 2008 році розпочалася творча робота професора В.І. Самарцева над постановкою опери «Фауст» Ш. Гуно. Це було перше звернення колективу оперної студії до західноєвропейської класики. Диригувати оркестром було запрошено народного артиста України, професора Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського А. Калабухіна.

Вже 2009 року відбулася прем'єра опери «Паяци» Г. Леонкавалло на мові оригіналу. До участі у постановці опери були запрошені вихованці Народного цирку обласного палацу культури циркачі-жонглери.

Прем'єра опери П. Чайковського «Євгеній Онєгін»

Прем'єра опери Ш. Гуно «Фауст»

Прем'єра опери Г. Леонковало «Паяци»

Опера «Сільська честь» П'єтро Масканьї була поставлена у 2010 році. Диригентом оперної студії кафедри співів і диригування на той час був С. Черняк, який працював диригентом симфонічного оркестру Луганської обласної філармонії. Головні ролі у всіх оперних спектаклях виконували учні народних артистів України, професорів кафедри В.І. Самарцева, В.М. Савченко, Д.А. Якубович і В.І. Андріяненко, які впливали на розвиток вокальної майстерності та сценічної культури своїх учнів.

Сцена з опери П'єтро Масканьї «Сільська честь»

Прем'єра опери Г. Артемовського «Запорожець за Дунаєм»

Учасники оперної студії

За довгі роки педагогічної діяльності професори кафедри неодноразово виступали з симфонічним філармонічним оркестром, ансамблем «Київська Русь», до яких залучали і своїх учнів, серед яких були і китайські студенти. Талановиті студенти майже щорічно приймали участь у міжнародних та всеукраїнських конкурсах. Неодноразово студенти Д. Шепеленко, І. Новіков, О. Босенко, О. Кулдиркаєва виступали перед слухачами в концертних залах Австрії. Випускники оперної студії І. Новіков, О. Босенко, Д. Шепеленко, А. Захаров, О. Богданова, А. Попруга, А. Даценко, Р. Буханцев, Т. Самарцева, О. Кулдиркаєва, Чжан Лян, О. Срібна, Н. Філаткіна після закінчення університету почали працювати в Луганській обласній філармонії, мистецьких та освітньо-культурних закладах. Багаточисленні випускники народних артистів України, професорів кафедри співів і диригування ЛНУ ім. Тараса Шевченка з великою повагою і вдячністю ставилися до своїх педагогів, розуміючи масштаби обдарованості цих талановитих співаків і педагогів. Вже в кінці 90-х та на початку нового тисячоліття в Інституті культури і мистецтв було підготовлено 33 лауреати міжнародних та всеукраїнських конкурсів.

Таким чином, процес розвитку вокального мистецтва на Луганщині, поступовий розвиток вокальної педагогіки в

Луганську в кінці XX – на початку XXI століття викликають інтерес і не залишають байдужими поціновувачів музичного мистецтва.

З часом все більше починаєш усвідомлювати той внесок в розвиток музичної культури Луганщини, який зробили професори, народні артисти України, талановиті українські співаки, мудрі вокальні педагоги В.І. Андріяненко, В.І. Самарцев, В.М. Савченко та Д.А. Якубович. Всю свою майстерність і досвід вони намагалися передавати своїм учням. На жаль, професорів В.І. Андріяненко, В.М. Савченко, В.І. Самарцева вже немає з нами, але вокальна творчість цих талановитих співаків і педагогів назавжди залишиться в історії розвитку культури краю.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Климів А., Курило В. Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. Історичний нарис / А. Климів, В. Курило. Луганськ, «Альма-матер», 2003. 118 с.
2. Кияновська Л. О. Українська музична культура. К.: ДМЦНЗКМ, 2002. 178 с.
3. Михальова Є. В постижении красоты. Луганськ: Поліграфічний центр «Максим», 2013. 335 с.
4. Самарцев В. І. Співак и голос. Луганськ: Проза-Типографія «Престиж-Сервіс», 2008. 160 с.

КУШНІРЕНКО Ольга Андріївна,
старший викладач кафедри музикознавства
та хорового мистецтва

Львівського національного університету
імені Івана Франка

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3596-143X>
e-mail: olga.kushnirenko@lnu.edu.ua

ВИШПІНСЬКА Ярина Маноліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музики
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1201-5421>
e-mail: ya.vyshpinska@chnu.edu.ua

**АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ КУШНІРЕНКО –
КОМПОЗИТОР, ДИРИГЕНТ,
ФОЛЬКЛОРИСТ, ПЕДАГОГ**

Ім'я Андрія Миколайовича Кушніренка, художнього керівника та головного диригента Заслуженого академічного буковинського ансамблю пісні і танцю України, широко відоме музичній спільноті, користується великою повагою як в Україні, так і за її межами.

Він – композитор, хоровий диригент, фольклорист, педагог, громадський діяч та організатор музичного життя на Буковині.

Ще за життя доля подарувала йому визнання і славу: народний артист України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка та літературно-мистецької премії ім. С. Воробкевича, професор, член-кореспондент Академії мистецтв України, член Національної спілки композиторів України.

Кушніренко А.М.

А.М. Кушніренко був нагороджений орденами Президента України «За заслуги» III та II ступеня, «Золотою медаллю» Академії мистецтв України, йому присвоєно звання «Почесний професор» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, «Почесний громадянин м. Чернівці», а його ім'я занесене на «Алею зірок» міста. Він увійшов до номінації кращих хорових диригентів України за рейтингом 1997 року, поруч із такими відомими іменами, як А. Авдієвський, П. Муравський, Л. Венедиктов, Є. Савчук та В. Іконник.

Народився Андрій Миколайович Кушніренко 17 жовтня 1933 року в селі Великі Загайці Шумського району на Тернопільщині. З дитинства співав у церковному хорі, репертуар якого включав як духовні, так і світські твори відомих композиторів. Хор виступав з концертами та здобув перше місце на конкурсі у Варшаві. Тож не дивно, що Андрій Миколайович пізніше часто згадував цей період як свою «першу хорову академію». З перших днів навчання він став незамінним учасником шкільного хору, вражаючи керівника тим, що знав напам'ять не тільки свій голос, а й інші партії хору, чим дивував керівника – директора школи.

Після закінчення десятирічки в 1952 році юнак повернувся до рідного села, працював вчителем музики і співу в місцевій школі. Тут він заснував шкільний хор та невеликий оркестр, швидше струнний гурток, де виконував соло на скрипці. Як тільки в селі з'явився акордеон, він швидко освоїв і цей інструмент, акомпануючи солістам, грав на танцях у сільському клубі.

Саме в цей період А.М. Кушніренко починає записувати народні пісні, експериментуючи з їх аранжуванням для хору, створив свою першу пісню «Свято врожаю». Вчителі, подружжя зі Львова, порадили йому спробувати вступити до консерваторії. Хлопець навіть не знав, що для цього потрібна музична освіта, оскільки його досвід обмежувався лише церковним хором та сільськими весіллями. Це був 1953 рік.

А.М. Кушніренко вирішив стати справжнім професійним музикантом, і зупинити його було неможливо. Незабаром прийшли перші мистецькі успіхи. Взимку 1954 року він

підготував велику концертну програму, в якій виступив як диригент хору і оркестру. Цей вечір став пам'ятним назавжди. На концерті він виконав зі своїм шкільним хором заборонену пісню «Ой, у лузі червона калина» в обробці О. Кошиця. За це в ті часи можна було «сісти за дієзи» чи потрапити в Сибір. На щастя, односельці його не зрадили, загайчани не «продали» Андрія. Він зберігав ті ноти протягом усього свого життя. А згодом його аматорський колектив став одним з найкращих у районі та неодноразово здобував перші місця на Олімпіадах.

У Львівському музично-педагогічному училищі ім. Ф. Колесси А.М. Кушніренко навчався разом з такими видатними діячами вітчизняної музичної культури, як С. Турчак, І. Гамкало, Т. Микитка та сестри Байко, які також були студентами цього навчального закладу. Особливе місце в його навчанні займав студентський хор училища, яким керував заслужений артист України, відомий диригент і педагог Євген Вахняк. За два роки навчання А.М. Кушніренко успішно закінчив училище з відзнакою та у 1957 році став студентом Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка.

А. Кушніренко з М. Колессою

Андрій Кушніренко наполегливо вивчає різні теоретичні дисципліни, зокрема секрети аранжування, інструментовки та композиції. Він старанно намагається увібрати все найкраще з багатого досвіду своїх знаменитих і щедрих на мудрість

професорів: Миколи Колесси, Романа Сімовича, Адама Солтиса, Анатолія Кос-Анатольського.

Одна з найяскравіших сторінок навчання у мистецькому вузі – це спілкування з Станіславом Людкевичем. Андрій Миколайович згадував: «С. Людкевич перший, після аналізу моїх аранжувань, обробок народних пісень і оригінальних творів, благословив мене, щоб я пробував свої сили як композитор і до кінця свого життя був моїм постійним консультантом, порадником, вчителем, завжди цікавився моїми творчими справами, радів за мої успіхи. Навіть у ювілейний 100-й рік він слухав мої твори, давав оцінку та поради» [13, с. 10].

Андрій був найкращим студентом диригентсько-хорового факультету в класі доцента, кандидата мистецтвознавства М. Антківа, відмінником навчання та персональним стипендіатом ім. М. Лисенка. Виконував обов'язки старости курсу, був активним учасником студентського наукового товариства та хору консерваторії. Під керівництвом відомого вченого-фольклориста В. Гошовського займався серйозними музикознавчими дослідженнями. Участь у фольклорних експедиціях завершилася написанням наукової праці «Характерні особливості музичного фольклору с. Бітля», яка здобула першу премію на республіканському огляді-конкурсі студентських робіт, представлених з різних вишів України. Він також робить перші спроби обробки народних пісень і створює власні композиції.

Під час навчання у консерваторії А.М. Кушніренко працював із різними колективами: керував студентським хором факультету іноземних мов Львівського державного університету ім. І. Франка, дитячим хором у загальноосвітній школі та навіть хором у дівочій колонії.

У 1958 році він організував великий ансамбль пісні і танцю (117 осіб) у Львівському торгово-економічному інституті. Цей колектив неодноразово здобував призові місця на обласних та республіканських оглядах художньої самодіяльності.

У 1962 році А.М. Кушніренко закінчив з відзнакою консерваторію та завершив стажування у Львівському оперному театрі та капелі «Трембіта». Його науковий керівник В. Го-

шовський запропонував залишитися в консерваторії і займатися науково-дослідницькою роботою.

Андрій Миколайович Кушніренко став керівником Буковинського ансамблю пісні і танцю Буковини. Відтепер усе його життя, всі досягнення та творчі злети пов'язані з чарівним куточком української землі – буковинським краєм.

Овіяна поетичними вітрами Буковина прийняла А.М. Кушніренка не на короткий термін, а назавжди, адже відтоді він став незмінним художнім керівником і головним диригентом Державного заслуженого академічного буковинського ансамблю пісні і танцю України. Маєстро очолював цей колектив понад 50 років, що є унікальним і безпрецедентним випадком у світі мистецтва! Сьогодні Заслужений буковинський ансамбль пісні і танцю з гордістю носить ім'я Андрія Кушніренка.

*Заслужений академічний Буковинський ансамбль пісні і танцю
України під орудою Андрія Кушніренка*

В житті Андрія Миколайовича були моменти, коли все могло змінитися в одну мить. У 1969 році в ЦК партії подали представлення кандидатури А.М. Кушніренка на посаду художнього керівника і головного диригента Державної академічної капели «Думка». На той час він уже був заслуженим діячем мистецтв України, але не мав членства в партії і його кандидатура не пройшла. Причиною також була надзвичайна

повага до тодішнього керівника капели, видатного хорового диригента П. Муравського, яка не дозволила Андрію Миколайовичу, як він сам висловлювався, «піти на живе місце».

А. Кушніренко з артистами Буковинського ансамблю

Через рік, взимку 1971 року, його все ж призначили художнім керівником Державної заслуженої капели бандуристів України. Однак А.М. Кушніренко підтримував добрі стосунки з людьми, які перебували під контролем КДБ, і це призвело до цькування та прямих погроз.

Концерти Буковинського ансамблю в Києві та Львові проходили під керівництвом А.М. Кушніренка, адже він не міг залишити своє «дитя» без опіки. Так він постійно розривався між Чернівцями та столицею, проживаючи в готелі, хоча пропонували квартиру на Хрещатику. Через дев'ять місяців роботи в Києві він повернувся на Буковину – принципово.

А тоді, щойно призначений головний диригент, підтриманий дирекцією філармонії, рішуче взявся за порятунок колективу, усвідомлюючи, що основою його успіху має стати високий рівень виконання, самобутній та цікавий репертуар.

З чого міг почати вчорашній випускник консерваторії? Спершу не всі артисти хору розуміли вимоги молодого керівника. Багато з них, хоча й мали добрі голоси, не здобули достатньої музичної освіти. Тому було запроваджено

обов'язкові заняття з сольфеджіо та теорії музики, уроки вокалу та індивідуальні заняття з солістами, що сприяло швидкому вивченню творів. Диригент також вимагав від виконавців артистизму та живої, переконливої міміки.

Ще будучи студентом, він чув від С. Людкевича такі слова: «Йдіть, юний друже, в народ, записуйте пісні та обряди, адже з цього починається велика музика. На цій основі творіть свою» [12, с. 7]. Майже незнайомий з Буковиною та її музичним фольклором, А.М. Кушніренко почав вивчати і записувати народні пісні, мелодії, звичаї, придивлявся до селянських танців.

Спочатку його вважали за дивака – дипломований «професор», завжди при костюмі і краватці відвідував багато сіл, піднімався горами до найвіддаленіших буковинських хат, спілкувався зі старшими людьми, аби почути та записати народні пісні, зберігати їх як безцінний скарб і згодом дати їм нове життя на сцені. Андрій Кушніренко збирав пісні скрізь, де бував, записував їх у спеціальних зошитах, перепитував і нотував знову. Вдома він переглядав, сортував матеріали та створював обробки.

Так почалася діяльність А.М. Кушніренка – диригента, фольклориста та композитора. Він не лише зберіг Буковинський ансамбль, а й створив неповторний мистецький колектив з широкими виконавськими можливостями, розвиваючи своєрідний синтетичний жанр, у якому органічно поєдналися пісня, інструментальна музика та танець. Ансамбль завжди виконував українські пісні та танці, демонструючи національні строї та інсценізуючи українські обряди.

Під керівництвом А.М. Кушніренка Буковинський ансамбль пісні і танцю двічі здобував перемогу на всесоюзних оглядах-конкурсах професійних художніх колективів. За активну участь у Декадах української літератури та мистецтва ансамбль був удостоєний Почесних грамот урядів Казахстану, Російської Федерації, Башкирії, Молдавії, Естонії та України. Завдяки внеску у розвиток музичного і хореографічного мистецтва, колектив отримав почесне звання «Заслужений ансамбль України». У 2006 році, за видатні результати творчої діяльності, художньо досконалі твори, концертні програми та збереження кращих традицій, Постановою Міністерства

культури і туризму України Державному Заслуженому Буковинському ансамблю пісні і танцю було надано статус Академічного.

За кожною з цих відзнак стоять роки натхненної та самовідданої праці сотень людей, разом із їхнім керівником, який був безмежно відданий мистецтву. Сьогодні немає куточка в Україні, де б не побували буковинці. Буковинський ансамбль завжди був бажаним гостем на найпрестижніших музичних фестивалях, таких як «Київська весна», «Білі ночі», «Золота осінь», «Кримські зорі», «Дунайська весна», «Мерцишор», «Лесині джерела», «Прикарпатська весна», «Буковинські візерунки», а також міжнародних Шевченківських літературно-мистецьких свят «В сім'ї вольній, новій» та інших.

Починаючи з 1991 року А.М. Кушніренко неодноразово приймав участь у підготовці урядових концертів до Днів Незалежності України як головний хормейстер, а також як диригент зведених хорів у Всеукраїнських святах народної творчості на Співочих полях у містах Києві, Полтаві, Львові, Тернополі.

Буковинський ансамбль був постійним учасником урядових концертів, присвячених Дню Незалежності України в Києві, брав участь у творчих звітах майстрів мистецтв та художніх колективів Чернівецької області під назвою «Мелодії Буковинського краю» в Національному палаці «Україна» (1999, 2001, 2004, 2009 рр.).

Які ж причини успіху і популярності цього колективу? Це висока професійна культура виконання, неповторність і яскрава самобутність, які зробили його одним із кращих мистецьких колективів не лише в Україні, але й за кордоном. Ансамбль гастролював у Фінляндії, Румунії, Польщі, Чехословаччині, Німеччині та Італії, а також протягом багатьох років, на запрошення керівництва «Інтуристу», представляв своє мистецтво перед іноземцями в Києві та Санкт-Петербурзі.

Так склалася творча доля одного з провідних хормейстерів-диригентів України та очолюваного ним Буковинського ансамблю пісні і танцю. Це були понад 50 років напруженої праці та невтомних пошуків. Вони знайшли одне

одного – ансамбль та диригент і разом досягли вершин заслуженої слави.

Характерною рисою виконавського мистецтва ансамблю є театралізація окремих номерів, введення елементів хореографії у вокальні твори, що надає їм вигляду народної ігрової сценки. Прикладами можуть слугувати інсценізації буковинських народних пісень, таких як «Плине кача, плине», «Глибока кирниця», «На камени ноги мию», «Коломийки». Важливо зазначити, що в хореографічних номерах і сюїтах завжди беруть участь артисти хору, які не лише супроводжують танок піснями, але й активно включаються у ці композиції, і це створює враження справжнього гуляння хлопців і дівчат, їх співів і танців на сільській вулиці.

Можна лише здогадуватися, скільки часу та зусиль потрібно для постановки такого номера, скільки терпіння вимагає ця праця. У кожного артиста є свій вихід і своя роль, і все це потрібно об'єднати так, щоб на сцені постало продумане, стилістично оформлене та завершене дійство, після якого зал вибухає оплесками, і глядачі мимоволі підводяться з місць, аби висловити своє захоплення і пошану.

Основою успіху та популярності Буковинського ансамблю є його неповторність і самотність, а найяскравіше враження залишає хоровий спів, який просто неможливо переплутати з іншим. Це своєрідне специфічне темброве забарвлення та академічне звучання, що суттєво відрізняються від інших колективів такого жанру.

А.М. Кушніренко у своїй практиці дотримувався академічного стилю виконання. Це стосується як співу а cappella, так і виконання з оркестровим супроводом. Хор співає академічним звуком, який давно поширений в Україні і така практика є цілком правомірною та виправданою. Цей стиль співу має широкі теситурні та технічні можливості та тісно пов'язаний із давніми хоровими традиціями Буковини. Хор завжди підтримує абсолютний стрій, його виконання відзначається інтонаційною чистотою, чіткою дикцією та ясністю фразування, звучить злагоджено як у групах, так і в цілому ансамблі.

Важливо зазначити, що хор Буковинського ансамблю вирізняється не лише участю в концертних програмах, які складаються з вокально-хореографічних сюїт, обрядових сцен та інструментальної музики, а й окремими акапельними програмами, такими як «Хорові твори С. Воробкевича» та «Духовна музика українських композиторів», з якими виступав самотійно, що перевершує усі попередні уявлення про його можливості та рівень.

Сьогодні Заслуженому академічному Буковинському ансамблю пісні і танцю ім. А. Кушніренка виповнюється 80 років! Він у розквіті сил, сповнений новими задумами і невтомно пропагує класичну хорову спадщину, сучасну українську музику та народну творчість.

Особливої уваги заслуговує композиторський талант А.М. Кушніренка, першого професійного композитора Буковини в незалежній Україні. Він є автором численних оригінальних творів: народної опери «Буковинська весна», музики для театральних постановок, кантат, хорових драматичних поем, обробок народних пісень, вокально-хореографічних сюїт та обрядових картин. Композиторська творчість митця нерозривно пов'язана з Буковинським ансамблем, у його доробку пісні для хору і солістів, десятки солоспівів на слова різних поетів.

З юних років він прагнув творити музику, писати власні твори та обробки народних пісень, перші з яких з'явилися ще під час навчання в консерваторії.

А.М. Кушніренко не оминув увагою пісенний жанр і його досягнення в цій сфері є досить вагомими. Він створив понад сто творів для хору і солістів, які в різні часи звучали зі сцени, прикрашаючи концертні програми Буковинського ансамблю, а також інших професійних і аматорських колективів та окремих виконавців.

Першими спробами пера молодого композитора стали патріотичні пісні «Ранок Верховини» (на вірші В. Колодія) та «Співаночки мої любі» (слова народні). Саме тоді розкрився талант А.М. Кушніренка, що згодом засяє у багатьох інших творах, визначивши його як композитора-пісняря.

Згодом митець створив десятки чудових пісень, що виражають любов до рідного краю, його народу, героїв, чарівної мови та прекрасної природи. Серед них такі величні твори, як «Любіть Україну» (на вірші В. Сосюри), «Україно, любов моя» та «У вінок Федьковичу» (на вірші М. Ткача). Патріотичним звучанням вирізняються пісні «Земле моя – всеплодющая мати», написана до 150-річчя з дня народження І. Франка та «Мир і щастя всім народам» (на власні слова), що виконувалася великим зведеним хором у Вінніпезі до 100-річчя переселення українців до Канади.

У пісенній творчості А.М. Кушніренка яскраво відображена наша славетна та героїчна історія. Вражають своїм могутнім звучанням, силою виразності та глибиною змісту драматичні поеми для соліста, хору і оркестру: «Дума про Сагайдачного» (поетичний текст автора) та «Славен Хотинград» (вірші В. Микитюка).

Його твори відзначаються великою емоційною силою, що справляє глибоке враження на слухачів. Кантата «Молюсь за тебе, Україно» (на власні слова) для баритона, хору і симфонічного оркестру є яскравим прикладом такого впливу. Її виконання викликає у людей надзвичайно сильні емоції, кантату завжди слухають стоячи, що є символом визнання та поваги до художнього висловлювання митця.

Ліричні пісні А.М. Кушніренка вражають своєю щирістю та емоційністю. Вони розкривають найглибші почуття, порушують теми, близькі кожній людині, такі як материнська любов, радість від кохання та смуток розлуки. «Зореслава» (вірші І. Кутеня), «Запалали очі зорями» (вірші М. Бакая), «Материнська любов» (вірші В. Вихруща), «Ходить березень» (вірші В. Черняка) та інші здобули популярність не лише на Буковині, а й далеко за її межами.

Важливе місце займають камерно-вокальні твори, які вирізняються широким спектром змісту і форми, але об'єднуються такими рисами, як наспівність, логічна побудова мелодії, глибоке розкриття поетичного тексту та важлива роль фортепіанного супроводу. Композитор дуже уважно добирав тексти для своїх творів, завжди шукаючи слово, яке пробудить мелодію. До репертуару професійних виконавців міцно увійшли

солоспіви «Хотіла б я піснею стати» (на вірші Л. Українки), «Очі – то вікна душі» (на вірші В. Симоненка), «А кохання наче пісня лебедина» (на вірші М. Матіос) та «Твоя любов як квітка степова» (на вірші Д. Луценка) та ін.

А.М. Кушніренко є автором багатьох творів різних жанрів, але особливе місце у доробку займають обробки народних пісень. Як зазначав сам композитор: «Народна пісня для мене – це джерело натхнення, моя стихія, моє життя» [7, с. 5].

Перші обробки народних пісень А.М. Кушніренко створив ще під час навчання в консерваторії, отримуючи підтримку від С.П. Людкевича, який заохочував його, помітивши у студента чималий композиторський талант.

А.М. Кушніренко згадував: «Ще в студентські роки я обробив кілька українських народних пісень і вирішив показати їх Станіславу Пилиповичу.

Показав йому свою обробку народної пісні «В кінці греблі шумлять верби». Він зацікавлено переглянув мою партитуру і промовив: «Продовжуйте, Андрію, продовжуйте... Вам треба писати музику» [7, с. 6]. Так С.П. Людкевич став першим, хто підтримав А.М. Кушніренка в прагненні стати композитором.

В кінці 60-х років вперше зі сцени у виконанні хору й оркестру Буковинського ансамблю пролунали обробки «Глибока кирниця», «На камені стою», «Ой чорна я, си чорна» і «Шануй мене, мій миленький». Ці твори швидко здобули популярність, завоювали прихильність публіки і засвідчили появу нового талановитого імені. Окрилений успіхом, А.М. Кушніренко енергійно взявся до творчої роботи, яку підсилювала необхідність формування самобутнього репертуару для очолюваного ним колективу, невпинно записував пісні, заглиблюючись у багатий та колоритний музичний фольклор Буковини.

А.М. Кушніренко записав понад тисячу українських народних пісень з різних регіонів України. З них понад 150 він опрацював для хору, які були виконані Буковинським ансамблем. Вони охоплюють різні жанри: календарно-обрядові, історичні, козацькі та стрілецькі пісні, пісні про кохання, жартівливі та родинно-побутові пісні.

Студентський хор «Резонанс» кафедри музики

А.М. Кушніренко розповідав: «Мною записано сотні варіантів українських народних пісень, зокрема на Буковині, Галичині, Волині та Поділлі. При їх записі я керувався принципом, що не всі пісні, які побутують в народі мають однакову художню цінність, а тому до вибору народних пісень для обробки треба підходити критично і записувати їх бажано від музично обдарованих людей старшої генерації, які в більшій мірі зберігають автентичність» [7, с. 6–7].

Композитор завжди прагнув зберегти найкраще з народної обрядовості.

Поєднуючи фольклорні елементи з авторською музикою, він створив безліч концертних програм, до яких увійшли такі вокально-хореографічні сюїти для хору, оркестру і балету, такі як «Зелен край наш, Буковино», «Буковинська родина», «Українська мозаїка», «Веселкові передзвони», «Святковий танець», музика до танців «Буковинський аркан», «Плескач», «Метелиця», «Перетупи».

Значними творчими надбаннями, які стали «золотим фондом» колективу, є театралізовані вокально-хореографічні обрядові сцени з циклу «Пори року», «Щедрий вечір, добрий вечір», «Весна-красна», «Обжинки», «Весільний обряд», які також можна вважати обробками,

Захоплення А.М. Кушніренка обробкою народної пісні було зумовлене популярністю цього жанру в українській музиці та його значущістю в творчості багатьох композиторів. Сформоване з малих літ почуття любові та поваги до народної творчості стало основою для його плідної роботи в царині хорової музики. Його доробок складається з різноманітних обробок народних пісень, включаючи хори для однорідних жіночих і чоловічих складів, а також мішані хори а *cappella* та з інструментальним супроводом. Серед творів: «Чия то долина», «Місяць ясний, місяченьку», «Подольночка», «Садок вишневий», «Виглядала мати сина», «Шість загадок», «Ой, піду ж бо я», «Ой, по горі вітрець повіває», «Палала сосна», «Ой, кучері, кучерики», «Сивий коню», «Ой, мала вдова три дівчиноньки», «Скрипка би не грала», «Як я була мала, мала» та інші.

Після одного з концертів славетна композиторка Леся Дичко в приватній розмові з Андрієм Миколайовичем зазначила, що його творчий доробок для хору а *cappella* – це справжня школа вищого пілотажу.

Цікаво також, що його жартівливі пісні «Посилала мене мати» та «Я щаслива зроду» (на слова І. Кутеня) вже давно сприймаються як народні, хоча сам композитор не вважав їх своїми найкращими творами.

Дбаючи про збереження музичної палітри Буковини А.М. Кушніренко за час своєї роботи в ансамблі підготував і видав 15 репертуарних та авторських збірників. Серед інших: «Буковинський розмай», «Співає Буковина», «Українські народні пісні для мішаного хору», «Українські візерунки», «Буковинські самоцвіти», «Хорові твори А. Кушніренка», «Тобі співаю, Україно!». У 2003 році у видавництві «Музична Україна» вийшов збірник вокально-хорових творів А.М. Кушніренка «Веселкові передзвони», який включений до Національної програми випуску соціально-значущих видань.

Останнім акордом у творчості А.М. Кушніренка стала збірка з 55 обробок народних пісень «Співаночки мої любі», презентація якої відбулася 19 грудня 2011 року у Львівській філармонії в концертному залі імені С. Людкевича. Під час урочистого заходу пройшов великий концерт Галицького

камерного хору під керівництвом народного артиста України В. Яциняка, який озвучив 25 обробок А.М. Кушніренка. На завершення концерту В. Яциняк високо оцінив творчість композитора, назвавши його «галицьким Леонтовичем».

Ряд музичних творів з різноманітних концертних програм, створених в колективі, записано на 10-ти грамплатівках фірми «Мелодія», знято в шести кінотелефільмах, зокрема «Свято в Карпатах» та «Буковинські вечорниці», що увійшли до золотого фонду Національної радіокомпанії, зроблено численні записи на телебаченні та радіо.

Сьогодні обробки композитора успішно виконуються як професійними, так і аматорськими колективами. Зокрема, вони є в репертуарі Заслуженого Академічного Буковинського ансамблю пісні і танцю, Державної заслуженої академічної капели «Думка», Заслуженої капели бандуристів України, хору Національної радіокомпанії ім. П. Майбороди, чоловічої капели ім. Л. Ревуцького, Галицького камерного хору, Львівського «Бояна» та багатьох інших.

Творчість А.М. Кушніренка отримала широке визнання серед музичної спільноти України. Його пісні часто звучать у концертних залах, на багатьох сценах та під час урочистих заходів, вони стали популярними серед шанувальників вокально-хорового мистецтва.

Науково-педагогічний колектив кафедри музики ЧНУ

У 1992 році А.М. Кушніренко заснував та очолив кафедру музики в Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича, яка стала своєрідною школою підготовки висококваліфікованих вчителів музики та українознавства, виконавців-музикантів і вокалістів, а також диригентів хору. У 1994 році йому присвоєно звання професора. Очолював кафедру до 2004 року.

Завзятий і наполегливий, вимогливий непомірно до себе і до своїх вихованців, до яких ставився по-батьківськи тепло, з любов'ю і з повагою, А. Кушніренко говорив молодим випускникам кафедри, які розпочали роботу на ній:

- Не студент має вас шукати, а ви студента!

В цьому була правда його педагогічної позиції, як говорять сучасною вузівською мовою, принцип студентоцентризму. У нього в класі було заведено збиратися усім його студентам з усіх курсів, де в небайдужій, робочій і творчій праці вони опановували ази хорового мистецтва, манеру диригування та вміння розуміти і доносити до слухача текстові та музичні нюанси побудови і розвитку хорової партитури. Вони навчалися у майстра, людини-титана, який «горів» хоровим мистецтвом та вмів запалювати серця таким же завзяттям і гідністю, з якою жив і творив на Буковині впродовж більше 50-ти років!

Мистецькі пошуки Андрія Миколайовича наповнювали його клас, де до пізньої ночі він міг шліфувати звучання хорової партитури. Уже всі заняття по-розкладу давно завершилися, більшість викладачів і студентів розійшлися по домівках та в кабінеті завідувача кафедри музики довго ще звучав інструмент, його голос збуджено вивіряв кожну партію, а руки – широкі, потужні і вправні перевіряли вертикаль і горизонталь побудови нової пісні чи нової обробки для Буковинського ансамблю пісні і танцю.

Андрій Миколайович володів даром переконання, умів захопити жагою до праці. Студентський хоровий колектив «Резонанс» кафедри музики ЧНУ, створений маестро у вересні 1992 року, став його любов'ю і втіхою, своєрідною базою для виховання майбутніх артистів і солістів Буковинського ансамблю. Нині 80 % артистів Буковинського – випускники

кафедри музики ЧНУ. Олександр Залуцький зауважує, що «За роки формування професійних основ цього навчального колективу, що базуються в основному на практичних заняттях з хорового класу і практикуму роботи з хором, згідно навчального плану, він фактично став не тільки своєрідною творчою лабораторією для студентів, що здобувають навички практичної роботи з хором, але й творчою одиницею, яка часто бере участь у виступав перед численною громадськістю міста Чернівці й області. Високопрофесійна виконавська майстерність хору «Резонанс» неодноразово схвально відзначалась знаними фахівцями на місцевих, регіональних, всеукраїнських конкурсах, фестивалях та міжнародних форумах, що відбувалися на Буковині та за її межами. Знаковими були виступи колективу перед учасниками V-го Міжнародного конгресу Україністів, що проходив у Чернівцях у 2002 році, на святкуваннях ювілеїв 120-ти, 125-ти, 130-ти річчя Чернівецького університету, які відзначались за участю гостей з багатьох країн світу, в щорічних звітних концертах кафедри музики, в концертах міського, обласного та всеукраїнського масштабу» [5, с. 3].

Плекання голосів, об'єднання їх в єдине тембральне хорове звучання, відпрацювання техніки подачі хорового твору, робота над нюансами, дикцією, плавністю і злитністю звучання, філігранна чистота і артистизм – таким був взірець і підхід до роботи у Кушніренка-диригента, інтерпретатора, педагога і митця.

Поєднуючи мистецьку і викладацьку діяльність, Андрій Миколайович володів глибоким потенціалом науковця, педагога і керівника. Він дуже прискіпливо підходив до обрання наукових тем курсових і дипломних робіт для студентів, бачив наперед здібних і талановитих, був щедрим на поради та допомогу з науково-методичною літературою, мав неабиякі знання з української мови і фонетики, вичитував тексти з вправністю літературного редактора.

Ярина Вишпінська розповідала: «Пам'ятаю, коли Андрій Миколайович запропонував мені та Олександру Залуцькому взятися до спільного проекту – написати розгорнуту частину до історичної монографії присвяченої 600-літтю від першої писемної згадки про рідне місто Чернівці «Музична культура і

освіта». Для мене це було гонорово, бо тільки вступила до аспірантури ЧНУ. Досліджуючи історію розвитку музичної культури та освіти, працюючи в державному архіві та музеях міста, не могла не захоплюватися просто-таки енциклопедичними знаннями Андрія Миколайович Кушніренка з української історії, мистецтва, літератури, його вмінню бачити головне в тексті, наполегливо і чітко ставити завдання. Вражала його колосальна нотна і художня бібліотека, наполегливість шукача-дослідника, який за скупими відомостями міг розгледіти долю епохи та її видатних представників: Сидора Воробкевича, Євсевія Мандичевського, Кароля Мікулі, Адальберта Гржималі, Чіпріана Порумбеску, братів Руснаків, Йозефа Шмідта та багатьох інших митців, які творили неповторну долю Чернівців.

А. Кушніренко з дочкою Ольгою. 2008

Щоб він не робив, це все було якісно, досконало, з душею і теплотою. А.М. Кушніренко володів даром об'єднувати колектив, створив такі умови праці та навчання, де ти почувався комфортно, в безпеці, у середовищі близьких по духу людей.

Вдало, фахово і захоплююче проходили його лекційні заняття з «Хорового аранжування» та з курсу «Розвиток української музичної культури й освіти на Буковині». Він багато ілюстрував за інструментом зразків буковинських народних пісень і танців, пояснював ладотональний план, способи

поєднання голосів, наповнення і посилення фактурою словесного тексту, підтримку мелодії зміною гармонії та можливих модуляційних ходів, що додають забарвлення та свіжості хоровій партитурі. Дослідниця творчої спадщини митця Ірина Ярошенко зазначає, що «Вже перші заняття показали, що талант Кушніренка-педагога – яскравий і самобутній». Він вирізнявся «умінням створити на уроках творчу атмосферу, доступно, цікаво і чітко подати навчальний матеріал, відповісти на ті чи інші питання..., що завжди викликало у студентів захоплення» та підтримувалося «невимушеністю у спілкуванні, постійною увагою до їхніх проблем» [16, с. 112–113].

Окрім композиторської та педагогічної діяльності, Андрій Миколайович активно займався дослідницькою роботою. Він є автором наукових праць, музикознавчих статей та рецензій.

Одним із його значущих проєктів було відродження забутих хорових творів Сидора Воробкевича, видатного буковинського композитора, поета, прозаїка та драматурга. Його музична хорова спадщина тривалий час залишалася «зашифрованою» у рукописах, прихованою в архівах бібліотек і приватних колекціях.

А.М. Кушніренко взяв на себе велике завдання – відродити музику С. Воробкевича. Він вважав своїм патріотичним обов'язком упорядкувати та видати цей збірник, щоб подарувати українцям частину величезної спадщини, яку залишив великий духівник. Завдяки його зусиллям, пошуковій та дослідницькій роботі хорові твори композитора повернулися до життя, подолавши важке забуття.

Більшість музичних рукописів вдалося знайти у фондах Інституту літератури ім. Т. Шевченка АН України, де вони пережили багато лихоліть і збереглися у своєму первинному вигляді. Додатково частину видань і рукописів було виявлено у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника, Державному архіві Чернівецької області, архіві бібліотеки Чернівецького університету та Літературно-мистецькому відділі Чернівецького краєзнавчого музею, деякі твори були придбані у приватних осіб. А.М. Кушніренко опрацьовував знайдені матеріали, за власні кошти перефотографував цінні рукописи, розшифровував, переписував, а потім редагував та готував до друку.

У 1996 році вийшла перша частина «С. Воробкевич. Хорові твори», що була видана у Київському видавництві «Музична Україна». Цей збірник став першим у такому обсязі, включаючи 55 хорових творів. За винятком кількох композицій, усі інші були опубліковані вперше, і збірка швидко набула статусу раритету.

У 2003 році, у Чернівецькому видавництві «Прут» вийшла друга частина «Сидір Воробкевич. Хорові твори», який містить 58 творів. Цей випуск є продовженням першого, і всі хори, що увійшли до другого збірника, публікувалися вперше.

У двох частинах збірки було опубліковано понад 100 композицій, створено акапельну програму «Хорові твори Сидора Воробкевича» з 25 творів, з якою хор Буковинського ансамблю виступив в органному залі Чернівців 17 лютого 1993 року. Запропонована програма на сьогодні є унікальною. А.М. Кушніренко коментував окремі твори та розповідав про їх дослідження, а глядачі вперше ознайомилися з композиціями на слова Т. Шевченка, з хоровими творами, музику та тексти до яких створив С. Воробкевич.

У 1993 році на Буковині була заснована літературно-мистецька премія імені С. Воробкевича, а першим лауреатом цієї почесної відзнаки став А.М. Кушніренко.

Тепер можна впевнено сказати, що С. Воробкевич посідає почесне місце серед композиторів-класиків і в цьому велика заслуга професора Андрія Миколайовича Кушніренка.

А.М. Кушніренко неодноразово призначався головою журі обласних оглядів художньої самодіяльності, членом журі Всеукраїнського конкурсу ім. М. Леонтовича (1993, 1995, 1997 рр.), конкурсу ім. Ч. Порумбеску (Румунія, 1989 р.), головою журі I Всеукраїнського фестивалю-конкурсу української козацької пісні «Байда» (м. Тернопіль, 2001 р.) та XIII Міжнародного гуцульського фестивалю (м. Вижниця, 2003 р.), членом журі III Всеукраїнського фестивалю-конкурсу колективів народного хорового співу ім. П. Демущького (м. Київ, 2001 р.), Всеукраїнського фестивалю автентичного фольклору серед учнівської молоді «Батьківські пороги» та Міжрегіонального музичного фестивалю «Буковинський жайвір» (м. Чернівці, 2001 р.). Він надавав допомогу ама-

торським художнім колективам Буковини, а у 1983 і 1986 рр. проводив одномісячні семінари для диригентів у Канаді (м. Торонто, Вінніпег, Едмонтон, Ванкувер).

У 1997 році став першим професійним композитором Буковини, а також членом Національної спілки композиторів України та член-кореспондентом Академії мистецтв України.

А.М. Кушніренко активно проводив громадсько-корисну роботу як Голова обласного відділення Національної Всеукраїнської Музичної Спілки, секретар республіканської координаційної ради НВМС, голова об'єднання композиторів Буковини, член Вченої Ради Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

11 січня 2013 року відбувався концерт Буковинського ансамблю. Кілька годин до цього Андрій Миколайович надавав вказівки та розпорядження по телефону. Його серце зупинилося того вечора разом із заключними акордами концерту.

Мистецька особистість Андрія Миколайовича Кушніренка завжди привертала увагу своєю неординарністю. У ньому поєднувалися фанатична відданість улюбленій справі, надзвичайна працелюбність та чітке усвідомлення творчої мети, що проявлялася в усіх напрямках його професійної роботи як диригента, фольклориста, композитора, педагога. Підсумовуючи діяльність митця, можна з упевненістю стверджувати, що внесок Андрія Миколайовича Кушніренка як видатного майстра сучасного хорового мистецтва у розвиток української національної музичної культури є надзвичайно вагомим. Він мав потужний вплив на відродження народної пісні та розвиток музичної культури Буковини.

Почесні звання та нагороди Андрія Миколайовича Кушніренка

почесні звання:

- 1965 р. – заслужений артист України
- 1969 р. – заслужений діяч мистецтв України
- 1973 р. – народний артист України
- 1984 р. – лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

1993 р. – лауреат літературно-мистецької премії імені С. Воробкевича
1994 р. – вчене звання професора
1997 р. – член Спілки композиторів України
1997 р. – член-кореспондент Національної академії мистецтв України
2003 р. – Почесний громадянин міста Чернівців
2008 р. – Почесний професор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

нагороди:

1971 р. – орден Трудового Червоного Прапора
1974 р. – Почесна Грамота Президії Верховної Ради Естонії
1979 р. – Почесна Грамота Президії Верховної Ради України
1999 р. – орден Президента України «За заслуги» III ступеня
2000р. – відзнака Міністерства освіти і науки «Відмінник освіти України»
2000 р. – його ім'я занесене на Алею Зірок м. Чернівці
2001 р. – нагрудний знак «Відмінник освіти України»
2003 р. – Почесна відзнака «Буковина»
2004 р. – Золота медаль Національної Академії мистецтв України
2008 р. – Почесна відзнака «На славу Чернівців»
2009 р. – орден Президента України «За заслуги» II ступеня
2010 р. – Почесна грамота Верховної Ради України

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Видатні діячі культури та мистецтв Буковини : бібліогр. довідник / авт.-уклад. Ю. Боганюк, О. Гаврилюк, Г. Добровольська, М. Довгань, А. Іваницька. Чернівці, 2010. Вип. 1. С. 10–12.
2. Воробкевич С. Хорові твори. / Загальна редакція, упорядкування та коментарі А.М. Кушніренка. Київ : Музична Україна, 1996. 144 с.

3. Воробкевич С. Хорові твори. Вип. 2. / Загальна редакція, вступна стаття та упорядкування А.М. Кушніренка. Чернівці : Прут, 2003. 132 с.
4. Історія музичної культури й освіти Буковини: навч. посібник / А.М. Кушніренко, О.В. Залуцький, Я.М. Вишпінська. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т, 2011. 376 с.
5. Залуцький О. Співає «Резонанс». Стаття до збірника (с. 3-4). Співає «Резонанс» [Ноти] : репертуарний збірник хорових творів / Упорядкування, музична редакція та коментарі Андрія Кушніренка. Чернівці : ЧНУ, 2008. 180 с.
6. Кушніренко А. Сидір Воробкевич і сучасність. *Мистецтвознавство України*. Вип. 2. Київ, 2001. С. 113–117.
7. Кушніренко А.М. Співаночки мої любі : авт. зб. Вокально-хорових творів / заг. ред. та муз. Упорядкування Андрія Миколайовича Кушніренка. Чернівці, Чернівець. нац. ун-т, 2011. 180 с.
8. Кушніренко О. Андрій Кушніренко – дослідник музичної спадщини Сидора Воробкевича. *Вісник Львівського університету*. Серія мистецтвознавство. Вип. 14. ЛНУ ім. І. Франка, 2014. С. 186–193.
9. Кушніренко О. Мистецька діяльність Заслуженого академічного Буковинського ансамблю пісні і танцю України ім. Андрія Кушніренка (до 75-ліття колективу). *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*. VIII Міжнародна наук.-практ. конференція / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, Ін-т досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів ; ред.-упоряд.: Л. Купчинська, О. Осадця; відп. ред. Л. Сніцарчук. Львів, 2020. С. 82–87.
10. Кушніренко О. Митець і час. До 85-ліття народного артиста України, професора Андрія Кушніренка / упоряд.: О.А. Кушніренко. Чернівці : Місто, 2018. 288 с.: іл. (Серія «Золоті імена Буковини»).
11. Кушніренко О. Народна пісня у творчій спадщині Андрія Кушніренка. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*. IX Міжнародна наук.-практ. конференція (Львів, 19 листоп. 2021 р.) / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, Ін-т досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів, ред.-упоряд.: Л. Купчинська, О. Осадця; відп. ред. Л. Сніцарчук. Львів, 2021. С. 79–86.
12. Кушніренко О. Творча палітра митця. *Тобі співаю, Україно!*: авторський збірник вокально-хорових творів / заг. редакція та

- муз. упорядкування Андрія Миколайовича Кушніренка. Чернівці, Чернівець. нац. ун-т, 2009. 184 с.
13. Кушніренко. О. Творчий шлях митця (штрихи до портрета). *Митець і час*. До 85-ліття народного артиста України, професора Андрія Кушніренка / Упорядник О.А. Кушніренко. Чернівці: «Місто», 2018. 288 с. Іл. Серія «Золоті імена Буковини».
14. Кушніренко О. Хорова спадщина А. Кушніренка у відродженні народно-пісенної культури Буковини. Хорове мистецтво в контексті розвитку української культури ХІХ-ХХІ століть : *монографія*, наук. ред. Т. Дубровний. Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2022, С. 66–75.
15. Мистецькі обрії Андрія Кушніренка // Музичне краєзнавство Буковини : хрестоматія. Вип. 2 / уклад. О.В. Залуцький. Чернівці : Рута, 2003. 112 с.
16. Ярошенко І. Мистецтвом встелені шляхи. Андрій Кушніренко – диригент, композитор, педагог. Чернівці : Прут, 2004. 220 с.

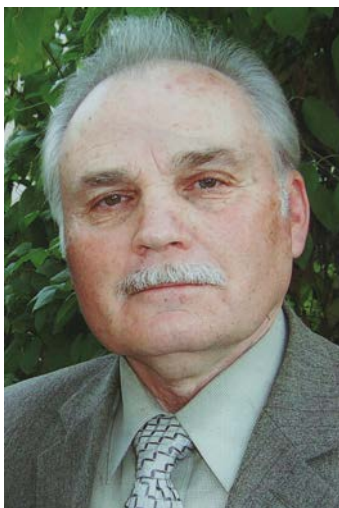
ОТИЧ Олена Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2686-2832>
e-mail: ndi-direktor@ukr.net

СПІВУЧА ДУША МУЗИКАНТА

Музика – це мистецтво звуку. І саме якість звучання музичного твору є найточнішим критерієм оцінки професіоналізму музиканта. В одного інструмент сам виграє-виспіває, а пальці легко, немов метелики, перелітають з клавіші на клавішу й здається, немає нічого легшого в житті, ніж грати та співати. Інший «тяжко трудиться» над звуком, технікою, фразуванням тощо, йому можна лише поспівчувати і, слухаючи його, розумієш, що професія музиканта – нелегка й вимагає тривалого і наполегливого вправління.

Анатолій Федорович Отич мав щасливий талант музиканта. За фахом – диригент хору, педагог-хормейстер, блискуче володів фортепіано, акордеоном і баяном, виступав із сольними номерами у різножанрових концертних програмах. І грав, і співав, і диригував легко та натхненно. А інакше й бути не могло, бо ж сама душа співала. Тому то й кожна посмішка диригента Анатолія Отича, звернена до хору, поверталася до нього сяйвом посмішок хористів і спільним натхненням до співу й роботи над вокально-хоровими творами. Що краще може мотивувати до роботи?

Народився Анатолій Федорович Отич 1 травня 1940 року у с. Бугреватому Охтирського району Сумської області, тяжко

*Анатолій Федорович
Отич*

пережив буревій війни, втративши дитиною майже усю свою родину: батько і старші брати загинули на фронті, мати із меншими – при обстрілі, коли снаряд влучив у рівчак, в якому вони переховувалися. У трирічного Толі залишився лише старший брат Яша, який і піклувався про нього, наскільки міг, у воєнні й у голодні повоєнні роки, допоки той сам став на ноги.

З дитинства хлопчик тягнувся до мистецтва, самотужки оволодів баяном-чотирирядкою, мав художній хист і розпочав свій трудовий шлях в Артіль «9 Травня» у м. Ромни Сумської обл. саме на посаді художника. Але, оскільки він майстерно й завзято вигравав на баяні, то одночасно за покликом серця став і баяністом музично-хореографічного артільного колективу, який виступав із концертами не лише перед жителями і працівниками підприємств містечка, а й був запрошений навіть до Москви на Всесоюзний конкурс на ВДНГ (Виставка досягнень народного господарства), де до учасників колективу завітав сам маршал Семен Будьоний. У цьому колективі знайшов свою долю – дружину Ольгу, яка була учасницею хореографічної групи й майстерно виконувала народні танці.

У 60-ті роки Анатолій вступив до Київського музичного училища імені Рейнгольда Глієра (нині Київська муніципальна академія музики ім. Р.М. Глієра) на диригентсько-хоровий відділ, після закінчення якого працював учителем співів і керівником художньої самодіяльності у закладах загальної середньої освіти м. Ромни, а згодом Полтави.

Наприкінці 60-х років Анатолій Отич продовжив навчання за спеціальністю «хорове диригування» у Харківському інституті мистецтв (нині Харківський національний університет мистецтв) імені І.П. Котляревського.

*Перед початком уроку музики з
учнями Полтавської середньої
загальноосвітньої школи № 1, 1971*

Після отримання у 1972 році диплому за спеціальністю «диригент хору, викладач диригентсько-хорових дисциплін» А.Ф.Отич був запрошений на роботу до Полтавського музичного училища (нині Полтавський фаховий коледж мистецтв) імені М.В. Лисенка. У ньому й пропрацював понад 30 років на посадах викладача відділу хорового диригування, завідувача денного відділення, завідувача відділення хорового диригування. За сумісництвом був художнім керівником хорової капели та вокальної студії Центру культури Полтавського інженерно-будівельного інституту (нині Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»), викладав хорове диригування на кафедрі музики і співів Полтавського державного педагогічного інституту (нині Полтавського національного педагогічного університету) імені В.Г. Короленка. Став одним з найперших учасників заснованого при Інституті Українського народного хору «Калина» (художній керівник – професор Григорій Левченко), й маючи чудовий голос чотириоктавного діапазону (баритональний тенор), виконував у концертних програмах сольні партії, зокрема, партію Байди в однойменній героїчній народнопісенній поемі.

Концерт Хору учителів м. Полтава, художній керівник А.Отич, 1975

А.Ф.Отич був активним пропагандистом народної творчості й академічного співу. Як член Національної

Всеукраїнської музичної спілки проводив активну роботу щодо розвитку і пропаганди музичного і хорового мистецтва, очолював Обласну асоціацію солістів-вокалістів. Був серед організаторів багатьох культурних і мистецьких заходів, на яких і сам виступав і як соліст-вокаліст, і як диригент хору.

*А.Ф. Отич серед учасників Українського народного хору Калина
Полтавського державного педінституту ім. В.Г. Короленка. Поруч з
ним син Олександр і поруч з Олександром
його дружина Інна, 1989 р.*

Так, у 1974 році під час відзначення 800-ліття Полтави диригував величезним зведеним хором, який виконував на Співочому полі «Гімн Полтави», що став візитною музичною карткою цього міста. Успішним був і виступ хорового колективу під управлінням Анатолія Федоровича на Концерті майстрів мистецтв і художніх колективів Полтавської області у Національному палаці мистецтв «Україна» (м. Київ) з нагоди 20-ї річниці Незалежності нашої держави (2011). Як провідний хормейстер готував відповідальні концерти до відзначення 100-річного ювілею Полтавського музичного училища ім. М.В. Лисенка (2003), був учасником Міжнародного фестивалю класичної та сучасної музики, присвяченого 160-річчю від дня народження М.В. Лисенка й отримав «Почесний диплом» фестивалю (2002), брав участь у міжнародних фестивалях «Полтавська ліра», «Зимова фантазія»,

«Осіння фантазія», виступав на різних мистецьких майданчиках під час творчих звітів Полтавщини обласного й національного рівнів.

*Анатолій Федорович у
своєму класі з хорового
диригування у Полтавсь-
кому музичному училищі
ім. М.В. Лисенка, 1990*

Окрім виконавських здобутків, у творчому доробку Анатолія Отича створені ним власні пісні, аранжування та обробки народнопісенних творів. Його колядка «Ой, у полі, полі» увійшла до репертуару Муніципальної академічної чоловічої хорової капели ім. Л.М. Ревуцького й виконується на різних сценах України і зарубіжжя.

А.Ф. Отичем створено авторську школу хорового диригування, випускники якої успішно працюють викладачами й керівниками закладів музичної освіти, хормейстерами і художніми керівниками професійних і аматорських хорових колективів в Україні, Австралії, Канаді, Великій Британії. Він

підготував цілу плеяду висококласних хормейстерів для хорових колективів області, співаків-вокалістів, які з честю представляють Полтавщину на престижних конкурсах, оглядах, фестивалях.

Вагому увагу приділяв Анатолій Федорович методичній роботі серед учителів музики загальноосвітніх шкіл області, виступав перед ними на семінарах, навчаючи їх упроваджувати релятивну систему музичного виховання, працювати з дитячими хоровими колективами.

Серед хормейстерських здобутків А.Ф.Отича – керівництво багатьма хоровими колективами Полтави: хором Полтавського музичного училища ім. М.В.Лисенка, хором учителів міста Полтава, хором ветеранів Полтави, шкільними хорами й ансамблями тощо.

Утім, найбільшою професійною гордістю А.Ф.Отича стало створення унікального – єдиного в Україні – хору вокалістів. Це була смілива й ризикована ідея, адже відомо, що солісти звикли «показувати себе», бути «зірками» на фоні інших, аж тут вони мали дослуховуватися до тих, хто поруч, задля утворення гармонії, досягнення ансамблю у виконавському донесенні до слухачів багатоголосого, але цілісного музичного образу вокально-хорових творів. «Зірки», зібрані в єдиний колектив, пройшли у ньому «школу ансамблювання й гармонізації», навчилися чути інших виконавців і вливатися разом із ними в єдину звукову тканину хорового твору, підпорядковуючи своє виконавство художньому задуму композитора й диригента.

Експеримент виявився вдалим і хор вокалістів під час гастролів Україною справив неабияке враження й на слухачів і на колег-диригентів.

Мистецькі здобутки і майстерна музично-педагогічна діяльність А.Ф.Отича були відзначені званнями «Заслужений працівник культури України» (2006) та «Ветеран праці» (2000), почесними грамотами Міністерства культури і мистецтв України, Національної Всеукраїнської музичної спілки, Управління культури Полтавської облдержадміністрації, а також численними подяками й грамотами керівництва закладів освіти, в яких він працював.

А.Ф. Отич – засновник музичної династії, яка об’єднує як професійних музикантів, так і аматорів – любителів музики. Так, старший син – Дмитро Отич – закінчив Полтавське музичне училище ім. М.В. Лисенка і Харківський інститут мистецтв ім. І.П. Котляревського за спеціальністю «фортепіано». Працював викладачем фортепіано у Полтавському музичному училищі, а після переїзду до Києва став провідним майстром сцени (бас) і концертмейстером Муніципальної академічної чоловічої хорової капели ім. Л.М. Ревуцького. Я, його дружина – Олена Отич – вчена у галузі педагогіки мистецтва і мистецької освіти.

А.Ф. Отич із сином Дмитром після концерту у Полтавському обласному музично-драматичному театрі ім. М. Гоголя, 1993 р.

Другий син – Олександр Отич – має чудовий голос, записи пісень у його виконанні увійшли до фондів Полтавського радіо («Дрібу-дрібу-дрібушечки» та ін.). У студентські роки він був учасником Українського народного хору «Калина», де й познайомився зі своєю майбутньою дружиною Інною. І хоча працюють не в музичній сфері, вони люблять музику й прищепили цю любов своїм дітям.

Так, їх донька Діана Отич – студентка другого курсу Навчально-наукового інституту мистецтв Луганського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Навчається за спеціальністю «Музичне мистецтво» (академічний спів).

Інші дві онучки у мистецькій династії Отичів теж навчалися у дитинстві мистецтву. Найстарша – Дарія Отич – була вихованкою музичної студії при Полтавському музичному училищі ім. М.В. Лисенка по класу фортепіано (викладач Е.М. Трусова). І хоча за фахом вона – психолог, заняття музикою послугували не лише для її загального розвитку, але й стали в пригоді у психологічній роботі з клієнтами та при викладанні навчальної дисципліни «Арт-терапія» в Українському державному університеті ім. М.П. Драгоманова.

Середня онучка – Софія Отич – теж навчалася музики у дитинстві, закінчила художню школу, а потім Київський національний лінгвістичний університет. Тепер проживає у Канаді. Картини, які вона малює – то українська народна пісня на полотні. Вони й нагадують про красу рідної Батьківщини й дозволяють зберегти з нею духовну єдність, бути ближче до неї, навіть через океан.

Анатолій Федорович Отич відійшов у засвіти 22 липня 2019 року, але його пісенна душа продовжує жити у його дітях, онуках, його учнях і його творах, які окрилюють піснею слухачів і виконавців цієї музики і роблять світ кращим.

Наукове видання

Діалог митців музично-педагогічної освіти України

Колективна монографія Вип.2.

Науковий редактор В.Ф. Черкасов,
доктор педагогічних наук, професор

LAP LAMBERT Academic Publishing, 2025. 319 с.